

18246

EGEPARSTE VERANTWOORDING
OP DE
GRAVAMINA,
OF
BEZWAARNISSEN
INGEBRACHT DOOR
D. ABDIAS VELINGIUS.

A. L. M. Phil Doct en Predikant te 's Bosch,
Teegen het bereedeneert Verroog, wat van
eene Clandestine verloovinge, en Huwe-
lyks-voltrekkinge buiten 's Lants,
en kennisse der Ouderen te
oordeelen zy,

EN

Hoe billyk daarteegen de Kerkelyke Cenfuur, ter
weeringe van dusdaanig eene erger-
nisse geoeffent werde,

Briefswyze toenmaal voorgestelt en thans naa-
der Verdeedigt

DOOR

CORNELIUS DE WITT,
Predikant te 's Bosch, en Prof. Ling. Oriens.
in de Illustre Schoole aldaar.

TE AMSTELDAM,
By JACOBUS HAFFMAN;
Boekverkooper op het Ruslant, 1749.

APPROBATIOE.

De ondergeschreevene Professoren, uyt-
makende de Theologische Faculteit van
Hollands Universiteit te Leiden, hebbe
met behoorlyke oplettentheid gelezen zu-
ker geschrift van den Hoog-Eerw. Heer
Corn. de Witt, Predikant te s'Hertogen-
bosch, & Professor Ling. Orient. in de Illustre
Schoole aldaar, genaamt, *Afgepaste Verant-
woording op de Gravatmina of Bezwaarnissen &c.*
en verklaren daarin niets gevonden te heb-
ben, 't welk tegen de Regelmaat des Ge-
loofs in de Heilige Schriften verrat, en na
derzelver inhoud in de Formulieren van
Eenigheid uytgedrukt, aanloopt.

Leiden den 21. April,
1749.

JOAN VAN DEN HONERT,
T. H. SOON.

J. ALBERTI.

JOANNES ESGERS.

BERNHARDINUS DE MOOR,
Dicamus.

VOOR-REEDE

AAN DEN

GOETGUNSTIGEN

LEEZER!

Niemand is 'er, die het uiterlyk
gelaat der Kerke, in deeze
onze daagen, alleen opper-
vlakkig beschouwt, of hy
wort ooverreedt, dat het verval daarin
niet alleen algemeen, maar ook zelfs
zeer groot geworden zy; wie moet niet,
met gevoelige aandoeningen van zynen
Geest, erkennen, dat *alle vleesch zy-
nen weg verdorven hebbe?* aan welke on-
gerechtigheeden worden niet schuldig
bevonden zy, die den Naam des Hee-
ren belyden? waarin onderscheiden zy
zich van die geenen, die buiten zyn?
geeven zelfs niet zeer veelen van die
geleegentheit, dat *die allerheiligste
Naam*, die oover hen is aangeroepen,
gelasterd werde? oopenbaart het zich niet
middag-klaar in welk eene *diepe zorge-
loos.*

A

VOOR - REEDEN

loosheit de groote hoop der belyderen weggezonden zy, zonder eenige indrukken van schaamte daarover te ontfangen, of eenig besef te maaken, welke de bittere gevolgen van zulk eene algemeene ongevoeligheid zoude konnen weezen? men mocht gedacht, en gewacht hebben, dat Godts gehoude-
ne *gerichts-oeffeningen* teegen *Neederlant*, in het toezenden van zulk eene *zwaare* *sterfte* onder het *rundvee*, en zulk eenen *harddrukkenden*, en eenen *gantschen ondergang* dreigenden *Oorlog*, de Belyders tot inkeer zouden gebracht hebben, en verplicht, om *weeder te keeren tot den Heere*, van wien men zoo diepe was *afgewee-*
ken. Maar helaas! het is zooverre daarvandaan geweest, dat 's Heeren graag-
getrouwe Knechten, in naavolginge van den Propheet *Jeremias*, meermaalen zich genootzaakt hebben gevonden in deeze klachte uittebreeken: *o HEER!*
zien uwe oogen niet naar waarheit? gy hebt hen geslaagen, maar zy hebben geene
pyn gevoelt, gy hebt hen verteert, maar zy hebben geweigert de tucht aanteneemen: zy hebben hunne aangezichten harder gemaakt
dan eene steenrotze, zy hebben geweigert zich te bekeeren, Jer. V. 3. Zyn 'er
noch

VOOR - REEDEN

noch eenigen, onder het verderf, dat de Kerke heeft ooverstroomt, oovergebleeven, die daarop trachten toetelleggen, om *geene gemeenschap te hebben aan de onvruchtbare werken der duisternisse*, maar die te bestraffen, of ook zulken, die daaraan schuldig zyn, tot afstand van ongerechtigheit zich wilden laaten brengen? maar ziet! het is zooverre daarvandaan, dat zy eenige waarachtige verbeeteringe zouden konnen te weege brengen; dat zy in teegendeel bespeuren, dat zulken de stoutheit hebben, om teegen het woort der vermaaninge, en bestraffinge in te koomen, en den geenen, welken hen trachten te rukken als een *vuur-brant uit het vuur*, allen smaat, en alle smarte aandoen, en zooveel in hun is, het leven genoegzaam verdrietelyk maaken * 't is waar-
A 2 lyk

* Memoratu dignissima sunt verba J. ACONTII quæ stratag satans Lib. II. pag. mihi 69 & 70. leguntur. Sed ut qua ratione malitiosum seductorem a seducendo populo abducere possis, intelligas; considerandum illud est, qui tantum scelus admittit in animum induxerit, eum oportere egregie impium esse, atque omnis timoris Dei expertem: de eo igitur sive præfente, sive absente, si ea dixeris, quibus est di-

VOOR-REEDEN

lyk, of men arbeit, om de eigene vervulling van het geene de Propheet *Jesaias*, van onze daagen, voorspelt heeft, te doen zien, dat, *die van het booze afwyken, zich stellen tot eenen roof*, Jes. LIX. 15. yder stelt zich, als 't ware, genoegzaam in de weer, om de zulken haatelyk op het lyf te vallen, en hen zoo veele verdrietelykheeden aanteden, dat daardoor hun de mont mochte gesloten worden, dat zy zich wachten zouden, in het toekomende, meer een eenig bestraffend woort te spreken, wanneer zy zich verbeelden, dat zy ongestoort in de zonde, die hun vermaak, en leeven geworden is, zullen kunnen voortgaan.

wy

dignus, si eum suis depinxeris coloribus, atque is mox abstinuerit, quid illud erit? An non videbitur palam fateti, quæ crimina ei adscriptis, eorum se omnium reum esse? Tu igitur ab homine, in quo Dei timor nullus sit, tantam tibi promittete animi moderationem possis? tantam remissionem? An non verisimilius est multo, fore, ut crimen omne depellere ab se conetur, multoque plura in te conferat? Non potius die, noctuque suum fatigabit ingenium, mendaciis calumniisque excogitandis, quibus tuum infamet nomen? quid est autem a vero tam alienum, ut non id adituta oratio probabile videri faciat.

VOOR-REEDEN

Wy hebben, Goetgunstige Leezer, geen toelag, om onze tyden, die wy thans beleeven, te bezwaaren; de ondervinding leert maar al te veel, dat het waarheit zy, 't geen wy terneederstellen, en wy twyffelen niet, of, zoo gy ook onder die te tellen zyt, die, met woort, en wandel, u teegen de inbrekende ongerechtigheeden verzet hebt, zult, by ervaringe, weten, met welk eene bittere teegengekantheit, zulken, die van u zyn bestraft geworden, teegen u zyn opgekoomen, en onder welk eenen smaat, en lasteringe gy uwe daagen t'zeedert hebt moeten doorbrengen; ik kan gemakkelyk begrypen; dat uwe ziel zeer bitter desweegen zich hebbe moeten quellen; en wel te meer, wanneer gy ontwaart wiert, dat u alle deeze dingen overquaamen van menschen, die booven anderen van het Christendom wisten te praaten, en dat zelve anderen voortehouden, hoedaanig men wandelen moet, om Goode te behaagen, maar die ondertusschen niets minder deden blyken, dan dat zy zelve alzo wandelden, en daarom allen, die slechts de uiterlyke klanken van het Christendom.

A 3

ver-

VOOR-REEDEN

verstonden, voor goede Christenen wilden gehouden hebben, en quaalyk te vrede waren, wanneer gy, of een ander zoudt hebben willen aandringen, dat woort, en wandel, in eenen goeden Christen, moete t'zaamen gaan: de eisch toch is: *spreekt alzoo en doet alzoo*, Jac. II. 12. Want het is, naar het onderwys van den wyfster der Koningen, een *slechte*, die alle woort gelooft, maar een *kloekzinnige*, welke let op zynen gang, Spreuk. XIV. 15.

Eene diergelyke ontmoeting is my ook voorgekomen, en heeft gelegenheit gegeven tot de uitgaave van dit *Werkje*, dat ik Uthans meededeelte.

Ik hadde in de maant April van dit jaar 1748. in druk uitgegeeven een boekje, onder den titel van *Bereedneert Vertoog*, wat van eene *Clandestine huwelyksverloovinge*, en *voltrekkinge buiten 's Lants*, en *kennisfe der Ouderen te oordeelen zy*, en hoe *billyk daartegen de Kerkelyke Censuur*, tot *weeringe van dusdanig eene ergernisse*, geoeffent werde, *briefswyze voorgestelt*. Dit geringe werkje heeft het geluk gehad, van aan veele verstandigen, en Godtvruchtige Liederen te behaagen, waarvoor ik Goo-

de

VOOR-REEDEN

de alleen de Eer geeve, die myn harte heeft opgewekt gehadt, om het zelve te schryven, en dus met het zelve al-
len, en eenen ygelyken te waarfchouwen teegen zulk eene oovertreedinge, om zich daaraan in geenen deele schuldig te maaken, of schuldig gemaakt hebbende, tot een waarachtig inkeer te koomen, met de grootheid van deeze hunne misdaat, met een recht berouw te erkennen, zich gewillig aan de Kerkelyke Censuure te onderwerpen, en dus te trachten, langs den weg van *waare verootmoediging*, te worden groot gemaakt.

Edoch! hoe billyk, en voorzichtig ook myne handelwys in deeze geweeft zy, en welk een heilzaam einde ik ook daarin mochte bedoelt hebben, zoo heeft nochtans myn Amptgenoot, D. *Abdias Velingius*, kunnen goetvinden, om teegen het zelve op te koomen.

Was dit, op eene ordentelyke wyze, van zyn Ew. verricht, dat zyn Ew. datzelve, in een publyk geschrift, hadde aangetaft, 't zy door betoog, dat ik de zaak niet in den rechten haak gevat hadde 't zy met myne reedenen omverre te werpen, met welke ik die *Clandestine verloovinge*, en

A 4.

bu.

V O O R - R E E D E N

buwelyks-voltrekkinge, als zoo gantsch *ergerlyk* hebbe aangedrongen; ik zoude gaarne by zyne reedenen in stilte hebben gaan needer zitten, om die, in eene vereischte bedaartheit, in ooverweeginge te neemen, als die nimmer iet vermoogen wilde teegen de waarheit, maar alles voor dezelve; niet ongeneegen, wanneer ik door kracht en klem van reedenen wierde overgehaalt, om in het gevoelen van eenen anderen oovertegaan.

Maar nu heeft zyn Ew. goet gevonden zulks, op eene gantsch ongehoorde wyze, te onderneemen. Hy heeft dan zekere *gravamina* of *bezwaarnissen* opgesteld, en die aan het wel-Eerwaerde Classis van 's Hertogen Bosch, op hare ordinaire vergaaderinge van October, oovergeleevert, by welke dit boekje niet alleen wort opgenoomen, als *teegen zyn' Perzoon*, en zyne gevallen, in het particulier, geschreeven, maar ook als een *lasterchrift* wort opgegeeven, dat niet op de rechte wyze, was in de weerelt gekoomen, en welks inhoud uit *verkeerde aanbaalingen en toepassingen van Gods woort*, teegen het oogwit van den Heiligen Geest, waarin ook noch gezondigt

V O O R - R E E D E N

digd wiert, *teegen de wetten van den Lande*, en *de gronden van billykheit*, waarom met zeer veelen ernst, en instantien, by die wel Eerwaerde Vergaaderinge, verzocht, en van dezelve ook verwacht wort, dat het zelve boekje zoude gereprobeert worden. Eene handelwys, die zeker, in den eersten opslag, my bitter moest voorkoomen, ooverweegende den toeleg, die my voorquam, dat daar meede by zyn Ew. bedoelt wierde, op zulk eene onvriendelyke, en onbroederlyke wyze, te worden aangevallen, zonder my immer in het particulier desweegen te hebben aangesproken, en zyne reedenen van bezwaar geoppert te hebben, maar welke my, by naadere ooverweeginge, als gewenscht, en heilzaam voor Godts zaake, welke ik, in dat myn boekje, hebbe voorgestaan, is onder het oog gekoomen; zynde het my zelfs, na het hooren voorlezen van die zyne *gravamina*, tot eene stoffe van dankzegginge aan Godt geweest, dat met zulke nietige vitteryen niet zoozeer teegen dat myn boekje, als teegen die waarheden, die ik oordeelde klaar uit Godts heilig woort geleert te hebben, wierde

VOOR - REEDEN

opgekoomen, en dat daarom niet anders konde gewacht worden dan dat, in weerwille van dien tegenstuit, de waarheit zoo veel lustryker zoude zeegenvieren.

Dat ik ondertuffchen niet ontveinzen, dat het my smartede, dat zyn Ew., met zoo vinnig optekoomen teegen dat myn werkje, maar al te klaar der gantsche weerelt moest de oogen oopenen, om op zyn Ew. te zien of hy niet wel die Man mochte zyn, dewelke aan zulk eene ergerlyke misdaat van eene *Clandestyne huwelyks-verloovinge*, en *voltrekkinge buiten 's Lants*, en *kennisfe der Ouderen* schuldig stondt; want het onmoogelyk kan wezen, dat ymant, met zulk eenen drift, zich anders teegen zulk een werkje zou konnen verzotten, met het zelve *gantsch niet applicabel tot zyn geval* te willen begrypen, maar als *leugen*, en *laster* te verfoeien; moettende ik betuigen niet te weten, op welke wyze zich van deeze verdenkinge zal konnen zuiveren, behalven, dat ik moet zeggen, dat hy hier door geleegentheit gegeven hebbe, dat zaaken moeten voordien dag gebracht worden, die beeter

VOOR - REEDEN

waren, dat in de duisternisse begraven waren geweest.

Althans, ingevolge van het begeeren van het Wel Eerwaerde Classis, hebbe ik eene *verantwoordinge* teegen alle die ingebrachte grieven opgesteld, en die ook ten bestemden daage, aan die wel Eerwaerde Vergaderinge oovergegeeven, by welke ik de nulliteit van alle zyne ingebrachte grieven ten bondigsten meine te hebben aangetoont, en dus gerustelyk van de zelve te verwachten, dat die wel Eerwaerde Vergadering, gepondereert hebbende myne redenen, aan *D. Velingius* zynen eisch zal ontzeggen, en dat myn boekje voor wettig gaaprobeert houden, en erkennen zal.

Ik konde zesker uit dien hoofde zoo lange hebben blyven stille zitten, en met de uitgaave van deeze myne *verantwoordinge* gewacht hebben, tot dat ik eerst de goetkeuringe van die Wel Eerwaerde vergaderinge, op deeze myne *verantwoordinge* ontfangen hadde; doch 'er zyn andere dringende reedenen geweest, die my daar toe hebben genootzaakt, die ik ganegen ben, goetgun-

VOOR - REEDEN

gunstige Leezer, voor u bloot te leggen.

Deeze myne *verantwoording* staat, in gevolge van het goet vinden der Wel-Eerwaerde Vergaaderinge aan eenen ygelyken der E. E. Broederen van plaats tot plaats te worden ront gezonden, om alzoo, in eene volgende vergaaderinge, hun advis daar oover in te brengen; nu is het volstrekt onmoogelyk, dat alle de Heeren en Broeders die myne *verantwoordinge* kunnen ontfangen, en noch minder, met de vereischte oplettentheit, geleezen hebben voor het naastkomende Ordinaire Classis van *Paaschen*, waar uit ooverzulks ten klaarfte is vooruit te zien, dat alle de Heeren Broeders op die naastkoomende Vergaaderinge hun Oordeel niet zullen kunnen eenpaarig uitbrengen, en dus zal zulks moeten verschooven worden tot eene volgende Ordinaire Vergaderinge van *Augustus*, 't geen aan deezē, of geenen buiten af zoude kunnen toefchynen, eeven of dat lang uitstel van uitspraake, by de Wel-Eerwaerde vergaaderinge, eenig ware toetefchryven, dat de reedenen van *D. Velingius*, die hy,

VOOR - REEDEN

ter bezwaar, heeft aangevoert, aan haar zoo gewichtig waren voorgekoomen, dat de zelve dat boekje niet wilde voor geapprobeert houden, welke verdenking zeeker geenen kleinen krak zoude kunnen toebrengen aan de goede zaak, welke ik hebbe by de hant genoomen, en met welke ik teegens de ergernissen hebbe trachten te waaken: welke vrees voor zulk eene verdenkinge by my te bedenkelyker is voor gekoomen, omdat ik vernoomen hebbe, dat bereits hier en daar een gerucht ware verspreit geworden, door wie laate ik daar, dat myn boekje door die onze Classicale Vergaaderinge ware veroordeelt geworden; dit alles konde ik nu, op geene gemakkelykere wyze voorkomen, dan met deeze myne *Verantwoordinge* ten spoedigsten gemeen te maaken, opdat de weerelt zien mochte, hoeverre die *Wel Eerwaerde Classis van 's Bosch* zy afgeweest, van dat myn boekje aanstonts te veroordeelen: daar by, zoo oordeelde ik, dat dit de zucht voor de Eere van die vergaaderinge ook van my vorderde, omdat ik meende te moeten vooruitzien, dat, wiert myn boek-

VOOR-REEDEN

boekje by herhaalde Resolutie van die Wel Eerwaerde Vergaaderinge goet gekeurt, en wierden daar door de Desseinen, van die het gaerne anders gezien hadden, verbrooken, dat 'er mogelijk zou worden voorgewent, dat meer de toegenuegentheit voor mynen persoon, dan de klem van myne verantwoordinge daartoe geleegentheit geeven hadde; en zoo zoude die Vergaadering kunnen verdacht worden van partydigheit, en de goede zaak, als of die van genoegzaame bewyzen ontzet ware, verdacht gehouden worden: dit meende ik verschuldigt te zyn aande waarheit, om zulk eene verdenkinge voor te komen, en af te snyden. En lieve! Waarom zoude ik hiertoe niet bevoegt zyn, daar de Wel Eerwaerde Vergaadering my in deezen geenzins de handen heeft willen binden, wanneer D. Velingius van dezelve verzocht, dat myne verantwoording niet mochte door den druk worden gemeen gemaakt. Ingevolge van die myne vryheit zal ik my daarvan dan bedienen, onder zucht, dat dit, onder Godts zeegen, tot een middel mochte verstreken, om U, my-

VOOR-REEDEN

mynen Leezer, zoo veel te krachtiger te ooverreeden, dat zulk eene *Glandefline huwelyks-verlooving buiten 's Lands en kennisse der Ouderen*, waarlyk zulk eene *gantsch ergerlyke misdaat* zy, en dat daar teegen *allerbillykst de Keikelyke Censuur geoeffent* werde, opdat gy alzo te meer van zulk eene zonde moocht worden afschrikt, en te gereeder zoudet worden opgewekt, om teegen dusdanig eene zonde te helpen waaken, dat die niet ongestraft, in onze Kerke, ge-laaten werde, opdat de Heer niet genootzaakt werde uit het midden van ons te vertrekken, en ons aan ons zelve oover te geeven, om voortaan te wandelen in onze eigene raatslaagen, in welk geval het alldroevigst met ons zou geleegeen zyn; want *wee onzer! wanneer de HEER van ons zou geweeken zyn!* Byzonder is myn wensch, zoo'er ymant mochte weezen, die door zyne eigene onbezonnene ooverleggingen, of door de raatgeevingen van anderen, mochte zyn vervoert geworden, om zich aan die misdaat schuldig te maaken, dat zulk een, die niet langer wilde verbloemen, maar needrig belyden, en in

VOOR-REEDEN

in afstant van dezelve, tot Godt, en de waare gehoorzaamheit van zyne Ouderen, waartoe hy, volgens Godts Wet, verbonden is, weederkeeren, opdat het hem alzoowel gaa, en zyne daagen verlengt werden op de aarde.

Mag het my echter niet gebeuren zulk eenen gewenschten uitslag, opdit myn naader vertoog, te verneemen, maar in teegendeel dat men te sterker daarteegen zal willen aandruiffen, ik zal zulks geduldelyk afwachten, wetende, dat dit geen naadeel aan de waarheit zal toebrengen, maar veel eer ingerichtzyn, om haare doorbraak te bevorderen, volgens Godts ordinairen weg, welke *het licht uit de duisternisse doet ten voorschyn koomen.*

Dat weete ondertusschen een ygelyk, wie hy ook weezen mag, die lust heeft om dat myn eerste vertoog, of deeze myne *afgeparste verantwoordinge* aantest, dat, spaart my Godt, ik van zyne goetheit zal wachten, dat Hy my alle genade, en kracht zal byzetten, om voor de waarheit te staan, welke moogelyk noch naader zal moeten bepleit, en krachtiger aangebonden worden, eer het

VOOR-REEDEN

het den Heere behaagen zal, daarop schynfel te geeven, dat *het hart der Vaaderen daarom weedergebracht werde tot hunne kinderen en dat der Kinderen tot de Vaaderen.*

Althans, opdat deeze myne geringe poogingen, tot herstel van dit zoo algemeene verval, in onzen Burgerstaat, mooge dienen, zal ik niet naalaaten Godt te bidden, dat Hy, naar de grootheit van zyne goedertierentheit, het stempel van zyne Goddelyke goetkeuringe daarop wille zetten, en het zelve doe strekken tot zyne Eere, en waarachtige bekeeringe van veele zielen, welke, door de waarheit, werden vrygemaakt, en daarin voorts geheiligt, om den Heere *in heiligkeit, en gerechtigheit te dienen, alle de daagen des levens.* help gy ons, Goetgunstige Leezer, zoo U Godts zaak eenigzins aan het harte gaat, bidden, *opdat ik my daarin verblyde, jaa ik zal my ook verblyden, want ik weet, dat dit my tot zaaligheit gedjen zal door uw Gebed en de toebrenge des Geestes van Jesus Christus, volgens myne ernstige verwachtinge, en hoope, dat ik in geene zaake zal beschaamt worden,*

B

maar

VOOR-REEDEN

*maar dat in alle vrymoedigheid, gelyk alle
tyt, alzoo ook nu, Christus zal groot ge-
maakt worden.*

Voor het ooverige hebbe ik hier niets
bytevoegen, dan te wenschen, dat zy-
ne genaade met u zy, en met uwen Geest.

*Dit wenscht, en bidt Uw beil-
zoekende Dienaar in Christus.*

Bosch deezen 16.
Decemb. 1748.

CORN. DE WITT.

Pag. 19

GRAVAMINA

VAN

D. ABDIAS VELINGIUS,
*A. L. M. Phil. Doct., en Predi-
kant te 's Hertogen-Bosch,*

Ingebracht teegen

'T BEREEDENEERT VERTOOG

wat van

Eene Clandestine huwelyks-verloovinge, en
Voltrekkinge buiten 's Lants, en kennisse
der Ouderen, te oordeelen zy, en hoe bil-
lyk daar teegen de Kerkelyke Censuur ter
weeringe van dusdanig eene Ergernisse
Geoeffent werde; briefs-wyze uitgegeven,

DOOR

CORNELIS DE WITT,
*Predikant, en Profr. der Oo-
stersche Talen te 's Bosch.*

El Eerwaarde, Godtzaalige, en
zeer Gelcerde Heeren, Vaaderen
en Broederen in Christus, uitmaa-
kende de Wel Eerwaerde Classis
van 's Hertogen Bosch, Ordi-
nair Vergadert den 8 en 9. October 1748.

GRA-

B 2

Na

20 *Gravamina van D. A. Velingius*

Na toewenschinge van Jehovahs Dierbaarste Zegeningen, en blyvende goergunstigheid over deeze Wel Eerwaerde Vergaderinge, nevens U Wel Eerwaardens Perfoonen, en Heilige Bedieninge, heeft de ondergeschreevene Predikant van 's Hertogen Bosch de Eere U Wel Eerw: te erinneren.

I. Dat in de Classis Antefynodaal op de Tafel deezer Wel Eerwaerde Vergaderinge; door DD Deputati, gelegd is een zeker naamloos boekje, 't welk door deeze Wel Eerwaerde Vergaderinge geimprobeert, en in de handen van den Heer Hoog, en Laag Schout deezer Stat, en Meyere van 's Hertooogen Bosch gesteld is, om, zoo veel moogelyk is, te Supprimeeren, gelyk ook het zelve boekje ad Synodum is oovergebragt, wel voornamelyk, *wyl in zelve een, of meer schriftuurplaatzen tegen het oogmerk des Geestes worden bygebragt.*

II. Dat de ondergeteckende Predikant, by die gelegentheit, op den Taafel deezer Wel Eerwaerde Vergaderinge gelegd heeft zeker boekje genoemd, *Beredeneeri Verloog, wat van eene Clandestine verloovinge, en huwelyks-voltrekkinge buiten 's Lands, en buiten kennisse der Ouderen te oordeelen zy, en hoe billyk daar tegen de Kerkelyke Censuur, ter weeringe van dusdanig eene Ergernisse, geoeffent worde; Briefs wyze voorgesteld, door Cornelius de Witt, Predikant, en Professor der Oosterfche Taalen te 's Bosch.*

III. Dat de ondergeschreevene verzogt heeft, dat voornoemde boekje ter revisie mochte worden ront gezonden aan de Wel Eerwaerde Leeden van deeze Vergaderinge.

IV. Dat eindelyk de ondergeschreevene heeft

ingebracht tegen D. C. de Witt. 21

heeft aangenoomen te bewyzen, (en dit schriftelyk aan deeze Wel Eerwaerde Vergaderinge over te geeven) dat in dit boekje veele Schriftuur plaatschen verkeerdelyk geappliciert worden, en dat dit boekje, schoon goetgekeurd door D. D. Deputati, (welke toenmaals waren D. de Witt, *maker van het boekje*, D. Clemens Keuchenius, Predikant tot Vucht en Kromvoirt, en D. Gerardus Pyl, Predikant te Lith, en Lith-oogen) echter niet kan, of mag door de Wel-Eerwaerde Classis worden geapprobeert.

Dit verzoek heeft de Wel-Eerwaerde Classis billyk aan een Lit der Vergaderinge toegestaan; weshalven de ondergeschreevene aan het rechtveerdig oordeel deezer Wel Eerwaerde Vergaderinge deeze volgende stukken opgeeft.

A R T I K E L I.

Dat de ondergeschreevene, met bevreemdinge; en Verwonderinge, uit den mont van D. Clemens Keuchenius, een der Visitatores van dit boekje, in de volle vergaderinge, by herhaalinge, gehoord heeft, dat *hy geloofde, dat dit boekje zach op het geval van D. Velingius.*

Een zeggen, daar de ondergeschreevene geenoorzaakte wort reflexie optemaaken

1. Wyl D. de Witt praesent zynde die woorden niet heeft teengesproken, neen maar door stilswygen eerder toegestemt.

2. Wyl ook uit de tyt, in welke D. de
B 3 Witt

22 *Gravamina van D. A. Velingius*

Witt dit boekje geschreeven heeft, dat zeggen schynt getaast te worden.

3. Te meer, daar de inhoud van dit boekje zelfs zulke dingen opgeeft, welke dit genoegzaam bevestigen, waar toe deze Staatjes dienen kunnen.

A. Hy noemt den man, dien hy bedoelt, *van zulk een Karakter* dat by hem verstant zoude moeten gevonden worden, wat als goet te verkiezen, en als quaad te verwerpen zy pag. 3. welken man hy naderhand een *harder* noemt pag. 3. en wel van verschillende bevattingen met hem pag. 5.

B. Hy stelt inzonderheit voor het geval van een Dochter, welker Moeder een Weduwe is pag. 57, en 120.

En of dit niet genoeg was noemt hy duidelyk zulke dingen, welke als byzonderheden, alleen op het geval van den ondergeschreevene applicabel zyn

A. Hy spreekt pag. 16. van *eene onderteekeninge, welke gedaan is, ten voordeele van zulk eenen*. Maar het is zeker, en bekend, dat *veele, en voornaame Leeden dezer Gemeente hunne liefde jegens my* (welke ik altoos in een dankbaar herte erkennen zal;) *door zulk een onderteekeninge getoont hebben*.

B En dat D. de Witt dezelve onderteekeninge meent, blykt duidelyk, wyl hy dezelve woorden aanhaalt, welke, *in die onderteekeninge, gevonden worden, zynde deze: Ouders worden vry erger beschouwt dan Leeuwen, en Beiren, die wel brullen, maar niet teegen hunne eigen jongen*. zie pag. 89 welke zelfde woorden in

ingebracht teegen D. C. de Witt. 23

in die onderteekeninge te vinden zyn (ut ex adnexo sub litera A *) gelyk ook die woorden hier

* Gemerkt D. Velingius zich hier op deze Missive beroept, hebben wy die alhier willen plaats geeven, volgens de Copie aan de Wel-Eerwaerde Classis overgegeven, schoon niet in behoortlyke forma onderteekent, en met achterlaatinge der naamen van de onderteekenaaren; de zelve is geaddressert aan Mevrouw, de Weduwe Viseh, en luit als volgt:

De Eerwaerde Kerkenraad alhier beroepen hebbende D. Abdias Velingius tot onzen ordinaairen Leeraar in de Gemeinte Jesu Christi, zonder dat dezelve, by het meeste deel dezer Gemeente bekend was, heeft dezelve aan de meeste der Leedemaaten, vzeedert het begin van zynen loffelyken dienst, zoo in leeven, als Leere, zeer veel genoegen gegeven, doch wy zyn, met de uicrste finarte, gewaart geworden, dat zyn Eerw. zich, buiten 's Landts, wettig in huwelyk begeeven heeft met Meijuffer Viseh U. W. G. B. Dochter, naar nu, zoo als wy onderrecht worden, hier doet den Stathouder, wegens de formalia, beruift won, en, dewyl door dit ongelukkig voorval, wy zonden kunnen worden berooft van een zoo dierbaar Prediker, en Voorbidder, indien hy genootzaakt wiert, om te gaan ter plaatze, daar hy vrentig getrouwt is, wyl hy zyn Vrouw niet kan verlaten; en dit alles kan worden voortgekoomen, zoo U Ed. Geb. uit een ontfermende, en Moederlyke Liefte de goetheit beliefde te hebben van dat geen, 't welk U Ed. Geb. Dochter teegen deszelfs goetvinden mochte hebben gedaan, volgens onzes Heeren Jesu Christi voorbeeld, te vergeeven en aan onzen Waerden Leeraar, en Meijuffer U Ed. Geb. Dochter te permitteeren, en te consenteeren, om alhier wederom te worden aangereekent, en, na dat de drie Zondagelyche Proclamatien gegaan zyn, zich op nieuws, alhier in den Echten staat te begeeven.

Wy sijncken Uw Ed. Geb. Vrouwe, dat ons deze beede voor een Leeraar Jesu Christi, wien wy teeder beminnen, om 't Woorts wille, gunstiglyk mag worden toegestaan, en dat 't verzoek van de meeninge eener ganseker stad doch zoo veel indruk op 't harte van Uw Ed. Geb. mach geeven, van ons dat goediglyk te willen accordeeren.

24 *Gravamina van D. A. Velingius*

hier door den Heer de Witt, met klyne letteren, geboekt worden.

C Hy verblyt zich pag 51. dat 'er eene Kerkvergadering gevonden werde, die harte, en moet heeft, om tegens eene Clandestine verloovinge op te koomen, en zulke, die zich daaraan schuldig maaken, onder Censuure te leggen, als die dus toonen te waaken voor de Eere van Koning Jesus, en hy wenscht oover dezelve Vergaderinge, de Heer vergelde zulk eene liefdedaat voor zyne wetten, aan de zelve ooveruloosiglyk. pag 51.

Nu heeft de Eerw. Kerkenraat van Rotterdam kunnen goetvinden, om (op eene wyze ter zyner tyt nader te detailleeren) de Dochter van Mevrouw Visch, oover eene zoo genaemde Clandestine verlooving te Censurieren, en daar van aan de Eerw. Kerkenraat

Laat Leeuwen wreet zyn (die past het), en laat Beieren brullen, maar minner teegen haare jongen, maar gy, Mevrouw, die alleen, door uwen Edelmoedigen aate, en Hooge geboorte, tot vergeevinge verplicht wort, vergeef, vergeef, op dat gy vergeevinge te wachten hebt, en laat doch geen raat, welke hier tegen moegt worden ingebragt op Uw Ed. Geb. eenige indruk hebben. veel min quaade, boosaardige, saam, eetrovend, en van een ider oprecht Christen ten uiterste verfoeyens weerdige parquillen.

In tegendeel behouw een Leeraar deezer Gemeinte, aan ons zoo lief als onze oogappel zelfs, om Jesu Christi wille.

Uw Ed. Geb zal de gansche Stadt, en Borgerye ten uiterste verplichten, beveelende Uw Ed. Geb. en derzelver lusterlyke Familie onder de bescherminge des Allerhoogsten, terwyl wy, met het uiterste verlangen, een gunstig antwoort verwachtende, ons, met alle hoogachtinge hoemen te zyn

's Bosh den 28. Novemb.
1747.

ingebracht tegen D. C. de Witt. 25

raat van 's Hertogen-bosch kennisse te geven: Welke Eerwaarde Vergadering dien handel van dusdanigen natuur bevonden heeft, dat de zelve alleen voor *Communicatie* is aangenomen, zonder dat die Censuur, ooit, of door die van Rotterdam, of door de Eerw. Kerken-raat van 's Hertogen-bosch aan de Dochter van Mevrouw Visch voornoemt is geinjungeert geworden.

Waarom zich D. de Witt bok tegen den Eerw. Kerken-raat bezondigt, oopentlyk lauderende een handel, die by deze Wel Eerwaarde Vergaderinge heel anders opgenomen is, gelyk hy D. de Witt de Copie van den brief d'eer Kerken-raat van Rotterdam eigenhandig gecommuniceert heeft aan de Dochter van Mevrouw Visch voorn.

4 By welke redenen de ondergeschrevene noch by doet, dat in de *Republiek der Geleerden* van de maanden Julius, en Augustus 1748 (in welke een kort Extract van dit voorn. boekje van D. de Witt gevonden wort, genoegzaam het zelve met het geen voor dit boekje zelfs gedrukt staat) duidelyk gezegt wort pag. 81 dat het zy geschreven, *ter weeringe van zekere bekende ergernisse aan de Kerke gegeven*, en een wynig lager, *dat dit Werkje betrekkelyk zy NB tot dat berugt ergerlyk geval niet alleen.*

ARTIKEL II.

Dit dan zoo zynde heeft de ondergeschrevene de Eere aan U Wel-Eerw. voor te houden, dat gelyk hy dit Boekje ten zynen Re-

26 *Gravamina van D. A. Velingius*

garde, als geheel niet applicabel veracht, en als leugen, en lasterlyk verfoeit, hy ook zoo ten volle vertrouwt, dat dit Boekje, ten zynen opzichte, door de Wel-Eerwaarde Classis in geenerley wyze zal geapprobeert worden, maar in tegendeel voor inapprobabel worden verklaart.

1. Wyl daar in veele lasterlyke uitdrukkingen, en Eerroovende Spreekwyzen voorkoomen, in opzichte van het voorwerp, 't welk hy bedoelt, wyl nu alle lasterlyke, en Eer kwetzende schriften moeten worden afgekeurt, zie SMETIUS Cap. V. Artikel 37. pag. 117. vervalt van zelfs de Approbatie van dit Boekje.

En dat 'er zulke lasterlyke, en Eerroovende spreekwyzen in dit Boekje gevonden worden bewyft de ondergeschreevene uit de volgende staaltjens.

A. Wyl D. de Witt den geenen, dien hy bedoelt, vergelykt by Onkruid pag. 9, hy noemt hem *Absalon* pag. 16, en eenen van welken de Ouders te gemoet zien, welke onbeilen hun kint van dat portuur noch zullen ooverkoomen pag. 56.

B. Het geval zelve vergelykt hy by dat van den bloetschender te Corinthus pag. 48, 49. en zou ergerlyk, dat indien men weerhouden wort, daarover Kerkelyke Discipline te oefenen, niet alleen eene Gemeente aan die plaats, daar het delict exteert, maar ook door het gantsche Land ten droevigsten zonden moeten lyden pag. 4.

C. De verlooving met het voorwerp, 't welk hy bedoelt, noemt D. de Witt een zwaar onheil voor de Familie pag. 57.

D. De

ingebracht tegen D. G. de Witt. 27

D. De toestemminge van het Huwelyk, het welke hy ineent, wort genoemd *dasdaanig*, dat de Ouders daarin kunnen vooruitzien, dat het zelve onvermydelyk, tot verderf van het Kint, naar Ziele en Lichaam zwezen zoude pag. 132.

Alle welke, en diergelyke gesteldens de Wel-Eerwaarde Vergaderinge niet voor haare reekeninge zal willen nemen, of dezelve kunnen goetkeuren.

2. Wyl zulk een liefdeloozen handel van eenen Meedebroeder in oopenbaar geschrift te betichten met een allerzwaarste misdaat, en vertrappinge van de natuur Wet, en van de Goddelyke, en menschelyke geboden, zonder dat hy ooit van dezelve is vermaant geworden, veel minder zyn schult beweezen is, nimmer kan, of mag worden goergekeurt, als direct strydende met de lessen des Evangeliums, en der Christelyke liede.

3. Te meer daar de zaak van den ondergeteekende noch litispndent is voor de Heeren Scheepenen van deeze Stat, en de ondergeschreevene, door zynen eersten Kerkelyken Richter, de Eerw. Kerken-raat van 's Hertogen-bosch nimmer is veroordeelt geworden.

4. Jaa daar zelfs de Eerw. Kerken-raat voorn. conform het Hoogwys advies der Theologische Faculteit van Franequer, adnex sub litera B * geoordeelt heeft, eerst de decisie van

* Of wel schoon D. Velingius dit voornoemde advies der Theologische Faculteit van Franequer in de Classis geproduceert heeft, en daarvan in eene Copie oovergeleevert, hebbe ik noch

28 *Gravamina van D. A. Velingius*

van den wereltlyken Richter te moeten afwachten, en

5. By deeze Wel Eerwaarde Classis billyk is geresolveert geworden, dat deeze zaak eerst by den eersten Kerkelyken Rechter moeste getermineert zyn, eer dezelve door deeze Vergaderinge konde beoordeelt worden.

6. Terwyl nu de ondergeteekende in dat Boekje reets zyne Sententie ontvangt, en geoordeelt wort uit het midden te moeten worden weg gedaan pag. 2 alibi althans op zyn minste gecensureert te worden, zoo kan dit Boekje door U Wel. Eerw. niet worden goetgekeurt, wyl daar door de ondergeschreevene, zonder ooit, door Uw Eerw. gehoord, en gevonnist te zyn, reets van de Vergaderinge censurabel verklaart wort, welke ongerymtheit, en onbillykheit van deeze Wel Eerwaarde Vergaderinge te denken gansch verre van den ondergeschreevene is.

7. Hierby voegt de ondergeteekende, dat, ten zynen opzichte, en met betrekkinge op zyn geval, dit Boekje niet kan geapprobeert worden, als het welke duidelyk mede brengt, en dat een vertoornde Moeder nog onbeweegelyker worde, en altoos onverzoenelyk blyve, en dat de ruste, en de Gemeente van 's Hertogen bosch, hoe langs hoe meer verbrooken worde, gelyk de droevige ondervindinge reets bewaarheit.

8. Noch

nochtans, dewyle het zelve behoort aan den Eerw. Kerkeraad van 's Bosch, uit Eetbier, voor 't geene haer toekomt, hier geene plaats willen geeven.

ingebracht tegen D. C. de Witt. 29

8. Noch heeft de ondergeschreevene de Eere, om aan de Wel Eerwaarde Vergaderinge voor te houden de wyze, op welke dit Boekje is geapprobeert geworden.

A. D. de Witt is zelve een der Visitatores geweest, die dus, als zynde de Schryver van het Boekje oover zyn eigen Werk niet oordeelen, of het zelve onzydig konde aanzien.

B. De tweede is geweest D. Clemens Keuchenius, waarentrent de ondergeschreevene thans niet anders aanteekeent, als dat aan de Wel Eerwaarde Vergaderinge bekend is het geen tusschen dien Heer, en den ondergeschreevene is voorgevallen.

6. De derde is geweest D. Gerardus Pyl, welke Heer buiten schult moet gehouden worden, naa het oordeel van den ondergeteekenden, als

1. Aan wien alleen losse Caternen van het voorn. Boekje zyn ter hant gestelt.

2. En die, door andere occupatien, geen tyt gehat heeft, om dezelve Caternen, anders als ter loops, naa te zien.

3. En aan welken Heer zelfs niet eens de korte schets van het Boekje, welke voor het zelve gedrukt is, ter hant is gestelt geweest, waar door aanstonts de approbatie van het Boekje vervalt; want de Kerkelyke Wetten luiden duidelyk by SMETIUS Cap. V. Artikel XXVI. pag. 114. niet alleen zullen de Theologische boeken, maar ook derzelver Voorredenen, Opdrachten, en Aankangzelen, of NB hoe men het ook zou moogen noemen, voortaan moeten geëxamineert worden, en approbatie hebben,

30 *Gravamina van D. A. Velingius*

ben, eer zy in het licht koomen: en dat wort verstaan, niet alleen van boeken van Godgeleerde, maar ook van andere Schryvers, die oover Theologische stoffen geschreeven worden.

4. Gelyk zyn Wel Eerwaarde ook dit Boekje niet heeft goetgekeurt, in toepassing op des ondergeteekendens geval, maar wel duidelyk aan den Heer de Witt, by het oovergeeven der Caternen in de Classicaale kaamer gezegt heeft met deeze, of diergelyke woorden, dat hy het approbeerde, zoo 'er geen byzonder onderwerp meede bedoelt wiert.

5. Gelyk ook zyn Wel Eerw. rontbontfig aan den ondergeteekende gezegt heeft op den 8. Augustus 1748. dat indien het op zyn geval zach, het dan geenzins applicabel was.

Dus steunt dan deze approbatie enkel, en alleen op de toestemminge van D. Clemens Keuchenius, 't welke of het beraamelyk zy aan het billyk oordeel deezer Wel Eerwaarde Vergaaderinge wort oovergelaaten: te meer daar de Kerkelyke wetten vereischen dat meer als eene Visitator een boek moet approbeeren, zoo luit by SMETIUS *Cap. V. Art. 22. pag. 113. in alle Classis zal worden gestelt een genoegzaam getal van Visitatores Librorum*, terwyl daartoe meer dan een vereischt wort, want dezelve Artikel zegt, dat die Visitatores met den anderen, oover zulk een Geschrift zullen confereeren: 't welk, indien 'er slegts een was, niet geschieden kon.

ARTIKEL III.

De ondergeschreevene verzoekt dan instantie

ingebracht tegen D. C. de Witt. 31

telyk, en verwacht in volkoomen vertrouwen, dat deeze Wel Eerwaarde Vergaaderinge zulk een Boekje, en handeling geenzins zal goetkeuren, maar daarooover vonnisse vellen, gelyk het betaamt.

ARTIKEL IV.

En wat aangaat den inhoud van het Boekje zelfs, geconfidereert zyude, zonder eenige applicatie, of betrekkinge tot een byzonder geval, maar alleen bedoelende een zoo genoemde *Clandestine Verloovinge*; en huwelyke voltrekkinge buiten 's Lands, en buiten kennis der Ouderen, neemt de ondergeschreevene de vryheit Ew Eerw. te vertoonen, dat het zelve Boekje ook als dan niet mag worden goetgekeurt, wyl in het zelve gevonden worden.

A. Verkeerde aanhaalingen, en applicatien van Gods Heilig Woort, tegen het oogmerk van den Heiligen Geest.

B. Stellingen, welke stryden teegen de Wetten van den Lande.

C. Stellingen, welke aanloopen tegen de gronden der billykheit.

ARTIKEL V.

AA. Dat 'er verkeerde aanhaalingen, en applicatien van Gods Heilig Woort tegens het oogmerk van den Heiligen Geest, in dit Boekje gevonden worden, bewyft de ondergeteekende uit deeze naavolgende stukken.

1. Op pag. 6. zegt D. de Witt, dat zulker misdaden, welke oopenslyk bedreeven zyn, niet moe-

32 Gravamina van D. A. Velinzius

moogen verdorven, maar dat daarover NB moet straf geoeffent worden naar Paulus vermaaninge 1 Tim. V. 20. die zondigen, bestraf in de teegenwoordigheid van allen, opdat ook anderen vrees moogen hebben.

Een plaats, in welke Paulus spreekt van de zonde der Ouderlingen en twee, of drie getuigen vereischt vs. 19. en geenzins Censure; maar overtuigende monistoppinge vordert, want zegt de Apostel τὰς ἀμαρτανίας τῶν πρεσβυτέρων ἔλεγχε; nu weten Uw Eerw. dat ἔλεγχει nimmer Censureeren, of uit het midden wechdoen, beteekent, die dan deze plaats bybrengt ten bewyze, dat oover een Clandestine verloovinge Censuur moet geoeffent worden, appliceert dezelve tegen het oogmerk van den Geest.

II. Op pag. 30 zegt D. de Witt, dat het gezach der Ouderen zich zoo ver uitstrekt, dat het aan hun staat hunne kinders uit te trouwen, immers zegt hy, dit stelt dat bevel, 't geen Godt den Ouderen geeft, duidelyk voor onder, gy zult u ook met hun niet vermaagschappen, gy zult uwe Dochters niet geeven aan hunne Zoonen, en hunne Dochters niet neemen voor uwe Zoonen. Deut VII. 3 en ondertusschen de gansche tzaamenhang leert ons, dat de Heere daar spreekt van de vermenginge der Israëlitén met de Heidensche volkeren, want zoo luit het I, 2, 3 versen, wanneer u de Heer uwe Godt zal gebracht hebben in het Lant, daar gy naartoe gaat, om dat te erven, en hy veele volkeren voor uw aangezichte zal hebben uitgeworpen de Hetbiten, en de Gergaziten en de Amoriten, en de Cananiten, en de Pherefiten, en de Heviten, en

ingebracht tegen D. C. de Witt. 33

en de Jebuziten, zeeven volkecren, die meerder, en machtiger zyn, dan gy en de Heer uwe Godt hun zal gegeven hebben voor uw aangezichte, dat gy die slaat, zoo zult gy die ganschelyk verbannen, gy zult geen verbont met hun maaken, noch hun genaadig zyn; gy zult u ook met hun niet vermaagschappen, gy zult uwe Dochters niet geeven aan hunne Zoonen, en hunne Dochters niet neemen voor uwe Zoonen.

En de rede, waarom Jehovah die Wet aan Israël gaf, is duidelyk in het vierde vs. want zy zouden uwe Zoonen van my doen afwyken, dat zy andere Goeden zouden dienen, en de toorn des Heeren zonde tegen U lieden ontfleeken, en haast verdelgen.

Alsdan een text, welke verbiet, dat de Israëlitén hunne kinderen zullen uitgeeven aan kinderen der Heidenen, wyl deeze den kinderen Israëls zouden verleiden tot afgoderye, in tegendeel wort bygebragt, om in het algemeen te bewyzen, dat de macht der Ouderen zich zoo verre uitstrekt, dat hunne kinders, uit te trouwen aan hun staat pag. 30 en in hunne Familie kunnen inbrengen, wie zy willen, pag. 29 wort deeze text bygehaalt tegen het oogmerk van den Heiligen Geest.

III. Om te bewyzen, dat ymant, welke voorgeeft de Houwelyks-proclamatien niet verzuimt te hebben, uit eenigen drift, ofte begaerlykheit, niet hoeft geloofd te worden, wyl het Koningryk van Christus niet bestaat in woorden, maar in kracht 1 Cor. IV. 20. haalt de Heer de Witt pag. 82. by, zy belyden wel, dat zy Godt kennen, maar zy verloochenen Hem met de Werken, alzoo zy gruwelyk zyn, en ongehoorzaam, en tot

34 *D. C. de Witt verantwoording tegen de*

allen goeden werke ondegende Tit. I. 16 en ondertustchen spreekt daar gansch duidelyk van die Joodsche Leeraaren, welke den Christenen uit de Heidenen zochten te verleiden, tot het naavolgen van de Joodsche Kerkgewoontens, gelyk duidelyk blykt, uit de voorgaande verzen, zoo zegt Paulus vs. 13, 14, 15, 16. *di getuigenis is waar, daarom bestraft ben scherpelyk, opdat zy gezond moogen zyn in het geloove, en zich niet begeeven tot Joodsche faabelen, en geboden der menschen, die zich van de waarheit afkeeren: alle dingen zyn wel rein den reinen, maar den bevleekten, en ongeloovigen is geen ding rein, maar beide hun verstant, en Conscientie zyn bevleekt: zy belyden, dat zy God kennen, maar verloochenen Hem met de Werken, alzo zy grouwelyk zyn, en ongehoorzaam, en tot allen goeden werke ondegende.* En Paulus bevestigt het, door het eerste vs. van het 11de Hoofdstuk *doch zy spreek het gezet der gezonde Leere betaamt.*

IV. Op pag. 108, en 109 zegt D. de Witt, *dat Ouders zich verbonden kennen, om het wanbedryf van hunne kinderen te straffen* (welk wanbedryf het gantsche Boekje door duidelyk is een Clandestine verlooving, en Houwelyks-voltrekkinge buiten 's Lants, en kennisse der Ouderen) *om naamelyk Gods ongenaade zich niet op den hals te haalen, ten einde de Heer niet genootzaakt zy, hun zulk een oordeel aan te kondigen, als aan den Priester Eli geschied was: omdat hy zyne kinders, als zy gezondigt hadden, niet eens zuur hadde aangezien, 1 Sam. III. 13.*

Dat deeze text verkeert geapplianceert zy, blykt, wyl D. de Witt de zelve bybrengt, om

ingebracht tegen D. C. de Witt. 35

te bewyzen de nootzaakelykheit der straffe oover eene Clandestine verloovinge, en Houwelyks-voltrekkinge buiten 's Lants, en buiten kennisse der Ouderen, daar nochtans de zonde van Elies Zoonen was, *dat zy de offeranden staalen, en zich onrechtmatig toeëigenden, 1 Sam. II. 17. en dat zy sloepen by die wyven, die met hoopen i' zaamen quamen aan de deure der Tempel der i' zaamen komste 1 Sam. II. 22.*

En of deeze, en diergelyke staaltjens niet genoeg waaren, heeft de ondergeteckende de Eere aan Uw Eerw. voor te houden, dat in dit Boekje Schriftuurplaatschen, door bydoen, en afdoen, en veranderingen duidelyk worden bygebragt, tegen het oogmerk van Gods Geest, en een geheel anderen zin krygen, als in die plaatzen bedoelt wort.

Ten bewyze dient.

1. Dat de zoo eeven genoemde text 1 Sam. III. 13. in het Boekje pag. 109. gelezen wort, *dat hy zyne Kinders, als zy gezondigt hadden, niet eens zuur hadde aangezien; en 'er staar niet alleen in de Gronttaal, maar ook in onze Ooverzettinge, als zyne Zoonen zich hebben verloekt gemaakt, zoo heeft hy ze niet eens zuur aangezien, en dus wort zich verloekt gemaakt hebben hier verandert in gezondigt hebben, 't welk niet alleen een groot onderscheit is, maar ook den zin geheel verandert, en direct stryft tegen het oogmerk van den Heiligen Geest 't welk is en de zonde der Zoonen Eli, en de lafheit des Vaaders in derzelveer zwaarheit aan te toonen.*

2. Dat de plaats van Paulus Rom. XVI. 17, 18. in het Boekje pag. 65. gelezen wort

36 *Gravamina van D. A. Velingius*

achtneemen op de geenen, die ergernissen aanrichten, en van dezelve niet afwyken, daar nochtans en in de Gronttaal, en in onze Oovertzettinge duidelyk gelezen wort *achtneemen op den geenen, die ergernissen aanrichten, NB tegen de Leere, en wyk af van dezelve.*

Daar D. de Witt de ergernissen algemeen neemt, en de drie woorden *tegen de Leere*, geheel afluat, en dus den zin ten eenemaal verandert; gelyk hy ook zegt, *die van dezelve niet afwyken*, daar Paulus vermaant, *wyk af van dezelve.*

3. De plaats van Paulus 1 Cor. VII. vs. 36, 37, 38. wort in het Boekje pag. 84 gelezen, dat zy trouwe, en by Paulus staat, dat zy trouwen, 't welk een heel anderen zin uitleevert, en ook die haar ten Huwelyk uitgeeft, die haar niet uitgeeft, daar nochtans het woordtje haar in de Gronttaale niet en is, en in onze Oovertzettinge tusschen twee haakjens staat.

Deeze voorbeelden, meent de ondergeteckende, overvloedig genoeg te doen blyken, dat verscheide plaatzen van Gods Heilig woort, in het Boekje bygebragt, en geappliqueert worden, ja dat zy verandert worden, zal dan de Wel Eerwaarde Classis goetkeuren (dat geene waarover de mont der waarheit een wee uitsprekt? dat zy verve.

ARTIKEL VI.

BB. Dat 'er stellingen zyn, welks stryden tegen de wetten van den Lande, bewyft de ondergeschreevene.

I. Wyl in dit boekje geleert wort, dat het

ingebracht teegen D. C. de Witt. 37

aan den Ouderen staat, wie in hunne Familien worden ingebracht, en wien zy daar van willen uitgeslooten hebben pag. 29. het welke duidelyk strydt teegen het Echt Reglement van hunne Hoog Moogende, alwaar Art. XLVI. duidelyk staat: *Indien eenig Jongman, of jonge Dochter, boven de voorschreeven vyf en twintig, en twintig jaaren respectieve outweezende, ende Ouders hebbende, verzocht en ingeschreeven te worden zonder te doen blyken van der zelvev Consent, zoo zullen de Magistraaten, of Predikanten de Ouders van den Requirant, of Requirante voor haar ontbreken, ende dezelve na insinatie binnen acht, of ten langsten veertien daegen daar aan, wygerende, ofte in gebreeken blyvende te koomen, zoo zal dezelve wygeringe, of niet Comparitie gehouden worden voor Consent: maar indien zy comparceren, zal men het verschil met der minne, of met uitspraak de plano afdoen; waar na hun partien zullen hebben te reguleeren, behoudens evenwel ook den geintresseerden, zyn appel, of reformatie in cas van beswaarnisse: want mach, en kan een Ouder het huwelyk van zyn kint niet teegen houden, zoo de Rechter niet oordeelt, dat de reddenen, welke gegeeven worden, wettig zyn, zoo staat het niet aan een Ouder, wie in hunne Familie worden ingebracht, en wien zy daar van willen hebben uitgeslooten, 't welk nochtans D. de Witt zegt.*

II. pag. 30. zegt D. de Witt, dat het gezach der Ouderen zich zoo verre uitsprekt, dat het aan hen staat, hunne kinderen uitetrouwen, daar nochtans na de wetten van den Lande niet alleen veele meerderjarige, maar ook minderjarige het consent hunner Ouderen niet hoeven te

vraagen, ja die zelfs niet door de Ouderen moogen worden ingesproken: neem eens alle weduwnaars, en weeduwen, zoo luit de XLVII. Artikel van hun Hoog Moogende Echt Reglement: *doch zoodaanige inspraak (der Ouderen:) zal niet gelden teegen Weduwnaars, en Weeduwen, genomen dat zyminderjaarg zyn, alzo wy verstaan, dat zy door het eerste huwelyk geemancipeert, en haar eigen voogt geworden zyn*

III. D. de Witt leert in dit boekje *dat meerderjarige, zoo min als minderjarige kinderen zich buiten Consent der Ouderen moogen, of kunnen verlooven, en dat de meerderjarigheid geen onderscheit en maakt* pag. 39, 41, en elders.

En ondertusschen de wetten van den Lande maaken niet alleen dat onderscheit buiten, maar ook in het cas van het huwelyk, zie het Echt Reglement Artikel XLIII, XLIV, XLV, XLVI en XLVII.

IV. D. de Witt leert op pag. 41. *dat schoon der Ouderen handen, by de meerderjarigheid van hunne kinderen, door de wetten, meer mochten gebonden zyn, die kinders zich echter aan de grootste ongehoorzaamheit schuldig maaken: wanneer zy naameijk zich verlooven buiten consent der Ouderen: by gevolg zondigen de kinderen, als zy handelen oovereenkomstig de wetten van de Hooge Ooverigheid, en dan zyn de wetten van den Lande zoodanige, welke niet alleen de grootste ongehoorzaamheit toelaaten, maar de zelve wertig verklaaren, en die bevoor-rechten.*

Hoe zal dan de Wel Eerwaerde, Vergaadering kunnen goetkeuren een boekje teegen de wet-

wetten van den Souverain, byzonder oover de Generaliteit gegeven, zoo duidelyk aan-loopende.

ARTIKEL VII.

CC. Dat'er in dit boekje gevonden worden stellingen, welke aanloopen teegen de gronden der billykheit, bewyft de ondergeschreevene uit deeze navolgende Staatijens

1. Onbillyk is het, dat D. de Witt van pag. 9-17. onbetaamelyke bedrygingen van eenen naamloozen aan hem gedaan, zet op de rekening van meer dan ses hondert, en daar een Verhaal van doet, als of hy, in gevaar van een marteldoot te ondergaan geweest ware, en dus een groot deel der Gemeinte een swarte lak aanvryft.

2. Onbillyk is het vooral, dat hy in dat Verhaal, die meer dan ses hondert een *Eet-ge-span*, en *woedent graanaw* noemt, pag. 9. en met den naam van *onzinnige Yveraaren* bebestempelt pag. 10. daar nochtans zy, die *eene onderteekeninge* gedaan hebben, waar op D. de Witt ziet pag. 16. niet anders als vrede, en rust der Gemeinte bedoelt hebben.

3. Onbillyk is het geene hy stelt pag. 61. *zulke menschen, zegt hy, die in oprechtheit tot den Heere bekeert zyn, weten, dat het den Kinderen volstrekt ongeoorlooft zy, zich buiten weten, (of toestemminge, zoo als te vooren gezegt hadde) van hunne Ouderen te verbinden in een huwelyk.*

Dan zyn zeker onze Hooge Machten, welke dit niet alleen toelaaten, maar zelfs in zom-

40 *Gravamina van D. A. Vclingius*

mige gevallen statueeren, en zoo veele, die Advocaaten, en verdedigers van zulke huwelyken zyn, of *menschen, die tot God niet bekeert en zyn*, of zulke, die, in deeze, *tegen hun better weten, zondigen*.

4. Onbillyk is het, dat D. de Witt op pag. 142. de daat van David, welke zynen zoone Absalon, na hem lange te hebben, als een balling, verstootten, weer te rug liet koomen, duidelyk *lastartigheid noemt en die berispt*, daar deeze daar nooit in Gods woort is berispt geworden.

Onbillyk zyn voor al deeze twee navolgende stukken.

1. De Behandeling van het Vyfde gebot, op pag. 25-32. daat D. de Witt

1. In het geheel geen woort en spreekt van de betrekkingen der Ouderen tot hunne kinderen, en van de plichten, welke aan de zyde der Ouderen daar uit voortvloeyen, dat nochtans en de billykheit, en alle uitleggers leeren, en voor al de meeninge van den Geduchten wergeever is.

2. D. de Witt neemt daar een *algemeene onderwerpinge der Kinderen aan de Ouderen uit op*, en ondertusschen leet de billykheit, dat uit bepaalt moet worden, *op al wat recht, en billyk is*.

3. D. de Wit haalt by consequentie uit, dat daar in het vyfde gebot een *geboorzaame onderwerping der kinderen aan de Ouderen* bedoelt wort, in het stuk der *huwelyks*, en ondertusschen noemt hy dat *niet geboorzaamen* meer dan eens eene oopenbaare vertrappinge van Goddelyke, en menschelyke wetten.

II.

ingebracht teegen D. G. de Witt. 41

II. Onbillyk is zyne behandeling van de Christelyke vergeevinge van pag. 110-153, als waar in

1. D. de Witt in 't gemeen eerst een repareeren van de zondedaat vordert, eer hy vergeevinge toelaat, dat nochtans in de meeste gevallen onmoogelyk is.

2. Daar D. de Witt wel eene *vergeevinge* toelaat, maar echter de uitvoeringe der straffe vordert, dat in een Christen vergeevinge niet valt.

3. Daar eindelyk D. de Witt leert, *dat men niet vergeeven kan in opzicht van de straf, wyl men niet weet, of God vergeeven heeft, en wyl teegen Godt gezondigt is*, waar uit dan nootzaakelyk volgt, dat geen eene zonde kan vergeeven worden.

Hier konde de ondergeschreevene byvoegen, dat dit boekje den wech oopent tot veele malitieuze desertien van man, of vrouw, wyl in dit boekje geleert wort, dat de Eet der huwelyks, zonder Consent der Ouderen gedaan, mag verbrooken worden van pag. 146-153.

Doch de ondergeschreevene vermeent oovervloedig te hebben aangetoont het geene op zich genoomen hadt, weshalven de ondergeschreevene billyk de reprobacie van dit boekje afwagt.

Doch zoo de Wel Eerwaerde vergaaderinge, hoewel deeze zaak in feiten bestaat, mogte goetvinden, dat D. de Witt zich oover sommige poincten zou nader explicceeren, verzoekt hy, dat dit Schriftelyk voor deeze Vergaaderinge geschiede, en niet in den druk,

C 5

als

42 *Gravamina van D. A. Velingius*

als kunnende de ondergeschreevene 'er dan niet op antwoorden, zonder haatlyke gevolgen te vreezen en te wachten te hebben, van eene Familie, voor welke hy altoos alle ontzach, en Eerbiet wenscht te toonen.

Ook vraagt de ondergeschreevene, om als dan teegen D. de Witt, by antwoord zyne gezegdens nader te moogen adstrueeren.

In welke verwachtinge zich in Eerbiet teekent

Onderstont

Wel-Eerwaerde, Godzaalige zeer Geleerde Heeren, Vaaderen, en Broederen in Christus.

U Wel-Ew.

Oosmoedige Dienaar, en Hyl biddende Meedebroeder.

was geteekent

ABDIAS VELINGIUS.

ter zyde stont,

's Bosch den 8. October
1748.

Naar gedaane Collatie deeze van woorde tot woorde met zyn Origineel accordeerende bevonden, by my ondergeteekende, als Scriba des Wel- Eerwaerden Classis van 's Hertogen Bosch op huden deezen seven-thieden October des jaars seventien hondert nact en veertig.

Quod testor
CAROLUS LEYENDEKKER,
Cl. b. i. Scriba.

AF-

43

AFGEPARSTE VERANTWOORDING

teegen de ingebrachte

GRAVAMINA

OF

BEZWAARNISSEN

VAN

D. ABDIAS VELINGIUS.

Wel Eerwaerde Godtzaalige, en zeer Geleerde Heeren, Myne veel Geachte Meede-Broeders, die ik wensche, dat als rechte *Zadoks* kinders het waare onderscheit zullen leeren, tusschen heilig, en onheilig, rein, en onrein, en, oover eene gerichtszaake staande, dezelve, naar 't HEEREN rechten zullen richten.

Ik kan onmoogelyk voor U Wel Eerwaerdens ontveinzen, dat my, niet zonder verwonderinge, en bevreemdinge zy voorgekomen, dat myn Amptgenoot, D. *Abdias Velingius A. L. M. Phil. Doctor*, en Predikant van deeze Stadi, op het Classis Antefynodaal, gehouden

44 *D. C. de Witt* verantwoording teegen de

den in *Augustus* van dit jaar gelufte te opperen, dat zekere *Gravamina* hadde intebrogen teegen een boekje, van my, door den druk, gemeen gemaakt, welke zyn Ew. oordeelde van dat gewicht te zullen zyn, dat de U Wel Eerwaardens daar door genootzaakt zouden worden, om de gegeevene approbatie van de Heeren Gedeputeerdens wederom in te trekken, met verzoek daarom, dat gemelde boekje, 't geen door zyn Eerw. op de Taafel van deeze Vergaaderinge wiert needergelegd, aan alle de EE. Broederen, Leeden van deeze Classis, mochte worden rondgezonden, ten einde U Wel Ewaerdens alzoo gelegenheit zouden hebben, om deszelfs inhoud zelve te examineeren; zulks dan aan zyn Ew. toegeftaan zynde, zoo is zyn Ew. vervolgens, met die zyne bezwaarniffen, op 't *Classis Post Synodaal*, gehouden in *October* des zelve jaars, voor den dag gekoomen, zynde aan zyn Ew. tyt, en attentie verleent tot het voorlezen van gemelde *Gravamina*; na welke alle geduldelyk te hebben aangehoort, U Wel Ews. hebben goetgevonden, ingevolge van myn voorafgaande verzoek, dat my Copie authentiecq van alle die bezwaarniffen, door *D. Velingius* ingebracht, zoude worden ter hant gefteit, en my tyt, en gelegenheit gegeeven, van my daarop te verantwoorden.

Ik laudeere in zoo verre U Wel Eerwaardens voorzichtigheit, om niet aanftonts tot een definitive Sententie te koomen ten zynest partye gehoord was, wat die, tot zyne *Verantwoordinge*, teegen die *Gravamina*, hadde in te brengen, en dus betoonen U Wel Ews. zelve bereits de onbillykheit van dit voorfel van *D.*

Gravamina van D. A. Velingius 45

D. Velingius te erkennen, dat hy in alle die zyne *Gravamina*, en byzonder op der zelve flot, aanftonts verwachtte de *Improbatio* van gemelde boekje, en dat wel uiddien gront, dewyle deeze zyne *Gravamina* voor het meest *bestaan in feiten*, waarom, zoo het mochte gebeuren, dat U Wel Eerwaardens konden goetvinden, my daar op te hooren, en te willen, dat ik op sommige stukken my naader zoude explicceeren, als dan alleen dit te begeeren, dat myne *Verantwoording* voor U Wel Ews. Vergaaderinge schriftelyk geschieden zoude: ik vertrouwe wel, dat U Wel Ews. my zullen vrykennen, dat ik *D. Velingius* in deezen niets toedichte; 't mocht echter, by vervolg, eenen anderen in gedachten koomen, die de zelve niet hadde hooren voorlezen, of zelve geleezen, gelyk U Wel Ews. zal ik de vryheit neemen die zyne woorden, op het flot van zyne *Gravamina* vootgeftelt, te melden; de zelve luiden van woort tot woort aldus „doch „ de ondergeschreevene vermeent overvloediglyk te hebben aangeroont, 't geen op „ zich genoomen hat, weshalven de ondergeschreevene billyk de reprobatio van dit boekje afwacht, doch zoo de Wel Eerwaerde „ Vergaadering, hoewel deeze zaak in feiten „ bestaat, mochte goedvinden, dat *D. de Witt* „ zich oover sommige poincten naader zoude explicceeren, verzocht hy, dat dit schriftelyk voor deeze Vergaaderinge geschiede.

U Wel Ews. zien dan zelve hier uit, zonder myne aanmerkinge, tot welke eene *precipitatio* zyn Ew. gedacht hadde, dat U Wel Ews. door zyne winderige woorden, zich zouden heb,

46 *D. C. de Witt verantwoording tegen de*

hebben laten vervoeren, om maar aanstonds dat myn boekje te improbeeren: in welk geval ongetwyffelt door alle monden, en nieuwspapieren zoude zyn verbreit geworden, dat dit myn geringe werkje, 't geen de goetkeuringe by veele verftandigen heeft weggedraagen, ware afgekeurt geworden, door eene gantsche Vergaaderinge, die het toequam daar oover te oordeelen, in welk geval men zich ten uiterften vergenoegt zou hebben, dat deeze *Gravamina* alleen in U Ews. *acten* geboekt waren, opdat niet 't avont, of morgen deeze, of geene, die leefde voor waarheit, en hanthaavinge voor Godts wetten hadde, mochte opkoomen, en aan de Geleerde weerelt vraagen: heeft ook eene gantsche Vergaadering van geleerde Mannen, op zulke ydele vittingen, die zich zelve schaamen, een boek reets door *Gedeputeerden*, Meede Leeden van die Vergaaderinge, geapprobeert, konnen improbeeren, en dat zonder den Schryver deszelfs, die daar meede vlak was voor den dag gekoomen, alvorens daar op gehoord te hebben? moeten de *Romeinen*, die blinde Heidenen waren, geheel vervreemt van de kennisse van Godts Zaaligmaakend Woort, zulk eene Vergaaderinge van Leeraaren beschaamen? als welke ke wel uitdrukkelijk zich daar op verklaarden, dat zy de gewoonte niet hadden van eenigen mensche uit gunste ter doot oover te geeven, eer de beschuldigde de beschuldigers tegenwoordig hadde, en plaats van verantwoordinge gekreegen hadde oover de beschuldiging, Hand. XXV. 16.

Van die blaam hebben U Wel Ews. zich dan, door het oovergeeven van die stukken

Gravamina van D. A. Velingius. 47

van bezwaar in myne handen, zich zelven gezuivert: schoon ik ondertusschen wel gewenscht hadde, dat die zelfde voorzichtigheit van U Wel Ews. ware in het werk gestelt, op U Wel Ews. Vergaaderinge van *Augustus*, van geen besluit te neemen omtrent zekere *Gravamina*, welke eerst van D. *Velingius*, op d'ordinaire Classis van *October*, zouden worden ingebracht, die dus van U Wel Ews. niet gezien waren, en waar omtrent U Wel Ews. geen ooverslag konden maaken, wat die in zich behelzen zouden: recht tegen onze *Costuimen* aan, alzoo wy *secundum Acta & probata* moetende handelen, eerst bewyzen moeten aan de hant hebben, eer wy iet ten naadeel van eenig Lit, konnen, of moogen resolveeren: want het dus toefcheen, met zulks zoo spoedig aan D. *Velingius* te accordeeren, eeven of by U Wel Ews. vermoedelyk geoordeelt wiert, of 'er ook iet in gemelde boekje mochte te vinden zyn, 't geen U Wel Ews. noorzaaken zoude, om de verleende Approbatie van Heeren *Gedeputeerden* wederom in te trekken: ik hadde zulks toenmaal in myn advis doen blyken, dat 'er dierwyze hadde behooren gehandelt te zyn, en D. *Velingius*, zoo hy iet hadde, tot bezwaar van dat boekje, konde met die *bezwaarnissen*, op de Classis van *October*, zyn voor den dag gekoomen, gelyk zyn Ew. toch eevenwel heeft moeten doen, en dus was zyn Ew. hier door niet in 't geringste benadeelt geworden.

Schoon dan wel, in dien tyt, eene niet ganfch broederlyke ontmoeting aan my, U wel Eerw. Oufte Lit gebeurde, hebbe ik toch ech-

48 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

echter wel moogen lyden, dat U wel Eerw. allen myn Boekje, met eene alleruiterste attentie, van vooren tot achteren doorlaazen, en herlaazen, als gerust, dat de waarheit, hoe meer van naaby beschouwt, zooveel te glantsryker zich oopenbaare, en te zeegenryker oover allen, die haar teegenstaan, en willen t'onderhouden, Zeegenpraale: gelyk ik dan ook niet twyffele, of U wel Eerw. zullen, by de leezinge van het zelve, aan hun gemoet zyn oovertuigt geworden, hoe ongegroat alle die *bezwaarnissen* teegen dat myn Boekje, op U wel Eerw. laatste ordinaire Vergaaderinge, zyn ingebracht.

't Is waar, 't was wel eigentlyk myn werk niet, om die gegeevene approbatie van onze Heeren *Visitatores Librorum* te verdedigen, maar het werk van hun Wel Eerw. zelve, als welken in staat zyn, om, voor de gantsche weerelt, reekenschap te geeven, op welken gront zy een schrift hebben geapprobeert, en daarvan, in eene volle Vergaaderinge, ter rechter tyt, en plaatse, hebben kennist: geeven: ik zoude daarom verre te kort doen aan derzelver bequaamheeden, en zucht voor de waarheit, indien de minste verdenking daarteegen by my opquam: dat ik dan zelve my zal verantwoorden, geschiet alleen, omdat U wel Eerw. hebben goetgevonden die *stukken van bezwaar* my ter hant te stellen, en myn antwoord daarop te begeeren: 't zou van my dan niet broederlyk gehandelt zyn, indien ik my onttrok aan U wel Eerw. begeerte te voldoen, en het zou moogelyk schynen, seven of ik, door de meenigte der *bezwaarnis-*

Gravamina van D. A. Velingius. 49

nissen, en gevolgen daaruit getrokken, bereits geheel ontmoedigt ware, en aan myne goede zaake wantrouwde, welks tegendeel ik U wel Eerw. verzeekeren kan.

Ingevolge dan van myn gegeven woort, zoo hebbe ik de Eer myne *verantwoordinge* op de tafel van U wel Eerw. Vergaaderinge needer te leggen, in die verwachtinge, dat U wel Eerw. die, met alle onzydigheit, in de vreeze des Heeren, zullen ooverweegen, en daaroover zulk een besluit uitbrengen, als een iegelyk van U wel Eerw. zal oordeelen, in gemoede, te behooren, en hy, in geenen daage, voor den Hoogen Richter van Leevedigen, en Dooden, zal kunnen verantwoorden.

Ik maake dan, onder inwachtinge van 's Heeren licht, genaade, en kracht, een aanvang van my te verantwoorden, teegen alle de *bezwaarnissen*, door zyn Eerw. teegen myn Boekje, ingebracht: ik worde toch hiertoe gedrongen, door mynen Amptgenoot, die, neevens my, behoorde de handen in een te slaan, teegen dusdanige wanbedryven, teegen welke dat myn Boekje is gericht geweest: ik ben echter niet voorneemens my slegts teegen deeze, en geene van zyne ingebrachte gtieven te verzetten, maar teegen alle, zonder onderscheit, ten einde ik alzo te beeter aan U wel Eerw. intentie voldoe, en geene de minste kommer by U wel Eerw. ooverlaate, noopens die poincten, waaromtrent ik my zelve niet mochte geëxpliceert hebben, immers aan mynen beschuldiger, en aanklaager by U wel Eerw. Vergaaderinge, geene ree-

50 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

den van verdenkinge, of ik niet my, met eenige voordacht, daaromtrent onthouden hadde.

Ik kan echter te vrymoediger uitkoomen, omdat, onder alle de ingebrachte *Gravamina*, geen eene gevonden werde, met welke zyn Eerw. my van *heterodoxie* beschuldigt, of iets in 't geringste geleert te hebben, dat teegen Gods *Heilig Woort*, en *Formulieren van Eenigheid* strydende bevonden wort, waaromtrent eigentlyk de waakzaamheit van U wel Eerw. Vergaaderinge gaan moet; zynde alles, waarmede myn Boekje bezwaart wort, *ydele witteryen, valsche beschuldigingen, verdraaijngen van woorden*, en *haatlyke gewolgen*, teegen het gantsche oogwit van dat myn schrift, daaruit getrokken, 't geen ik vertrouwe klaarder dan het middaglicht aan U wel Eerw. te zullen doen blyken, en voorts doen zien, wat met alle deeze *bezwaarnissen* my voorkoome de toeleg van mynen teegenpartyder te zyn, waarom hy daarmede is voor den dag gekoomen.

Ik beken, ik konde hier vooraf, uit deeze opgeworpene *Gravamina*, verscheidene grieven aantoonen, uit welke ik U wel Eerw. zoude kunnen doen zien, dat dezelve, naar het my voorkomt, niet zyn opgegeeven, uit zucht voor de waarheit, en rechtzinnigheit, maar enkel, om mynen Persoon, en dit myn schryven haatlyk te maaken, als die Gods *Woort appliceerde teegen het oogwit van den Geest*, dat *veranderde door uitslaatingen*, en *byvoegingen*, en dit myn Boekje deede *aanloopen teegen de Wetten van den Lande*, en gronden

Gravamina van D. A. Velingius. 51

van *billykheit*, opdat alzoo de kracht der reedenen, met welke ik het onbetaamelyke aantoonde, van zich aan eene *Clandestine verloovinge, en Huwelyks-voltrekkinge buiten 's Lants, en buiten kennisse der Ouderen*, schuldig te maaken, niet in U wel Eerw. harte zouden indringen, maar U wel Eerw. hunne oogen op dat haatlyke alleen geslaagen hebbende, door vooroordeelen zouden worden ingenoomen, en te gereeder U wel Eerw. zich zouden laten bewegen, om eene veroordeelende *Sententie* oover dat myn Boekje uit te spreken; in welk geval niet anders zoude kunnen worden te gemoet gezien, dan dat Gods waarheit zoude last lyden, en veelen zich verbeelden zouden, dat het zulk een groot quaat niet waare, zich aan eene *Clandestine Huwelyks-verloovinge, en voltrekkinge buiten 's Lands, en kennisse der Ouderen*, schuldig te maaken, naademaal een schrift, met welke dat bedryf, als zondig, was aangebonden, en betoogt waardig te zyn, dat daarteegen de *Kerkelyke Censuur* geoeffent wiert, door eene gantsche Kerk-Vergaaderinge, *splechtig waare afgekeurt*, en veroordeelt geworden.

Ik wantrouwde zeeker aan U wel Eerw. doorziende, en vooruitziende oog, indien ik niet vooruitstelde, dat U wel Eerw. naar hunne schranderheit, dit zelfde opmerkten, als genoegzaam oovertuigt zynde, dat, by aldien myne partye, die in deezen zoo oopentlyk teegen myn Boekje opkomt, niet van die verbeeldinge waare, dat zyn Persoon, en bedryvens, door dat zelve waren bedoelt geworden, gelyk uit die zyne *Gravamina*, byzonder

52 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

der op Art. 1. te zien is, wel zoude hebben stille gezeeten, immers dit heeft hem tot dien stap doen koomen, van zich daartegen met zoo veel drift te verzetten, en deszelfs improbatie van U wel Eerw. te vorderen.

Gelyk ik dan in dat gerust vertrouwen ben, dat U wel Eerw. zich daardoor van hunnen kant zullen vinden aangezet, om geenen den minsten stap te doen, waardoor U wel Eerw. naam eenigen den geringsten krak mochte lyden, alzoo wensche ik, in deeze myne verantwoordinge, my zelven zoo te gedraagen, dat ik aan U wel Eerw. doe geblyken, dat ik niets particuliers hebbe teegen den Persoon van *D. Velingius*, en dus geenen toecleg, om eene zelfde vergeldinge aan zyn Eerw. te doen, met welke het my voorkomt, dat zyn Eerw. my behandelt hebbe, maar my alleen, met alle bescheidenheit, teegen deszelfs ingebrachte *bezwaarnissen*, te verdedigen: zulks vordert niet alleen de Leer des gantschen Christendoms van my, en 't heilig voorbeeld van den lyden den Zaligmaaker, die, *als hy geschilden wiert, niet wederom scholt, maar het overgaf aan den geenen, die rechtvaardig oordeelt* 1 Pet. II. 23. maar ook, van wegens de zonderlinge achtinge, welke die van myne Familie, met allen, die de waarheit gekent hebben, zyns Eerw. Hoogst Geëerden Groot-Vaader, den Heere *Abdias Velingius*, in zyn Wel Eerw. Leeven waerdig, en getrouw Leeraar in de Gemeinte van Jesus Christus te *Leiden*, hebben toegedraagen; uit kracht van welk ik zyn Eerw. hebbe toegewenscht, en toegebeden, en noch voor zyn Eerw. wensche, en bidde, dat,

Gravamina van D. A. Velingius. 53

dat, gelyk hy deszelfs *naamgenoot* is, alzoo ook *Erfgenaam* van dezelfde genaadens mooge bevonden worden, en, achtervolgens deszelfs voorbeeld, zich in alles, als een getrouw Dienaar van Jesus Christus, gedraagen: althans diens godtvruchtigen Groot-Vaaders voorbiddingen zullen noch liggen voor den Throon, dat Godt niet alleen *zyn Godt* wilde zyn, maar ook *van zyn Zaat*, en *van zynes Zaats Zaat*, tot in eeuwigheit, aan welke de Heer eens eindelijk gedenke, en dus zyn Eerw. *bezoeken met zyn heil*.

Immers ik voor my zoude het onder myne grootste voorrechten rekenen, indien ik van Godt verwaerdigt wiert, om iets het geringste daartoe te moogen toebrengen, en het zoude my tot eene ongelooflyke vergenoeginge verstreken, indien ik, van achteren, zoude moogen ontwaar worden, dat deeze myne *verdediging* teegen zyne grieven van Godt, in zynen Raat, verordent ware, als het gezeegend middel, om zyn Eerw. daartoe te brengen: ik wachte dan zeker, dat, volgens de gaaven, en bequaamheden, van Godt aan zyn Eerw. gegeven, noch veel met hem den Heere zouden worden toegevoegt, die zouden *Zaalig worden*. Gebeurt nu echter, dat deeze myne *afgeparste verantwoording*, met dewelke ik voor de waarheit moet in 't gerichte koomen, tot myn gevoelig leetwezen, die gewenschte uitwerkinge op zyn Eerw. gemoet niet doe, gelyk ik gehoopt hadde, maar dat ik in tegendeel moet ondervinden, dat eeven daarom, om dat ik de waarheit zegge, te meer teegen my vyandig werde, ik zal my

54 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

zylks getroosten, en Godt bidden, dat Hy my genade geeve, om voor zyn Eerw. te blyven aanzuchten, en waerdig geacht in deezzen met zynen Zoon te lyden, in hoope, en verwachtinge, dat ik ook eens met Hem, ter zyner tyt, mooge verheerlykt worden.

Beschouwe ik dan, op welk eene wyze, zyn Eerw. zich aangorde, om teegen my in 't strytpark te koomen, zoo is 't, dat, eenen plechtigen Zeegenwensich oover U wel Eerw. Vergaderinge in 't gemeen, en oover U wel Eerw. Persoonen, en Bedieningen, in 't byzonder, gedaan hebbende, welke ik met zyn Eerw. wensche, dat aan U wel Eerw. allen, en het gantsche werk van U wel Eerw. Bedieninge, beklyven mooge: vertoont zyn Eerw. wat van zyn Eerw. op 't Classis Antefynodaal bereits was verricht geworden, en by welk eene geleegenthcit, en wat zyn Eerw. thans, voor het teegenwoordige, was verrichtende, luidende dat zelve van woort tot woort aldus, „ Heeft de ondergeschreevene Predikant van „ 's Hertogen-bosch de Eer U wel Eerw. te „ erinneren,

„ I. Dat in de Classis Antefynodaal, op de „ Tafel deezer Wel Eerwaarde Vergaderinge, „ door D. D. Deputati gelegd is een zeeker „ naamloos Boekje, 't welk door deeze Wel „ Eerwaarde Vergaderinge geimprobeert, en „ in handen van den Heere Hoog, en Laag- „ Schout deezer Stat, en Meyerye van 's Her- „ togen-Bosch gestelt is, om, zoo veel moo- „ gelyk, te supprimeeren, gelyk ook 't zelve „ Boekje ad Synodum is overgebracht, wel „ voornamelyk, wyl in 't zelve een, of meer „ Schrif-

Gravamina van D. A. Velingius 55

„ *Schriftuurplaatzen teegen 't oogmerk des Gesstes*
„ *wierden bygebragt.*

„ II. „ Dat de ondergeteekende Predikant,
„ by die geleegenheit, op de Tafel deezer Wel
„ Eerw. Vergaderinge gelogt heeft zeeker Boek-
„ je genoemt *Barcedeneert Verloog*, wat van
„ eene *Clandestine verloovinge*, en *Hiwelyks-*
„ *voltrekkinge* buiten 's Lands, en buiten kennisse
„ der Ouderen, te oordeelen zy, en hoe billyk
„ daar teegen de Kerkelyke Censuur, ter weerin-
„ ge van dusdanig eene erzernisse, geoeffent wer-
„ de, briefswyze voorgestelt, door Cornelius de
„ Witt, Predikant, en Professor der Oostersche
„ Taalen te 's Bosch.

„ III. Dat de ondergeschreevene verzogt hebbe,
„ dat hetvoornoemde Boekje, ter revisie, moch-
„ te worden rontgezonden aan de Wel Eerw.
„ Leeden van deeze Vergaderinge.

„ IV. Dat eindelyk de ondergeschreevene
„ heeft aangenoomen te bewyzen, (en dit
„ schriftelyk aan deeze Wel Eerw. Vergade-
„ ringe oover te geeven) dat in dit Boekje
„ vele Schriftuurplaatzen verkeerdelyk geappli-
„ ceert worden, en dat dit Boekje, schoon goet-
„ gekeurt, door D. D. Deputati, (welke doorn-
„ maals waaren D. de Witt, maaker van het
„ Boekje. D. Clemens Leuchtenius Predikant
„ tot Vucht, en Kromvoirt, en D. Gerar-
„ dus Pyl, Predikant te Lith, en Lithoojen)
„ echter niet kan noch mach door de Wel Eerw.
„ Classis worden geapprobeert. Das verre D. Ve-
„ lingsius. Da alles, Veel-Geacht e Meede-Broe-
„ ders, schynt eer eene Inleiding te weeten tot
„ het Werk zelve, en, in zoo verre, my niet
„ te raaken, waarom ik zulks, niet stilzwijgen,
„ D 4 ge-

56 *D. C. de Wilt* verantwoording teegen de

geheel konde voorby gaan , echter vinde ik ; by naadere oplettentheit , dat 'er eene , en andere zaak zy , die my nootzaakt U wel Eerw. aandacht daarby een weinig bepaalt te houden.

Voor eerst toch hoore ik daarin spreken van zeeker *naamloos Boekje* , van deeze Wel Eerw. Vergaaderinge geimprobeert , en vervolgens in handen van den Heere Hoog-Schout van deeze Stadt , en Meyerye oovergegeeven , om , zooveel moogelyk het zelve te supprimeeren , en op de Synodus oovergebracht : doch ik worde niet ontwaart , dat 'er oopeninge gegceven werde , welk een byzonder Boekje dat zelve zy , teegen welk onze Wel Eerw. Vergaadering haare waakzaamheit beroont heeft , met alzoo , gelyk gezegt is , teegen 't zelve te handelen. Dit komt my voor , was volstrekt nootzaakelyk. 'Er koomen toch , heeden ten daage , Godt beetere het ! zoo veel naamlooze Schriften uit , teegen welke yder in het zyne , te waaken heeft : dit Boekje moest dan , ter onderscheidinge van andere , nauder uit zynen titel zyn bekent gemaakt geworden , zulks toch is de gewoone , en Constante practyk omtrent veroordeelde Schriften , opdat alzoo een ygelyk zulk een veroordeelt Schrift , uit zynen naame kennende , zieh daarvoor te zorgvuldiger zoude wachten , om niet onweetende misleit te worden. Ook is zulks aan *D. Velingius* niet onbekent , dat men gewoon zy , den titel van zulk een werk te noemen ; want , wanneer zyn Eerw. meldinge zal maaken van het Boekje , door my gesehreeven , verzuimt hy geenzins den

Gravamina van D. A. Velingius. 57

den ganschen titel van het zelve naa te schryven , en te onderhaalen.

Ik kan niet vermoeden , dat zulks enkel daarom zou zyn naagelaaten , om dat gemelde boekje aan deeze Wel Eerw. Vergaaderinge , zonder meldinge van deszelfs titel , genoegzaam bekend was , en 'er geen ander was , waaromtrent U wel Eerw. in dien tyt , hunne waakzaamheit beroont hadden , doch is dan myn Boekje , dat het voorwerp van U wel Eerw. naadere revisie weezen zou , en langer in de Weerelt geweest is , minder aan U wel Eerw. in zynen titel bekent , dat die geheel , zonder de minste agteriaaringe , moest naageshreeven worden , en U wel Eerw. op nieuws onder het ooge gebracht. En of U wel Eerw. gezaamentlyk , voor deezen tyt , weeten , welke het Boekje , en zynen titel zy , zal dit aanstonts aan het naakoomelingchap kenbaar worden , wanneer het zelve deeze *Gravamina van D. Velingius* , in U wel Eerw. *Classicale Acten* , leezen zal : moeten dan niet U wel Eerw. by zulk een naadere ooverweeginge , in die gedachten gebracht worden , dat , onder het verzwynen van deszelfs titel iets verhoolen ligge ? zoude zulks niet kunnen weezen , om de gedachtenisse van dat *naamloos Boekje* geheel uit het ooge te verliezen , en op dat niemant van U wel Eerw. zieh mochte bepaalt houden , by die lechoone naamen , welke de Schryver van het zelve aan zich gegeeven heeft , naamelyk *Timotheus Philalethus* , *Zoone van Zedek* , en *Aletheia* , welke zeeker , by naadere besehouwinge , als vry wat speculatie baaren zouden.

58 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

Maar ziet! 'er is noch iet, dat niet onwaarschynelyk de reeden konde zyn, waarom die titel van dat naamloos Schrift is achterweegen gelaaten: Ik neem vryheit eene bedenkelykheit, die my daar op is te binnen gekoomen, U Wel Eerws. voor te houden, en aan U Wel Ews. doorkneet oordeel oover te geeven; ik mag gaerne lyden, dat het zelve van den aanklaager alzoo niet zy gemeent geworden: 't was dan een boekje, dat aanmerkingen opgaf oover myn boekje, *beredeneert vertoog* enz. dat boekje van U Wel Ews. geimprobeert zynde, scheen myn boekje daar door te zeegenvieren oover het zelve: dit zeker was te gunstig een voortekken geweest voor myne zaak, en daarom liever de titel geheel verborgen gehouden.

Maar noch iet hebbe ik aantemerkten, dat naamelyk dat boekje, by deeze Wel Eerw. Vergaaderinge, daarom zoude zyn geimprobeert, en deszelfs Suppressie by de Ooverigheit verzocht zyn, *wyl in 't zelve eens, of meerder Schriftuur plaatsen teegen het oogmerk des Geestes werden bygebracht*: Eene reeden, zoo als die daar ligt opgegeven, dewelke alleen genoegzaam is, om U Wel Ews. Vergaaderinge voor de ganfche weerelt ten toon te fteilen. Ik vinde my gehouden dit aantetoonen, ten einde, by deeze blyke, dat, gelyk ik altoos getracht hebbe voor de Eere van U Wel Ews. Vergaaderinge te waaken, waarvan ik de Eer hebbe van een Lid te zyn, alzo ook in deezen doen moete, ten einde, door dit achteloos te laaten voorbyglippen, niemant opgewekt werde, om U Wel Ews, als onkundigen, wat

Gravamina van D. A. Velingius 59

wat geimprobeert moet worden, te doen doorgaan.

't Is waar, 'er ligt iets in, dat, in den eersten opflag, voor U Wel Ews Eere fchynt te willen pleiten, dat naamelyk U Wel Eerws. allen daar voor zyt, om geene Schriftuurplaatsen te willen beezigen, dan die, naar het byzonder oogwit des Heiligen Geestes, worden aangetrokken, en aangedrongen: 't Kan toch niet dan pryffelyk geoordeelt worden, aldus, in de Verklaaringe van Godts Woort, 't zy by gefchifte te handelen; maar aan de andere kant, worden U Wel Eerws. daar meede beschreeven, als alles veroordeelende, en zelfs door het gezag der weereitlyke Ooverigheit, willende gefupprimeert hebben, 't geen niet na dat eigene oogwit van den Geest wiert aangetoogen; wie hoorde ooit grootere dwaasheit? hoe veele plaatsen worden niet van de voornaamfte, en deftigfte Godtgeleerden, welker groote toelag is, de woorden des Leevendigen Godt, naar het eigene oogwit des Geestes, te Verklaaren, by wyze van accommodatie tot dit, of dat geval gebracht, zonder zich eigentlyk tot dat byzonder oogwit des Geestes, in zulk, of zulk eene plaatfe, te bepaalen, welke des niet teegenftaande voor goet, en rechtzinnig worden erkent, en welker geleerde Schriften verre af zyn van *geimprobeert*, ik laat staan, *gefupprimeert* te worden, in teegendeel, met de grootfte flichtinge, tot volmakinge in kenniffe, en genaade van onzen Heere Jefus Christus, gelezen worden. Hoe, myne waarde Meedebroeders, behelzen Godts woorden niet altyt zekere alge-

60 *D. C. de Witt* verantwoording tegen de

gemeene Waarheden, die, in alle tyden, en omstandigheden, als zulke Waarheden moeten erkent, en betracht worden, schoon die, met eene byzondere betrekkinge tot deeze of geene plaats met een byzonder oogwit van den Heiligen Geest, gebeezeit worden. Ik zoude dit met verscheidene bybeelden kunnen op helderen, indien ik niet beducht was, dat, dewyle ik veel dingen noch zal te zeggen hebben, ik U Wel Ews. aandacht te veel zou vergen: ik zal my dan vergenoegen, met alleen aan te toonen, in wat gevaar de Schriften van het N. T. zullen gebracht worden, van geimprobeert, en gesupprimeert te worden, indien zuik eene stelling doorgaat, dat alle boeken moeten geimprobeert worden, in welke eene, of meerdere Schriftuur-plaatsen worden aangetrokken tegen het oogwit van den Geest; immers om die reeden gelieft *D. Velingius* te zeggen, dat gemelde naamloos boekje zoude geimprobeert zyn. Het is ontwyffelbaar, dat de Godspraak Jer. XXXI. behoort tot de laatste laatste daagen des N. T. wanneer, op het ingaan van de volheid der Heidenen, gantsch Israël zal zaalig worden: immers *Paulus* zal ons verzeekeren, dat dezelve, volgens het eigene, en byzondere oogwit van den Geest, daarop moet worden thuis gebracht, Rom. XI. 27. gelyk zulks ook uit deszelfs byzonderen inhoud ten oovervloedigsten zou kunnen worden aangetoont, en ziet! die zelfde Apostel brengt dat zelve tot het begin van het N. T. Heb. VIII. 8-11. loopt dit dan niet aan tegen dat byzonder oogwit van Godts Geest, in die passagie? zal ook dan *Paulus* daarom moeten ge-

Gravamina van D. A. Velingius. 61

improbeert worden? waar zou dit heenen loopen? die Apostel vermocht, met het grootste recht, eene algemeene waarheit, die door de gantsche Huishoudinge des N. T. haare waarheit zoude hebben, schoon in eenen byzonderen, en hoogsten naadruk, in de laatste daagen, aldus tot zyn oogwit by te brengen. En waarom zou het ons dan, in naavolginge der Apostelen, geleit door den Geest, niet vrystaan, deeze of geene passagie van Godts Woort, als eene algemeene waarheit opteneemen, schoon dezelve, in die eigene plaats, met een byzonder oogwit van Godts Geest, is ter nedergefelt geworden?

Nee, myne Broeders, dit is de reeden niet, waarom dit boekje van U wel Ews, zy veroordeelt geworden, en in handen van den Heere Hoog schout gegeven, om, zoo veel moogelyk, gesupprimeert te worden. U wel Ews. hebben vry gewichtigere reedenen daar toe gehadt; laat my toe, dat ik zulks, uit onze *Handelingen* van het Classis, gehouden in *Augustus* van dit jaar, naader bloot legge, ten bewyze, dat ik in deeze niets voortbreng, dan 't geen waarheit is, en U Wel Ews. gezamentlyk met my, volgens hunne Acten, erkennen: immers dus wort 'er op Art. 19. van voorgemelde Vergaaderinge gezegt, dat voorgelezen ware Extract uit de *Handelingen* des Kerkenraats van 's Bosch, dato den 20 Junii 1748. waar in, op Art. 5. dit naavolgende geleezen wiert; „ heeft Profr. *Clemens*, als Deputatus Classis, Officii causa, aan deeze E. Vergaadering kennis gegeven, hoe zeker „ boekje tot titel voerende aanmerkingen op „ 't be-

62 *D. G. de Witt* verantwoording teegen de

„t beredeneert vertoog van Profr. de Witt;
„wegens eene Clandestine verloovinge enz.
„waar in *gantsch* *ergerlyke* dingen zouden te
„vinden zyn, enz. waarop de E. Vergaade-
„ring heeft goetgevonden, om die zaak aan
„de Classis over te brengen, en ondertusschen
„in Visitatione hier van kennisse te geeven
„aan D. Deputaaten enz. deeze E. Vergaade-
„ring bedankt D. Deput. *Clemens*, en den
„*Kerkenraat van 's Bosch* voor haare Vigilantie,
„neemende deeze Classis ook aan, om
„daar reegen te waaken, alzoo uit het voor-
„lezen van eenige staaltjens bleek, dat 'er
„*waarlyk* *ergerlyke* zaaken in gedrukt staan,
„enz. „

U wel Ews. zien dan, met eigene oogen,
dat onze Classicale Vergaadering zy opgewekt
geworden, om teegen dat naamloos boekje te
waaken, uit aanmerkinge, dat waarlyk erger-
lyke zaaken daarin gedrukt staan; hoe komt
dit oovercen, met het geen U wel Ews. lee-
zen in de *Gravamina* van *D. Velingius*, dat het
zelve daarom zoude geimprobeert zyn *wyl in*
's zelve een, of meer Schriftuurplaatsen teegen het
oogmerk des Geestes wierden bygebragt.

„t Is U wel Ews. daarenbooven kennelyk,
hoe ik, by die gelegenheit, voordroeg, dat
ik my gewillig toonde, om dat naamloos
Schrift te ontleeden, en 't gevaar daar in vervat,
voor de gantsche weereit, te vertoonen, waer-
om ik ook verzocht, dat onze Heeren *Gecom-*
mitteerdens ad Synodum, wanneer zy de zaak van
dat Boekje aan die Hooge Christelyke Vergaa-
deringe zouden ooverbrengen, uit mynen naa-
me, aan dezelve verklaren zouden, dat, by-
al-

Gravamina van *D. A. Velingius*. 63

aldien die Hoog Eerw. Vergaadering noodig
zoude oordeelen, dat voorgemelde boekje
beantwoort wierde, ik my aanboode, om des-
zelfs gevaarlyke leerstellingen naaktelyk aante-
toonnen. Nu U wel Ews. *Classicale Acten* zul-
len dit myn gezegde bekrachtigen; want, op
den straks aangehaalden Art. wort noch dit
navolgende geleezen. „ En heeft ook de Præ-
„ses, Profr. *de Witt* verzocht dat HH Ge.
„committeerdens aan de Synodus zullen voor-
„houden, dat gereet was, om 't gevaar on-
„trent de stellingen in dat boekje, door den
„druk te vertoonen, indien deeze Hoog Ew.
„Vergaadering muchte oordeelen, dat zulks,
„tot verhoedinge van verzending geschieden
„mochte.

Zyn deeze dingen alzoo, myne Heeren,
hoe komt dan *D. Velingius* aan die woorden?
en die als den gront van U wel Eerw. *impro-*
batio, en *suppressio* op te geeven?

Doch, zoo ik my wederom niet bedringe,
zyn dezelve, met een byzonder doeleinde,
daar ter needer gestelt: hy heeft niet durven
onderneemen, van te stellen, dat in myn Boek-
je *heterodoxie*, aanlopende teegen *Gods Woort*,
en de *Formulieren van Eenigheid*, te vinden
waare, dit zou van te verre uitzicht geweest
zyn: 't zou even goet ook weezen, wanneer
zyn Eerw. maar zyn oogmerk bereiken mocht,
dat myn Boekje, onder welken naame het ook
weezen mocht, slegts mochte gereprobeert
worden, behalven, dat het altoos veiligst zy
den zagsten kant, en bewoordingen te ge-
bruiken, om te toonen, dat men geenen voor-
ingenootien drijft hebbe teegen ymant. Nu
was

64 *D. C. de Witt verantwoording tegen de*

was 'er dan niets meer van noode, dan aantoonen, dat in het zelve verscheidene Schriftuurplaatsen wierden aangetrokken tegen het oogmerk des Geestes; want hadden U wel Eerw. een naamloos Boekje geimprobeert, en ter suppressie oover gegeven, dewyl daar in eene (*quod notandum*) of meerdere Schriftuurplaatsen tegen 't oogmerk des Geestes wierden bygebracht, waren U wel Eerw. nu traag, om tot zulk een improbatie van myn Boekje, uit zulk een beginfel, te koomen, 't konde ligt gebeuren, dat U wel Eerw. dan oopentlyk van partydigheit beschuldigt wierden, dat U wel Eerw. omtrent eenen niet doen wilden, dat zy bereits omtrent eenen anderen gedaan hadden; of moogelyk men zoude het dan, uit dat beginfel zoo hebben weeten te dirigeeren, dat, wilden U wel Eerw. myn Boekje, om gezegde reedenen niet improbeeren, dan ook dat naamloos Boekje niet moest geimprobeert blyven, maar deszelfs improbatie (schoon bereits van de Synodus van Gelderland gebillykt, met aanbeveeling van verdere Waakzaamheit aan onze Vergaderinge tegen het zelve,) weederom ingetrokken worden, in welk geval wy dan ook by den Heere Hoog-Schout van deeze Stadt, en Meyerye, konden gaan verzoeken, dat zyn Hoog Ed. Hoog Wel Geb. en Gestrenge geene verdere moeite geliefde aan te wenden, ter suppressie van dat gemelde naamloos Boekje; en dan zou in bedenken vallen, of *D. Velingius* niet oordeelen zou, wonder veel gewonnen te hebben, schoon, mynes erachtens, niets: alleen zoude het my gevoelig smarten, dat

Gravamina van D. A. Velingius 65

dat U wel Eerw. hier door niet weinig, in U wel Eerw. achtinge zouden gekrenkt zyn.

Dit quam my voor, als eene zaak van veel gewichte, en veruitgezicht; waarom ik met U wel Eerw. goetvinden daarop eene korte wyle hebbe moeten blyven staan, zullende nu voorts tot de stukken van bezwaar, tegen dit myn Boekje ingebracht, oovergaan.

Verscheidene zyn waarlyk, myne Broeders, de *Gravamina*, dewelke, als een geheel heirleger, tegen myn Boekje worden aangevoert; zoo my iets zoude doen gelooven, dat ik in het zelve klemmende, en oovertuigende moet geschreeven hebben, waar van ik wensche Goode alleen de Eer te geeven, 't moet dit weezen, dat met zulk eene kracht, en drift tegen het zelve werde opgekoomen, om, is het niet door kracht van reedenen, immers, door de meenigte van die, geheel ooverhoop te werpen: zoo ik het wel begrype, worden dan door *D. Velingius* zulke *Gravamina* opgegeeven, die vertoonen, dat dit myn Boekje niet zoude moogen geimprobeert worden, voor zoo verre zyn Eerw. begrypt, dat de inhoud opzynen Persoon, en zyne Zaake zoude betrekkellyk zyn, en dan vervolgens, wegens den inhoud zelve, aangemerkt buiten eenige betrekkinge tot zyne Zaake, 't geen zyn Eerw. heeft goet gevonden in verscheidene *Artikelen* voor te stellen.

In 's Heeren Moogentheden zullen wy dan tegen die optrekken, en van Hem, die *Heemel*, en *Aarde*, geschaapen heeft, en *trouwwe kent tot in Eeuwigheit*, de Overwinninge verwachten.

E

Om

66 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

Om in deezen U wel Eerw. gedachten niet te verwarren, oordeelen wy best alle zyne bezwaarnissen, in die eigene ordre, naa te gaan, als die van zyn Eerw. zyn opgegeeven geworden.

Oovermits nu *D. Velingius* zich, in de eerste plaatse, wegens myn Boekje bezwaart oordeelt, als zynde *betrekkelyk tot zynen Persoon, en zyne Zaake*, zoo is zyn eerste Werk, om U wel Eerw. zekere bedenckelykheeden onder het oog te brengen, met welke hy tracht vermoedelyk te maaken, dat myn Boekje teegen zyn Eerw. zou geschreeven zyn. Ik zal zulks met deszelfs eigene woorden voorhouden, om niets van de kracht van zyne bewyzen te verliezen, waarmede hy tracht zulks waarschydelyk te maaken, en aan te dringen: „ Dat „ de ondergeschrevene met bevreemdinge, „ en verwonderinge uit den mont van *D. Clements Keuchonius*, eenender visitatores van dit „ Boekje, in de volle Vergaaderinge, by haalinge gehoord hebbe, dat hy geloofde, „ dat dit Boekje zage op het geval van *D. Velingius*: Een zeggen, daar de ondergeschreevene genootzaakt wort reflexie op te maaken.

„ 1. Wyl *D. de Witt* present zynde die „ woorden niet heeft teegen gesproken, neen „ maar door stillwygen eerder toegestemt.

„ 2. Wyl ook uit de tyt, in welke *D. de Witt* dit Boekje geschreeven heeft dat zeggen scheint gestaafd te worden.

„ 3. Te meer daar de inhoud van dit „ Boekje zelf zulke dingen opgeeft, welke „ dit

Gravamina van D. A. Velingius. 67

„ dit genoegzaam bevestigen, waar toe deeze „ staatsjens dienen kunnen.

„ A. Hy noemt den *Man*, dien hy be- „ doelt van Zulk een Character, dat by hem „ *Verstant* zoude moeten gevonden worden, „ wat als *goed te verkiezen, en als quaad te* „ *verwerpen* zy pag. 3. welken *Man* hy nader- „ hant een *herder* noemt pag. 3, en wel van „ *verschillende bevattinge met hem*, pag. 5.

„ B. Hy stelt inzonderheit voor het ge- „ val van eene Dochter, *welker Moeder Wedu-* „ *we* is. pag. 57 en 120.

„ En of dit niet genoeg was, noemt hy dui- „ delyk zulke dingen, welke als byzonderhe- „ den alleen op het geval van den onderge- „ schreevenen applicabel zyn.

„ A. Hy spreekt pag. 16 van *eene onder-* „ *teekening, welke gedaan is, ten voordeele van* „ *zulk eenen*, maar het is zeker, en bekend, „ dat *veele, en voornaame Liedten* deezer *Ge-* „ *meente kunne liefde jeegens my* (welke ik al- „ toos, in een dankbaar harte erkennen zal) „ *door zulk een onderteekening getoont hebben.*

„ B. En dat *D. de Witt* dezeive onder- „ teekeninge meent, blykt duidelyk, wyl hy „ dezelve woorden aanhaalt, welke in die *on-* „ *derteekeninge* gevonden worden, zynde dee- „ ze, *Ounders worden vry erger beschouwt, dan* „ *Leeuwen, en Beiren, die wel brullen, maar* „ *niet tegen hun eigen Jongens*, zie pag. 89. „ welke zelfde woorden in die onderteekenin- „ ge te vinden zyn (ut ex adnexo sub litera „ A) gelyk ook die woorden, door den Heer „ *de Witt, met klyne letteren* geboekt wor- „ den.

E 2

„ C. Hy

68 *D. C. de Witt* verantwoording teegen de

„ C Hy verblyt zich pag. 57 dat 'er een
„ Kerk-Vergaderinge gevonden werde, die hart,
„ en moet heeft, om tegens eene Clandestine ver-
„ loovinge op te koomen, en zulke, die zich daar
„ aan schuldig maken onder Censuur te leggen, als
„ die dus toonen te waken voor de Eer van Ko-
„ ning Jesus, en hy wenscht over dezelve Ver-
„ gaderinge, de Heere vergelde zulk eene liefde-
„ daat voor zynen Naam, en voor zyne Wetten
„ aan dezelve overvloediglyk, pag. 57. Nu
„ heeft de Eerw. Kerken-Raad van Rotter-
„ dam kunnen goetvinden, om (op eene
„ wyze, ter zynen tyr nader te detailleeren)
„ de Dochter van Mevrouw Visch over eene
„ zoo genaamde Clandestine verloovinge te Cen-
„ sureeren en daar van aan de Eerw. Kerken-
„ raad van 's Bosch kennisse te geven, welke
„ Eerw. Vergaderinge dien handel van dusda-
„ nigen natuur bevonden heeft, dat dezelve
„ alleen voor Communicatie is aengenomen,
„ zonder dat die Censuur ooit, of door die
„ van Rotterdam, of door den Eerw. Ker-
„ kenraad van 's Bosch aan de Dochter van
„ Mevrouw Visch voornoemt is geïnjungeert
„ geworden.

„ Waarom zich D. de Witt ook tegen den
„ Eerw. Kerkenraad bezondigt, oopentlyk lau-
„ deerende een handel, die by deeze Wel-
„ Eerw. Vergaderinge heel anders opgenomen
„ is, gelyk D. de Witt de Copie van den
„ brief der Kerkenraad van Rotterdam eigen-
„ handig gecommuniceert heeft aan de Doch-
„ ter van Mevrouw Visch voorn.

„ 4. By welke redenen de ondergeschree-
„ vene noch by doet, dat in de Republiek der

Gravamina van D. A. Velingius. 69

„ Geleerden van de maanden Julius, en Au-
„ gustus 1748. (in welke een kort Extract van
„ dit voornoemde Boekje van D. de Witt ge-
„ vonden wort, genoegzaam het zelve met
„ het geen voor dit Boekje zelfs gedrukt staat:)
„ duidelyk gezegt wort pag. 81, dat het zy ge-
„ schreeven, ter weeringe van zekere bekende
„ ergernisse aan de Kerk gegeven: en een weinig
„ laager, dat dit Werkje betrekkeelyk zy NB tot
„ dat betugt ergerlyk geval niet alleen.“

„ Ziet daar, waertste Meedebroeders, deeze
„ zyn de reddenen, die D. Velingius doen be-
„ sluiten, dat zyn Persoon daarmede in 't by-
„ zonder bedoelt werde: ik zal nu de Eer heb-
„ ben, van daarop van stuk tot stuk te antwoor-
„ den; en zoo neeme ik dan een' aanvang met
„ de eerste aanleidinge van zaaken, welke ge-
„ weest is het zeggen van den Heere Clemens
„ Keuchenius, in de volle Vergaderinge, by
„ herhaalinge, uitgebracht, dat hy geloofde,
„ dat dit Boekje zaage op het geval van D. Ve-
„ lingius. Dat dit gebeurt zy, erkenne ik, maar
„ wat doet dit tegen my? zou ik dan ook ge-
„ houden zyn te verantwoorden, 't geen een an-
„ der zegt? wat doet dit dan hier, daar ik my
„ verantwoorden moet alleen op het geene door
„ my geschreeven is. Waarom dan den Heer
„ Keuchenius hierop zelve niet gehoord? zyn Wel-
„ Eerw. was immers met zyn zeggen niet ver-
„ leegen, maar heeft dat zelve meer, dan eens,
„ herhaalt. Ik zou durven zeggen, dat 'er meer
„ zyn, dan de Heer C. Keuchenius, die van zulk
„ een geloof zouden zyn; immers de Schryver
„ van de Republiek der Geleerden schynt daarvan
„ niet vrees te weeten, gelyk uit het te voo-

70 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

ren geallegerde daarvan, door *D. Velingius*, te zien is. Wat zegge ik? *D. Velingius* schynt my toe, in dat zelfde geloof van *D. C. Keuchenius* te zyn oovergegaan, en heeft goetgevonden dat zelve met verscheidene reedenen te staaven: Is dit dan zoo vreemt, dat de Heer *C. Keuchenius* dit gelooft hebbe? zoude zyn Wel Eerw. dan alle die reedenen, door *D. Velingius* naaderhant geallegeert, geheel achteloos hebben oover het hoofd gezien? dit is zeeker van zyns Wel Eerw. gewoone oplettenheit niet te wachten: maar de vraag is hier niet, Wel Eerwaerde Heeren, wat de Heer *Keuchenius* gelooft heeft, maar welk het beginsel zy, waaruit dat zyn Wel Eerw. geloof, dat myn Boekje zou zien op *D. Velingius*, gebooren zy: immers niet uit myn Boekje, 't geen handelt van- en gekant is teegen eene *Clandestine Huwelyks-verloovinge*, en *voltrekkinge buiten 's Lands*, en *kennisse der Ouderen*; want waarom, zegt my, Waerde Meedebroeders, wort hier *D. Velingius* van den Heere *Keuchenius* uitgekipt, met voorbygaan van alle E. E. Leeden van uwe Vergaaderinge? maakt dit niet vermoedelyk, dat 'er zoo iet van *D. Velingius* verricht zy, waarvan alle de ooverige Leeden van die U wel Eerw. Vergaaderinge vry zyn? moet dan de schult by myn Boekje gezocht worden? of by het geene moogelyk by den Heere *Velingius* is bedreeven geworden? Was het dan niet wenschelyker, dat zyn Eerw. den Heere *Keuchenius* voorby zaage, en zyn oog alleen op zyne verichtingen geslaagen hadde, en die aanmerkte als het beginsel van geloof van *D. Keuchenius*: waar-

Gravamina van D. A. Velingius. 71

waarschynelyk zal welgemelde Heer *Keuchenius* geoordeelt hebben, dat 'er zoo iet, by het Huwelyk van den Heere *Velingius* zy voorgevallen, dat al veel zweem heeft met eene *Clandestine verloovinge*, en *Huwelyks-voltrekkinge buiten 's Lands*, en *kennisse der Ouderen*: En was dit te verwonderen, daar *D. Velingius* zelve weet, hoe veeler monden, by het ooverkoomen van zekere Juffrouwe uit Rotterdam, het hier neederzetten in de Stadt, het bezorgen van het burgerrecht, en voorts het voltrekken van het Huwelyk te *Horschen*, zyn geopent geworden, om, in alle Gezelschappen, daar van te spreken? 't zyn ook geene losse geruchten, die van dezen, en geenen zyn verspreit geworden, buiten eenigen gront, neen! zyn Wel Eerw. zal zich beroepen, deels op de *Resolutie* des Eerw. Kerkenraats van Rotterdam by *D. Velingius* zelve geproduceert, en daarom van zyn Wel Eerw. tot zynze defensie, wel mag gebeezigt worden, in welke de *Clandestine verlooving*, tot eenen grontlig, gelegt wort van de *Censure* oover Juffrouwe *Elisabeth Christina Visch*, en deels op den *Trouwbruf* aan *D. Velingius*, op voltrekkinge van zyn Huwelyk te *Horschen*, door den Eerw. Kerkenraat aldaar verleent. Was nu de Heer *Velingius* oover dit geloof van den Heere *C. Keuchenius* bezwaart, 't was zyn post, om aan te toonen, dat zyn Wel Eerw. ten onrechte dat geloofde, dat gemelde myn Boekje op zyn Eerw. zaage, omdat zich nimmer aan eene *Clandestine Huwelyks-verloovinge*, en *voltrekkinge buiten 's Lands*, en *kennisse der Ouderen* hadde schuldig gemaakt, 't welk, zoo wanneer,

neer, met onwederleggelyke bewyzen, hadde aangetoont gehadt, zoo zoude de Heer *Keuchenius* zich niet onttrekken te verklaaren, dat zyn Wel Eerw. in de toepassingse gefeilt hadde, en het daarvoor houden, dat gemelde Boekje op zyn Eerw. niet zaage: na welke irreprochabele bewyzen de Heer *Keuchenius* noch blyft, met verlangen, uitzien, doch! vermeent, onder verbeteringe, gerechrigt te zyn, zoo lange zyn Eerw. die niet geproduceert heeft, by dat zyn geloof, gegront op die *Resolutie* des E. Kerkenraats van *Rotterdam*, en dien verleenden *Trouwbrief* van de E. Kerkenraat van *Horschen*, te moeten blyven.

Laet ik dan voortgaan, ik ben toch in dat vaste vertrouwen, dat de Heer *Keuchenius*, ter zyner tyt, zyne woorden, teegen alle inspraake, mannelyk zal kunnen verdedigen.

D. Velingius zegt dan, dat genootzaakt ware, op die woorden reflexie te maaken. Maar wie betwist dit aan zyn Eerw.? ik voor my kan verklaaren, dat, by aldien de Heer *Keuchenius* zulks teegen my gezegt hadde; ik verplicht zoude wezen, om tot my zelven in te keeren, en te onderzoeken, of ik ook, door myne bedryven, aan zyn Eerw. eenigen schyn gegeven hadde, waaruit zulks by zyn Wel Eerw. was opgekoomen, en my niet vergenoegen, voor en al eer ik die gronden van schyn, werkelijk uit zyn Wel Eerw. hadde weg genoomen; 't welk indien alzoo van *D. Velingius* geschiedde, ik gaerne aan zyn Eerw. oordeel oovergeeve, of dit niet het heilzaamste wezen zou, zonder dat ik echter zyn Eerw. constringeeren wil, om alzoo te doen, gelyk ik zou.

zoude wenschen te doen; zyn Ew. heeft zyne vryheit, en Godtgeeve, dat zyn Ew. het nuttigste voor zich verkieze.

Maar waarom noch Waerde Medebroeders, moest *D. Velingius* op dat zeggen van den Heere *Keuchenius* reflexie maaken? 't wasdaarom, dewyle *D. de Witt* zelve present zynde die woorden niet heeft teegen gesproken, maar eerder door stilzwigen toegestemt. Ik verzoeke, dat Uwel. Eerw. zelve hier gelieven reflexie te maaken, dat *D. Velingius* deeze zyne wourden, met eenen zeekeren schroom, en te rughoudinge uitbrengt, als oovertuigt, dat 'er geen genoegzaame gront in ware, om zich daar op te verklaaren; en dit eischte ook de voorzichtigheit, alzoo, volgens het bekende spreekwoord, die zwijgt alleen schijnt toe te stemmen: zulk een kan toch by zich zelven wichtige reedenen hebben, waarom hy, voor dien tyt, op zulk een stuk, zich weigert te verklaaren; 't zy dat hem zulks niet geveert werde, om daar op zich te verklaaren, 't zy dat hy voor zich bequaamere gelegentheit daartoe verwachtte, om zich, met meer vrucht, daarover te kunnen uiten. Daar ik myns nu niet bewust ben, dat *D. Velingius* my daarop gevraagd hebbe, zoude ik dan hebben ingevallen, en daar op gesproken hebben? ja! schoon zyn Ew., in dien tyt, my mochte gevraagd hebben, ofte verzocht my daar op te verklaaren, zoo! zoude zulks van my beleefdelyk zyn van de hant geweest, en tot bequaamere gelegentheit uitgesteld. Zouden nu dit Uwel. Eerw. vreemt vinden, dewyle de wyfte der Koningen onsgleert heeft, dat 'er eene tyt zoo wel van zwijgen, als van

74 *D. C. de Wilt verantwoording teegen de*

spreeken zy Pred. III. 7? zoude hy ook niet billyk voor eenen *dwaazen* moeten gehouden worden, *die zynengantschen Geest uitlaat*?

En lieve, wat wil zyn Ew. besluiten, uit den eigenen tyt, waar in dit myn boekje is geschreeven geworden, dat het zelve daarom zynen persoon zou bedoelen? ik vraage, waerdeste medebroeders, stont het niet aan myne vryheit, op welken tyt, en over welke stoffe ik wilde schryven? zal dan dit my, door ymant, kunnen betwist worden? of is onze tyt zoo boos, dat de *verstandige zwygen moete*, dat niet meer tegen de zonde mooge gewaarschouwt worden? zoo eens D. *Velingius*, uit eene byzondere neiginge van zyne Geest eene Leerrede deede teegen de *zonde van dronkenschap*, en die in haare afschuwelykheit, ter waarschouwinge voor eenen ygelyken, die zich daar aan schuldig maakte, voordroeg, en 'er was ymant, die daar in, immers eenigzins, zich hadde te buiten gegaan, en die, uit dat beginsel, oordeelde, zyn Ew. hadde hem, met die Leer-Rede bedoelt, om dat die was uitgesproken, kort na de gepleegde dronkenschap, en wilde zyn Ew. deswegen alle moeilykheit aandoen, zou dat genoeg zyn, om zulks te bewyzen? ik geloove, dat U wel Eerw. my alle zullen antwoorden, van neen, en het ten hoogsten zouden quaalyk neemen, in zulk eenen, die dus stoutelyk teegen het woort der vermaanninge, en waarschouwinge opquam, al was het nu zoo, dat alles, wat zyn Ew. in die zyne Leer Rede gezegt hadde, niet zoo gantsch applicabel was op de misdaat, waaraan zich zulk een hadde schuldig gemaakt. Maar, ge-

noe-

Gravamina van D. A. Velingius. 75

noemen. 'er waten eenigen, die zich aan *vloeken, zweeren, misbruik van Godts Naame, Comedien, dansseryen*, en welke zulke *ydelbeeden* meer zyn, hadden schuldig gemaakt, en zyn Ew. was daardoor opgewekt geworden, om, in eene, ja meer *Leer-Redenen*, achter elkandere, de zulken, en anderen, teegen alle die zonden te waarschouwen, en daartegen ten ernstigsten te betuigen, zou dan ook zyn Ew., om dat die menschen daar teegen opquaamen, en voorgaaven, dat zulk eene Predikatie op hen gedaan ware, daarom quaalyk gedaan hebben? ik vertrouwe, dat U wel Eerw. zouden zeggen, in geen en deele; in teegen-deel heeft zyn Ew. gehandelt, volgens den last der *Christelyke Synodus van Gelderland*, als door de welke de Predikanten expresselyk gelast worden hunne Predikationen daarnaar te richten; immers U wel Eerw. zouden meteene Vaerdigheit my opstaan SMETIUS synodale Resolutien, en aan toonen, hoe, in de *aanwyzinge der middelen teegen de ongereegeltbeeden, en Weereltsche ydelbeeden*, als daar zyn *dansseryen, lalotten, Comedien, ergerlyke ontblootingen des Lichaams, en andere grouwselen*, onder andere, op Art. IV. bladz. 24. dit gemelt wort, „dat ook by de Kerkenraden foricte „orde, en Censure daar tegen gestelt, en „ook geexecuteert worden, en dat ook in de „Predikationen de texten, als het eenigzins moegelyk is, daar toe geapliceert worden: zoo zouden U wel Eerw. my insgelyks voorleezee uit SMETIUS bladz. 24 welke middelen, by die *Hooge Kerk Vergaaderinge* beraamt zyn teegen *vloeken, en zweeren*. „ Art. 1. dat by „ elke

76 D. C. de Witt verantwoording tegen de

» elke Predikant een byzondere text zal geno-
 » men worden, om elk een tot behoorlyk ge-
 » bruik van den Heiligen Naame Godste be-
 » wegen. Art. II. dat ook elke Predikant,
 » zoo lange het quaad zal domineeren, by al-
 » le bequame gelegentheden, zyne Predikati-
 » en, en gebeden, tot uitwerkinge van het
 » zelve zal dirigeeren. Wel hoe, myne Broe-
 » ders! zoude zulk een Leeraar, volgens den
 last van de *Christelyke Synodus* handelen, wan-
 neer hy, by zulke voorvallen, zyne Oopen-
 baare Leer-Reedeneen daarnaar richtede? en
 zou dan, wegens dat myn schryven, tegen
 eene *Clandestine kuwelyks verloovinge*, en des
 zelfs *voltrekkinge buiten 's Lands*, waar in ik, in
 't gemeen, het onbetaamelykedaarvan ten toon
 stelle, en beweece, hoe billyk daar tegen de
Kerkelyke Censuur zal geoeffent worden, my
 eenige moejelykheit geschieden? of zoude ik
 onbetaamelyk geoordeelt worden gehandelt te
 hebben, dat ik, by gelegentheit van zulk een
 geval, indien zulks exteerde, daartegen eenen
 ygelyken getrouw gewaarichouwt hadde, 't zy
 by monde, 't zy by geschrifte?

Maar ziet! zyn Ew. zal den knoop naader
 willen toehaalen, by het voortbrengen van
 zyne daide reeden, welke hy, met verschei-
 dene bewyzen, uit den inhoud van dat myn
 boekje zelven ontleent, naader staaven zal,
 te weeten, dat ik zyn Ew., in die zyne ge-
 vallen, met dit myn boekje zoude bedoelt
 hebben.

• Voor af moet ik hier zeggen, dan dat ik niet
 anders kan, dan zulk eene handelwys pryzen,
 dat men, uit de gezegdens, trachte het eige-
 ne

Gravamina van D. A. Velingius 77

ne onderwerp klaar, en onderscheiden te ken-
 nen, waar van eigentlyk gesproken wort: ik
 kan niet genoeg uitdrukken van hoe veel nut
 ik zulks, in de verklaringe van Godts woort,
 gevonden hebbe: waarom ik ook meenigmaal
 zeer gewenscht hebbe, en ook noch wensche,
 dat die van allen, welker Ampt, en post het
 is, dat woort van den Leevendigen Godt te
 verklaren, wierde naagevolgt, ik zag te ge-
 moet, dat 'er wel haast in de kennisse van dat
 dierbaar woort, niet weinig zoude gevordert
 worden, en dat alle *accommodatien*, die veeltyts
 zoo ongegront gemaakt worden, ten Versten
 zouden worden weggebannen, en het recht
 onderwerp niet meer, door alle tyden, en in
 alle omstandigheeden, gezocht worden, maar
 alleen in die zelve, tot welke het zelve, door
 de gezegdens, bepaalt wierde: alleenlyk, dat
 men genoegzaame gezegdens hebbe, waar op
 men vast kan gaan, en die het onderwerp be-
 hoorlyk onderscheiden, dat men, met zeker-
 heit, zal kunnen zeggen, dit is het onder-
 werp, waar van gesproken wort, en niet wat
 anders.

Het kon toch anderzins gebeuren, dat men
 zekere gezegdens zoude kunnen opspeuren, die
 ons scheenen tot zulk, en zulk een onderwerp
 heenen te leiden, maar die echter niet genoeg-
 zaam waren, om ons gerustelyk daar op te
 moogen verklaren.

En even zoo, meinen wy, dat het alhier
 gelegen zy, met alle die reedeneen, welke
 zyn Ew. hier bybrengt, om dit stuk te bewee-
 ren, dat zyn persoon, en zyne bedryvens, zou-
 den zyn bedoelt geworden.

Zoo

78 D. G. de Witt verantwoording tegen de

Zoo my de moeite geluste, ik weet niet, of ik niet, op den zelfden voet, welke myn tegenpartij gehouden heeft, om voor Uwel. Eerw. goet te maaken, dat ik zyne gevallen zoude bedocht hebben, voor Uwel. Eerw. zoude kunnen waarschynelyk maaken, dat D. Velingius de Schryver zy van dat naamloos boekje, dat van Uwel. Eerw. is geimprobeert geworden: Uwel. Eerw. doen alleen aan my die justitie, dat zy my in geenen deele houden voor eenen, die zegge, en staande houde, dat D. Velingius de Maaker zy van gemelde boekje, daattegen zoude ik wel deegelyk protesteeren: ik zegge alleen, dat dit, op den zelfden voet, zoude kunnen waarschynelyk gemaakt worden. 't Zal moogelyk Uwel. Eerw. ongehooflyk voortkomen, dat eenigen Ichyn van bewys, uit dat boekje zoude kunnen worden voort den dag gebracht, 't Zy dan met Uwel. Eerw. verlot, dat ik 'et eene proeve van neem, alleen om te toonen, dat D. Velingius geene genoegzame gezegdens hebbe, tot bepalinge van zynen petsoon.

(1) Voor eerst zegge ik dan, dat de Schryver van dit naamloze libel moet wezen een geleert Man, die onderwezen is in de voornaamste taalen, die, in de geleerde Weerelt, van het hoogste gebruik, en nuttigheit zyn: immers hy toont de Latynsche Taal te verstaan, dewyle hy een Latynsch vers, op het revers van het titelblaasje, uit den Lierdichter HORATIUS heeft bygebracht, gelyk ook noch een vers uit CATO, in 't werk zelve, zal voorkoomen, behalven noch een Latynsch vers, welke versen die schryver heeft onvertaalt

Gravamina van D. A. Velingius. 79

taalt gelaaten, om dat die brief, schoon die bereits, doot den druk, was gemeen gemaakt, eer de zelve aan my gezonden wiert, echter direct, volgens het voorgeven, aan my gehootde, als zijnde een antwoord op mynen brief, waarom dan die zelve schryver de moeite niet behoefde te neemen, om die versiens voor my te vertaalen. En niet alleen verstaar die schryver van dat boekje de Latynsche maar ook de Griekse Taal: zulks doch, meinen wy, dat zou kunnen afgenoomen worden, uit den Griekschen naam *Timotheus Philalethos*, onder welken hy heeft willen schuilen; want dewyle by my niemant bekend is, onder dien Voor- en naame, en wel als een zoon van zulk eenen Vaader, en eene Moeder, zoo komt het my zoo voor dat ik dien voor een Verzierden naame moete houden, en by welke gedachten ik vaststelle, dat ik moete blijven, tot zoo lange my die eige perfoon, met deeze naamen werde aangewezen, wanneer ik dien ook niet langer voor een versierden naame zal houden: ben ik dan, om gemelde reeden, gehouden dien voor eenen versierde naame te erkennen, zoo moet ik, met een zelfderecht, vooruit stellen, dat die schryver zyne gewichtige reedenen moet gehad hebben, waarom hy dien naam, en geenen anderen heeft aangenoomen: zal hy nu zulks, om reedenen, gedaan hebben, zoo moet hy de kracht der betekenis van dien naame *Timotheus Philalethos* kennen: dit konde nu niet wezen, of hy moeste de Griekse Taale verstaan; waar in ik ook noch verder zoude kunnen versterkt worden, door den Griekchen. Naame *Alet-*
beia

80 *D. C. de Witt verantwoordinge tegen de*

beia, welke hy aan zyne Moeder heeft gelieven te geeven: de betekenisfe doch van dien naame is te voordeelig, dan dat hy onkundig in de zelve zoude moeten gehouden worden. Wil ik noch eenen stap verder gaan, zoo zoude ik noch daarenbooven kunnen zeggen, dat deeze fchryver ook niet onkundig ware, in de *Hebreeuwfche Taale*: Eene *Taale*, die, in deezentyt, van geene anderen bynaa geleert wort, dan van die zich afzonderen tot de *Godtgeleertheit*: en den *Heiligen Predikdienst*: heer van zoude ik deeze reeden van myne Weetenschap kunnen geeven, om dat de zelve, op het revers van het titelblaasje heeft doen drukken de woorden van Salomo fpteuk XXIII. 17 in de *Hebreeuwfche Taale*, en dat zonder eenige onderftippinge, 't zy tot een bewys, dat hy in staat ware, om den *Hebreeuwfchen Text*, zonder byvoeginge van deszelfs *Vocalen*, te kunnen leezen, waartoe veelen niet koomen, 't zy om dat hy moogelyk toen maal het werk van den Heer SCHULTENS by de hant hadde, en hy geene mocite heeft willen neem om de onderftippinge, volgens den *Hebreeuwfchen Bybel*, daar by te voegen: dat ik hier van het werk van den Hooggeleerden Heer SCHULTENS fpreke, moet Uwel Eerw. niet vreemt dunkt, dit is daar uit gebooren, om dat hy de vertaalinge van dien Grooten Letterhelt daar by heeft gelieven te voegen, van wien ik, in dien tyt, wanneer ik dat naamloos boekje, onder een bloot Couvert, van *Leiden* ontving, niet wift, dat een werk van fteekoever de *Spreuken* in het licht ware, zulks my dit aanleidinge gegeven heeft, om dat zelve

Gravamina van D. A. Velingius. 81

ve machtig te worden; 't geen ik dan daartoe bybreng, om te vertoonen, dat deeze fchryver met eenen byzonderen boekluft, moet bevangen zyn, met zich aanftonts van zulke geleerde werken te voorzien. En ziet! dit is het noch alleen niet, dat my ooverreedt, dat hy kennisfe hebbe van de *Hebreeuwfche Taale*, neen! dit oordeelen wy booven dien te moeten afleiden, uit den *Hebreeuwfchen Naame*, *Zedek*, met welken hy heeft gelieven zynen Vaader te bestempelen, die niet min iets verheeven in zich vervat, en alzoe ons doet ooverreedt zyn, dat hy niet onkundig zy van des zelfs betekenisfe: want zoo hy hem *Nabal* genoemt hadde, wie zoude niet aanftonts gedacht hebben? die fchryver verftaat geen *Hebreeuwfch*, want geen rechtaartig kint zal zynen Vaader, onder zulk eenen *Versierden naame*, doen ten voorschyn koomen.

(2) Maar zoude ik dan niet moogen naader koomen, om te beweeren, dat deeze fchryver niet alleen een *gelettert man* zy, maar zelfs een *Predikant*? 't geen ik dan zoude moeten befluiten, om dat hy my zynen Meedebroeder noemt, hoedaanig zich immers geene noemen zal, of hy wil aan het gemeen bekend maaken, dat hy een *zelfde Lot der Bedieninge*, neevens my, *ontfangen hebbe*.

(3) Maar oovermits nu alle Predikanten noch geene *Predikantskinders* zyn, zoo zal ik wederom een' stap verder kunnen gaan, met deezen fchryver te moeten houden voor eenen *zoone van eenen Predikant*, omdat, wanneer hy zich, op het *Titelblaasje*, met den naame van *Timotheus Philalethus*, bestempelt hadden

F

hy,

82 D. C. de Witt verantwoording teegen de

hy zich vervolgens noeme eenen zoon van zedek, en Aletheia. Nu is het een Overlevering der Jooden (schoon ik, voor my, daar op niet veel hooger en staat maake, dan op veele Overleveringen van die Natie; 't is toch niet gezegt, dat die schryver met my daar omtrent van 't zelfde gevoelen zy:) ik herzegge dan, dat het eene Overlevering der Jooden zyn, dat alle die Propheten, dewelke den Naam van hunnen Vaader, aan het voorhoofd van hunne voorzeggingen, geplaatst hebben, zoons der Propheten geweest zyn, gelyk het onder ons eene gewoonte is, dat zulke Predikanten, welker Vaaders ook Predikanten geweest zyn, of ook noch zyn, by hunnen naame noemenden naam van hunne Vaaderen. Dit nu heeft in alle Predikanten geene waarheit, en daarom zullen wy hier op dit byzondere voornaamelyk ons oog te houden hebben, wyl 'er anders, myns oordeels, geene wichtige reeden kan gegeven worden, waarom deeze schryver zich noeme *Timotheus Philalethes*, zoon van Zedek, en Aletheia. Ik beken, het is geene gewoonte, dat de Naam der Moeder, in zulk een geval, teffens werde uitgedrukt; maar wie verwondert zich, dat, in zulk een buitengewoon werk, ook iets buitengewoon gevonden werde; en dat die schryver alzo ook zyne byzondere hoogachtinge voor zyne Moeder, in het oopenbaar, hebbe willen te kennen geeven, dat hem niemant betwiften zal * onder-

* Wy laaten ons niet uit oover dat naamloos libel, en des zelfs gevaarlyke inhoud, de kinders van de verschuldigde gehoorzaamheit der Ouderen, onder een glimp van

Gravamina van D. A. Velingius. 83

dertusschen kan dit ook wel uit eene zekere aardigheit geschiet zyn, om zich zoo veel te beeter te verbergen, ten einde men zoo ligte-lyk niet tot die gedachten koomen zou, dat hy zich, door het noemen van eenen Zoone van Zedek, als eenen Predikants Zoon zoude willen beschryven. Ik kan 'ook niet verzwynen, dat, by sommige uitleggers, eene zekere aangename stelling zy. dat alles wat in eene gelykenisse tusschen twee zaaken voorkomt, niet moete oovergebracht worden, maar dat men, in zulk een geval, iet voor het Cieraat moete ooverlaaten: zouden wy dan misdoen, dat wy, in dit stuk, hen volgden, en dus die naadere byvoeginge van den naame van zyne Moeder ook voor het bloote Cieraat ooverlieten, althans het zal hier op de uiterste naaukeurigheid niet aankoomen.

(4) Lette ik vervolgens op het geene deeze schryver, in dat naamloos boekje, zegge, ik bespeure uit die zyne woorden, dat hy ten minsten voorgeeve kennisse te hebben, wat ik op de Synodus van Gelderland verricht hebbe, hoe het in het Boffche Classis, en den Kerken-raat gestelt zy, jaa hoe het in myn huis zich toedraage; zou ik niet daardoor in dat vermoeden kunnen gebracht worden, dat deeze schryver zich wel konde, in deeze stad, ophouden: en gemerk. hy het zeer op myn boekje ge-

van Godtzaaiigheit, atbrengende, wy zouden anders konnen roonen, dat die schryver niets beeter kon in het werk stellen, om zynen Leezeren, als een Engel des lichts, voor te koomen. dan wanneer hy scheen, met zulk eene diepe hoogachtinge den Naam van zynen Vader en zyne Moeder te noemen.

84 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

gelaaden heeft, en hem dat de penne heeft daar teegen doen opvatten, zoude myn vermoeden kunnen te grooter worden, indien ik moogelyk myne gedachten wilde toegeeven, om verder uit te weiden.

Ik maak met voordacht nu, uit alle deeze gezegdens, geene toepassing, gelyk ik gezegt hebbe, dat ik zoude kunnen doen, om dat ik ooverreedt ben, dat 'er vry wat meer zoude moeten bykoomen, eer dat ik, met volle gerustheit, hieromtrent eene uitspraak zomoo-gen doen: ik hebbe alleen, langs deezen weg voor Uwel. Eerw. doen blyken, hoe weinig staat 'er te maaken zy op de toepassing, welke de Heer *Velingius*, uit de gezegdens, in myn boekje, op zynen *Perfoon*, en zyne *ge-vallen*, heeft gelieven te maaken, met dien toeleg alleen, om dat myn werk voor Uwel. Eerw. haatelyk te maaken, en dus Uwel. Eerw. te gereeder oovertehaalen, om het zelve oopentlyk te improbeeren.

Uwel. Eerw. oordeelen toch niet, dat 'er meer klem, in de reedeneeringe van *D. Velingius*, zoude te vinden zyn, dan in 't geene ik, noopens den schryver van dat naamloos boekje, hebbe opgemerkt gehad, zoo Uwel. Eerw. alleen eenige naadere opletentheit zullen willen bybrengen, ik vertrouwe dat Uwel. Eerw. dit ras zelve zullen kunnen opmaaken.

Zoo wy toch, in 't gemeen, onze gedachten oover deeze zyne reedenen, ter naaderen aandrang, dat zyn perfoon zoude bedoelt zyn, laten gaan, zoo worden wy ontwaar, dat zekere gezegdens, uit het gantsche boekje, van achteren, en van vooren, worden 't zaamge-raapt,

Gravamina van D. A. Velingius. 85

raapt, buiten hun verbant, en betrekkinge, welke zy hebben, ter plaatse, alwaar zy voorkoomen, en uit der zelve 't zaamenvoeginge wort dan een perfoon opgemaakt, die den Heer *Velingius* verbeelt naar zich te gelykenen, en wiens gevallen, met de zyne, zouden overeenkoomen, waardoor hy zich genoorzaakt vint, zulks aan te trekken, en op te neemen, als byzonder teegen hem geschreeven: zoo het my vrystont, op zulk eene wyze, te handelen, zoo zal 'er bynaa geen boek weezen, oover welke onverschillige zaaken ook geschreeven, of ik zal uit deeze, en geene gezegdens met elkanderen 't zaamen geflanit, dien of geen Perfoon kunnen uitteekenen, 't zy in opzicht van goede, of quaade hoedanigheden, welke Perfoonen nochtans in geen deele daardoor zyn bedoelt geworden: wy meenen daar van eene proevegegeeven te hebben, in het onderzoek, wie de schryver van dat naamloos boekje wel mochte geweest zyn.

Maar om naader te koomen, laat ons, in 't byzonder, die gezegdens eens opneemen, welke *D. Velingius* hier aanvoert, als bewyzen, waaruit hy dit besluit heeft opgemaakt dat zyn *perfoon*, en zyne *gevallen* zouden zyn bedoelt geworden.

Want wat het eerste bewys belangt, dat ik den Man, welken ik bedoele, zegge van zulk een *Charaacter* te zyn, dat by hem verstant zoude moeten gevonden worden, wat als goet te verkiezen, en als quaat te verwerpen zy pag 3. ik erkenne, met dankzegginge, de bequaamheden van Godt aan zyn Ew. verleent, en ik weniche, dat die aan hem rykelyk vermeer-

dert, en inzonderheit geheiligt moogen worden! maar is zyn Ew. de eenige, die zoo bestaat, dat zyn Ew. zich dat behoefte aan te trekken? Goede dank, 'er zyn meer lieden van dat *Charakter*, in ons Lant, welke moeten geoordeelt worden, *bequaam te zyn, om het goede te kunnen verkiezen, en het quade te verwerpen.* Wort die Man naderhart een *Harder* genoemd, dit moest nootwendig op den Persoon van *D. Velingius* toepasselyk gemaakt worden, indien 'er buiten zyn Ew. geen andere *Harders*, in onze Vaaderlantsche Kerke, gevonden wierden: zyn 'er meer, gelyk 'er waarlyk die zyn, waarom laat dan *D. Velingius* zich dit aanleunen? dat zyn Ew. een *Harder* zy, spreekt niemant tegen, maar wel verre, dat ooveral, waar van een *Harder* gesproken wort, zyn persoon zou bedoelt zyn: Uwel. Eerw., aan wien ik deeze myne *verantwoordinge* oovergeeeve zyn ook *Harders*, en nochtans trekken Uwel. Eerw. zich geene van deeze dingen aan.

Zyn Ew. voegt 'er by, welk een *Harder* ik, ter naadere onderscheidinge van anderen, bedoele, dat hy een *man zy van verschillende bevattinge met my*: zoude zyn Ew. ook het eenige Lid van onze Vergaaderinge zyn, dat, uit dat beginsel, Uwel. Eerw. zich dit niet aantrekke? ik wil my hier op zoo naauw niet uitleggen, om dat te onderzoeken, alzo ik geloove, dat wel deeze, en geene in 't midden van onze Broederschap zoude gevonden worden, die zich niet schaamen zoude te belyden van eene verschillende bevattinge te zyn: hy is dan de eenige niet, waarom zoude het dan juist

juist de Persoon van *D. Velingius* zyn, die hier door wiert aangestipt? ik geloove ook, dat zyn Ew. zoude zeggen, dat elders een genoegzaam aantal van zulke *Harderen* gevonden wierden, die van eene *verschillende bevattinge* zyn, maar te minder reeden van zich dat aan te trekken. Voor my, ik moet zeggen, dat ik niet weeten zou, of het wel oorbaar, en wenschelyk voor de Kerke zou weezen, dat zyn Ew. de eenige *Harder* ware van een verschillende bevattinge: ik meene toch, by ervaringe, geleert te hebben, dat niet meer het onderzoek van Godt woort gaande houde, dan de verschillende bevattingen, welke deeze, en geene oover eene schriftuurplaatse maakt, behoudende ondertusschen t'zaamen het fundament: want, wanneer zulk een Broeder van eene verschillende bevattinge alle de scharpte van zyn vernuft heeft aangewent, om zyne zaak, volgens zyn licht, goet te maaken, heeft de andere zoo veel meerdere gelegenheit van te onderzoeken, of ook in dat getelde wel die kracht van bewys zy aan te treffen, dat een ander zich hebbe verbeeld gehadt daar in nootwendig te moeten gevonden worden, of werde door eenen Broeder van eene verschillende bevattinge, met bondige reedenen, aangetoont, hoe een ander zich vergift heeft, in deeze, of geene toepassing te maaken, hy verblyt zich, daardoor gelegenheit ontfangen te hebben van zich daar voor te wachten, en iets boeter, dat met gronden van meerdere zekerheit gestaast is, voor den dag te brengen.

Zyn Eerw. voegt hierby nu noch een *tweede*

88 *D. C. de Witt* verantwoording tegen de

de staatkje, tot verderen aandrang, dat zyn Persoon zoude bedoelt zyn, om dat pag. 57 en 120 wort voorgesteld het geval van *eeste Dochter, welker Moeder eene Weeduw is*. Welk eene klem is hier in, Waerdste Meedebroeders? is deeze dan de Eenige Dochter, welker Moeder eene Weeduw is? of zyn 'er meer Dochters in den Lande, welke eene Moeder hebben, die als Weeduw needer zit? waarom dan alleen tot deeze, en geene andere toepasselyk gemaakt? zoo zyn Eerw. ook alleen gelet hadde op de omstandigheden, in welke van zulk eene Dochter gesproken wort, hy zoude ras zyn ontwaar geworden, dat het geval van eene Dochter, welker Moeder eene Weeduw is, hier werde bygebracht, om daaruit het verzwaa van eene Clandestine verloovinge uit te meeten. Zyn deeze dingen niet alzo? Wat heeft dan *D. Velingius* daar teegen in te brengen? of zou 'er niet in dat pretens-huwelyk van *D. Velingius* zyn aan te treffen, dat daarmede eenigzins accoort-stemmende was, en dat zyn Eerw. eeven daarom dus geanimeert dede worden, teegen myn Boekje, om deszels inprobatie te vorderen? de schult daarvan was zeeker niet by myn Boekje, maar by dat ingedient van zyn zoo genaamt huwelyk te vinden, dat werde wechgeruimt, en men zal zien, dat 'er geen quaat in myn Boekje te vinden zy, waarom het zelve van U wel Eerw. zou worden afgekeurt.

Idoch alle deeze bewyzen tot hiertoe van *D. Velingius* geallegeert, zyn alieen van buiten af, zyn Eerw. zal noch naader koomen, om te beweerden, dat zyn Persoon bedoelt zy, want

Gravamina van *D. A. Velingius*. 89

want hy vervolgt op bladz. 3 der Copie van zyne Gravamina, „en of dit nietgenoeg was, „hy noemt duidelyk zulke dingen, welke als „byzonderheden op het geval van den ondergeschreevene applicabel zyn.

„A. Hy spreekt pag. 16. van eene onderteekeninge, welke gedaan is, ten voordeele van zulkeenen, maar het is zeeker, en „bekent, dat veele, en voorname Leeden „deezzer Gemeente hunne liefde jeegens my „(welke ik altoos in een dankbaar herte erkennen zal:) door zulk een onderteekening „getoont is.

„t Geen dan van my is geposeert geworden, Wel Eerwaerde Heeren, moet eene waarheit zyn, want *D. Velingius* zegt, dat het zeeker, en bekend zy, of zoude het my niet geoorlooft zyn der waarheit getuigenisse te geeven? immers ja: maar moogelyk niet in betrekkinge op de zaake van *D. Velingius*? Zeeker wei, want de Zaak, die hier getuigt wort, is aan *D. Velingius* niet onaangenaam, en hy wenscht die liefde van die ondergeteekenden, in een dankbaar harte, te bewaaren. Maar hoe weer zyn Eerw. dat juist die onderteekening, en geene andere van my bedoelt werde? dit moest eert bewezen zyn, dat deeze, en geene andere konde bedoelt zyn, anders wort, mynes oordeels, alleen in het wilde geschermt.

Ik zie, Waerde Meedebroeders, dat *D. Velingius* met die onderteekeninge, waarop hy nicent, dat ik doelen zou, zeer zy ingenoomen, ik kan zyn Eerw. dat genoegen niet benecmen; ik gunne zyn Eerw. zich daarin te vermaaken, waarom ik niet wil treden in een

F 5 on-

90 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

onderzoek, hoe die is in de Weerelt geko-
men noch ook of dat waare liefde zy, eene
Moeder te sneeken, tot werkelyke toefstem-
minge van een Huwelyk, waarin men dezel-
ve van vooren geweigert heeft te kennen, en
dat dezelve moogelyk oordeelt in gemoede niet
te kunnen doen: wy willen dit daar laten,
wy zullen toch by vervolg noch geleegentheit
ontfangen, om ons oover die onderteekeninge
naader uit te laten.

Een *nieuw* bewys meent zyn Eerw. gevon-
den te hebben daarin, dat die eigene woorden
van my zouden zyn aangetrokken, welke in
die missive van een groot gedeelte der Ge-
meinte onderteekent, zouden te leezen zyn,
want dus vervolgt zyn Eerw. „En dat D de
„Witt dezelve onderteekeninge meent, blykt
„duidelyk, wyl hy dezelve woorden aan-
„haalt, welke in die onderteekeninge gevon-
„den worden, zynde deeze: *Ouders worden vry*
„*erger beschouwt, dan Leeuwen, en Beiren,*
„*die wel brullen, maar niet tegen hun eigen*
„*Jongen.* Zie pag. 89. welke zelfde woor-
den in die onderteekeninge te vinden zyn,
„(ut ex adnexo sub litera A) gelyk ook die
„woorden door den Heer de Witt, *met klyne*
„*letteren,* geboekt worden.

Voor af moet ik voor U wel Eerw. verklaa-
ren, dat ik, met waarheit, zeggen konne, dat
ik my in geenen deele bewust ben, immer die
onderteekeninge, of die zelve missive in dier-
voegen onderteekent, voor dat ik dezelve ge-
copieert, en geannecteert aan deeze Gravami-
na in handen gekreegen hebbe, gezien te heb-
ben, en zoo kan ik niet geoordeelt worden
de-

Gravamina van D. A. Velingius. 91

dezelve uit die missive geleezen, en daaruit
oovergenoomen te hebben, wanneer ik dat
myn Boekje schreef, zyn Eerw. went ook
voor, dat het dezelfde woorden zouden zyn;
U wel Eerw. zullen echter kunnen zien, dat
'er eenig ondericheit in te vinden zy: immers
de woorden van die missive, zoo U wel Eerw.
de moeite gelieven te neemen van dezelve naa
te zien, luidende in deezer voegen; *laat Leeu-
wen wreeet zyn, die past het, en laat Beiren brul-
len, hoewel nimmer teegen haar eigen Jongen.*
Ik denk niet, dat men U wel Eerw. zou wil-
len doen gelooven, dat de Schryver van die
missive, die ik om geen gelt ter weerelt zou
willen onderteekenen, de eerste uitvinder van
die uitdrukkinge zoude weezen, en dat ik
daarom, zulke woorden eenigzins daar naar
zweemende niet zoude kunnen gebruiken, of
die moesten noorwendig van my uit die mis-
sive zyn oovergenoomen; zoude ik die, zoo
wel, als die Schryver van die missive, niet
kunnen uitgedrukt hebben, of die elders by
eenen, of anderen Schryver geleezen heb-
ben, en dezelve daaruit in dit myn Boekje
hebben oovergebarcht? Zoo U wel Eerw.
ook willen een vergelyk maaken tusschen de
plaatsen, alwaar ik van die onderteekeninge zou-
de gewaagen pag. 16 en tusschen die woorden,
welke ik daaruit zoude hebben aangetoogen,
niet eerder, dan pag. 89, te vinden, die zien
wel, dat hier eene alte groote tusschenkloove
te vinden zy, zonderling als U wel Eerw. zul-
len naagaan, dat immers, wanneer ik die ge-
zegde woorden beezige, geenzins my verklaa-
re,

92 D. C. de Witt verantwoording teegen de

re, dat die in gemelde missive aan Mevrouw VISCH zouden te vinden zyn.

Maar gestelt, ik hadde geweeten, dat zulkene, of diergelyke expressie in die Missive van die ondergeteekende Leeden te vinden ware, oovermits een, of ander, welke, by geval, die Missive geleezen hadde, my zulk een voornaam ingredient verhaalt hadde, en ik hadde my, by deeze gelegenheit, daarvan bedient, stont zulks niet aan myne Vryheit? of lag 'er ergens eene Wet, die my verboot diergelyke woorden te gebruiken? moesten die alleen in eigendom blyven, aan die ondergeteekenden. Voor my ik wil die gaerne aan hun ooverlaaten, en wensche, dat, immers sommigen van die, tot naagedachten, en waat berouw oover deeze, en andere expressien, daarin vervat, moogen gebracht worden! dat voordeel, meene ik toch, voor tegenwoordig daaruit te zullen raapen, dat daar moogelyk deeze, of geene van gedachten zal zyn geweest, dat ik eene alte hatde taal zoude gebruiken hebben, dat *Ouders vry erger beschouwt wierden, dan Leenwen, ende Beiren, die wel brullen, maar niet tegen hun eigen Jongen*: nu ziende, dat diergelyke bewoordingen gebeezeit zyn, in eene Missive, van zoo veelen ondetceekent, zal moeten erkennen, dat ik, met volle waarheit hebbe doen blyken, tot welken trap de boosheit, in deeze onze daagen, gesteegeen zy. Hoe is dan zulk een Oudet, die bedroeft is, weegens de ongehoorzaamheit van zyn Kint, met daaroover zyn billyk ongenoegen aan het zelve te doen blyken, en het zelve, uit zuivere liefde te rug te doen hou-

Gravamina van D. A. Velingius. 93

houden van het geene, die oordeelt, dat aan dat Kint, t'avont, of morgen, konde naadeelig bevonden wotden, by eenen *Leeuw*, of *Beir* te vetgelyken? mag die dan *brommen*, en *brullen* in toorn teegen alle anderen, maat geen misnoegen doen blyken teegen hunne eige Kinderen, wanneer die iet gedaan hebben, dat ongeoorlooft is, en waardoot zy billyk de Ouders tot misnoegen ontflooken hebben: mocht ik dan zulke haatelyke woorden, waarvoor myne Ziele schrikt, niet naadrukshalve, met *kleine letteren*, laten boeken? hoe wenschte ik dan, dat veelen der ondetgeteekenden daarby stille stonden, en hietdoor hunne misdaat, met verfoejinge leerden zien.

Doch laat ons noch een vetder bewys naagaan, 't geen ons pag. 3, en 4, met deeze woorden, wort vootgesteld. „Hy verblyt „zich pag. 57. dat 'er eene Kerkvergaaderinge gevonden werde, die hart, en moet heeft, om teegenseene *Clandestine verloovinge* „op te koomen, en zulke, die zich daaraan schuldig maken, onder *Censure* te leggen, „als die dus toonen te waken voor de Eer van Koning Jesus, en hy wenscht oover de- „zelve Vergaaderinge, de Heere vergelde „zulk een liefdedaad voot zynen Naam, en „zyne Wetten aan dezelve oovervloediglyk! „Nu heeft de Eerw. Kerkentat van *Rotterdam* kunnen goetvinden, om (op eene „wyze, ter zyner tyt, nader te detailleeten) „de Dochter van Mevrouw Visch, oover eene zoo genaamde *Clandestine verloovinge*, „te *Censureeren*, en daat van aan de „Eerw. Kerkenraat van 's Hertogenbosch „ken-

„ kennisse te geven , welke [Eerw. Vergaade-
 „ ringe dien handel van dusdanigen natuur
 „ bevonden heeft , dat dezelve alleen voor
 „ Communicatie is aangenoomen , zonder dat
 „ die Censuur ooit , of door die van *Rotter-*
 „ *dam* of door de Eerw. Kerkenraat van 's *Bosch*
 „ aan de Dochter van Mevrouw *Visch* voor-
 „ noemt is geinjungeert geworden. Waarom
 „ zich *D. de Witt* ook tegen den Eerw. Ker-
 „ kenraat bezondigt , onpentlyk laudeerende ,
 „ een handel , die by deeze Wel Eerw. Ver-
 „ gaderinge heel anders opgenoomen is , ge-
 „ lyk by *D. de Witt* de Copie van den Brief
 „ der Kerkenraat van *Rotterdam* eigenhandig
 „ gecommuniceert heeft aan de Dochter van
 „ Mevrouw *Visch* voorn.“

Voor het schryven van myn Boekje hadde ik eene Missive ontfangen , gehoorende aan onzen Eerw. Kerkenraat , in zich vervattende eene Missive , by welke de *Resolutie* van den Eerw. Kerkenraat van *Rotterdam* , in het Censureeren van Juffrouwe *Visch* aan onze Eerw. Vergaaderinge gecommuniceert wiert , die ik ook getrouwelyk aan onzen Kerkenraat hebbe ooverhandigt , en zulks ook , als toenmalige Scriba , in die qualiteit , uit naame , en met woorden der Vergaaderinge , hebbe beantwoort , kan zyn Eerw. zich dan verwonderen , dat ik naaderhant schryvende oover eene *Clandestine Huwelyks-verloovinge* , en zulks als eene *Censurable misdaat* voorhoudende , dat zelve aandringe , door het Christelyk , en loffelyk voorbeeld van den Eerw. Kerkenraat van *Rotterdam* , als welke *censuur* geoeffent heeft oover eene Juffrouwe , welke , naar deszelfs

oor-

oordeel , aan die misdaat zich hadde schuldig gemaakt ? Ik weere al te wel , dat wy booze daagen beleeven , in welke men het quade veelzins verbloemt , voorspreekt , en 't zelve , om des voordeels wille , ook somwylen de hant biet , weshalven , ook de groote hoop van Adams Kinderen , zulk een quaat in eene *Clandestine Huwelyks-verloovinge* , niet zien kan , waaruit anders niet konde gebooren worden , dan dat myne bewyzen , die het schandelyke , en onbeteraamelyke daarvan aantoonen , niet zouden worden aangenoomen , alzoo eene groote meenigte van andere gedachten was , dan ik in dat myn Boekje : 'Er was dan ten uitersten noodig , dat ik het gemeen , ten wiens nutte ik dit myn Werkje schreef , deede zien , dat ik niet alleen ware , die zulks gevoelde , maar ook eene gantsche Vergaadering , welke , ingevolge van die haare innige ooverreedinge , zich ook werkzaam gedroeg , met die *Censuur* daadelyk te oeffenen : hebbe ik nu misdaan , met die gehoudene Handelingen des Eerwaerden Kerkenraats van *Rotterdam* te laudeeren ? staat my dit niet vry ? moet ik daarin van een zelfde gevoelen zyn met *D. Velingius* en aan die E. Vergaaderinge , daarom , wanneer ik naadere gelegenheit zou hebben , ymant moeilykheit aandoen ? welk eene reden dwingt my daartoe ? immers ik weer 'er geene. Ik schaame my daarom niet rontborstelyk te verklaren , dat zy ooverzulks welgedaan hebbe ; staat het my niet vry dat goede , dat ik in mynen naasten ontdekke , te erkennen , en , daar het pas geeft , en van de grootste nutigheit konde weezen ,

lau-

laudeere? gelyk ik dan gedaan hebbe, alzoo doe ik noch, en ben ook voorneemens by die myne gegeevene goetkeuringe te volharden, zoo lange, tot dat my klaar, uit Godts Woort, zal zyn aangetoont, dat die E. Vergaadering daarin quaalyk gehandelt hebbe. Is zulks by onzen E. Kerkenraat van 's Bosch diertwyze niet opgenoomen, en zegt zyn Ew. daarom, dat ik my teegen die Ew. Vergaaderinge bezondigt hebbe: ik zal voor eerst zeggen, minder daarteegen gezondigt te hebben dan *D. Velingius*: heeft toch zyn Ew. van dezelve recht ontfangen, om haare byzondere *Handelingen* omtrent zynen Persoon gehouden, in eene volle Vergaaderinge, bloot te leggen? en dattor bezwaar van eenen, die de Eer heeft van een Lit van die Eerw. Vergaaderinge te zyn? welke gevolgen konde dit hebben, dat het Eerw. Classis wiste, wat 'er in den Kerkenraat gedaan was, en hoe men aldaar eene Resolutie van eene Kerkevergaaderinge alleen voor *notificatie* hebbe aangenoomen, zonder die te billyken, en aangemelde Juffrouwe te injungeeren? konde hieruit zelfs oiet de grootste verwydering gebooren worden, tusschen het Ew. Classis, en den Ew. Kerkeoraat? voor my ik wilde dit voor myne reekeninge niet hebben, om my daarop voor den Eerw. Kerkentat te moeten verantwoorden: doch moogelyk zal zyn Ew. in staat wezen, van zich te kunnen vrypleiten, 't geen ik aan zyn Ew. dan ook ooverlaate.

Maar, in de tweede plaatse, zoo oordeele ik, dat ik my in geen en deele, teegen den Eerw. Kerkenraat bezondigt hebbe, om dat ik eenvoudig myn oordeel uitbreng, en niet dat

dat van den Eerw. Kerkenraat; 't zelve wott van my geheel aan zyne plaatse gelaaten; geen enig mensch in de weerelt is in staat, om iot ten naadele van het zelve, uit die woorden te trekken, ten ware dat *D. Velingius*, gelyk in deeze *Gravamina*, of een ander, dit gezegt hadde, dat de vergaadering van een ander oordeel ware. En lievel, waarom zoude ik my toch daarmee teegen den Eerw. Kerkenraat bezondigt hebben, daar ik my diertwyze, in de Vergaaderinge ontbotstelyk verklaart hebbe, en zelve begreep, dat wy gehouden waren, naat dat voorbeeld, ook alzoo omtrent *D. Velingius* te handelen? ben ik deswegeos van de Eerw. Vergaaderinge geraxeert geworden? heeft die aan my myn oordeel niet vrygelaaten? en ik wederom aan de zelve? uit ooverreedinge, dat een ygelyk van ons staa, en valle zynen eigenen Heere, en een ygelyk voor zich zelve zal moeten reekenschap geeven, in geen en daage.

't Schynt my toe, veel Geachte Meedebroeders, dat *D. Velingius* gedacht hebbe my, door deezen weg, in de grootste engte te zullen brengen, dat zoo ik mochte volharden by myn gevoelen, in het geene de Eerw. Kerkentat van *Rotterdam* in de zaake van Juffrou *Visch* heeft verricht gehad, dat ik alsdao moogelyk my zoude uitlaaten oover het geene de Eerw. Kerkenraat van den Bosch in die zelve zaake gedaan heeft, en daaromtrent de een, of de andere niet al te voorzigtige uitdrukkinge mochte beezigen, waaraan die Eerw. Vergaadering zich stooten mocht als zynde dat genoeg, om de zelve teegen my te animeeren,

98 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

ren, om op my te vallen, om alzoo de zaak van *D. Velingius* geheel uit het oog te verliezen: 't kan zyn, dat ik my in deezen bedriegge, en ik mag wellyden, dat ik daar in gantsch bedroogen ben geweest, en dat zulks van zyn Ew. alleen tot dat einde zy bygebracht geworden, om Uwel. Ews. te doen begrypen, dat ik geenzins te confidereeren ben, by de pluraliteit der Vergaaderinge, naar welke het veiliger zoude weezen voor Uwel. Eerw. zich te schikken, dan naardat van eenen eenigen, al ware hy noch door deezen of geenen in zyn sentiment ondersteunt geworden. Vinden het Uwel. Eerw. altoos veilig de meenigte te volgen, ik dulde, dat my in deezen ongelyk gegeven werde; alleen verzoeken ik dit, dat Uwel. Eerw. gelieven in gedachten te houden de woorden van den Zaaligmaaker, welke hy, wegens derzelve naadruk, ten slot van meer, dan eene gelykenisse heeft uitgebracht, *veelen geroepen, maar weinigen uitverkooren* Matth. XX. 16. XXII. 14. Uwel. Eerw. zullen, naer hunne wysheit, wel begrypen, dat ik die woorden des Heilants alleen daartoe bybreng, om aan te toonen, dat, schoon men minder is in getaale daarom wel eene goede zaak konne voorhebben, zonder dat ik daarmede eenige reflexie maake op den eeuwigen staat en het uiteinde des menschen: immers zoo ymant myne woorden dierwyze zoude willen opvatten, dat ik die, met zulk een uitzicht zoude hebben voortgebracht, en uit dat beginsel dit myn zeggen zoude haatelyk maaken, daartegen zoude ik wel uitdrukkelek protesteeren. Ik ben gehouden, Waerdste Meedebroeders,

my

Gravamina van D. A. Velingius. 99

my op de voorzichtigste wyze te verklaaren, om alle liefdelooze verdenkingen, en haatelyke opvattingen voortekoomen.

Eindelyk brengt zyn Ew. noch een bewys voor den dag, dat zyn persoon, en zyne gevallen zouden zyn bedoelt geworden, 't geen ontleent is uit het geene in de *Republiek der geleerden* van dit myn werkje gelezen wort, immers zoo spreekt zyn Ew. ad Num 4 „ by „ welke reedenen de ondergeschrevene noch „ by doet, dat in de *Republiek der Geleerden* „ van de Maanden Julius, en Augustus 1748 „ (in welke een kort Extract van dit voornemde boekje van *D. de Witt* gevonden „ wort, genoegzaam het zelve, met hetgeen „ voor dit boekje zelf gedrukt staat) duidelyk „ gezegt wort, pag 81 dat het zy geschreven, „ *ter weeringe van zulk een bekende ergernisse* „ *aan de Kerk gegeven*, en een wynig lager, „ dat dit werkje *betrekkelyk zy NB. tot dat be-* „ *rugt ergerlyk geval niet alleen.*

Ik wilde wel weeten, wat deeze dingen tot my doen; ben ik de schryver van die *Republiek*? immers neen; ook is dit alles buiten my geschiet, die aan niemant ordre gegeven hebbe, dat het zelve daarin zoude geplaatst worden. Is die schryver van dat oordeel, dat het *betrekkinge zoude hebben op een zeker bekend ergerlyk geval*, dat is voor deszelfs reekeninge, en die zal ongetwyffelt in staat weezen, om zich daarop mannelyk te konnen verdedigen, waarom hy dat geval een *bekent ergerlyk geval* genoemd heeft, zyn Ew. ziet 'er uit, dat 'er meer, dan *D. Keuchenius* zyn, die van zulk sen gebof zyn: dat die Schryver genoegzaam

100 *D. G. de Witt* verantwoordeling tegen de

het zelfde hebbe, met het geene in de schets voor myn boekje geplaatst is, is dat ook, waerde Broeders, te verwonderen? want hierdoor vont de Republykschryver zich in staat gebracht, om, met te mindere moeite, aan zynen Leezer een kort begrip te geeven van alles, wat in dit myn boekje te vinden was, immers dit is ook geheel buiten my: maar dit heeft 'er, naar het oordeel van *D. Velingius* gehaapt, dat de zelve dat myn werkje wat te veel gepreezen hebbe, en dit was niet te draagen, dat een werkje aan de gantsche geleerde weerelt, als zoo nuttig, en Leerzaam zal worden aangepreezen, op welks reprobatione *D. Velingius* zoo ernstig by Uwel. Eerw. dringen zal.

Hier zal de weerelt dan zien kunnen, dat het zich omtrent myn boekje zoo toedraage, *laudatur ab his, & culpatur ab illis*, dat is echter my, tot een zonderling genoeg, dat het zelve van zulken, die eenen gezonden smaak hebben, en het zelve, zonder eenige vooringenoomentheit, leezen, gepreezen zy.

Dit alles, waerdste Meedebroeders, is nu van my, daartoe bygebracht geworden, om te betoogen, dat *D. Velingius* niet in staat geweest zy, dat te bewyzen, 't geen dacht te zullen kunnen beweeren, dat zyn *Persoon*, en zyne *gevallen*, door dit boekje zouden zyn bedoelt geworden. Zoo hy toch hier iets met vrucht hadde willen doen, om Uwel. Eerw. van dit stuk ten vollen te ooverreden, zoo moest zyn Ew. eerst hebben aangetoont, dat hy zich aan eene *Clandestine huwelyks verloovinge* hadde schuldig gemaakt: want, offchoon hy

Gravamina van D. A. Velingius 101

hy wel van zyn Ouderen kant met der zelve kennis, en toestemminge die Juffrouwe *Visch* hadde ten huwelyk verzocht, dat hy echter nimmer daarvan behoorlyke kennisgegeeven hadde aan Mevrouw *Visch*, Moeder van voornoemde Juffrouwe *Visch*, en zulks uit vreeze, dat hem dit zyn verzoek, niet zoude worden toegestaan, maar dat welgemelde vrouw Moeder inclineeren zou voor een ander portuur voor deeze haare Dochter, dat ooverzulks die verlooving van hem, in opzicht der Moeder van Juffrouwe *Visch*, *Clandestin* ware in het werk gestelt, en dat hy, ziende geene geleegentheit, om te *Rotterdam* te kunnen ondertrouwen, wyl aldaar de toestemming van Mevrouw *Visch* gevordert wiert, eer 'er behoorlyke aantekening geschiedede, zich naar den Bosch begeeven hadde, wel eerst van gedachten, om aldaar een jaar, en zesweken door te brengen, eer dit zyn huwelyk zoude voltrekken, echter naaderhand te raade ware geworden, om dat zyn huwelyk buiten 's Lants te voltrekken, zonder dat eenige huwelyks proclamatie te 's Bosch, *Rotterdam*, of *Benthuizen* gegaan waren, gelyk dan ook op den 12den Novemb. des jaars 1747 te *Horschenge* schiet is: ziet! dit alles wort van zyn Ew. met stilzwygen voorbygegaan; hier, en daar melt hy wel ier van zyne gevallen, in deeze *Gravamina*, maar hy noemt die niet, welke: by geleegentheit der onderteekeninge voor hem gedaan, erkent hy, dat zulk eene byzonderheit alleen applicabel zy op het geval van den ondergeschreevenen, zonder ook daar zich, wegens dat zyn geval, uit te laten: zoo wy den

inhout van die missive, door veele, en voornaame Leeden der gemeente onderteekent, naa gaan, zoo vervat die een verzoek, met het welke de ondergeteekenden Mevrouw *Visch*, op de ootmoedigste wyze, smeeken om haar Consent te verleenen tot het huwelyk van haar Wel. E. Dochter met *D. Abdias Velingius*, ten einde hy, dien zy erkennen wettig getrouwt te zyn, weederom op nieuws mochte kunnen ondertrouwen, zyne gebooden laten proclamieren, en voorts zich in den huwelyken staat laten inzeegenen: oover zulks zoo be-lyden die E. E. Leeden der Gemeinte, dat zyn Ew. getrouwt zy; maar nochtans zoo, dat die trouw zou moeten herhaalt, en vernieuwt worden, of hy anders genoorzaakt zyn te vertrekken, naer de plaatse, alwaar zich hadde laten trouwen: deeze dingen hadden behooren gemelt te worden, en zich niet in het gemeen opgehouden met te zeggen, dat zyne zaak litispndent ware voor scheepenen van de stad, gelyk hy, by vervolg, die woorden, in deeze *Gravamina*, is beezigende.

Ik hebbe ook hier niets aangedrongen, waerdeste Meedsbroeders, of *D. Velingius* is zelve daarvan, in zyn gemoet, ooverreedt: immers ik meene reedenen te hebben van te besluiten, dat zyn Ew. niet ten vollen op alle die bygebrachte bewyzen gerust zy, dat zyn Persoon zou zyn bedoelt geworden: want lieve! waarvande leze ik anders deeze woorden, in die zyne *Gravamina*, dat gelyk hy dit boekje, ten zynen reguarde, als geheel niet applicabel veracht, ja als leugen, en lasterlyk verfoeit: jaa, waarvan anders worde ik door Uwel. Eerw. ge-

gedrongen, om my daar op te verklaaren, of ik ook zyn Ew. bedoelt hebbe, dan niet: zoo toch de bewyzen zoo klaar, en oovertuigende waren, gelyk die, met zulk een groot boha, worden aangedrongen, dan was het in geen deele noodig, dat ik my daarop verklaarde, *ubi enim rerum testimonia adsunt, non opus est verbis.*

Doch! zoo ik vraagen mag, hoe koomen Uwel. Eerw. daartoe, om my daarnaar te vraagen? ik vinde dat niet gemelt, in de oovergeleeverde *Gravamina* van *D. Velingius* hebben dan Uwel. Eerw., of ymant van Uwel. Eerw. dit in Uwel. Eerw. Vergaaderinge ingebracht? zonder te considereeren, dat dit een stuk geweest zy, dat aanhangig geweest is voor onzen Ew. Kerkenraat, wanneer zyn Ew. tegen myne zittinge, en stemme in zyne zaake, in die E. Vergaderinge protesteerde? is die dan, langs den weg van *appel*, of *doleantie* aanhangig gemaakt aan deeze Eerw. Classis door *D. Velingius*, of eenen anderen? immers onze *Classicale Acten* zeggen daar niets van, en Uwel. Eerw. zyn al te wel bewust, dat aldaar niets mooge behandelt worden, dan het geen, langs dien ordinairen weg, daar gebracht is. Ik beroepe my hier op *Artikel 18* van onze *Classis Antefynodaal*, gehouden in *Augustus 1748*, & *quod notandum*, daar wiert gesproken met uitzicht tot de zaake van *D. Velingius*, daarin wilden Uwel. Eerw. noch niet treden, omdat die niet, by wyze van *appel*, voor Uwel. Eerw. gebracht was, en hier zal deeze zaak, buiten *appel*, of *doleantie* van Uwel. Eerw. behandelt worden.

Ik bekenne, dat ik hier de grootste reeden van doleantie hadde; te meer, om dat ik beducht ben, dat Uwel Eerw. dit nimmer voor onpartydigen zullen kunnen goetmaaken, en te minder omdat, de stemmen egaal zynde, zulks alleen door de Praesidiale stemme is oovergehaalt, 't geen nimmer practicabel is in eenige vierschaare, wanneer oover de zaake van eenen Persoon gehandelt wort, maar zulks in die gevallen altoos in mitiorem partem wort opgenoomen.

Ik zegge dit niet, waerdfte Meedebroeders, om my thans te onttrekken, daarop te verklaaren, verre daarvandaan! ik hebbezulks aan Uwel Eerw. toegezegd gehad, dat ik zulks doen zou, by deeze geleegentheit, en dus ben ik een schuldenaar, om myn woort te houden, gelyk ik my by deeze daarvan quiteere, wel expresselyk verklaarende, dat dit myn boekje, ingevolge van deszelfs *titel*, in het gemeen, geschreeven zy teegen *allen*, en eenen *ygelyken*, wie dezelve ook wezen mocht, zonder onderscheit van *staat*, *rang*, en *Amptsbedieninge*, in deeze weerelt, die zich aan *heimelyke huwelyks-verloovinge*, en des zelfs *voltrekkinge buiten 's Lands*, en *kennisse der Ouderen*, *schuldig maakte*, welke allen ik geoordeelt hebbe, wegens zulk eene misdaat, die aan my *ergerlyk voorkomt*, *Censurabel* te zyn, en zulks te meer, naar maate ymmer meer Verstant bezit, en zelfs geroepen is, om anderen te moeten leeren.

Nu zal ik het aan het oordeel van *D. Velingius* zelve oovergeeven, of zyn Ew. erkenne, zich aan eene *heimelyke huwelyks-verloovinge*,

en

en *voltrekkinge deszelfs buiten 's Lantts*, en *kennisse der Ouderen* te hebben schuldig gemaakt, zoo verklaare ik hier, met ronde woorden, zonder eenige omweegen, dat zyn Ew. inzoo verre hy zich schuldig gemaakt mochte hebben, en niet verder, van my meede zy bedoelt geworden, en dus wensche ik, dat het verhandelde in myn boekje, inzoo verre zyn Ew. roestemmen moet, dat het zelve tot zyne gevallen applicabel zy, tot zyns Ews. Verneederinge, en verbeeteringe strekken mooge, zullende het my, tot eene stoffe van innige blytschap zyn, wanneer ik van Godt was verwaerdigt geworden, om mynen Broeder te winnen; wat zoude dit een naauwe bant van vereeniginge tusschen ons beide leggen, en hoe zag ik niet te gemoet, dat wy de handen zouden in een slaan, voor de belangens van Jesus Kooningryke, en dat geene verichillende bevatring het minste nadeel daaraan zoude roebrengen, maar tot elkanders opbouwinge, en volmaakinge zoude dienen.

Doch! kan zyn Ew. met bondige, en irreprochabile reddenen, beweezen, dat zich nimmer aan eene *heimelyke huwelyks-verloovinge*, en *voltrekkinge deszelfs buiten 's Lands*, en *kennisse der Ouderen* hebbe schuldig gemaakt, zoo kan zyn Ew. geruft zyn, dat ook zyn Ew. in geen en deele zy bedoelt geworden; want myn boekje is teegen geen anderen, dan alleen de zulken geschreeven, die zich aan voorgeelde oovertreedingen hebben schuldig gemaakt, en niet verder, dan zy zich in deezen mochten misgreepen hebben, dewyle het zeker is, dat de een hier in meer dan de ander

G 5

10

dere zich konne te buiten gaan : alle zulke oovetreeders hebbe ik dan het onbetaamelyke, schandelyke, en schaadelyke, dat daarop volgen moet, naar myn licht, en myne oovertuiging, trachten onder 't oog te brengen, of het ook van anderen, neevens my, alzo mochte begreepen worden, en den Ouderen niet zulk eene zielpriemende smart aangedaan, en zulke kinders zich niet brachten in eenen staat, dat Godt zyn aangezichte rechtvaerdiglyk voor hun verbierg.

Hoe ! Waetdste Meedebroeders, ben ik, neevens U wel Eerw. van den Heere, tot eenen Wachter, op Zions muuren gestelt, zoude ik dan een quaat zien, en daarteegen niet waaken ? zoude ik dan een *stomme hont* moeten bevonden worden ? was ik niet verplicht, ingevolge van *den noot, welke my is opgelegd*, om allen en eenen ygelyken Mensche te vermaanen, en te waarschuwen teegen de zonde ? byzonder, wanneer die aanleidinge aan anderen tot zonde konde geeven, en Godts Naam gevaar liep van desweegens gelasterd te zullen worden, by de geen, die buiten zyn.

Hebbe ik ook anders gedaan, wanneer dit Werkje, door my, is in het licht gebracht ? hebbe ik wel ergens teegen eenen eenigen Persoon, van welken staat, rang, of sexe die ook weezen mocht, my verzet gehad ? hebbe ik niet getoont alieen tegen de zondige daat van *eene Clandestine Huwelyks-verloovinge*, en *voltrekkinge buiten 's Lants te yveren* * ? welke

* Methodum enim, quam praescripserat JAC. ACONTIUS

reeden dan, dat D. Velingius, zoo hy onschuldig is, zoo uitvaare teegen dit myn Boekje, met te zeggen, dat hy hetzelfde, ten *zynen reguarde, als geheel niet applicabel, verachte, en als leugen, en lasterlyk verfoeie* : Zyn ook dit uitdrukkingen, welke dit myn Boekje verdient hadde ? zoude dit zelve zyn Eerw. niet eer verdacht moeten maaken, gemerkt ik niemant, die zich onschuldig kende, daarvan in diervoegen hebbe hooren spreken : ik wil hoopen, dat zyn Eerw. van achteren zal zien, dat zich daarin niet, volgens de Christelyke bescheidenheit, gedragen hebbe, wanneer ik wensche, dat Godt aan zyn Eerw. zulks zal ver*

TIUS stratag. satana Lib. I. pag. mihi 34 secutus fueram : qui hujus culpa partem habet nullam, sciat se hic nihil attingi; nominatum neminem accusamus, quin etiam ad quoscunque hac pertineat culpa, quicquid dicimus, facimus non eos incedendi, aut notandi causa, sed corruptelae tollendae, quae in Ecclesia perniciosior pestis esse possit nulla. Non hic hominibus bellam indiximus, quos & servatos, & ornatissimos esse cupimus, sed satana. Ipsas tantum res persequimur, quae fieri sine certissima Christianae Reipublicae perniciē non possunt. Quod si qui fieri id non posse arbitrantur, quin ipsi quali argito monstrentur, ab iis intelligere ego perhibentem velim, utrum aequius facit eorum ne dignitatis, ac famae rationem me habere, an salutis publicae? Certe quidem si ii sunt, qui vident volunt Dei, Ejusque honoris amantes, non tantum officium hoc nostrum bonum in partem accipient, sed magnas etiam, Deo agent gratias, quod per aliquem tandem (quisquis ille sit) patefecerit, haud esse ab se ea Censilia, quae ipsi Ecclesiae saluti arbitrantur imprimis necessaria. Sin autem ii sunt (quod minime suspicor) qui suam ipsorum dignitatem rebus omnibus antiquiorem ducant, mei quidem officii non fuit, cum bonum Reipublicae statum, ac salutem, non Dei honorem eorum famae postponere. Neque sane eorum mihi plaris gratia fuit, quam Dei facienda, Hactenus ACONTIUS.

108 *D.C. de Witt verantwoording teegen de*

vergeeven, gelyk ik die hem van gantscher harte vergeeve, mits deezen.

Maar, onder U wel Eerw. correctie, ik betuige verleen te staan, hoe ik die woorden, *geheel niet applicabel*, welke ik aldaar, in deeze *Gravamina* leeze, moet opvatten; of zyn Eerw. daarmee zeggen wil, dat de gevallen omtrent zynen Persoon geene de allerminste betrekkinge hebben tot eene *Clandestine Huwelyks-verloovinge*, en *voltrekkinge buiten 's Lants*; ik herhaale hier, dat, zoo ras zyn Eerw. dit stuk onwrikbaar zal beroogen hebben, ik zyn Eerw. ook houden zal, door dat myn Schryven niet bedoelt te zyn, even gelyk ik U wel Eerw. allen ben houdende daardoor niet gemeent te zyn, en U wel Eerw. als daarop geruft, my ook desweegen geene moeilijkheit maaken: maar wil zyn Eerw. met die woorden, *geheel niet applicabel*, zeggen, dat wel ten deele d'inhoud van dat Boekje daarop applicabel, zoo wil ik, dat U wel Eerw. weten, dat het zelve zyn Eerw. ook alleen zooverre bedoelt, doch verder niet, dan dat zyne gevallen daarop applicabel zyn: dit was, myne Broeders, hier myn werk niet, die in het gemeen, schreef teegen eene *Clandestine Huwelyks-verloovinge*, en *voltrekkinge buiten 's Lants*, en *kennisse der Ouderen*, dat ik ten naaukeurigste onderzochte, hoeverre zich deeze, en geene daaraan mocht hebben schuldig gemaakt, en verder stont schuldig te maaken; neen! ik moest my alleen, in 't gemeen, vergenoegen, met die zonde, in haare verfoeielykheit, tot afschrik van eenen ygelyken voor te draagen, latende het aan het gemoet van

Gravamina van D. A. Velingius. 109

van eenen ygelyken oover, om te vernemen, hoe verre hy daaraan schuldig zy, en wat, en hoeverre hy zich in deezen, achtervolgens het voorchrift van des Heeren Woort, te verbeteren hebbe.

Eer ik hiervan afbrecke, om tot de verdere bezwaarnissen van *D. Velingius* oover te gaan, zoo wilde ik aan U wel Eerw. naadere consideration wel oovergeeven, of U wel Eerw. het onbillyk vinden, dat zulk een geval van *Clandestine Huwelyks-verloovinge*, en *voltrekkinge buiten 's Lants*, en *kennisse der Ouderen* exteerende, en zulks tot eene *algemeene ergernisse* verstrekkende, dat daarvan gelegenheit genomen werde, om teegen zulk een misbedryf, mondelyk, en schriftelyk te waarschouwen, om alzoo te verhoeden, dat, door het voorbeeld van eenen, niet veele anderen wierden afgetrokken, om eenen zelfden zondeweg in te slaan, tot naadeel van hunne ziele, en smarte van hunne Ouderen?

Ik kan niet oordeelen, dat U wel Eerw. daarin eenige ongerymtheit zullen vinden, in teegendeel zulks noodig, en pryffelyk zullen oordeelen, als die volkoomen kundig zyt, dat dit van Godts Propheten veelmaal zy gepractizeert geworden, wanneer 'er deeze, of geene zonde, onder het volk, oopentlyk was gepleegt geworden: U wel Eerw. weten, met welken ernst en kracht zy gesproken hebben, en ook dat zy dithun gesprokene, op ingeevinge, en leidinge van 's Heeren Geest, in geschrifte hebben vervat, om te dienen voor het toekomende geslachte, ten einde datzelve zich aan zulk, of zulk eene zonde niet zoude schul-

110 D. C. de Witt verantwoording teegen de

schuldig maaken. En opdat hier niemand oordeele, dat dit waar zy, wanneer een gantsch volk was afgeweeken, maar niet deeze of gee- ne particuliere Persoon, zoo zal ik alleen van U wel Eerw. verzoeken, dat U wel Eerw. gelieven te denken aan het geval van *David*, wanneer hy zich verlopen hadde in *ooverspel* met *Bathzebab*, de Huisvrouw van *Uria den Hetbier*: de Propheet *Nathan*, wort deewee- gen tot hem gezonden, en stelt hem eerst op eene verbloemde wyze, en naaderhant, on- der duidelyke woorden, die zyne misdaat voor oogen, 't geen Godts Geest gewilt heeft, dat eeven alzoo geboekt zoude worden. 2 Sam. XII 1--- Ik wilde wel weten, wat van my anders geschiet zy, moet eeven daarom myn Werk niet geapprobeert gehouden worden? zou dan *David* eeven daarom iet teegen die naa- drukkelyke bestraffingreede en bedreiginge van den Propheet *Nathan* hebben konnen in- brengen, opdat het zelve applicabel ware op den Persoon van *David*, en zyne bedryvens? en zou- de dan myn geschrift, en myne bestraffing-ree- denen, teegen de zonde van eene *Clandestine Huwelyks-verloovinge*, en *voltrekkinge buiten 't Laats* veroordeelt worden, om dat hetzelfde applicabel geoordeelt wort tot zyn geval, schoon hy het echter daartoe in 't geheel niet applicabel wil gehouden hebben? Zoude dan *David*, met zulk eene exceptie te maaken, zich hebben willen verschoonen? in geen en deele, dewyle by den oprechten is goetwillig- heit.

My dunkt, Wel Eerwaerde Meedebroeders, dat men U wel Eerw. al wille in de ooren lui- ste.

Gravamina van D. A. Velingius. 111

stieren, dat ik my zou willen gelyk reekenen aan eenen Propheet, die op byzondere aandry- vinge van Godts Geest, met zulk eene com- missie zich by *David* heeft vervoegt gehad, om hem op eenen byzonderen last van Godt, zulk eene zonde onder het oog, en op het harte te brengen. Verre zy het, dat ik, met zulkeene verwaantheit, in eenigen deele zoude ingenoomen zyn: ik erkenne volmondig, en van gantscher harte het byzondere, dat deeze Propheet daarin gehadt heeft, maar ik ben on- dertusschen niet min van oordeel, dat zulke Propheten dusdanigen last ontfangen hebben, van den Heemel, opdat wy, die in laetere ty- den leeven, en zulk eenen buitengewoonen last niet meer ontfangen, echter uit derzelver voorbeeld zouden weten, wat ons te doen staa, wanneer wy Menschen ontmoeten, wel- ken zich aan zulk eene zonde schuldig maa- ken, en niet alleen opzichteelyk die zelfde zon- de, maar ook omtrent allerlei soort van zonde.

Ziet dan nu, uit dat beginsel, oordeele ik verplicht te zyn, zoo iet exteerende, ook daarteegen, op de naadrukkelykste wyze, uit te koomen, om, voor Godt, en de gantsche Weerelt, te vertoonen, dat ik geene gemeen- schap wensche te hebben aan de onvruchtbare Werken der duisternisse, maar die, volgens Pau- lus vermaansleste, te bestraffen Eph. V. 11.

Ik meene dus gerechtig te zyn die Heilige Maanen, de Propheten, te moogen volgen: om echter voor U wel Eerw. te doen blyken, dat ik anderen my, ten voorbeelde, konne stellen, welken niet zoo onmiddelyk, door Godts

112 *D. C. de Witt* verantwoording tegen de

Godts Geest, daartoe zyn opgewekt geworden zoo wil ik alleen, dat U wel Eerw. zich in gedachten brengen het bedryf van LUTHERUS, wanneer, door den beruchten TEXELIUS de Aflaten, in *Duitslant*, gepredikt wierden.

Eerst laat deeze *Augustiner Monnik* eenige stellingen daartegen aanplakken, en vervolgens geeft hy eenige Werkjens daartegen uit. Ik beken, de Roomsche Geestelykheit, daardoor geraakt zynde, stoof niet minder daartegen op, dan thans D. *Velingius* tegen myn gering Werkje: daardoor getaxeert zynde kon de geestelykheit dit onmoogelyk verdraagen, en men weet het zooverre te brengen, dat deeze *Luther* naar den Ryksdag te *Worms* ontbooden wierde, om zich, op denzelven, wegens zyne uitgegevene Schriften te verantwoorden: Vry gelei van den Keizer ontfangen hebbende gaat derwaarts heenen, onder die gemoedigheid des harten, dat hy daar zou verschynen, al waren 'er zoo veele duivels, als tickels op de daaken: hoe hy zulks ook, tot beschaaminge van allen, die hem tegenstonden gedaan hebbe, zal aan U wel Eerw. allen kennelyk zyn zoo uit de *Commentarien van Sleidanus de statu Religionis*, als uit *Sekkendorfs Historie des Lutherdoms*. Ziet nu, dat was echter, onder Godts Raat, zulk een gezeegend middel tot Kerkverbeteringe. Och mocht ik, die door het voorbeeld van den grooten LUTHER, en zyn Werk ben aangemoedigt geworden tot dit schryven, vernemen, dat, gelyk ik teegen alle recht, en reeden, gun my, dat ik, uit den oovervloet van myn harte,

Gravamina van D. A. Velingius. 113

te, spreekte, met LUTHER ter verantwoordinge geroepen werde, alzoo ook met hem mochte zeegenvieren, en zulk eene heilzaame Kerk-verbeteringe onder ons ten weege te brengen, wat zoude ik van achteren reeden vinden, om Godt grootelyks te danken, dat Hy zulk een gering, en onwaardig werktuig daartoe hadde gelieven te beezigen!

Ik twyfel niet, of U wel Eerw. zullen hierop met my Amen zeggen, en dus eenpaarig van dat oordeel zyn, dat zulks in geenen deele eene oorzaak van improbatie wezen konne, of U wel Eerw. moesten teffens meede willen veroordeelen alle de Propheten, die aanleidinge tot hunne Schriften, uit de gesteltheit van zaaken, in hunne tyden, genoomen, en die zelfde in zwang gaande zonden bestraft hebben. Dus kan ik dan nu veilig oovergaan tot het geene van zyn Eerw. daarin naader teegen dit myn Boekje is ingebracht, welks kracht ik vertrouwe, dat thans zoo benoomen zal zyn, dat U wel Eerw. my, met te meerdere genuegentheit, daarin zullen willen volgen, en verblyt zyn te zien, dat de waarheit oover alle de leugen ten vollen zeegenviere: zoo toch begint dezelve zynen tweeden Artikel. „Dit „dan zoo zynde heeft de ondergeschrevene „de Eer aan U wel Eerw. voor te houden, „dat, gelyk hy dit Boekje, ten zynen reguarde, „als geheel niet applicabel veracht, en „als leugen, en lasterlyk verfoeit, hy ook zoo „ten volle vertrouwt, dat dit Boekje ten zynen opzichte, door de Wel Eerwaerde Classis in geenerlei wyze zal geapprobeert worden, maar in tegendeel voor inapprobabel

H

wor-

114 D. C. de Witt verantwoording teegen de

» worden verklaart, 1. wyl daarin veele lasterlyke uitdrukkingen, en Eerovende spreekwyzen voorkomen, in opzicht van het voorwerp, 't welk hy bedoelt: wyl nu alle lasterlyke, en Eerquetzende Schriften moeten worden afgekeurt. Ziet Smerius Cap. 5. Art. 37. pag. 117. vervalt van zelf de approbatie van dit Boekje.

Eer ik dan de bewyzen noch naagaa, met welke zyn Eerw. deeze zyne gezegdens zal willen staaven, verzoeke ik alleen, dat U wel Eerw. hunnen aandacht willen bepaalt houden by het gewichte der beschuldigingen, dewelke van D. Velingius, met eenen vollen mont, worden uitgebracht: ik ooge echter thans zoozeer niet op die woorden, met welke hy dit myn Boekje, ten zynen reguarde veracht, en als leugen, en lasterlyk verfoeit, oover dezelve hebben wy toch reets te vooren onze aanmerkingen aan U wel Eerw. meede gedeelt, maar dat hy nu vervolgens durve voorgeeven, dat, in dat myn Boekje, veele lasterlyke uitdrukkingen, en Eerovende spreekwyzen voorkomen, in opzicht op het voorwerp, dat ik bedoele.

Ik vraage U wel Eerw. of ook eene hardere taal kan gevoert worden, dan eeven deeze? wat zulk een meritcere, die dusdanig eene taal durft voeren, en eene gantsche Vergaaderinge onder het ooge brengen, laat ik aan het oordeel van U wel Eerw. oover: wat my belangt, ik ben niet voorneemens zyn Eerw. daarooover eenige moeielykheit aan te doen, geevende zulks oover aan dien Godt, voor wien men, in geenen daege, van elk ydel woort, dat men zal gesproken hebben, zal moeten

ten

Gravamina van D. A. Velingius. 115

ten reekenschap geeven; ik zal my vergenoegen, met aan U wel Eerw. middagklaar te doen blyken, dat zulke lasterlyke, en Eerquetzende uitdrukkingen, gelyk wort voorgegeeven, in dat myn Schrift, geenziens te vinden zyn, in welk geval U wel Eerw. zelve dan zullen zien, dat zeecker! myn Boekje niet voor inapprobabil moete gehouden worden, maar aan D. Velingius zyn eisch volkoomen moete worden ontzegt, en dus SMETIUS hier niet behoefde van zyn Eerw. geallegeert te worden.

Ik zal dan een weinig by yder der bewyzen, die, van zyn Eerw. worden bygebracht, met U wel Eerw. goetvinden, blyven stille staan. Zyn Eerw. vervolgt dan aldus. „En dat 'er „zulke lasterlyke, en Eerovende spreekwyzen in dat Boekje gevonden worden, bewyft de ondergeschrevene uit de volgende staaktjens.

„A. Wyl D. de Witt den geene, die hy „bedoelt, vergelykt by onkruid pag. 9. hy „noemt hem Absalom pag. 16, en eene, van „welke de Ouderen te gemoet zien, welke onthillen hun Kint van dat portuur noch zullen ooverkomen pag. 56.

Waarlyk het schynt my toe, dat het langer niet meer geoorlooft zal zyn in Godtgeleerde zaaken, Schriftuurlyke bewoordingen te beezigen. Wort daar niet duidelyk alleen gesproken van Godts akker van onkruid te zuiveren? is dat onrechtmatig, cenige woorden uit eene gelykenisse, van Jesus zelve gehoezigt, oover te neemen? wort hier gezegt, die, of die is dat onkruid, de Zaaligmaaker verklaart dit onkruid te zyn de Kinderen des boozen; moet dit dan

H 2

niet

niet gezegt worden omtrent allen, die zich, met hunne woorden, en daaden, bewyzen, *Kinders des boozen* te zyn? zal men die dan de goede tarwe, of de *Kinders des Kooningryks* noemen? mag men *het quaade* dan goet noemen? moet niet aan ydere zaake haar eige naam gegeven worden? Eylieve, myne Broeders, hoe zoude zyn Eerw. het maaken, wanneer zyn Eerw. die woorden tot het onderwerp van zynen Text gehadt hebbende, in zyne toepassing, uiterlyke naambelyders, die vermengt onder de goede Tarwe voorkoomen, getrouwelyk hadde trachten te ontdekken, dat zy, wegens hun onbekecrlyk gedrag, vertoonden te zyn een onkruid, daarop dusdaanigen van zyne toehoorderen hadde angekondigt, dat zy ook, even als dat onkruid, uit het midden zouden worden weggedaan: ik zegge, hoe zoude zyn Eerw. het maaken, wanneer die toehoorders daartegen opquaamen, en zeiden, dat zyn Eerw. *lasterlyke*, en *Eerroovende spreekwyzen*, met opzigt tot hen, die voor zyn aangezichte needer zaten, gebeezeit hadde? zou dit niet eene uiterste stoutheit, en onbeschaamtheit, in zulke toehoorderen wezen, en een klaar bewys, dat *het Woort der Predikingen aan hun geen nut deede*? Wat moeten U wel Eerw. dan oordeelen van 't geene thansaan my gebeurt? Maar wat zal ik zeggen? ik meene hieruit te konnen vooruikzien, welke droevige tyden 'er op handen zyn, indien Godt zulks niet genaadelyk verhoede: men zal *het Woort der bestraffinge niet meer konnen draagen*, en, doot zulk eene gekantheit, teegen het Woort der bestraffinge, toonen, dat men, met zyne daaden, zal uitro-

roepen, *aangaande des HEEREN Woort*, wy zullen naar 't zelve niet hooren, maar wandelen naar het goetdunken van ons harte.

Hoe? noeme ik dat voorwerp *Abfalom*, gelyk zyn Eerw. voorgceft, daar ik alleen voorhebbe te betoogen, dat de meenigte, zonder te weeten, wat 'er geschiede, of van welke gevolgen de zaak weezen konne, in eenvoudigheid meede gaa, even gelyk ten tyde van *Abfaloms* opstant geschiedde, en Godts Geest daarvan heeft gelieven aan te teekenen. 2 Sam. XV. 11. Wort die niet doorgaans gebeezeit, in opzigt der geenen, die zonder behoorlyk naadenken iet onderneemen, 't welk van droevige gevolgen zoude konnen weezen? waarom zoude ik my dan, in die omstandigheid, daarvan niet moogen bedienen, inzonderheit daar het my niet zwaardoenelyk zouden vallen, met bondige reedenen, aan te toonen, dat zulke menschen, die zoo eenvoudig meede gaan, alleen omdat zy anderen zien voorgaan, en zich zelve niet bepaalt hebben, om alvoorers de zaak rypelyk te onderzoeken, wat gevolgen uit dezelve, tot hun nadeel, zouden konnen gebooren worden, zich alzo in 't grootste gevaar onbedachtzaam konnen inwikkelen, waaruit zy naaderhant zich ter naauwernoot zouden konnen redden: behalven dit alles kan ik U wel Eerw. onderrichten, dat D. Velingius, van dit geheele geval, waarop hier eigentlyk van my gedoeft wort, niet schynt te weeten; want te zeggen, dat hy het waarlyk wiste, en nochtans zich niet alleen ignorant wilde houden, maar zelfs myne woorden, met welke ik daarop ooge, voot zulk eene

118 *D. G. de Wilt verantwoording teegen de*

misdaat by U wel Eerw. trachtete te doen doorgaan, was ecne verfoeielyke schendaat, die hem billyk, by alle eerlyke lieden moest verdacht, en verachtelyk maaken: ik zegge dan, hy schynt van dit byzonder geval niets te weeten, 't geen ik, by vervolg, naader zal moeten aantoonen, by geleegentheit van een nieuw bezwaar, 't geen naaderhant van zyn Eerw. zal worden ingebracht, en dan beeter zal te passe koomen, verzoekende daarom alleen, dat U wel Eerw. gelieven dit in gedachten te houden, wanneer U wel Eerw. by de stukken, zullen zien, hoe onschuldig, en onrechtvaardig ik van zyn Eerwaerde beschuldigt werde.

En evenzoo zal ik my weinig, of niet te bekreunen hebben oover het geene ik pag. 56. hebbe ter needer gestelt, *welke onheilen naamelyk zulk een Kint van dat portuur zullen ooverkoomen.* Ik verzoeken, dat U wel Eerw. gelieven naa te leezen het gantsche verbant van zaaken, en ik twyffele, in dat geval, geenzins, of U wel Eerw. zullen alsdan bevinden, dat ik beezig ben aan te toonen, in het gemeen, welke daar zy, zoo het zondig quaat, als het droevig quaat van eene *Clandestine Huwelyks-verloofinge*, zoo als dit gevonden wort by allen, die zich daaraan schuldig maaken, omdat het eene zekere waarheit is, dat daar *ymant in zondigt*, en waarvan hy zich niet bekeert, ook daarin gestraft werde: ik zoude dit, met bybeelden, uit Godts Woort, kunnen ophelderen, en staaven, indien ik niet vooronderstelde, dat deeze dingen aan U wel Eerw. bekend waaren, en niet vreesde, dat ik

Gravamina van D. A. Velingius. 119

ik myne verantwoordinge, ter vermoeiinge van U wel Eerw. attentie, te lang zou uitstrekken: 't Is waar, Godt straft niet alle zonde hier in den tyt, zal ik met den *Outvader AUGUSTINUS* zeggen, ten bewyze, dat 'er een tyt van gerichte, en straffe naa deezen tyt zal volgen; maar dit is ondertusschen ook waar, dat zelden die zonden van Godt ongestraft gelaten worden, die zoo oopenbaargeweest zyn, en die tot aansfoot voor deezen, en geleegentheit voor anderen geweest zyn, om, achtervolgens zulk een voorbeeld, meede tot eene zelfde zonde gebracht te worden; en dit gaat zelfs zoo verre, dat schoon de Heer, aan zulken de zonde vergeeve, met die niet toe te reekenen tot eene eeuwige verdoemenisse, echter zulken, hier in den tyt, de bittere vruchtgevolgen van die hunne zonde, tot hunne verneederinge, doe smaaken; want *Hy is hier wel een vergeevende Godt, nochtans wraak doende oover hunne daaden*, Ps. XCIX. 8. Getuige is hiervan *David*, wanneer hy, door zyne gepleegde zonde van *Ooverspel*, en *Manflag* zich grootelyks bezondigt hadde, en daardoor den vyanden des *HEEREN* grootelyks hadde doen lasteren; want, schoon *Nathan* de *Prophet* hem van de vergaevinge van die zyne zonde, in 't byzonder, verzeekert hadde: *de HEER heeft ook uwe zonde weggenomen, gy zult niet sterven*, zoo wort echter, door denzelven, dit naavolgende aangekondigt: *nochtans, dewyle gy door deeze zaake de vyanden des HEEREN grootelyks hebt doen lasteren, zal ook de Zoon, die u geboren is, den doot sterven*; gelyk ook dezelve aan hem te vooren hadde voorge-

houden; waarom hebt gy dan het Woort des HEEREN veracht, doende dat quaat is in zyne oogen? gy hebt Uria den Hethiter met den zwaerde verslaagen, en zyne Huisvrouw hebt gy u ter Vrouwe genoomen, en hem hebt gy met den zwaerde der Kinderen Ammons doot geslaagen. Nu dan het zwaert zal van uwen huize niet afwyken tot in eeuwigheit, daarom dat gy my veracht hebt, en de Huisvrouw van Uria den Hethiter genoomen hebt, dat zy u ter Vrouwe zy: zoo zegt de HEERE, ziet ik zal dat quaat oover u verwekken uit uwen huize, en zal uwe wyven neemen voor uwe oogen, ende zal uwen naaften geeven, die zal by uwe Wyven liggen voor de oogen van deeze Zonne: want gy hebt het in 't verborgen gedaan, maar ik zal deeze zaak doen voor gantsch Israël, en voor de Zonne. 2 Sam. XII. 1.-

Daar deeze dingen dan alzoo zyn zyn, hoe kan het dan eenigzins vermoedt worden, dat ymant zich aan eene *Clandestine huwelyksverloovinge* hebbende schuldig gemaakt, geheel zou vrygaan, en dat hem niet de bittere vruchtgevolgen van zulk eene oovertreedinge zouden toekoomen, en dat te meer, naar maate zulk een te skouter, en vrymoediger zulk eene zonde heeft gepleegt gehad, en daar meede oopenlyk is voor den dag gekoomen: wat misdoot is dan hier in van my begaen geworden? zal niet het gemeen my moeten toestemmen, als 't welk erkent, en rondelyk belyt, dat, wanneer de dierlyke driften, en niet de reeden, het huwelyk bevorderen, zulks altoos enen quaaden uitslag hebbe, zeggende dat *Venus paart, dat scheit de knuppel*.

Uwel. Eerw. zullen zien, dat hy noch verder

der gaa, wanneer hy, tot naaderen aandrang, dat in myn boekje *lasterlyke, en eerroovende spreekwysen* zonden te vinden zyn, dit naa volgende bybrengt.

„B. Het geval zelve vergelykt hy by dat van den bloetschender te Corinthus pag 48, 49 „en zoo ergerlyk, dat indien men wederhouden „wort daar oover Kerkelyke Discipline te oeffenen, niet alleen eene Gemeinte aan die plaats, „ze, alwaar het d'liet exteert, maar ook door „het gansche Lant ten droevigste zoude moeten „lyden pag 64.

Hoe durft zyn Ew. dus onbeschaamt schryven; hy vergelykt het geval zelve by dat van den bloetschender; worden dan Uwel. Eerw. voor onverftandigen aangezien, die alles blindeling maar aanneemen, en niet onderzoeken zullen of deeze dingen wel alzoo zyn, gelyk die daar los worden ter needer gestelt? of wil men alleen Uwel. Eerw. met vooroordeelen teegen myn schrift inneemen, en doen uitroepen, dat is een vuile laster, zoo enen by een bloetschender te vergelyken! daarover moest die schryver, die dat heeft onderftaan, ten zwaarsten gestraft worden? waarlyk, die alzoo, op dat hooren, geanimeert worden, zullen moogelyk by zyn Ew. als wakkere Helden, worden aangezien; ik misgunne hem die Eer niet, maar zoo het moogelyk konde zyn, dat eene vooringenoomentheit ymant dus voorbaarig deede oordeelen, zoo zoude ik toch moeten zeggen, dat het gantsch liefdeloos gehandelt ware; de Heer rekene zulks den geenem nimmert toe! Hoe konde ik zoo dwaas gereekent worden, dat ik eene *Clandestine huwelyks ver-*

loovinge, by zulk eenen *bloetschender van Corinthus* zoude kunnen vergelyken? welke zonde *Paulus* zoo enorm kent, dat die *onder de Heidenen zelfs niet bekend* ware 1 Cor. V. 1. Hier is geen ander vergelyk te vinden, dan in dat darde, gelyk die oovertreding *Censurabel* was, alzoo ook eene *Clandestine huwelyks-verlooving*; niet omdat die zonden aan elkanderen in alles gelyk zyn, neen; maar om dat zoo wel eene *Clandestine huwelyks-verlooving* uit haare eigene nature *Censurabel* is, als die zonde van *bloetschande*, waarvan *Paulus* spreekt. Ey, waerdste Meedebroeders, leeft ook de gantsche zaak, in haar verbant, en doet my die justitie van de zelve behoorlyk te ooverwegen. Ik ben pag 105 -- bezig, om te reedeneeren, dat men *Censuur* teegen ymantoeffenen konne, en moete, zonder alvorens af te wachten, wat van eene *Borgerlyke ooverigheit*, in die zaake gedaan is: om zulks nute staaven, breng ik een geval by uit de Heilige schrift (als uit welke ik alleen zoeken wys te zyn :) en wel dat van den *Bloetschender te Corinthus*, als teegen wien *Paulus* wil, dat *Kerkelyke Censuur* zal geoeffent worden, zonder dat hy een eenig woert rept van eerst af te wachten wat de *Polityke ooverigheit van Corinthus*, in die zaake, doen zou, gelyk ik ook, met de stukken, hebbe aangetoont, dat van die niets goets te wachten ware.

Ik wil hoopen, dat *D. Velingius* dit uit onopleitendheit dierwyze zal hebben opgegeeven, 't ware anderzins niet te begrypen, hoe zulke woorden uit zyne penne hadden kunnen voortkoomen; zyn Ew. voegt hier by „ en zoo er-
„ ge-

„ gerlyk, dat indien men wederhouden wort
„ daar over *Kerkelyke Disciplien* te oeffenen
„ niet alleen een gemeente aan die plaats, daa
„ het delict exteert, maar ook door het gan
„ sche Land ten droevigste zouden moete
„ lyden.

Komt dit zyn Ew. vreemt voor, dat ik die misdaat zoo *ergerlyk* begrype, hy ooverweege dan nochmaal alle de reedenen, met welke ik meine zulks middagklaar te hebben aangetoont, welke reedenen, zoo lange die met geene bondige teegenreedenen teengengaan, en wederlegt zyn, my verplichten zullen zulk eene misdaat van *Clandestine huwelyksverloovinge* ten hoogsten *ergerlyk* te houden. Verwondert zich dan zyn Ew. dat ik zegge, dat, *by aldien men wederhouden wort daartegen Kerkelyke Censuur te oeffenen*, zulks van de droevigste gevolgen konde weezen, niet alleen voor die gemeente, alwaar het delict exteert, maar ook voor de gantsche Kerke: immers ik hebbe hier in anders niet gezegt, dan 't geen ons onze *Heidelbergse Catechismus* ons leert sondag XXXI. Want wanneer aldaar op vraag 82 deeze vraag gedaan was, *zal men ook tot deezen Avontmaale laten koomen, die zich met haare bekentenisse, en leeven, als ongeloovige, en goddelooze menschen aanstellen?* zoo wort 'er geantwoort, neen: want alzoo wardat *Verbont van Goit ontheiligt, ende zyn toorn oover de gantsche gemeente verwekt; daarom is de Christelyke Kerk schuldig, naar de Ordeninge van Christus en zyne Apostelen, zulken, tot dat zy beeteringe van haare leeven bewyzen, door de sluiten des Heemlyks uit te sluiten.* Hoe; myne Meedebroeders, gehoort onze *Catechismus* tot de

124 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

de Formulier en van Eenigheid niet? en naar welke wy te spreken hebben? en zal ik my, in dit myn schryven, daarnaar stiptelyk gedraagen, en zulks nochtans door *D. Velingius*, als eene misdaat, teegen my worden ingebracht? Uwel. Eerw. gelieven te confidereeren, waarop dit zal uitloopen, en welke gevolgen hieruit zouden kunnen geboten worden.

Noch twee byzondere grieven, ter staavinge, dat *lasterlyke*, en *eerroovende spreekwyzen*, in dit myn boekje, zouden voorkoomen, worden van hem bygebracht sub litera C en D. onder deeze woorden.

„ C De Verloovinge met het voorwerp, 't welk hy bedoelt, noemt D. de Witt een swaar onheil voor de Familie pag 57.

„ D. De toestemminge van het huwelyk, 't welk hy meent, wort genoemd dusdanig, dat de Ouders daar in kunnen voor uit zien, dat het zelve onvermydelyk tot verderf van het kint, na ziel, en lichaam weezen zoude pag 131.

Ik vinde gantsch niet nodig, dat ik Uwel. Eerw. attentie op nieuws vermoeien zal, met my daarop andermaal te explicereen, zulks is toch van my bereits gedaan, in myn antwoord op het bezwaar, 't geen van zyn Ew. sub litera A was voorgesteld geworden.

Besluit hier op zyn Ew. dit stuk in deezer voegen: „ alle welke, en diergelyke gesteldens de Wel Eerwaarde Vergaderinge buiten twyffel niet voor hare rekening zal willen nemen, of de zelve kunnen goetkeuren?

Ik vertrouwe gegrondene reedenen te hebben

Gravamina van D. A. Velingius. 125

ben van dit verhandelde in deezervoegen te besluiten, dat zyn Ew. my, met zulke beschuldigingen, hebbe goetgevonden te bewaaren, dewelke ik getoont hebbe notoir valsch, en onwaarachtig te zyn, en dat ooverzulks Uwel. Eerw. zich in gemoede zullen gehouden kennen deeze zaak zoo aan te trekken, dat Uwel. Eerw. in deeze eene uitspraak zullen doen, naar Godts Wet, met niet alleen my onschuldig te kennen van die ongegronde beschuldigingen, maar ook dien beschuldiger, die zoo liefdeloos omtrent my, zynen *Broeder*, en *Amptgenoot*, gehandelt heeft, dat te doen ooverkoomen, 't geen zyn Ew. my gedacht, en getracht hadde, door deeze zyne beschuldiging, aantodoen. *Broeders, ik spreek tot Uwel. Eerw. als die de wet verstaat Deut. XIX. 18--21. En de Rechters zullen wel onderzoeken, en ziet de getuige is een valsche getuige, hy heeft valscheit betuigt teegen zynen broeder; zoo zult gylieden hem doen, gelyk als hy zynen Broeder dachte te doen: alzoo zult gy het booze uit het midden van u weghdoen, dat de oovrgebleevenen het hooren, en niet voortvaaren meer te doen, naar dit booze stuk, in 't midden van u, en uwe oog zal niet verschoonen.*

Hadde ik nu hier meede gedaan werk, Uwel. Eerw. zouden zoo wel, als ik, daarin genoegen neemen, doordien ik zeer wel begrypen kan, dat het voor Uwel. Eerw. farigant moete weezen, met zulke zaaken, zich op te houden, gelyk het voor my is mynen kostelyken tyt, die ik liever aan genoegelykere bezigheden, die my het onderzoek van 'stieeren Woort geeft, besteeden wilde; maar ziet;
ik

ik worde geroepen, om myne partye, die teegen my is opgekoomen, op het voetspoor te volgen.

Wy hebben, wel is waar, tot hier toe maar eene van zyne reedenen, met de zelve bewyzen weggenomen, en 'er zullen noch verscheidene volgen, doch welke wy vertrouwen, dat ons zoo lange niet zullen ophouden.

De tweede van zyne reedenen, uit kracht van welke hy de improbatie van dit myn boekje is vorderende, is deeze:

„ 2 Wyl zulk een liefdeloozen handel van eenen Medebroeder in een openbaar geschrift te betichten met een allerswaarste misdaat, en vertrappinge van de Goddelyke, en menschelyke geboden, zonder dat hy ooit van de zelve is vermaant geworden, veel minder zyn schult bewezen is, nimmer kan, of mach worden goetgekeurt, als die, recht stryden met de lessen des Euangeliums, en der Christelyke liefde.

't Is waarlyk, Myne Veelgeachte Meedebroeders, eene zwaare misdaat, zich te bezondigen teegen de Christelyke liefde, daar ziet! het kennelyk is, dat de liefde zy *de Vervulling der Wet* Rom. XIII. 10. ik zal, vertrouwe ik, niet geroepen worden, om voort Uwel. Eerw. te ontvouwen, waarin eigentlyk *de Christelyke liefde*, met betrekkinge tot den naasten, want daarvan wort hier eigentlyk gesproken, bestaat: dit is toch Uwel. Eerw. daaglyks werk, om *de twee taafelen der wet*, gebiedende *de liefde tot Godt booven al*, en *de liefde omtrent den naasten, als zich zelven*, uwe Gemeentens voort te houden, deels om de zelve

ve

ve te oovertuigen, hoe *onmachtig* zy daartoe geworden zyn, en dusten hoogsten *ellendig*, en deels, hoe *die wet der liefde tot Godt*, en *den naasten* zy het *voorschrift*, naar het welke *de Verloften* des Heeren, ter betooninge van hunne *dankbaarheid*, hun gansche leeven hebben aan te stellen: Uwel. Eerw. zullen my echter wel willen permitteeren, dat ik inzoverre daarvan spreek, als zulks dienen zal, om myne handelingen voor Uwel. Eerw. te justificeeren.

De liefde des naasten bestaat dan daarin, dat ik, met alle getrouwheit, zyn waar welzyn behartige, en, gemerkt ik geroepen worde, om hem *lief te hebben, als my zelven*, zoo ben ik, uit dat beginsel, verbonden, met die zelfde hartelykheit, zyn waar welzyn te zoeken, als ik voor onderstelt moet worden zulks voor my zelven te behartigen.

Heeft dan nu myn naasten, zoo wel, als ik, *eene ziel, en een lichaam*, 't spreekt van zelfs, ik ben gehouden, in opzicht van beide, zyn waar welzyn te zoeken.

Zag ik mynen naasten in 't vuur, of waater gevallen, zoo dat hy desweegens in gevaar ware van geheel te zullen verbranden, of jammerlyk in een gedeelte van zyn lichaam te zullen bezeert worden, of onder 't waater te zullen gesmoort worden: zoo gaerne nu, als ik zelve zoude wenschen, uit zulk een oogenschynelyk gevaar geredt te worden, wanneer zulks my was oovergekoomen, zoo geneegen zoude ik moeten de hant leenen, om mynen naasten uit dat dootsgevaar te rukken: 't gebeurde nu, dat ik dan alzo mynen naasten,

inct

met alle toegeneegenheit, trachte te redden, maar de omftandigheeden waren alle zoo geftelt, dat, zoude ik hem uit dat dootsgevaar verlossen, my genoorzaakt zou vinden, hem onzagt, by een' arm, of been, te grypen, waardoor het konde gebeuren, dat ik hem wel eenige pyn veroorzaakte; zoude nu zulk een zich daarover beklagen, dat ik hem ongemaklyk hadde aangevat, niettegenftaande ik hem uit dat zoo groote gevaar hadde uitgevoert? immers ik geloove neen: maar met woort, en daat, zyne dankbaatheit betuigen, dat hy ware verlost geworden.

Heeft nu myn naaften booven, en behalven zyn lichaam, ook eene ziel? en is die oneindig kostelyker, dan zyn lichaam? het wyft zich zelve, dat ik, booven de zorge voor het welzyn van zyn lichaam, moete bekommert wezen voor den waaren welftant van zyne ziele, dat die voor eeuwig gelukkig werde, in de gemeenschap van den alleen volzaaligen Godt.

Is nu myn naaften, neevens my, door de zonde, naar de ziele, ten hoogften ellendig geworden, als dervende de heerlykheit van Godt, verduistert in zyn verftant, verdwaast in zyn oordeel, en afkeerig in zynen wille, zynde zyn lichaam een waapentuig der ongerechtigheit geworden, en zyne hartstochten, die uit vereeniging van ziele en lichaam gebooren worden, in eene uiterfte wanordre gebracht; uit kracht van welken zondigen toefant, hy, naar het rechtwaerdig oordeel van Godt, tydelijke, en eenwige straffen te wachten heeft.

Die nu zynen naaften uit dien ellendenftaat van zonde, en ftraffe der zonde, tracht tered-

den,

den, en hem wederom tot Godts zaalige Gemeenschap oover te brengen, verricht omtrent denzelven een recht liefde-werk; en wanneer hy nu dit omtrent zynen Naaften doet, met eene zelfde hartelykheit, als hy zelve wensche van zonde, en ftraffe verlost, en in Godts gemeenschap voor eeuwig gelukkig te wezen, zoo blykt, dat hy daarin vertoone zynen Naaften lief te hebben, gelyk zich zelve.

Nu volgt, uit de verduisteringe van deszelfs Verftant, dat de Naaften niet weete, dat hy zoo verre zy afgeweken, en door de zonde zoo gantsch ellendig geworden zy, in teendeel verbeelt hy zich, dat zyn ftaat, en zyne bedryvens goet zyn, en dusvoor Godts oordeelen noch hier, noch naamaals te duchten hebben, want *hy vleit zich, in zyne oogen, schoon zyne ongerechtigheit gevonden wort, die te haaten is.* Ps. XXXVI. 3.

Ooverzulks eifcht dan de waare liefde des Naaften, dat men denzelven doe begrypen, hoe verre hy zy afgeweeken, en hoe onvermydelyk hy desweegen Gods oordeelen te wachten hebbe, want de eifch is, *alleenlyk kent uwe ongerechtigheit, dat gy teegen den HEERE uwen Godt hebt oovvertreden.* Jer. III. 13. Gevolgelyk vordert dan de rechte liefde des Naaften, dat men denzelve geenzins in zynen zonden-weg laate voortgaan, veel min hem daarin ftyve, met zyne zonden te bemantelen, of te verkleinen, of op eenen anderen te werpen, maar hem desweegen, naat den aart der liefde, uit een harte met zucht voor zyne behoudenisfe, getrouwelyk te bestraffen, ten einde

I

de

130 *D. G. de Witt verantwoording teegen de*

de hy zyne zonde, in haar eigene affchouwe-lyke gedaante, leere kennen, en ooverreedt werde van het onvermydelyke gevaar, waarin hy zich bevint, opdat hy alzoo te gereeder werde opgewekt, om te ontvlieden den toekomenden toorn: zegt niet de Wetgeever zelve? *gy zult uwen Broeder in uw harte niet haaten: gy zult uwen Naasten naerstlyk berispen, en zult de zonde in hem niet verdraagen.* Lev. XIX. 17. Immers daar leere ik, dat het *zwigen* op de beschouwinge der zonde van den Naasten, als een *haaten van den Naasten*, werde gebrantmerkt, maar dat dit de waare liefde zy, hem *naerstlyk te berispen en de zonde in hem niet te verdraagen.* En, gemerkt nu de Naasten gantsch afkeerig in zynen wille is, zoo gebeurt het helaas! maar al te veel, dat hy, uit een liefdryk harte vermaant, en gewaar-schouwt wordende, zulks ten quaade opnee-me, en hy zich verzette teegen zynen ver-maander, als *haatende de geenen, die bestraffen in de poorte.* Amos V. 10. Immers van oor-deel zynde, dat hy op eene andere, en meer-discrere wyze, moete zyn behandelt gewor-den, en niet op zulkeene wyze, als hy nu oordeelt, dat omtrent hem geschiet zy. Maar moet niet een ygelyk zulk eene klachte ree-denloos, en ondankbaar oordeelen? Hy zal als een *branthout uit het vuur* worden aangegree-pen, om zyne Ziel te redden van een eeuwig verderf, en hy zal zich beklagen oover den geenen, die dat liefde-werk omtrent hem verricht heeft, schoon van denzelven niet in alles het richtsnoer der billykheit ware gevolgt geworden.

Laat

Gravamina van D. A. Velingius. 131

Laat ons nu eens de toepassing maaken, en verneemen, of 'er wel eenige gront zy, om my dus liefdeloos by U wel Eerw. te bezwaaren?

Ik hebbe dit myn Werkje geschreeven tee-gen *allen*, en eenen *ygelyken*, wie hy ook wee-zen mochte, die zich aan eene *Clandestine Hu-welyks verloovinge, en voltrekkinge buiten 's Lants, en kennisse der Ouderen*, mochte hebben schul-dig gemaakt, ofte in gevaar mochte zyn van zich daaraan te zullen schuldig maaken: ik ver-toone daarin het zondige, 't welk in die daat gelegeen is, en welke bittere gevolgen daarop te wachten zyn, voor die zoo onge-lukkig zyn, dat zy daartoe koomen, of zich daartoe laten brengen. Ik vraage U wel Eerw. dan alleen, of ik daarin niet verrichte, 't geen *de liefde des Naasten* van my vordert, dat ik doen moet? als die alles gehouden ben in 't werk te stellen, om mynen Naasten uit dat gevaar te redden, waarin ik, uit gealle-geerde reedenen, begrype, dat hy verzonken ligt, en zoo moet ik amptshalve niet alleen *mondeling* teegen zulkeene zonde betuigen, maar ook *schriftelyk*, om allen, en eenen ygelyken, die myn Naasten is, waar hy zich ook bevinde, te waarschouwen, en te betui-gen, dat hy zich aan zulk eene zonde niet schuldig maake: immers zoo ik in deezen zweege, zou ik, uit den mont van Israëls Wergeever, in de Itrax-aangetoogene passagie, moeten hooren, dat ik mynen Naasten, *in myn harte, was haatende*: 't moet dan *liefde* zyn, dat ik hem *naerstlyk hebbe zoeken te be-*

132 *D.C. de Witt verantwoordinge tegen de*

rispen, en zoo getoont, dat ik *het quade in hem niet verdraagen konne*.

Zal ik dan, de rechte liefde des Naasten geoeffent hebbende, nochtans by U wel Eerw. beschuldigt worden teegen *de Christelyke liefde* my bezondigt te hebben?

Doch! 't zal moogelyk dit weezen, (waar in *D. Velingius* zal oordeelen, dat ik my misgreepen hebbe:) dat ik het onbetaamelyke van zulkeene misdaat, wat duidelyk hebbe voorgehouden, en zulks als een allerzwaafte misdaat hebbe uitgeteekent, en wel als *eene vertrappinge van de Natuur-wet*, en van de *Goddelyke*, en *Menschelyke* geboden: U wel Eerw. verzoeken ik dan alleen, dat gelieven te considereeren, dat ik die verzwaaringe van die misdaat zoo niet blootelyk maar gestelt hebbe, zonder eenig bewys, wel verre daarvan, maar, met bondige reedenen, hebbe trachten te adstueeren. Is dan nu zyn Eerw. oovertuigt, dat die zonde van *eene Clandestine Huwelyks-verloovinge*, en *voltrekkinge buiten 's Lants*, zulk een allerzwaafte misdaat niet zy, wel aan, hy werpe dan eerst alle myne aangetoogene bewyzen ooverhoop, en toone het teegendeel met bondigere reedenen, dan zal ik meede moeten erkennen, dat ik het stuk quaalyk begreepen hadde, dat ik die *Clandestine Huwelyks-verloovinge*, en *voltrekkinge buiten 's Lants* zoo zwaar hadde aanzien: doch! zoo lange zyn Eerw. zich onttrekt van dat te doen, kan hy in my niet qualyk duiden, dat ik, wegens myne aangetoogene reeden, die misdaat zoo erg, en zwaar blyve houden, en zoo zullen U wel Eerw. in hun gemoet, moe-

ten

Gravamina van D. A. Velingius 133

ten oovertuigt zyn, dat ik zooveel te naadrukelyker hebbe getracht de waare liefde omtrent mynen Naasten te oeffenen, om hem, door een allerkrachtigst betoog, van zyne misdaat te oovertuigen, en 't oovertreeden, in welk een gevaat hy waate needergestott, of hy ook alzoo zich te gereeder mochte laten beweegen tot afftant van die zyne ongerechtigheit, en tot den Heere weeder te keeren.

Maar genoomen, 'er waren nu van my in de uitvoeringe van zulk eene gewichtige zaak, alle *de Wetten van equiteit* niet, naar behooren, waatgenoomen, zoude daarom myn Naasten, wiens Ziel ik hebbe ttachten te redden, teegen my misnoegt zyn, om dat hy, naar zyne gedachten, wat onzagt was aangestast geworden? Zou hy niet aan eene uiterste onteedelykheit zich schuldig maaken, en een ygelyk hem moeten onder het ooge brengen, dat hy my in teegendeel alle dankbaarheid verschuldigt ware? Wat moeten U wel Eerw. dan denken van dit opkoomen van *D. Velingius* teegen myn Boekje, daar hy, ziet! hetzelfde, ten zynen reguarde, als geheel niet applicabel, veracht.

't Zal moogelyk dan dit weezen, dat ik niet altoorens, volgens de lesse van het Euangelium, zyn Eerw. desweegen hebbe aangesptoken; immers dit meine ik te moeten besluiten, dat hy daarop mochte doelen, uit deeze bygevoegde woorden, *zonder dat ooit van de zelve is vermaant geworden*. Hoe! schteef ik, waardste Meedebroeders, myn Werkje, ten dienste van het gemeen, hoe was 't my dan doecnelyk, die allen eerst, in 't byzonder daatoo-

I 3

ver

134 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

ver aan te spreken? daar my noch, naa het uitgeeven van myn Boekje, van ymant gezegt wiert, dat dit thans de gewoone praetyk der jonge Liederen was, zich eerst aan elkanderen te verlooven, eer zy zulks aan hunne Ouderen bekend maakten. Ik bekenne waarlyk niet geweeten te hebben, dat het verval in deeze, in onze daagen, zoo groot ware; hoe was ik dan in staat, om die allen daarop eerst te onderhouden, alvorens ik daarteegen schriftelyk voor den dag quam? 't schynt, dat *D. Velingius* hier wil, dat ik zyn Eerw. alvorens moest hebben aangesproken, waarom toch hem in 't byzonder? daar ik voor het gemeen schreef, en yder, die zich zou schuldig vinden, de toepassing op zich zelve zoude konnen maaken.

Ik wenschte echter, dat zyn Eerw. die woorden, *zonder dat ooit van dezelve is vermaant geworden*, hadde achterweegen gelaaften: niet, van weegen, dat my daarin schuldig vinde, in geenen deele, maar omdat ik niet graag daartoe koome, om eene verklaringe van het reegendeel te geeven. Is zyn Eerw. niet by den aanvang van dit Jaar aan myn huis geweest? wanneer hy my, met alle instantien verzocht, dat ik meede myn toestemminge wilde geeven, dat twee Leeden uit onzen Eerw. Kerkenraat, by die Vergaaderinge, mochten gecommitteert worden naar Mevrouw *Vijth*, Moeder van die Juffrouwe, met welke zyn Eerw. een pretens-huwelyk hadde aangegaan, om aan haar Welgeboore eene zekere Miffive, door verscheidene Leeden van onze Gemeente onderteekent, te presenteeren, en

Gravamina van D. A. Velingius 135

en teffens by haar Welgeboore te insteeren, om van die goetheit te willen weezen, van haare toestemminge tot dat Huwelyk te willen geeven.

Zyn Eerw. erinnere zich alleen, want het mochte zyn Eerw. vergeeten zyn, wat ik, by die geleegentheit met zyn Eerw. gesproken hebbe, niet alleen, dat ik, om de gewichtigste reedenen, tot dat verzoek niet konde ooverkoomen, maar ook teffens aan zyn Eerw. voorgehouden, wat ik oordeelde, dat van zyn Eerw. behoorde gedaan te worden, om uit dien toestand van zaaken, waarin hy zich thans gebracht vout, geredt te worden. Ik twyffele ook geenzins, hadde zyn Eerw. mynen raat gevolgt, dat het met deszelfs zaaken, voor het teegenwoordige, beeter zoude gestelt zyn. 't Is my genoeg, waerdste Meedebroeders, dat ik voor U wel Eerw. hiermeede hebbe doen blyken, dat ik ook in deezen ten onrechte van *D. Velingius* beschuldigt ben, dat ik niet, naar de lesse des Euangeliums met zyn Eerw. zoude gehandelt hebben.

Wy konnen dan verder voortgaan tot zyns Eerw. darde reeden die van hem in deezer voegen wort opgegeven:

„ 3. te meer, daar de zaak van den ondergetekende noch litispudent is voor de Heeren Schepenen van deeze stat, en de ondergeschrevene, door zynen eersten Kerkelyken Richter, de Eerw. Kerken-Raat van 's Hertogen Bosch nimmer is veroordeelt geworden.

„ Immers deeze gezegdens konnen niet in het minste teegen my doen, als die wel expresse.

I 4 lyk

136 *D. C. de Witt* verantwoording tegen de

lyk in dat myn boekje beweert hebbe, dat een Kerkenraad, in sommige gevallen, naader van my bepaalt, bevoegt zy *Kerkelyke Censuur* te oeffenen, niet tegenstaande de zelve noch lispensient was voor den Weereltlyken Richter: zoo nu die myne reedenen, daar gallegeert, niet wichtig zyn, waarom zich daartegen niet verzet, en my, door bondige teegenreedenen, daarvan oovertuigt; 't welk zoolange van zyn Ew. niet is verricht, zoo houde ik my by myn stuk. Wat nu in deezen by den Eerw. Kerkenraad is verricht, daartoe hebbe ik van den zelve geene ordre, omdat voor deeze E. Vergaderinge bloot te leggen, waarom hiervan verzoeken geexcuseert te wezen. Zyn Ew. zal wel weten, buiten myne herinneringe, welke middelen van zyn Ew. zyn in het werk gestelt geworden, om voor te koomen, dat niet het een, of het ander van zyne Bedieninge, door eene Resolutie des E. Kerkenraats, aan hem ontzegt werde.

Hierop volgt nu een vierde, voorgedraagen met deeze woorden.

„Ja daar zelve de Eerw. Kerkenraad voornemt, Conform het Hoogwys advies der Theologische Faculteit van Franeker adnex sub litera B geoordeelt heeft eerst de decisie van den Wereltlyken Rechter te moeten afwachten.

Hier op verzoeken ik van Uwel. Eerw. insgelyks verschooning van niet te antwoorden; niet uit verleegentheit, verre daarvandaan, myne Broeders! maar alleen, om dat zyn Ew. zich beroept op het Theologisch advies der *Theologische Faculteit van Franeker*, gehoorende

Gravamina van D. A. Velingius. 137

de alleen tot den Ew. Kerkenraad van 's Bosch, die ik weete, dat zich geoffenseert zoude houden, indien ik my van Welgemelde Missive by Uwel. Eerw. bedienen zou, als welke zeecker niet gaerne zoude zien, dat de zelve voor Uwel. Eerw. wierde bloot gelegd. Ik bekenne, *D. Velingius* heeft dit bereits gedaan, doch zulks late ik voor zyn Ews. reekeninge, en verantwoordinge: moogelyk, indien ik my van de zelve bedienen wilde, alzoo die thans in de *Akten* van onze *Classis* is oovergebracht, zoude ik daar in zaaken vinden, die ik, tot myn voordeel, zoude kunnen aanvoeren, maar de reverentie voor die *Faculteit* en de byzondere toegeneegentheit, met welke de zelve die Missive aan onzen Eerw. Kerkenraad heeft toegezonden, weederhout my daarvan.

't Geen ten vyfden van zyn Ew. gestelt wort, kan ik niet zien, dat iets ter zaake dienen konne teegen my, 't zelve wort in deezer voegen uitgebracht.

5. En by deeze Wel Eerwaarde *Classis* billyk is geresolveert geworden, dat deeze zaak, eerst by den eersten Kerkelyken Rechter, moeste getermineert zyn, eer de zelve door deeze Vergaderinge konde beoordeelt worden.

Zou ook dit, Waerdste Meedebroeders, een vaste stokreegel zyn, die altoos stiptelyk behoorde gevolgt te worden, dat eerst de zaak by eenen Kerkenraad getermineert ware, eer die op de Tafel van eene *Classis*, ter beoordeeling, wiert overgebracht: ik geeve dit aan Uwel. Eerw. eigene bedenkinge eens oover, of'er niet gevallen zouden kunnen gevonden worden, dat

dat een *Classis* eene zaak aanvaerdde, eer die by den *Kerkenraat* getermineert was. Laat my toe, dat ik, ter ophelderinge, Uwel. Eerw. eens eene *Casus positie* maake: ik stelle dan, 'er was een *Predikant*, welke gevaarlyke leerstellingen voedde, en ook spargeerde onder zyne Gemeinte; hy hadde nu alle de Leeden van zynen *Kerkenraat* daartoe oovergehaalt, dat zy alle, of genoegzaam het meerendeel met hem eensgevoelende waren: deeze nu waren daar zooverte vandaan, dat zy zulk eenen Man, volgens zyne Meritens, censuereerden, in teegendeel hem de hant booven het hoofd hielden, zoo dat hy daagelyks voortvoere quaat zaat te zaaten, en dus de weinige oprechte Liethebbers van Waarheit, en Godtvrucht moesten blyven zuchten, onder zulk eene verleidinge, geenen weg voor zich oopenziende, om van zulk eenen trouwloozen harder ontslagen te worden. Zegt my toch, waerde Meedebroeders, wie zou, in dit geval, genootzaakt zyn handen aan het werk te slaan, anders dan het *Classis*, niet tegenstaande de zaak noch niet gedeceideert was by den *Kerkenraat*? heeft het zich, in voorige jaaren, dierwyze niet toegedraagen met GOSUINUS VAN BUITENDYK, *Predikant te Schoorl*, en *Vlake*? en heeft de *Classis van Zuidbevelant*, onder welke die *Predikant* gehoorde, die zaak niet moeten aangrypen in weerwille van den *Kerkenraat*, en den zelve voorts, na onderzoek van zaken, ter Kerke uitgeworpen? Dat nu eene *Classicale Vergadering* doen moet, in zulke voorafgaande omstandigheeden, omtrent eenen onrechtzinnigen Leeraar, zou dit

ook

ook haar niet passen te doen omtrent zulk eenen, die zich aan een ergerlyk gedrag schuldig maakt, en van zynen *Kerkenraat* daarvoor niet gestraft wort, in oovereenkomst met die zyne gegeevene ergernisse?

Ik zegge dit geenzins Uwel. Eerwaerde Heeren, met eenige de minste toepassing tot den Eerw. *Kerkenraat* van 's Bosch, gelyk moogelyk van deezen, of geenen myne woorden verkeerdelyk zouden kunnen worden opgevat, en misduid: ik toone alleen, met de stukken, aan, hoe ongegront die stelling zy, welke *D. Velingius*, als zulk eenen stokreegel opgeeft, of als een *bolwerk* opwerpt, om daar achter te kunnen schuilen, als die, zoo lange hy Uwel. Eerw. in dat sentiment zal kunnen houden, voor geene *Censuur* van Uwel. Eerw. zal te vreezen hebben.

En alzoo ongegront is het geen zyn Ew ten zesden heeft voorgesteld, onder deeze woorden:

„ 6. Terwyl nu de ondergetekende, in „ dat boekje reets zyne sententie ontfangt en „ geoordeelt wort, uit het *midden te moeten* „ *worden wechgedaan* pag 2 alibi althans op zyn „ minste *gecensureert* te worden, zoo kan dit „ boekje, door Uwel. Eerw. niet worden „ goetgekeurt, wyl daar door de onderge- „ schrevene, zonder ooit door Uwel. Eerw. „ gehoord, en gevonnist te zyn, reets van de „ Vergaderinge *Censurabel* verklaart wort, „ welke ongerymtheit, en onbillykheit van „ deeze Wel. Eerwaerde Vergaderinge te „ denken, gansch verre van den onderge- „ schrevene is.

Im-

Immers in dat boekje wordt alleen aangetoont, wat 'er behoort omtrent zulk eenen persoon te geschieden, die zich aan zulk eene *Clandestine verloovinge*, en *huwelyks-woltrekkinge* buiten 's Lants heeft schuldig gemaakt, en dus wort aan alle Kerkenraaden, en Classen alleen voorgehouden, wat van de zelve, zulk een geval exteerende, behoorde gedaan te worden. Wort daarmee aan zulke Vergaaderingen de weg afgesloten, om zulk eenen te hooren op alles, wat hem ten laste gelegd wort, niet minder dan dat, in tegendeel, dat die ten spoedigsten hebben handen aan het werk te slaan, en voorts daarin, naar Kerkenordre te procederen. Hoe is het dan te begrypen, dat van Uwel. Eerw. konne gevordert worden, dat myn boekje eeven daarom zoude moeten geimprobeert worden.

Zoo dit doorging, weete ik niet, of Uwel. Eerw. met myn boekje daarom te improbeeren niet zelve den Apostel *Paulus* veroordeelden, welke met my, in zeekeren opzichte, in de zelfde casus geweest is: die getrouwe Dienstknecht van *Jesus*, die booven anderen brandede in yver voor de Eere van zynen Meester, hadde verstaan, dat 'er een *bloetschender* ware, in de Gemeente van *Corinthus*, tegen den welken de zelve nochtans geene *Censuur* oefende; hy vordert, dat die gemeente, zulks in den naame van *Jesus* doen zal. Hoe! was die man toenmaal bereits *gecensureert*, omdat *Paulus* schreef, dat zulks behoorde te geschieden, of aan die Gemeente de weg afgesneden, om daarin, volgens de gebruikelykheeden van dien tyt, voorttegaan, en dus aan den

den last van *Paulus* te voldoen? immers neen: quam ook deeze bloetschender tegen dat schrijven van den Apostel op? wilde hy daarom dat deeze brief niet zou erkent, of als Goddelijke zoude worden aangenomen? immers niets minder wort van dien man verricht, en zoo ware het beeter geweest, dat *D. Velingius*, schoon ik zyn Ew. by denzelven niet vergelyke, zich insgelyks stille gehouden hadde: ik vertrouw zeeker, dat zyn Ew. daarvan meer Eer zoude gehadt hebben, dan met zulke frivole bedenkingen tegen myn boekje op te koomen.

Ik kooame dan tot zyne zeevende reeden, waarin hy in deezer voegen spreekt.

„ 7 Hier by voegt de ondergetekende, „ dat, ten zynen opzichte, en met berrekkinge op zyn geval, dit boekje niet kan geimprobeert worden, als het welke duidelyk medebrengt, en dat een vertoornde Moeder, noch onbewegelyker worde en altoos onverzoenelyk blyve, en dat de ruste in de Gemeente van 's Hertogenbosch, hoe langs hoe meer, verbroken worde, gelyk de droevige ondervindinge reets bewaarheit.

Hoe! moeten Uwel. Eerw. myn werk improbeeren, omdat eene Moeder weigert haare toeltemminge te geeven aan eene zondige daat van haare Dochter, waarin een kint tegen Gods Wet, en den Eerbiet der Ouderen, gezondigt heeft, zal dat geimprobeert worden van Uwel. Eerw., 't geen de Eer van Gods Wet, en den Eerbiet aan den Ouderen verschuldigt poogt op te houden? waar wil dit dan heen? tot welk eenen stap zouden dan Uwel.

Uwel. Eerw. gebracht worden, indien Uwel. Eerw. zich daartoe lieten bewegen? want steunt myn zeggen op Godts Woort, en poogt die Moeder zich, naar dat woort van Godt te gedraagen? Uwel. Eerw. zullen dan improbeerren, 't geen van Godt zelven, in zyn woort, geleert, en aangedrongen wort.

Went men voor, dat, dnoet dit boekje, de rust in onze Gemeinte van 's Bosch gestoort werde: waarvandaan is dan de onrust geweest voor 't schryven van dit boekje? voor my, ik beklage grootelyks de onruste, welke daar in, tot myne gevoelige smarte, vernoomen wort. Maar wie verstoort die? dit boekje? en moet het zelve daarom van Uwel. Ews. geimprobeert worden? dit boekje, waerdste Meedebroeders, leert *Vaader, en Moeder te Eeren*, en dat teegen de oovertreedinge van dat *Eerste gebodt, met eene belofte*, zoo hartelyk yvert, en alle kinders tot gehoorzaamheit aan hunne Ouderen ten naauwsten verbint, en daarin Godt doet lieven, en vreezen. Wie zou kunnen denken, of gelooven, dat zulks door ymant zou kunnen worden voorgewent? Neen, myne Broeders, de beroeting is hier by de oovertreedinge van de Wet te vinden. Uwel. Eerw. weeten, hoe het een der Ourslegewoontens zy, als onmiddelyk naa den zondenvall, van onze *Eerste Ouderen*, ter weerelt ingevoerd, dat schuldigen door eene zekere eigenliefde hunne misdadt verborgen hebben, en die op anderen geworpen, die daartoe niet alleen gantsch geene schult hadden, maar teegens de oovertreedinge betuigt, en voor de Eere van Godts wet hebben trachten te waaken: gun my, dat

dat ik Uwel. Ews. alleen in gedachten brenge, hoe die getrouwe Propheet *Elias*, die zeer ge-yvert hadde voor den Heere, en zyne zaake, van dien godtloozen Koning *Achab* wiert aangesprooken, wanneer hy den zelve naa die langduurige droogte van drie jaaren, en zes maanden, eerstmaal ontmoette, *zyt gy die beroerder van Jsrael?* doch! welke den Koning dit naadrukkelyk antwoord weeder gaf: *ik hebbe Jsrael niet beroert, maar gy, en uwes Vaaders huis, daarmede dat gy lieden de geboden des HEEREN verlaaten hebt, en de Baalim nagevolgt zyt* 1 Kon. XVIII. 17, 18, 'er is dan geene schult by myn boekje, waarom het zelve van Uwel. Eerw. zoude worden afgekeurt.

Hierop behaagt het nu *D. Velingius* zich teegen de wyze der gegeevene approbatie te verzetten, als zich verbeeldende, is daarop wat te vitten, Uwel. Eerw. zich te gereeder zouden laten beweegen, om die gegeevene approbatie van de Heeren *Gedeputeerden* weederom in te trekken; ik zal zulks eerst, met 's Mans eigene woorden, voordtaagen.

„ 8 Noch heeft de ondergeschrevene de „ de Eere, om aan de Wel Eerwaarde Ver- „ gadetinge voor te houden, de wyze op wel- „ ke dit boekje is geapprobeert geworden.

„ A. D. de Witt is zelve een der Visita- „ tores geweest, die dus als zynde de schry- „ ver van het boekje over zyn eigen Werk „ niet oordeelen, of het zelve onzydig konde „ aanzien.

„ B De tweede is geweest D. Clemens „ Keuchenius, waar ontrent de ondergeschre- „ vene thans niet anders aantekent, als dat aan „ de

144 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

„ de Wel. Eerwaarde Vergaderinge bekend is,
 „ 't geen tusschen dien Heer, en den onder-
 „ geschrevene is voorgevallen.

„ C. De derde is geweest D. Gerardus
 „ Pyl, welke Heer buiten schult moet gehou-
 „ den worden, na het oordeel van den onder-
 „ getekenden, als:

„ 1. Aan wien alleen lossecaternen van her
 „ voornoemde boekje zyn ter hant gestelt.

„ 2. En die, door andere occupatieng een
 „ tyt gehat heeft, om de zelve Caternes niet
 „ anders als ter loops na te zien:

„ 3. En aan welken Heer zelfs niet eens
 „ de korte schets van het boekje, welke voor
 „ het zelve gedrukt is, ter hant is gestelt ge-
 „ weest, waardoor aanstonts de Approba-
 „ tie van het Boekje verval, want de Kerke-
 „ lyke Wetren luiden duidelyk by Smetius,
 „ Cap. V. Art. XXVI. pag. 114. niet alleen
 „ zullen de Theologische Boeken, maar ook der-
 „ zelve Voorredenen, Opdrachten en Aanhang-
 „ zelen, of NB. hoe men het ook zoude moogen
 „ noemen, voortaan moeten geëxamineert worden,
 „ en approbatie hebben, eer zy in het licht koo-
 „ men, en dat wort verstaan niet alleen van
 „ Boeken van Godgeleerden, maar ook van ande-
 „ re Schryvers, die over Theologische stoffen ge-
 „ schreeven worden.

„ 4. Gelyk zyn Wel Eerwaerde ook dit
 „ Boekje niet heeft goergekeurt, in roepassinge
 „ op des ondergeteekendens geval, maar wel
 „ duidelyk aan den Heer de Witt, by het oo-
 „ vergeeven der Caternen, in de Classicale ka-
 „ mer, gezegt heeft, met deeze, of dierge-
 „ lyke woorden, dat by het approbeerde, zoo er
 „ geen

Gravamina van D. A. Velingius. 145

„ geen byzonder onderwerp meede bedoelt wiert.

„ 5. Gelyk ook zyn Wel Eerw. rontbor-
 „ stig aan den ondergeteekende gezegt heeft,
 „ op den 8. Augustus 1748, dat indien het op
 „ zyn geval zach, het dan geenzins applicabel
 „ was.

„ Dus steunt dan deeze approbatie enkel,
 „ en alleen op de toestemminge van D. Cle-
 „ mens Keuchenius, 't welke of het beraame-
 „ lyk zy, aan het billyk oordeel deezer wel
 „ Eerwaerde Vergaderinge wort oovergelaat-
 „ ten, te meer, daar de Kerkelyke wetten
 „ vereischen, dat meer, als eene Visitator een
 „ Boek moeten approbeeren, zoo luit by Sme-
 „ tius Cap. V. Art. XXII. pag. 113. in elk
 „ Classis zal worden gestelt een genoegzaam ge-
 „ tal van Visitatores Librorum, terwyl daartoe
 „ meet dan eene vereischt wort, want dezel-
 „ ve Artikel zegt, dat die Visitatores, met den
 „ andere, oover een Geschrift zullen confereeren:
 „ 't werk indien 'er slegts een was, niet ge-
 „ schieden kon.“

„ 't Zy my geoorlooft te zeggen, waerdste
 „ Meedebroeders, dat hier onnoozele vitteryen,
 „ die niet waerdig zyn, in eenige aanmerkingen
 „ te koomen, worden opgenoemt, waarom ik
 „ ook U wel Eerw. aurentie niet lange daarmee-
 „ de vermoeien zal.

„ Dat die drie Heeren, by zyn Eerw. opge-
 „ noemt, in qualiteit als Gedeputeerden, van U
 „ wel Eerw. Vergaderinge, VISITATOES
 „ LIBRORUM geweest zyn, voor dat jaar,
 „ is eene notoire zaak: dat ik myn Werk niet
 „ geapprobeert hebbe, maar in handen van die
 „ twee Heeren oovergegeeven, is ook ten vol-

K len

len beken, gelyk ook alleen beide die Heeren, in de volle Vergaaderinge verklaart hebben, dat zy het zelve geëxamineert, en geaprobeert hebben, zonder eenige meldinge van mynen Persoon, of myne verrichtinge omtrent dat myn Werk te maaken. 'Er zyn dan twee Gedeputeerden geweest, die verklaart hebben, dat hun wel Eerw. het zelve geaprobeert hebben, twee geruigen zeker genoegzaam, dewyle, in den mont van twee geruigen, alle waarheit bestaat, volgens het eigene bericht van den Gezegenden Zaligmaaker, Matth. XVIII. 16 Ik wil hier ook niet onderzoeken, of 'er niet meer Classen zouden gevonden worden, in welke geene meer, dan twee *Visitatores Librorum* zyn. De *Theologische Faculteit van Harderwyk* bestaat ook alleen in twee Leeden. 't Is my genoeg op te merken, dat U wel Eerw. Vergaadering zich daarop verklaart hebbe, dat zy de twee Heeren *Visitatores* genoegzaam keurde, in opzicht van een werk, 't geen, door den Heere CLEMENS, staat in 't licht gebracht te worden, alzoo die dit Jaar, als *Deputatus Classis*, neevens de Heeren VERSTÉKRE DE BALBIAN, en PIERIUS *Visitor Librorum* weezen moet.

Was 'er verdenking omtrent de bequaamheden van die twee Heeren KEUCHENIUS, en PYLL, by deeze wel Eerw. Vergaaderinge geweest, zulks hadde, by hun wel Eerw. aanstellinge, moeten zyn voortgebracht, en hun wel Eerw. desweegen zyn afgekeurt geworden; 'er is toch meer aan de zaake van Godts Kerke gelegen, dan aan de Eere van deezen, of geenen particulier, dat hy Gedeputeerde van

zulk

zulk eene Eerwaardige Vergaaderinge genoemd werde; ik vertrouw ook, dat 'er geen een Lit, in het midden van U wel Eerw. zal gevonden worden, die omtrent de vereischte bequaamheden van deeze Heeren eenige verdenkinge zal maaken, en D. Velingius, die het alleen schynt op den Heere KEUCHENIUS gelaaden te hebben, om reedenen, strax naader te onderzoeken, zoude ik op zyn gemoet durven afvragen, of hy zou kunnen diensangande enige bedenkelijkheit inbrengen. Dit zoo zynde, kan men zich hier niet behelpen, dat men zulks, by derzelver aanstellinge, zoo hebbe laten doorgaan, alzoo men niet wachte, dat 'er een werk zoude moeten geaprobeert worden, daar het kennelyk is, dat, ter zelve tyt van hunne aanstellinge, men wiste, dat zy tot Examen, en approbatie van een Werkje zouden geroepen worden. En D. PYLL, myn waerde Meede-Gedeputeerde, in der tyt, kan geen bedenkelijkheit maaken, dat zyn wel Eerw. met den Heere Keuchenius dit Werk alleen, buiten my hebbe verricht gehadt, alzoo die den Heere Keuchenius, en my, by de approbatie van het een, en ander Werkje van mynen Amptgenoot *Mobacbius*, wegens de afgeleegentheit van zyne stantplaatse, verzoekt heeft gehadt, dat Werk alleen te doen. D. Velingius brengt ook niets teegen den Heere Pyl in, maar wil in teegendeel, dat zyn wel Eerw. naar zyn oordeel, zal buiten schult gehouden worden: zoo ik my niet bedriege, om geene andere reeden, dan omdat hy meent daarby zyn voordeel gevonden te hebben, gelyk uit het vervolg van zyne reedenen, naader

K 2

za

zal blyken, die wy ook alsdan wat meer van naaby gezichtigen zullen.

Wat belangt den Heere *Keuchenius*, mynen veel Geachten *Mede-Gedeputeerden*, met wien ik, met veel genoeg dat Jaar het Deputaatschap hebbe bekleet gehad, en wien ik by deeze plechtig bedanke voor zyns wel Eerw. hulpe in alles verleent; tegen dien heeft *D. Velingius* wat in te brengen, doch! 't welk echter zyn Eerw. schynt niet te durven zoo oopentlyk uit te brengen, 't wort alleen, met deeze woorden, opgegeeven: „Waar omtrent de ondergeschreevene thans niet anders aantekent, als dat aan de wel Eerw. Vergaderinge bekend is, het geen tusschen dien Heer, en den ondergeschreevene, is voorgevallen:“ Zou men nietoordeelen, Waerdste Meedebroeders, dat tusschen den Heere *Keuchenius*, en *Velingius*, zoo iet ware voorgevallen, dat zyn wel Eerw. geheel buiten staat stelde, om in zyne qualiteit, als *Visitator Librorum*, te fungeeren, waartoe dient het anders, ter deezer plaatse? U wel Eerw. recoligeeren hunne gedachten, of 'er ook iets anders zy voorgevallen, dan dat de Heer *Keuchenius* zich tegen de gegeevene ergernisse van *D. Velingius*, volgens gemoet, en plicht, hebbe verzet gehad, en geoordeelt, dat deeze Eerw. Vergadering verbonden ware, die zaak aan te trekken, als zynde de Heer *Velingius* een Lid van deeze Eerw. Vergaderinge.

Kan dit anders, dan prysselyk van U wel Eerw. geoordeelt worden, te waaken tegen gegeevene ergernissen? 't Waare my geenzins zwaardoenelyk, de zaak van dien Heere te be-

bepreiten, en aan te toonen, dat zulks zoo veel later in de Eerw. Vergaderinge zy voorgevallen, dan het bericht der Heeren *Visitatores*, noopens de gegeevene approbatie van myn Boekje, gelyk duidelyk uit de *Classicale Acten* te zien is: zoo dienaangaande by ymant eenige bedenking mochte gemaakt worden; want belangende de approbatie van myn Werkje, dezelve wort geleezen Art. 10, en het voorgevallene tusschen den Heere *Keuchenius*, en *Velingius* op Art. 17. van het *Classis ordinair van Paaschen*. Ik herzegge, dat het my geenzins zwaardoenelyk zoude zyn de zaak van dien Heere te bepleiten, tot volle montstoppinge van alle inspraake, indien ik niet ten vollen oovertuigt was, dat zyn Wel. Ew. ook in staat ware die zyne zaak mannelyk te verdeddigen, gelyk ik dit ook van zyn Wel. Ew. wachte, en aan zyn Wel. Ew. Godts zeegen, tot eene volle zeegenpraal, toewensche.

Dat eene wil ik dan van U wel. Eerw. hebben opgemerkt, dat het voorgevallene tusschen den Heere *Velingius* en *Keuchenius*, als zoo veel later in tyt, gelyk ik reets hebbe aangetoont, hier niets ter zaake doen konne, dan alleen om U wel. Eerw. zich dit niet aanstonts herinnerende, optehouden, en een vooroordeel tegen den Persoon van den Heere *Keuchenius* in te boezemen: zoo toch dit eenig nadeel aan de zaake toebrengen konde, waar zoude het heen, Waerdste Meedebroeders, indien 'er ook onverhoopt eenige verwydering tusschen *D. Velingius*, en den Heere *Pyll* by vervolg van tyt, ontstaan mocht.

Waarom worde ik gedrongen, myne Heer-

ren, my hier oover uit te laten; daar U wel. Eerw. buiten myne aanmerkinge, zien kont, dat dit maar opgezochte dingen zyn, om immers iet, met eenigen schyn, teegen de geëvene Approbatie der Heeren Gedeputeerden in te brengen, om dat *D. Velingius* gevoelig is, dat 'er zulk een Boekje in de Weerelt zy, dat *D. Keuchenius* gelooft, dat *reflectief* zou weezen op zyn geval: wie weet, zoo men eenige kennisse gehad hadde, dat dit papierekint op weg ware, of men niet zorge zou gedraagen hebben, dat het ware gesmoort geworden, eer het was ter Weerelt gekoomen?

Maar laat ons zien, 't geen dan *D. Velingius* omtrent den Heere *Pyll* wil aangemerkt hebben, wel niets tot nadeel van zyn Wel Eerw. maar alleen 't geen oordeelt tot naadeel te strekken van myn Boekje, doch 't geen 'er geen zins zal te vinden zyn.

Het eerste, 't geen zyn Eerw. daar omtrent melt, is dit, dat alleen aan zyn Wel Eerw. *loffte caternen van dit Boekje zyn toegezonden* geworden: zegt my, Waerdste Meedebroeders, is dit aanlopende teegen de constante gewoonte? ik hebbe, gedurende mynen dertigjaarigen dienst, verscheidene Werken, zoo van mynen zaaligen Broeder, als van my zelve gemaakt, laten approbeeren, zoo op Academiën, als by U wel Eerw. Vergaderinge, en nimmer anders daarin te werk gegaan: immers alle de Caternen van het gantsche Werk heeft *D. Pyll* van my ontfangen gehad, zonder dat eene eenige daaraan gehaapt hebbe: wat nadeel heeft dan die Heer *Visitor* daarvan ge-

gehad? of was het ook zyns Wel Eerw. Werk geweest oover het wel, of quaalyk inbinden van dat Werkje te oordeelen? zoo ja, dan moet ik zeggen misdaan te hebben; maar wie is zoo dwaas van zulks te willen dryven? zoo ook, dat myn Boekje ordentelyk gebonden aan zyn Wel Eerw. was toegezonden geweest, wie weet, of *D. Velingius* dan geene andere verdenkinge daartegen zou hebben ingebracht, dat het zelve (naamelyk) bereits was gedebiteert geworden, eer de Heer *Pyll* dat zelve behoorlyk geëxamineert hadde: ik meen, U wel Eerw. zien dan, dat dit zyn ydele vitteryen, en een bewys, dat men niets weezentlyks daartegen hebbe in te brengen.

En eeven zoo beschouwen wy ook het tweede, 't geen zyn Eerw. verder inbrengt, dat de Heer *Pyll*, *door andere occupation dusdanig is bezet geweest, dat het zelve niet dan ter loops beeft kunnen nagaan*. Is dat ook myne schult? zyn Eerw. wil den Heer *Pyll* buiten schult houden, en beschuldigt echter zyn Wel Eerw. van ter zyde, dat zich, door andere occupation, zoo hebbe laten inneemen, dat zyn groote Werk, waartoe zyn Wel Eerw. Amptshalve geroepen wiert, alleen ter loops hebbe verricht gehad: voor my ik ben wel verre van zyn Wel Eerw. op zulk eene wyze, te beschuldigen; 't Werkje was ook van dien ruimten omrick niet, en 'er quam niets duister, of ingewikkelt in voor, dat eene langduurige attentie vorderde, en zoo kon zyn Wel Eerw. daaroover zich te gereeder verklaren.

Het vreemte, dat hierin voorkomt, is dit, dat zyn Eerw. daarop de improbatie van dit

Boekje van U wel Eerw. vordere: heeft zyn Eerw. ook daar recht toe? U wel Eerw. zullen toch gedenken, hoe meenigmaal deze woorden, in de appobatie van Boeken gelezen worden: *de ondergeschreevene Visitatoeren hebben, zoo veel hun tyt, en bezigheeden toelieten, gelezen, enz.* Hoe kan men dan, met zulke onnoozele dingen voor den dag koomen? of is het zyn Eerw. te doen, om te waaken, hy beginne dan werk teegen alle die Boeken, welke dierwyze zyn uitgekoomen, en als hy met die alle gedaan heeft, dan beginne hy aan myn Boekje, als het laatste in de Weerelt gekoomen; of moet met dit jongste Kint eerst begonnen worden, omdat het zelve spreekt van eene *Clandestine Huwelyks-verloovinge, en voltrekkinge buiten 's Lams.*

En eeven van eene zelfde waerde is, het geen ten darden wort hygebracht, dat naame lyk aan dien Heere *niet eens ware toegezonden geweest de korte schets van het Boekje*, welke voor het zelve is geplaatst: ik denke niet, dat D. Pyll zich daarover aan zyn Eerw. beklagt zal hebben; was daarover iet te klaagen geweest, zulks hadde aan my behooren te geschieden, doch ik kan U wel Eerw. verzekeren, dat zulks nooit aan my gedaan zy. Ik zegge dan, het is eene waarheit, maar is dit eene misdaat? behoort die ook tot de *Opdracht, of Voorrede?* of behelst die iets afscheiden van den inhoud van het Boekje? moet die ergens anders voor aangezien worden, dan voor een Register? Ik hadde het ook aan den Drukker oovergegeeven, en aan hem oovergelaaten, of 'er die by geplaatst zou worden, dan

dan niet; want, myns oordeels, doet dit weinig ter zaake, of 'er zulk een *korte schets* by, of af is. Daarby, zoo goetgevonden wiert, dat die plaatse zou hebben, quam my voor, dat beeter achter, dan voor het Werk geplaatst wierde: dat nu de Drukker hebbe goetgevonden die voor het Werk te stellen, wat is daaraan misdaan? moeten dan *Registers van Boeken* ook gevisiteert, en geapprobeert worden? wie heeft ooit gezien, dat ketterye met voordacht daar geplaatst in een Register zy gevonden geweest, en dat van een Werk, 't welk rechsinnig is? Waartoe dan hier SMETIUS geallegeert? daar de Heer Pyll, schoon by losse Caternen, alles heeft in handen gehad, 't geen tot dit Werkje behoorde: was, in die *korte schetsse*, iet te vinden geweest, dat de improbatie van myn Boekje hadde kunnen bevorderen, 't zoude van D. Velingius, met geen mindere naaukeurigheid, zyn opgezocht, en daaruit voor den dag gebracht, dan van hem omtrent het Boekje zelfs, is verricht geworden, maar niet heeft kunnen vinden.

Wy gaan dan voort tot deszelfs vierde bezwaar, noopens de wyze van approbatie, dat naame lyk de Heer Pyll het zelve niet hebbe goergekeurt, *in toepassingte tot des ondergeteekendens geval.* U wel Eerw. gelieven eens in naadere ooverweeginge te neemen, dat D. Velingius zich beroepe op het geenekusschen my, en den Heere Pyll zou zyn voorgevallen, by het oovergeeven van die losse Caternen, dat zyn Wel Eerw. het toenmaal verklaarde *te approbeeren, zoo 'er alleen geen byzonder onderwerp door beduelt wierde*, en hy gaat voorby, wat

154 *D. C. de Witt verantwoording tegen de*

’er naaderhant, in *plena Classe*, geschiet zy : heeft daar ook de Heer *Pyll*, wanneer het de tyt, en plaats was van zich daarop te verklaren, een eenig woort daarvan gewag gemaakt? maar door den mont van de Heer *Keuchenius* verklaart het zelve rechtzinnig te keuren, als *gegront op ’s Heeren Woort, en conform de Formulieren van Eenigheid*? immers neen; zoo zulks ook geschiet was, *D. Velingius* zoude ook niet in gebreken zyn gebleeven, zulks te melden, en als een nadrukkelyk bezwaar tegen dat myn Boekje aan te voeren, en zich niet vergenoegt hebben zich op het geene te beroepen, dat tusschen den Heere *Pyll*, en my was voorgevallen : laaten ook alleen onze *Akten* spreken, als in welke, op Art. 10. van onze ordinaire Vergaaderinge van *Paaschen* dit naavolgende geleezen wort : „ de Heeren C. „ *Keuchenius*, en G. *Pyll* in qualiteit als Depu- „ tati-Classis, maakten deeze Eerw. Vergaa- „ deringe bekend, hoeze eenige Tractaars „ (zoo van den Heere *Frof de Wit*, als Pre- „ dikant J. *Mobach*) hadden geapprobeert, ver- „ mits haat Wel Eerwaerdens daarin niets ge- „ vonden hadden tegen onze Rechtzinnige „ Leere strydende enz.

Ik geve nu aan Uwel Eerw eigene ooverdenkinge eensoover, de Heer *Pyll* hadde eens afzonderlyk tegen my gezegt, dat hy myn werk volkoomen approbeerde, en geen eenig woort gerept van *betrekkinge tot een byzonder onderwerp*, en in teegendeel zyn Ew. hadde, in *plena Classe*, by het doen van rapport, die approbatie uitgebracht met niet eenige de minste *limitatie*, of *hastatie*; de vraag zoude wee-

zen

Gravamina van D. A. Velingius. 155

zen, waar naar Uwel. Eerw. zich gedraagen zouden? of naar het geene my, in ’t particulier, was gezegt geworden? dan naar het geene *D. Pyll*, in de teegenwoordigheit der volle Vergaaderinge heeft uitgebracht? Uwel. Ew., vertrouwde ik, dat alle, uit eenen mont, zullen zeggen, wy reguleeren ons, naer het geene ons, in ’t oopenbaar, van onze *Gedeputeerden*, gezegt wort, en niet naar het geene hun Wel Ews. aan deezen of geenen, in ’t particulier, mochten gezegt hebben: Wat reeden dan, dat *D. Velingius* zich hier behelpen wille, met het geene *D. Pyll* aan my, in ’t particulier zoude gezegt hebben? en waarom zoekt men hieruit een bezwaar tegen myn boekje in te brengen? ’t geen, hoe naader ik van naaby beschouw, ’er in geenen deele in te vinden is. Ik bidde dan, Uwel. Eerw. staan eens met aandacht stille: dat *D. Pyll* tegen my alleen zou gezegt hebben, dat zyn Wel Eerw. myn boekje approbeerde, zoo ’er geen byzonder voorwerp mede bedoelt wiert: gevolgelyk zoo was ’er dan niets anders in te vinden, dan alleen dit, dat het zoude kunnen weezen, dat een byzonder voorwerp daar-meede zou zyn bedoelt geworden: zyn nu de zaaken goet, rechtzinnig, conform Godts woort, en de Formulieren van Eenigheid, ’t raakt zeeker den Heere *Pyll* niet, of daar ymant in ’t byzonder meede bedoelt zy, dan niet, om dat die byzonderheit, zoo al de zelve mochte bedoelt zyn, geen oorzaak kan zyn, dat eene rechtzinnige waarheit konne in onrechtzinnigheit verandert worden: ’t is nu ook in ’t voorige van my gezegt, dat myn werkje bedoelt allen, die zich

aan

156 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

aan *Clandestine verloovinge, en huwelyks-volsrekkinge buiten 't Lants* hebben schuldig gemaakt, en dus ook in 't byzonder *D. Velingius*, zoo het waarheit is, dat zyn Ew- daaraan schuldig staat: is dan myn Werkje in *Vage* geschreven, zoo erlangt de approbatie, door den Heere *Pyll* gegeven, haare volle kracht, en dus kan *D. Velingius*, uit die woorden van zyn Wel Ew. geen het minste voordeel raapen: jaa, myne Meedebroeders, ik stelle eens, 't geen ik echter niet toesta, dat 'er niemant anders ware bedoelt geworden, dan alleen de *Perfoon* van *D. Velingius* en zyne *gevalien*, zoo zouden die zyne woorden tot my gesproken, aan die zyn Wel Ews. gegeevene approbatie geene de minste veranderinge kunnen maaken: hoe hadde voormaals op zulk eene wyze, eens het oude *Israel* gereedeneert, gelyk wy thans vernemen, dat *D. Velingius* reedeneeren wil, wanneer derzelver zonden, en ongerechtigheeden, door Gods Dienstknechten, de Propheten, wierden door gestreeken, dat zy hunne woorden wel aannaamen, als *reetszinnig*, alsoo *overeenkomende met het geene Moses gesproken hadde*, maar dat zy geenzins die approbeerden, zoo die Propheten hen daarmee in 't byzonder zouden bedoelt hebben, intee-gendeel die veroordeelden, en verwierpen, als iet, waarnaar zy niet te hooren hadden: zou *Israel*, dunkt Uwel. Ews. zich daarmee voor Godt hebben kunnen behelpen, of volstaan? zou dit niet van den Heere, als een versmaaden van zyn woort, zyn opgenoomen geworden? en zou zulk volk niet desweegen Gods oordeelen moeten draagen? Hier moet geen uit-

Gravamina van D. A. Velingius. 157

uitvlucht gemaakt worden, dat een volk zoo niet spreken kon, omdat de zonden niet van particulieren, maar van eenegantsche natie, bestraft wierden, moettende zich een yder zelve de toepassinge maaken, die zich schuldig kenden aan die misdaeden, welke, door de Propheten, in die gantsche natie, bestraft wierden: Ei lieve! men zegge my, is het anders met myn boekje gestelt, dat spreekt *de gantsche Kerke van Neederlant* aan, en waarschouwt eenen ygelyken teegen de zonde van eene *Clandestine huwelyks-verloovinge, en volsrekkinge deszelfs buiten 't lants*; die zich nu daaraan schuldig kenne, passe het zich zelve toe, niet om teegen dat woort der bestraffingen zich te verbitteren, maar achtervolgens het zelve zichte verbeteren.

Maar om deezee knoop naader toetehaalen, en alle bedenkingen des vleeschs volkoomen af te snyden, zal ik een bybeeld bybrengen, dat particulier op den man zal afgaan. De Prophet *Nathan* heeft zyn bestraffend woort tot *David* gericht: hy vertoont hem, dat hy zich aan *manslag* hadde schuldig gemaakt, met *Uria, den Hethiter*, met den zwaerde, te dooden, en deszelfs huisvrouw zich ter Vrouwe te nemen, hy verkondigt hem, welke gerichten de Heilige van *Israel* wegens die ergerlyke misdaat, teegen zyn huis zoude oeffenen: kon *David* nu hierteegen inkoomen, dat hy de bestraffinge van den Propheet wel zou hooren, indien hy alleen sprak, in het gemeen, maar zoo de Propheet een byzonder voorwerp bedoelde, met dit tot zyne gevallen toepasselyk te maaken, dat hy alsdan zulks in geenen deele

le konde, of wilde aanneemen? zeeker! zoo handelde *David* niet, maar erkende de Goddelykheit des Woorts, dat met eene byzondere toepassing tot zynen Persoon, en zyne bedryven, wiert uitgebracht, en hy verneederde zich voor den Heere, zeggende, *ik hebbe gezondigt teegen den HEERE* 2 Sam. XII. 13. Mag het my gegunt zyn, Waerdste Meedebroeders, voor Uwel. Ews. bloot te leggen het gevaar, 't geen ik meene indeeze stelling van *D. Velingius* ontdekt te hebben, dat, zoo dit wort aangenoomen, dat alle Vermaaningen, en bestraffingen moeten worden afgekeurt, wanneer door de zelve een byzonder voorwerp bedoelt wort, dat dan voortaan de weg geheel afgesneden zy, om ymant meer in 't paticulier te vermaanen, of te bestraffen; want dan zal een ygelyk zich voortaan daarmede behelpen; ik neeme die bestraffinge niet aan, omdat myn Persoon, en myne bedryven daarmede bedoelt worden, en zoo zal men dan eenen ygelyken voortaan maar moeten laten heenen wandelen, zonder hem te vermaanen, of te bestraffen, waar uit niet anders zal kunnen gebooren worden, dan dat een ygelyk, naer het goetdunken van zyn harte zal heenen Wandelen, en dus des verdervens, veele maaken: daar ziet! volgens het onderwys van den Wyften der Koningen, naar wiens woort wy ons veilig gedraagen konnen, *de bestraffing der tucht de weg ten leeven is*. Spreuk. VI. 23.

Voor het vyfde, en laaste stuk van deeze zyne bewyzen, met welke hy pleit teegen de wyze van Approbatie, is dit, dat *D. Pyll* zyn Ew.

Ew. op den 8 *Augustus* van dit jaat zou gezegt hebben, dat, indien het op zyn geval zag, dan geenzins applicabel ware: Lieve, wat geeft dit zeggen? voor eerst toch is het eene voorwaardelyk stelling, *indien bet op zyn geval zag*; hier mag ik immers my van dien stokregel bedienen, dat iets voorwaardelyk te zeggen, zoo veel is, als niet te zeggen, *nam Ceditio nihil ponit in esse*: doch! in de tweede plaate, wie zegt, dat dit boekje applicabel zy alleen tot den persoon, en de gevallen van *D. Velingius*? dat het zelve in *Vago* geschreeven is, met betrekkinge tot allen, die zich aan zulke eenemisdad schuldig maaken: waarom moet men dan zich hierop uiten, of het op zyn Ew. applicabel zy, dan niet, of hoe verre het alleen tot zyne gevallen zoude konnen Applicabel gemaakt worden?

Zoo meene ik dan voor Uwel. Ews. betoogt te hebben, hoe ten onrechte *D. Velingius* heeft trachten goet te maaken, dan dit boekje alleen, door den Heere *Keuchenius* zou zyn geapprobeert geworden, daar nu, met de stukken, blykt, dat het zelve, gelyk meermaalen geschiet, door twee Heeren *Gedeputeerden* zy geapprobeert geworden, en dus, van deczen kant, geene exceptie teegen de gegeevene approbatie konne worden ingebracht.

Op Artikel 3 leze ik derze woorden „de „ ondergeschrevene verzoekt dan instantelyk „ en verwacht in volkomen vertrouwen, dat „ deeze Wel Eerwaarde Vergaderinge zulk een „ boekje, en handelinge geenzins zal goetkeuren, „ maar daar over vonnisse vellen, gelyk „ het betaamt.

Ik

Ik zal daarop niet anders zeggen, dan dat ik deeze woorden zal omkeeren, en zeggen, dat naademaal ik, in 't voorige middagklaar hebbe aangetoont, dat dit myn boekje wettig zy geapprobeert; en dat de exceptien daartegen doet *D. Velingius* gemaakt, zyn frivool, en niets doen tot het geene zyn Ew. daarmede aandringen wil, ik dan instantelyk verzoeken, en ook teffens verwachte in volkoomen vertrouwen, dat deeze Uwel. Eerw. Vergadering myn boekje voor wettig geapprobeert zal houden, en daarin toonen oover het zelve een vonnis te vellen, gelyk het betaamt.

Wy gaan dan voort; en luisteren naar het geen *D. Velingius* met Artikel 4 zal beginnen voot te draagen, om nieuwe bezwaaren tegen my aan te voeren: zyn Eerw. spreekt aldaar in diervoegen: „ En wat aangaat den inhoud „ van het Boekje zelfs, geconfideteert zynde „ zonder eenige applicatie, of betrekkinge tot „ een byzonder geval: maar alleen bedoelen- „ de een zoo genoemde *Clandestine verloofin- „ ge, en Huwelyks-voltrekkinge buiten 't Land,* „ en buiten kennisse der Ouderen, neemt de ondergeschrevene de vryheit U wel Eerw. te vertoonen, dat het zelve Boekje ook alsdan niet mach worden goetgekeurt, wyl in het zelve gevonden wotden.

„ A. Verkeerde aanhalingen, en applica-
„ tien van Gods Heilig Woort, tegen het oog-
„ merk van den Heiligen Geest

„ A. Stellingen, welke stryden tegen de
„ Wetten van den Lande.

„ C. Stellingen, welke aanloopen tegen
„ de gronden der billykheit.“

Zoo

Zoo U wel Eerw. letten, dit is alleen een Oovergang van 't geen by vervolg, naader, by de stukken zal worden opgegeeven, waarom ik ook U wel Eerw. daarby niet lange zal staande houden, alleen zal ik noodig hebben, daaroover het een, en het ander, in 't gemeen, op te merken.

U wel Eerw. ziet, met den eersten opslag, dat zyn Eerw. zich nu zal aangorden, tegen den inhoud van 't Boekje zelfs zich op te maken; buiten eenige berrekkinge tot zynen Persoon: uit wat beginsel zulks geschiede, zou moogelyk kunnen gegift worden: 't mocht anders voor het gemeen hebben toegescheenen, dat een enkele drift reegen dit Boekje hem vervoert hadde, omdat zich in die verbeeldinge hadde gebracht, dat zyn Persoon byzonder daarmede ware bedoelt geworden; want dat zou eenig vooroordeel by het gemeen, dat de zaak buiten partye beschouwde, hebben konnen baaren, maar nu zyn Eerw. de zaak onverschillig gaat beschouwen, buiten eenige relatie tot zynen Persoon, nu zoude men moeten gelooven, dat niets dien Man bewoog; dan enkel de zucht voor de waarheit, het welzyn van den Lande, in de stipte ondedhou- ding van deszelfs Placaten en Ordinantien, en dat de Wetten van billykheit onderhouden wierden: Waarlyk niets kon meer dienen, om U wel Eerw. alleen gunstig voor zich in te neemen, en tegen den inhoud van myn Boekje te animeeten, dan even dit zelve, indien U wel Eerw. niet vooronderstelt wierden, zoo voorbaarig niet te zyn in hun oordeel, maar alles eerst rypelyk te ooverleggen,

L

om

om door geene ydele woorden misleit te worden.

Alleen moet ik daarom zeggen, zoo ik het zeggen mag, dat van zyn Eerw. een onvoorzichtigheid begaan zy, dat hy niet eerst met deeze stukken eenen aanvang hebbe gemaakt, en dan vervolgens gekoomen zy tot die dingen, welke hy vermoedde, dat zynen Persoon raakten, oovermits het nu schynt, door de gaaten te zien, dat hy eerst, en meest bekommert zy, oover het geene hy zynen Persoon meende te raaken, dan oover het geene, met het welke hy oordeelde, dat verkeerde toepassingen teegen het oogwit van den Geest gemaakt wierden, en teegen de Wetten van den Lande, en de billykheit wierde aangezondigt.

Maar ziet; myne Meedebroeders, welk eene zwaare beschuldiging zal nu hier worden ingebracht teegens U wel Eerw. *Gedeputeerden*, de Heeren *C. Keuchenius*, en *G. Pyll*, dat hun Wel Eerw. hebben kunnen goervinden een Bockje te approbeeren, en U wel Eerw. Vergaaderinge daarvan te berichten, waarin echter zulke stellingen gevonden worden, waardoor verkeerde toepassingen gemaakt worden van *Godts Woort*, teegen het oogwit van den Heiligen Geest, en daarby teegen de Wetten van den Lande, en gronden van billykheit gezondigt wort: immers de Heer *Keuchenius* hadde my deeze schriftelyke approbatie van dit Bockje laten toekomen.

U wel Eerw. Werkje, (cui titulus, bere-
deneert vetroog, wat van eene *Clandestine*
verloowinge, en *Huwelyks-voltrekkinge* buiten
's Lants,

„ 's Lants, en kennisse der Ouderen, te oordeelen
„ zy, en hoe billyk daarteegeen de Kerkelyke Cen-
„ suur, ter weeringe van dusdanig eene erger-
„ nisse geoeffent werde, (brieffwyze voorgestelt)
„ hebbe ik met zoo veel naukeurigheid als my
„ doenelyk is geweest, doorgeleecen, en niets
„ daarin gevonden, dat tegen *Godts Woort*,
„ onze *Formulieren van Eenigheid*, of onze *Her-
„ vormde Leere* strydig is, in tegendeel alles is,
„ na myn oordeel, gantsch naukeurig daar-
„ meede overeenstemmende, daarop gegront,
„ en, hy wettigen gevolge, daaruit afgeleit,
„ en zoo het my klaar voorkomt tot een gantsch
„ betaamelyk oogmerk, dat wensche, en bidde,
„ dat door Gods zegen (welke over het
„ zelve affmeeke:) bereikt zal worden, ter
„ neergefelt, ik voor my approbeere het zelve
„ volkoomentlyk.“

De Heer *Pyll*, die van *D. Velingius* buiten schult gehouden is, heeft het zelve alleen mondeling geapprobeert, in de volle Vergaaderinge, gelyk te vooren gezegt is, en zelfs op de Vergaaderinge *Post-Synodaal*, die zyne approbatie staande gehouden, zoo verre het niet toepasselyk was tot een byzonder onderwerp. Hier wort nu zyn Wel Eerw. zoowel teengengesproken van *D. Velingius* als de Heer *Keuchenius*, en genoegzaam van onoplettentheit beschuldigt, dat zyn Wel Eerw. meede een Werk heeft kunnen approbeeren, waarin applicatien van *Godts Woort*, tegen het oogwit van den Heiligen Geest, enz. gevonden wierden: hoe komt zulks oovreen, met eerst zulk eenen Man geheel buiten schult gehouden te hebben? U wel Eerw. zien dan zelyen wel, dat hy zich alleen

164 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

van dien Heere bedient, zooverre hy oordeelt, dat die hem in zyne kraam te passe komt, maar denzelven wederom aanstonds laat vaaren, daar deszelfs getuigenis teegen zyne belangen, en oogwit zal aandruiffen. 't Kan ook niet anders weezen, myne Broeders, en ik wenschte, dat zulks van eenen ygelyken erkent, en geloofd wierde; geene waare, en bestendige Vrientschap is 'er, dan die op Godts Woort gegrond is, en, naar deszelfs reegel, tot Godts verheerlykinge, en bevorderinge van het waare heil der Naasten, geoeffent wort.

Maar noch iet hebbe ik, in 't gemeen, oover deezen Artikel, optemerken, dat ik niet konne, of mooge met stilzwygen voorby gaan; te weten, dat U wel Eerw. zeiven zullen kunnen opmerken, welke zwaare vooroordeelen teegen dit myn Werkje in U wel Eerw. harte moeten gelegd worden, door de opnoeminge van die drie byzondere stukken, met welke dit myn Boekje, zoo stout, en vermeetel beschuldigt wort, als naamelyk *verkeerde aankaalingen, en applicatien van Godts Heilig Woort, teegen het oogmerk van den Heiligen Geest: stellingen, welke sryden teegen de Wetten van den Lande, en stellingen, welke aanloopen teegen de gronden van billykheit*: zoude men zeeker hieruit niet moeten oordeelen, dat het grootste Kerk- en Lant-gevaar, in dat myn Werkje, ware aan te treffen, dat onderzussen cenig, ter behoudenis van Lant, en Kerke, geschreeven is, en eenig bedoelt, dat de gronden der billykheit onwrikbaar worden vast gelegd.

'r Verschrikt my echter niet, waerdste Mee-

Gravamina van D. A. Velingius. 165

debroeders, gemerkt ik geruft ben, dat alle deeze beschuldigingen, gelyk ik ook meine, met de stukken, te zullen doen blyken, valsch zyn, 't is my ook niet onbekent, dat zulks wel meermaalen de gewoonte zy van Menschen, die niets wezentlyk weten voor den dag te brengen, een groot beslag te maaken, om ten minsten daardoor ymant, die voor eene schaaduwe bang is, in te neemen; maar zoo U wel Eerw. wel letten, 't zal hier gaan, volgens het zeggen van den *Lierdichter HORATIUS*.

Parturiunt montes nascetur ridiculus mus.

Wel aan! laat ons dan eens tot de byzondere stukken oovergaan, waarin *D. Velingius*, ter eerster plaats tracht te beweeran, dat, in dat myn Boekje, zouden *voorkoomen verkeerde aankaalingen, en toepassingen van Godts Heilig Woort, teegen het oogmerk van den Heiligen Geest*, want dus vervolgt zyn Eerw. op Art. 5.

„AA. Dat 'er verkeerde aanhalingen, en applicatien van Gods Heilig Woort, tegens het oogmerk van den Heiligen Geest, in dit Boekje, gevonden worden, bewyft de ondergetekende, uit deeze navolgende stukken.

„I. Op pag. 6 zegt D. de Witt dat zulker misdaden, welke oopenlyk bedreven zyn, niet mogen verdonkert, maar dat daar over NB moet straf geoeffent worden, na Paulus vermaninge 1 Tim. V. 20. die zondigen, bestraf in de tegenwoordigheit van alle, op dat ook andere vreesen moogen hebben. Een plaats, in wel-

„ ke Paulus spreekt van de zonden der Ouderlingen, en twee, of drie getuigen vereischt vs. 19, en geenzins Censuure, maar oovertuigende monstoppinge vordert: want zegt de Apostel τὰς ἀμαρτανίας ἡσυχίαν πάντες ἐλεγχ. Nu weeten Uwel. Eerw., dat ἐλεγχεν nimmer Censure:ren, of uit het midden wechdoen betekent.

„ Die dan deeze plaats bybrengt, ten bewyze, dat over een Clandestine verloovinge Censuur moet geoeffent worden appliqueert de zelve tegen het oogmerk van den Geest.

„ Wie zach immer diegelyke vitteryen, als even deeze, die ik niet weete, hoe ymant zonder desweegen schaamroot te worden, zoude kunnen voortbrengen. Ik verzoeke alleen, dat Uwel. Ew. die goetheit gelieven te hebben van 't geene ik, in myn boekje, ter dier plaatse, gelichreeven hebbe, na te zien: immers is aldaar eenvoudig myn toelg, dat zulken, die openbaar zondigen, ook openbaar moeten gestraft worden, ingevolge van de vermaninge, en den last des Apostels 1 Tim. V. 20. ik wilde dan alleen weeten, of Paulus, ter dier plaatse, niet eene openbaare bestraffinge vordere, hebbe ik dan in zoo verre die plaatse verkeerdelyk bygebracht? immers neen: zou het dan dit weeten dat ik daar meede de Kerkelyke Censuur aandringe, daar het kennelyk zoude zyn, dat het gront-Woort ἐλεγχεν aldaar gebeezyt alleen eene monstoppinge zoude te kennen geeven? Maar lieve! is dan dit van my gezegt geworden, dat dit woort de Kerkelyke Censuur zoude te kennen geeven? ik meene, dat niets minder, ter gezeg-

zegder plaatse, zal gevonden worden, alzo ook de beteekenisse van dat woort geheel in 't midden laate, en daaruit alleen in deezervoe-gen reedenere; zyn wy gehouden, volgens den last van Paulus, allen, die oopenbaar zondigen, te bestraffen, in aller teegenwoordigheit, op dat anderen vrees moogen hebben? dan zy wy verbonden ook zulken, welken zich in 't oopenbaar aan eene ergerlyke misdaat schuldig maaken, in teegenwoordigheit van allen, te Censureeren, opdat, door middel van die geoeffende CENSURE, vrees oover alle anderen mooge gebracht worden, waardoor zy te rugge gehouden worden, van zich niet aan eene zelfde misdaat schuldig te maaken.

Lieve! wort die handeling van eenen, die tot ergernisse van anderen gezondigt heeft, te censureeren, niet afgeleit uit die oopenbaare bestraffinge, welke die Apostel wil, dat omtrent dasdaanig eenen zal worden in 't werk gestelt? wat nootzaak dan, dat D. Velingius zich daartegen, met zoo veel drift, verzetste, even of hier eene verkeerde toepassing gemaakt ware van deeze plaatse, teegen het oogwit van den Heiligen Geest? Doch! is zyn Ew. ook zoo ooverreedt van de kracht van dit gront woort ἐλεγχεν, dat het zelve nimmer anders, dan voor eene oovertuigende monstoppinge, die alleen met woorden geschiet zoude moeten genoomen worden? zoude het ook niet wel genoomen worden voor alle bittere ontmoetingen, welke Godt zynen kinderen, ter tuchtinge, laat ooverkoomen? immers de Geleerde STOCKIUS is daar gantsch niet vreemt van, wanneer hy in Lexico Graeco N. T., ad hanc vocem, in dee-

zervoegeu schryft, *realiter immittendo piis crucem, Calamitatem* Heb. XII. 5. immers dat Paulus aldaar zyn oog hebbe op alle de Verdrukkingen en wederwaardigheeden, welke hun, om den naame van Christus ooverquaamen, onder welke hy niet wil, dat zy verdrietig of moedeloos zouden worden, meine ik, dat ik, met oovertuigende bewyzen, zoude kunnen daarstellen, indien ik Uwel. Eerw. daarmee wilde ophouden. Zyn Ew. denke niet dat wy ons met die eenige plaats zouden willen behelpen, wy willen dan, dat ook deeze in ooverweeginge genoomen werde 2 Sam. VII. 14. *den welken, als hy misdoet, zoo zal ik hem met eene menschen-roede, en met plaage der menschen kinderen straffen* by de zoogenaamde LXX. Griekse Taalsmannen vinden wy hier het woort *ἐλεγχω*: want dus wort, in die Ooverzettinge, gelezen *Και ἐλεγχω αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ ἀνθρώπων*. Jaa ik mag zeggen, dat deeze ooverzetters dermaaten ooverreedt zyn geweest van deeze beteekenisse, dat zy dit woort *ἐλεγχω* gebeezeit hebben ter vertaalinge van het Hebreuwsche woort *נָסַח* dat *plaagen*, of *plaag aandoen* be-

teekent. Althans dus wort het zelve gebruikt. 2 Chron. XXVI. 20 *alstoen zag de Hoogenpriester Azaria op hem, en alle de Priesters, en ziet! hy was melaats aan zyn voorhoofd en zy stieten hem met der haaste vandaar, jaa hy zelfs wert ook gedreeven uit te gaan, want de HEER HEM GEPLAAGT HADDE*; welke laatste woorden die voornoemde Taalsmannen in dezervoegeu hebben oovergebracht *ἐν ἐλεγχῶ αὐτοὺς ἐν Κούρῳ*. Heeft dan insgelyks dit woort ook

ook zulk eene beteekenisse, was het dan van ons afgedwaalt wanneer wy het zelve ook daarin hadden opgevat? zou zulks dan, als eene beschuldiging, met eenige schyn kunnen worden aangevoert, waarom myn boekje zoude kunnen, of moeten van Uwel. Ews. geimprobeert worden?

Gunnet my, Wel Eerwaerde Meedebroeders, dat ik, by dien last des Apostels noch een weinig stille staa, of ook zulks tot volle montstoppinge van D. Velingius dienen mochte. Uwel. Ews. zien, dat de Apostel spreekte van *eene bestraffinge, die voor allen geschiet*, en in staat is, om anderen vrees aantecjaagen. Ik erkenne gaerne een voorrecht, in de Apostelen, die den stouten zondaaren deeze, en geene plaag konden toebrengen, gelyk aan *Elymas den Toovenaar* geschiedde, welke van Paulus met *blindheit, geslaagen wierd*: maar hier gelaft echter Paulus aan zynen zoone *Timotheus* niet, dat hy zich van iets buitengewoon, en den Apostelen eigen, bediene, maar den ordinairen weg met zulke zondaren te houden, dat nu niet alleen bestaat in zulke reedenen, waarmede men ymant dusdanig van zyne misdaat tracht te oovertuigen, dat zulk een buiten staat zy, om eenige verdere teegenreede, tot zyne verschooninge, bytebrengen, maar ook genootzaakt zy die zyne misdaat, in die grootte te erkennen, gelyk hem die is voorgehouden, en in zoo verre zullen wy het beiden eens zyn; doch! hier meede zullen wy echter niet voldoen, omdat zulks niet genoeg is, om anderen vrees aan te jaagen: dienvolgende moet hier in begrepen zyn de aankondiging der

170 D. C. de Witt verantwoording teegen de

Kerkelyke Censure; met welke wy verklaaren zulk eenen, die zoo oopentlyk gezondigt heeft, niet te kunnen houden voor eenen broeder, welke aantuiging der Kerkelyke Censure nu in minderen, of meerderen trap moet genoomen worden, naadat de misdaat is, waarin zulk een zich heeft te buiten gegaan. Gemerkt nu die aankondiging der Censure eene bestraffing is, die met woorden geschiet, en steunt op de voorafgaande oovertuiging der misdaat, zoo wort die zeer wel, door het woort *ἐλεγχθη* hier uitgedrukt. Het blijkt dan voor Uwel. Ews. dat wy deeze plaats niet teegen, maar naar het oogwit van den Geest hebben toegepast.

Wy gaan dan oover tot een volgend staaltje, 't geen zyn Ew. heeft gelieven by te brengen van zulk eene verkeerde aanhaalinge, en toepassing; 't zelve wort met deeze woorden opgegeeven.

„ II. Op pag. 30 zegt D. de Witt, dat het „ gezach der Ouderen zich zoo ver uitstrekt, dat „ het aan hun staat hunne kinders uit te trouwen, „ immers, zegt hy, dit sielt dat bevel, 't geen „ God den Ouderen geeft, duidelyk voor onder, gy „ zult u ook met hun niet vermaagtschappen, gy „ zult uwe Dochters niet geven aan hunne zoonen, „ en de hare Dochters niet nemen voor uwe zoonen „ Deur. VII. 3 en ondertuschen de gansche „ t'zamenhang leert ons, dat de Heere „ daar spreekt van de vermenginge der Israe- „ liten met de Heidensche volkeren, want „ zoo luit her 1, 2, 3. vs. en wanneer de Heere „ uwe God zal gebracht hebben in het Land „ daer „ gy na toe gaat, om dat te erven, en Hy veel „ vol-

Gravamina van D. A. Velingius 171

„ volkeren voor uw' aangezichte zal hebben uit- „ geworpen de Hethiten, en de girgasiten, en de „ Amoriten, en de Canaaniten, en de Jebusiten, „ zeven volkeren die meerder, en machtiger zyn, „ dan gy; ende de Heere uwe God haar zal ge- „ geven hebben voor uw' aangezichte, dat gyze „ staat, zoo zult gyze ganschelyk verbannen, gy „ en zult geen verbont met hen maken, noch hen „ genadig zyn, gy en zult u ook niet met hun ver- „ maagtschappen, gy en zult uwe Dochters niet „ geven aan hare zoonen, ende haare Dochters „ niet nemen voor uwe zoonen.

„ En de rede, waarom Jehovah die wet aan „ Israel gaf, is duidelyk in het vierde vers: „ want zy zonden uwe zoonen van my doen af- „ wyken, dat zy andere Goden zouden dienen, „ ende toorn des Heeren zoudt tegen Ulieden ont- „ steken, en u haast verdelgen.

„ Als dan een text, welke verbiet, dat de „ Israëliters hunne kinderen zullen uitgeven aan „ kinderen der Heidenen, wyl deeze den kin- „ deren Israëls zouden verleiden tot afgoderye, „ in tegendeel wort bygebragt om in het alge- „ meen te bewyzen, dat de macht der Ouderen „ zich zoo ver uitstrekt, dat hunne kinderen uit „ te trouwen aan hen staat pag. 30, en in hun „ Familie kunnen inbrengen, wie zy willen pag. „ 29 wort deeze text bygehaalt tegen het oog- „ merk van den Heiligen Geest.

Lieve! waartoe dient toch deeze plaats? wort het aldaar niet duidelyk gestelt aan de On- „ deren kunne kinders uit te trouwen? hebbe ik „ dan ook iets anders, met die schriftuurplaats „ willen aandringen? welk is dan myne misdaat? „ zal het dit wezen, waerde Medebroeders, „ dat

dat die wet zulks aan den Ouderen wel toestaat in opzicht tot ongelyke huwelyken, maar tot geene andere?; waar staat toch die bepaling? mag ymant die alzoo op zyn eigen gezag maaken? ik meine zeker neen: maar ziet! zal *D. Velingius* zeggen, deeze wet spreekt alleen van diergelyke huwelyken, ter dier plaatse: ik erkenne zulks volmondig; doch! daar wottalleen den Ouderen voorgeschreeven, in zaake van ongelyke huwelyken, die macht, en dat recht, 't geene hun, door de natuure toequam, niet te misbruiken, opdat zy alzoo de oorzaak niet mochten weezen van de verleidinge, waardoor hunne kinders wierden afgetrokken van den dienst van den waaren Godt tot dien der Afgooden, en die kinders, in den dag des gerichtes, geene reeden hebben zouden van tegen hunne ouderen op te staan, maar daarin zoo te handelen, dat, oovermits het aan hun stont, hunne zoons te geeven aan Dochteren, en Dochters te neemen voor hunne zoonen, zy zorge zouden draagen, dat zulke ongelyke huwelyken van hunne kinderen, met de volkeren van dat Lant, welke 'de Heer verbannen hadde, nimmermeer geschieden, maar dat die, door hunne bestellinge, wierden uitgetrouwt aan zulken van hunne eigene natie, en dat wel voornaamelyk, om die reeden, dat anderzins hunne kinders aan de zwaarste verzoekinge, ter verleidinge, zouden zyn blootgesteld, door welken zy ook onvermydelyk zouden worden afgetrokken, en zich niet verbeelden moesten, dat hunne kinders, zoo wel waren opgevoedt, en zoo wel onderlegt in de kennisse der waarheden, dat voor die niet

te vreezen ware, maar veel eer eene gegronde hoop van hunne wederhelfde tot den dienst van den waaren Godt te zullen ooverhaalen.

Hoe! Waerdste Meedebroeders, zegt my, steunt dan niet deeze wet op het natuurlyke recht, en de macht der ouderen, die alleen van den wetgeever hier bepaalt wort, om geen verkeert gebruik daarvan te maaken: zoo toch deeze macht der Ouderen niet voor ondersteelt wiert, zouden niet die Ouders anderzins tegen *Moses* hebben kunnen inbrengen, „wel, „*Moses*, gy wilt dat wy voor onze zoonen „geene Dochters zullen neemen uit die Hei- „densche volkeren, noch onze Dochters zul- „len geeven aan zulke zoonen, maar weet, „het staat met ons zoo breed niet, van daar „omtrent bestellinge te maaken; daar wor- „den van onze kinderen geen Ouders gekent, „in het stuk des huwelyks, onze zoons, zon- „der met ons raat te pleegen, wat hun in „deezen betaamende, en nuttig wezen zou, „brengen in onze Familien in, Dochters van „die volkeren, welke de HEER verbannen „heeft, welke ons zyn tot eene bitterheit der „ziele, en onze Dochters verbinden zich „buiten ons weeten aan zoonen van die Af- „goodische volkeren, en verlaaten, tegen „onzen wille, en dank, hun volk, en 'sVaa- „ders huis, en gaan oover tot de Maatschap- „pye van die volkeren, welke liggen, onder „den vloek; hebt gy dan dien aangaande iet „te beveelen, o *Moses*, dat moet gy niet aan „ons, maar aan onze kinderen doen, die in „deezen, naar het goetdunken van hunne „oogen, en hatten handelen. Richt dan nu
dee-

deze getrouwe Dienstknecht zyne vermaande niet tot de kinderen maar tot de Ouderen, hy erkent daarmede, dat het der ouderen werk ware bestellinge te hebben, oover de huwelyken van hunne kinderen, wie zy in hunne Familien wilden ingebracht hebben, en wie daar van moesten uitgeslooten zyn.

Kan dan *D. Velingius* wel, met eenigen de minsten schyn teegen deze aantrekkinge, en toepassing van die woorden inkoomen? alleen zou zyn Eerw. moogelyk zeggen, dat recht, en die macht quam den Ouderen toe, in opzichte van ongelyke Huwelyken, maar niet in opzichte der zulke, die van hunne kinderen, onder hunne eigene Natie geschieden: ik kan my onmoogelyk byna verbeelden, dat *D. Velingius* zulks zou durven voorwenden, zonder scharmroot te worden, hy zal toch te wel weten, dat de Godt van Israël, in dien opzichte, niet minder den Ouderen dat recht toekenne: ik zal dan alleen deze duidelyke passagie bybrengen: zoo zegt de *HEER der Heerschaaren, de Godt van Israël tot alle die geuankelyk zyn weggevoert, die ik geuankelyk hebbe doen wegvoeren van Jerusaleem naar Babel; bouwvet Huizen, en woonet daarin, en plantet Hooven, en eetet de Vrucht daarvan, neemt Wyven, en winnet Zoons, ende Dochters, EN NEE-MET WYVEN VOOR UWE ZOONEN, EN GEEVET UWE DOCHTERS AAN MAN-NEN, dat zy Zoons, en Dochters baaren. Jer. XXIX. 4, 5, 6.*

Ik zoude my hieroover thans omstandiger uitlaaten, was dit niet van my, in dat myn Boekje, ten klaarsten, en oovertuigsten be-
weert

weert geworden, waarom het my vermoedelyk voorkomt, dat van niemand hierteegen eenige bedenkykheit zoude gemaakt worden, dan alleen van de zodaanigen, die zich door deze reedenen beklemten, dat zy door hunne Ouderen konnen gehindert worden, in de voltrekkinge van zulk een Huwelyk, dat zy naar hun eigen genoegen, buiten derzelver kennisse, en toestemminge, hadden uitgedacht.

Wat dunkt u dan, waerdfte Meedebroeders, zyn deze dingen alzo? moet het waarlyk niet hart voor een genereus gemoet vallen, dat daarop eenig heeft toegelegd, om Godts Woort, naar de eigene meininge, en oogwit des Geestes, by te brengen, tot ontdekkinge, en oovertuiging van die geenen, die anders wandelen, en zoo tot oeffeninge van waare Godtzaaligheid aan te dringen, dat zulk een, zegge ik, zoo hardelyk, van eenen *Meedebroeder*, en *Amptgenoot*, in een geschrift, aan U wel Eerw. Vergaaderinge voorgelezen, teegen alle recht, en reeden, zal beschuldigt worden, zulk eene passagie teegen het oogwit des Geestes verkeerdelyk geapliceert te hebben? doch! laat ik my in dezen bedwingen, om, in dit stuk, niet verder te gaan, U wel Eerw. zelve zyn te veel verlicht, dat zy niet zien zouden, uit welk een beginsel deze dingen voortkoomen, en verstandig, wat U wel Eerw. post zal wezen omtrent zulk eenen, die zoo valschelyk zynen Naasten beschuldigt heeft.

Doch! ik moet tot een dardc staaltje oovergaan, waarin men echter meer, dan eene passagie, zal vinden aangetrokken, even of die
ver-

verkeerdelyk van my waren aangehaalt , en geapplicert : zyne woorden zyn deeze.

» III. Om te bewyzen , dat ynant , welke voorgeeft de Huwelyks-proclamatien niet verzuimt te hebben , uit eenige drift , ofte begeerlykheit , niet hoeft geloofd te worden , wyl het Koningryk van Christus niet bestaat in woorden , maar in kracht , 1 Cor. IV. 20. haalt de Heer de Witt pag. 82. by . Zy belyden wel , dat zy God kennen , maar zy verloochenen Hem met de werken , alzoo zy gronwelyk zyn , en ongehoorzaam , en tot allen goeden werke ondeugende. Tit. I. 16. En ondertuffchen Paulus spreekt daar gantsch duidelyk van die Joodsche Leeraren , welken de Christenen uit de Heidenen zochten te verleiden , tot het naavolgen van de Joodsche Kerk-gewoontens , gelyk duidelyk blykt uit de voorgaande versen , zoo zegt Paulus vs. 13, 14, 15, 16. Dit getuigenisse is waar , daarom bestraft ze scherpelyk , opdat ze gezond moogen zyn in het Geloof , en haar niet begeeven tot Joodsche fabulen ende gebooden der Menschen , die haar van de waarheit afkeeren. Alle dingen zyn wel rein den reinen , maar den bevlechten , en ongeloovigen en is geen ding rein , maar beide haar verstant , en conscientie zyn bevleekt. Zy belyden , dat zy God kennen , maar zy verloochenen Hem met de werken , alzoo zy gronwelyk zyn , ende ongehoorzaam ende tot alle goet werk ondeugende. En Paulus bevestigt dit in het eerste vers van het II. hoofdstuk. Doch gy spreekt het geene de gezonde Leere betaamt.

Eerst heeft het zyn Eerw. gelaaden op die woor-

woorden , dewelke wylezen. , 1 Cor. IV. 20. Het Koningryk van Godt bestaat niet in woorden , maar in kracht? Dit wil zyn Eerw. dat van my verkeerdelyk zou zyn toegepast , zonder , dat ik echter zien kan , waatin eigentlyk het verkeerde van die gemaakte toepassing van die plaatse zoude geleegeen zyn ; dezelve , erkenne ik , beweert ten bondigsten , dat zulken geene Onderdaanen van Godts Kooningryke zyn , die zulks alleen blootelyk met woorden voorgeeven , zeggende : Heer , Heer , en ondertuffchen niet doen den wille des Vaaders , die in de Heemelen is. Maar deezen zyn alleen de waare Onderdaanen , die van den Heere daarvoor erkent , en gehouden worden , welken , behalven het spreken van de Heilige Waarheden , dezelve ook werkelyk betrachten , en alzoo betoonen , door de Waarheit te zyn Vrygemaakt , en bequaam gemaakt tot allen goeden werke : en dus is dan Godts Koningryk in kracht alzoo dan al het doen , en laten uitwyft , dat men uit een beginsel van waare vernieuwing van harte , en staat , naar de Wetten van dat Geestelyk , en Heemelsch Koningryke zich gedraagt , zulks moet dan op alle de vetrichtingen , de borgerlyke zoo wel , als andere , zynen invloed hebben , en daarin moet blyken , dat men , by geen enkel voorgeeven van wat te kunnen praaten van 't Christendom , berusten moete , maar dat men het zelve , in allen zynen handel , en wandel , uit te drukken hebbe , zoo dat men van rodisomme een Christen zy , van welken kant men ook bezien mooge worden : zulks moet dan ook nootwendig in 't Huwelyk , dat een van de gewichtigste verrich-

tingen is, vernooten worden, wanneer men dat zelve zal willen in Godts vreeze aangaan, en vrymoedigheid hebben, om zynen Goddelijken zeegen daarop in te wachten: zal men nu dat zelve, op eene Christelyke wyze, aangaan, zoo moet men hier dit niet in woorden slegts voortgeeven, maar dit moet in de daat gezien worden: en wanneet geschiet nu zulks? dan immers, wanneer men zich daarin volkoomen gedraagt, naar het voorschrift van Godts Heilig Woort, en naar de Werten van den Lande: want hier te willen voorwenden, ik begin myn Huwelyk niet uit diergelyke driften, ik bedoel daarin geene aardsche grootheid, rykdommen, of eenige vermaakelykheeden van dit leeven, maar ik zoek daarin Godt te verheerlyken, en zal trachten myne wederhelfte tot Godt te brengen, opdat Godt ook, in de uitwerkinge van hare Zaaligheid, mochte verheerlykt worden: dit zyn alleen maar zegsworden, hoe fraai die ook luiden moogen, en eenvoudigen zich daardoor mochten laaten inneemen, wanneet naamelyk aan zulk een Huwelyk ten klaarsten kan ontdekt worden, dat het zelve niet oovereendraage, met het voorschrift van Godts Woort, en de Werten van den Lande, en daarom, wat zulk een ook mag voortgeeven, hy betoont zyn *Christendom* niet, op eene recht betaamende wyze, in dat zyn Huwelyk, en gevolgelyk wort deeze plaats hier te recht, volgens het eigen, en byzonder oogwit des Geestes, bygebracht, dewyle het zeker is, dat het byzondere, dat wy hier hebben voorgehouden, in 't algemeene,

ne, dat *Paulus* hier heeft opgegeeven, beslooten is.

Wat nu de tweede belangt, *Tit. I. 16. zy belyden wel, dat zy Godt kennen, maar zy verloochenen Hem met de werken, alzo zy grouwelyk zyn, en ongehoorzaam, en tot allen goeden werke ondengende.* Ik wilde gaerne van U wel Eerw. weeten, waerdste Meedebroeders, of ik ook, in myn Boekje, geloochent hebbe, dat die woorden des Apostels een byzonder uitzicht hadde op de *Joodsche Leeraaren*, welken de *Christenen uit de Heidenen* zochten te verleiden, en tot zich af te trekken, immers niets minder, dan dat, maar, dat byzondere vooruitstellende, oordeelde ik, dat daarin ook eene algemeene waarheit begreepen ware, in opzicht van allen, die zeggen, dat zy Godt kennen, en Hem verloochenen met de werken: althans van allen, die zoo bestaan, is dat eene vaste waarheit, en wel te meer, naadat zy, booven anderen, hebben voorgegeeven, meer te weeten, zy moogen zulks gelooven willen, of niet, dat zy grouwelyk zyn, en ongehoorzaam, en tot allen goeden werke ondengende.

Zoo toch eens *D. Velingius* voorgenoomen hadde, oover deeze woorden te Prediken, en zyn Eerw. hadde die uitgehaalt, en verklaart, naar dat byzonder oogwit, dat hy dacht daarin, met uitzicht tot de *Joodsche Leeraaren*, begreepen te zyn: Ik wil thans niet zeggen, dat byaldien dezelve thans noch in leeven waren, hem moogelyk van hun een zelfde bittere ontmoeting bejeegenen zou, als thans my van zyn Eerw. gebeurt; immers 't ware te duchten, dat zy allen, met eenen mont, hadden uitge-

roepen, dat is *laster*, *leugentaal*, *eer*, en *faamroovende*, ons dierwyze te benoemen, dat wy zouden zyn *grouwelyk*, *ongehoorzaam*, en *tot allen goeden werke ondeugende*; zyn Eerw. zou nu vry zeggen hebben, want die *Joodsche Leeraars* van oover lange doot zyn, maar hadden die, wanneer zy leefden, zich, op zulk eene wyze, teegen *Paulus* verzet gehadt, de Apostel bedoelt ons, in 't byzonder, dat is *haatelyk*, *liefdeloos*, en zulk een schrift, waarin hy die Verklaaringe heeft durven ter needer stellen, mag niet voor *Goddelyk* erkent worden, en schoon dat zelve, by verscheidene Gemeentens, al mochte zyn aangenoomen, moet echter het zelve uit den *bondel der reegelmaatige Boeken*, worden uitgeworpen: zouden zy waarlyk, alzoo doende, anders gedaan hebben, dan *D. Velingius* thans heeft ondernoomen te doen omtrent myn Boekje, als 't welk, omdat zyn Eerw. zich verbeelt, dat zyn Persoon daarmee zoude zyn bedoelt geworden, schoon het met nut, en stichtinge by veelen gelezen is, echter eevendaarom van U wel Eerw. zoude moeten geimprobeert worden, en dus achter de bank geworpen: ik ben verzeekert, dat U wel Eerw. gezaamentlyk teegen zulke *Joodsche Leeraars*, de *Goddelykheit* van *Paulus* Brief aan *Titus* zoudet bepleiten, en mannelyk hant- haaven, niet teegenstaande die Apostel zulke *Joodsche Leeraars*, in 't byzonder hadde in het oog gehadt, waarom ik dan ook vertrouwe, dat U wel Eerw. zelve daaruit zullen afleiden, onder welk eene verplichtinge U wel Eerw. liggen, om ook myn Boekje, reets geappro- beert,

beert, in weerwille van zulk eene ongegronde inspraake, voor geapprobeert te houden.

Doch! ik hebbe hier noch niet alles gezegt, dat ik zeggen moest: Wanneer nu *D. Velingius* tot de toepassing van zynen Text op zyne Gemeente zoude koomen, in welke zulke *Joodsche Leeraars* niet zyn, zoude hy zyn werk niet maaken van aan te toonen, dat vcele Naam-Christenen belyden, dat zy *Godt kennen*, en ondertusschen, als men hunnen handel, en wandel naagaat, betoonen, dat zy *Hem verloochenen*, met hunne werken, zoude hy dan ook daaruit dat besluit niet trekken, dat zy *grouwelyk zyn*, en *ongehoorzaam*, en *tot allen goeden werke ondeugende*? ik vraage dan, of U wel Eerw. niet moeten erkennen, dat zyn Eerw. in dat geval, volkoomen het zelfde verrichte, 't geen ik hier ben doende, buiten eenige Leerreede? zou het niet ten uitersten onbetaamelyk zyn, dat ymant uit de Gemeente daarom teegen zyn Eerw. opquam? zoude men niet oordeelen moeten, dat zulk een, die dat onderstont, hoe zeer hy zich wilde zuiveren, voor schurft moest gehouden worden, omdat zich kraauwde? wat moeten U wel Eerw. dan oordeelen, oover 't geene U wel Eerw. zien omtrent my gebeusen?

Ik gaa dan voort tot het vierde, 't zelfde wort van zyn Eerw. opgegeeven met deeze woorden.

„IV. Op pag. 108, en 109. zegt *D.* de
„Wit, dat *Ouders* zich *verhouden kennen*, om
„het wanbedryf *hunner Kinderen* te straffen
„(welk wanbedryf het gansche Boekje door
„duidelyk is een *Clandestine verloovinge*, en
M 3 Hou-

182 *D.C. de Witt verantwoording tegen de*

„ Houwelyk - voltrekkinge buiten 's Lants, en
 „ kennisse der Ouderen:) om *namelyk* Godts
 „ ongenade zich niet op den hals te halen ten ein-
 „ de de Heer niet genootzaakt zy, *tun* zulk een
 „ oordeel aan te kondigen, als aan den Priester Eli
 „ geschiet was, om dat by zyne Kinderen, als zy
 „ gezondigt hadden, niet eens zuur hadde aan-
 „ gezien. 1 Sam. III. 13.

„ Dat deeze Text verkeert geappliceert zy,
 „ blykt, wyl D. de Witt dezelve bybrengt,
 „ om te bewyzen de nootzakelykheit der straf-
 „ fe oover eene Clandestine verloovinge, en
 „ Huwelyks - voltrekkinge buiten 's Lants, en
 „ buiten kennisse der Ouderen, daar nochtans
 „ de zonde van Elies Zoonen was, *dat zy de*
 „ *offeranden stalen, en zich onrechtmatig toeëi-*
 „ *genden.* 1 Sam. II. 17. en *dat zy sloepen by*
 „ *die wyven, die met hoopen te zaamen quamen*
 „ *aan de deure der tente der te zaamen - konst.*
 „ 1 Sam. II. 22.“

„ t Smart my waarlyk, dat ik moete zien,
 Wel Eerwaerde Meedebroeders, dat U wel
 Eerw. met zulke ydele vitteryen, worden op-
 gehouden, en ik mynen kostelyken tyt daarmee-
 de moet doorbrengen, welke dingen, indien
 alzoowaren, gelyk *D. Velingius* gelieft voor te
 geeven, niets tot weezentlyk naadeel van myn
 Boekje, by Menschen van verstant zouden
 kunnen toebrengen: U wel Eerw. hebben ook
 naauwlyks eenige attentie van noode, om te
 bemerken 't geen, dat ik zegge: want, met
 den eersten opslag, zullen U wel Eerw. zien,
 dat ik, ter aangehaalde plaats, redeneere uit
 de behandelinge van rechtgeaarte Ouderen om-
 trent Kinders, hoedaanig het zich ook behoort

Gravamina van D. A. Velingius. 183

re toe te draagen, in Opzienderen der Kerke,
 zullen zy betoonen rechtgeaarte Vaaders te zyn:
 ik toone dan, hoe noode een Ouder koomt tot
 slaagen, met welke smarte hy zelve daartoe
 gebracht werde, hoe gaerne hy wenschte, dat
 hy zulks mochte naalaaten, en hoe hy echter
 daartoe eenig gedrongen werde, uit aanmerkin-
 ge van Godts ongenaade, welke hy ziet, dat
 hy, in naavolginge van den Priester *Eli*, zich
 gewisselyk zoude op den hals haalen, indien
 hy daarin naalaatig bevonden wiert: ik beroepe
 my hier op het gemoet van alle rechtgeaarte
 Ouderen, dat deeze zaaken alzoowaren; daaruit
 reedeneere ik nu alzoowaren, hoe smartelyk het dan
 allen welmeinenden Opzienderen der Kerke
 moet voorkoomen, dat zy dusdanige *delicten*,
 en *ergernissen*, in de Gemeinte, *zien exteeren*,
 die zy niet vermoogen ongestraft te laten
 voorby gaan, zy wenschten van gantscher
 harte, dat zy, zonder zich tegen Godt te
 bezondigen, daarvan tusschen houden: 't smart
 hun gevoelig, dat zy zich niet moogen ont-
 houden, en was het niet de kommer, van
 Godts ongenaade zich te zullen op den hals
 haalen, dat zy veel liever die misdaat passeeren
 wilden, tot een bewys, dat geen haat, of pas-
 sie hen dryve, om zich, tegen zulk een *wan-*
bedryf, en zulk eene *ergernisse*, te verzetten.

Wat wort dan hier uit myne woorden afge-
 leit, dat de Ouders die straffe moeten doen,
 wegens *Clandestine Huwelyks-verloovinge*, en
voltrekkinge buiten 's Lants, en *kennisse der Ou-*
deren? Want, of wel, in dat Boekje van
 dat onderwerp gehandelt wort, zoowaren het zel-
 ve echter, gelyk als het verbant uitwyft, daar

ter plaatse, niet het byzonder voorwerp der straf-oeffeninge, maar alleen, zoo als Ouders, in 'r gemeen, by de opvoedinge van hunne kinderen, te handelen hebben, omtrent alle wanbedryvens, welke zy daagelyks by de zelve ontdekken, ik geloove ook, dat Kinderen, die huwbaar zyn, en zich bereits heimelyk verlooft hebben, jaa hun Huwelyk buiten 's Lants, en kennisse der Ouderen voltrokken, niet wel meer door kastydinge te leeren, en te verbeeteren zyn, wanneer der Ouderen reedenen, en grievende smart, die hun daardoor wort aangedaan, geenen ingang op het hart der kinderen hebben kunnen maaken.

Edoch, 't zal hier voornaamelyk aankoomen op de aanhaalinge van dien text. 1 Sam. III. 13. die wederom van my, naar 't voorgeeven van *D. Velingius*, verkeerdelyk zou zyn toegepast: mag ik niet in tegendeel zyn Eerw. te gemoet voeren, dat hy my doe eene toepassing maaken, die by my niet gemaakt is, en dus zelve die woorden verkeerdelyk thuis brengen. Ik hebbe in het voorige betoogt gehad, dat die plaats van my niet zy bygebracht, in opzicht der straf-oeffeninge, welke Ouders zouden doen omtrent hunne Kinderen, wanneer zy zich aan *Clandestine verloovinge*, en *Huwelyks-voltrekkinge buiten 's Lants*, en kennisse der Ouderen, zouden hebben schuldig gemaakt, maar dat zulks van my zy opgenoomen, in betrekkinge tot de straf-oeffeninge, omtrent hunne minderjarige Kinderen, om hen, door dat middel at te brengen van het quaade. Lieve! waar is hier dan eene verkeerde toepassing? 't doet my leet, dat zyn Eerw. weegens eene

Cland-

Clandestine Huwelyks-verloovinge, en *voltrekkinge buiten 's Lants*, zoo geallarmeert zy, dat hy meine, dat nergens anders van, dan van dezelve, en de straffe oover die misdaat gesproken werde. 't Is my ondertusschen genoeg, dat ik op nieuws gelegenheit hebbe, om aan U wel Eerw. te doen blyken, met wat onrecht ik van *D. Velingius* beschuldigt ben van die plaatse verkeerdelyk te hebben geapliceert.

Doch! moogelyk zullen alle deeze zaaken, die *D. Velingius*, als bewyzen, teegen my heeft ingebracht, alleen als geringe *voorschermselingen* moeten worden aangezien, om den strijt te beginnen; nu zullen voorts de voornaamste troepen ten strijde worden angevoert. 't Zy verre echter, dat desweegen de moet my bezwyken zou. Wy luisteren dan eerst naer het geene hy vervolgens inbrengt, en, op welke wyze, hy dit invoert, 't geen dan op deeze wyze geschier.

„ En of deeze, en diergelyke staaltjens niet „ genoeg waren, heeft de ondergeteekende de „ Eere aan Uw Ews. voortehouden, dat, in „ dit boekje schriftuurplaatzen, door bydoen, „ en afdoen, en veranderingen, duidelyk worden bygebracht, tegen het oogmerk van „ Godts Geest, en eenen geheel-andere zin „ krygen, als in die plaatsen bedoelt wort.

Waarlyk! veel Geerde Meedebroeders, eene gantsch zwaare beschuldiging, die, zoo: de zelve waarachtig ware, genoegzaam ware, om myn boekje ooverhoop te werpen: maar hoe zwaarder dezelve ook weezen mooge, en hoe minder die van myne partye, met doorslaande

M 5

stuk-

stukken konne bewezen worden, hoe klaar- der de Geest van *D. Velingius* zich daarin oopenbaare, en hoe meerder aan Uwel. Ews. zal blyken, wat Uwel. Ews. omtrent zulk eenen zullen te doen hebben, die zynen *Broeder*, en *Amptgenoot*, zoo zwaarlyk beschuldigt heeft.

In het gemeen wil ik dan van Uwel. Ews. alleen hebben opgemerkt, dat zulke veranderingen van *byvoegingen*, en *afslatingen* dan alleen als *gevaarlyk* moeten erkent, en gehouden worden, wanneer daardoor *andere leerstellingen* worden opgegeeven, die niet overcen komen met de gezonde woorden van Christus, maar in tegendeel *dwaalingen*, en *ketteryen begunstigen*, en *werkelyk bevorderen*, hodaanig Uwel. Ews. nu uit het geene *D. Velingius*, als bewyzen, zal bybrengen, waarmede hy zulks zal willen staaven, zullen zien, dat geen een ten voorschyn koomt, en dus wat beslag zyn Ew. hier omtrent maaken mag, by den aanvang, en by zyn besluit, dat echter hier niets weezentlyk voor my te vreezen zy.

Ne zyn 'er veranderingen in woorden, door *byvoeginge*, of *afslatinge*, welke nochtans geen weezentlyke veranderinge in de zaaken maaken, waarvan gehandelt wort, maar alleen strekken, 't zy tot naadere ophelderinge van den zin, 't zy dat wy een gedeelte achter weegen laten, omdat alle die woorden, welke, in zulk eene passagie, gebreezigt worden, niet tot 't oogmerk dienen.

Zou nu zulks quaaelyk konnen geduit worden, dan moest men eerst onze *Getrouwe Neerlandische Oorvertetter*s aanvallen, die, in hunne

Neer-

Neerlandische Vertaalinge, verscheidene woorden hebben ingelaft, tot naadere zinsvullinge, welke zy tusfchen twee haakjens, onderscheits-halve, geplaatst hebben, en, dat zelfs opmerkelyk is, hier en daar eenen anderen zin uitleeveren, dan wel eigentlyk de woorden, in de Gront-Taale, meedebrengen. Ik zou te moogelyk hier van meer bewyzen konnen bybrengen, dan Uwel. Ews. verlangende naar het einde van deeze myne *verantwoordinge*, zouden begeeren: ik wil ook Uwel. Ews. niet vermoeden, 't zal my echter gegunt zyn, een eenig bewys, tot een staaltje by te brengen: Pf. XXIV. 6. leeze ik, in onze *Neerlandische Vertaalinge*, die *uw aangezichte zoeken* (dat is) *Jacob*. Uwel. Ews. zien zelve, zonder myne aanmerkinge, dat het wordeken *dat*, door onze *Geleerde Taalsmannen*, in die woorden zy ingevoegt, schoon het zelve in de Gront-Taale niet gelezen wort, gelyk ook daarom het zelve van hun tusfen twee haakjens is geplaatst geworden: Nu die inlaffing van dat wordeken brengt ons aanstonts in gedachten, dat de zin van deeze woorden zoude zyn, *dat is Jacob*, of dat ware volk, dat met den naame van Jacob zoude moeten benoemt worden, die *uw aangezichte zoeken*, te weeten, het aangezichte van Godt, om dien Heer voor zich gunstig te erlangen: in de Gront-Taale liggen de woorden in deezervogt: *מִבְּקֶשׁ פָּנֶיךָ יְיָ*

welke wy oordeelen, dat op deeze wyze moeten vertaalt worden, *die uw aangezichte zoeken*; *Jacob*. dus wort hier eigentlyk *Jacob* aan gesproken, en gezegt, dat *zyn aangezichte*

werde,

188 D. C. de Witt verantwoording teegen de

wierde, om met hem voortaan in vriendschap; onder de oeffeninge van eene gemeenschap der Heiligen, te moogen verkeeren; dus die woorden in de Gront-Taale, eenengeheel anderen zin opleeveren, dan eigentlyk onze Vertaaling, door die inlaffinge van dat wordeken *dat*, meedebrengt. Ik zoude deeze myne gezegdens naader kunnen aandringen, indien dit niet omftandig van my ware verricht geworden, in *het Raatfel-gezichte* van den Heere LACH, in deszelfs laafte *aanhangfel*, werwaerts ik Uwel. Ew. dan heenen zende.

Het zal ondertusfchen met Uwel. Ews. goervinden zyn, dat ik noch een bybeeld aanvoere, in 't welk een groot gedeelte der woorden zyn met voordacht achtergelaaten, en dat zelfs van eenen Goddelyken Schryver, die daar in de leidinge des geestes gevolgt is: immers ik leeze *Luc. III. 6. En alle vleefch zal de zaaligheit Godts zien.* Alle Uitleggers koomen daar in oover een, en het gantfche verbaat van zaaken wyft zulks ook uit, dat de Euangelift *Lucas* zyn oog geflaagen hebbe, op de woorden *Jef. XL. 5* alwaar ik leeze: *En de heerlykheit des HEEREN zal geopenbaart worden; en alle vleefch te gelyk zal zien, dat het de mont des HEEREN gefproken hebbe.* Uwel. Ews. ftaan by zich zelven ten volien oovertuigt, dat 'er vrymeer woorden by *Jefaias*, dan by *Lucas* gevonden worden, want eigentlyk worden die woorden *de heerlykheit des HEEREN zal geopenbaart worden*, by den Euangelifchryver *Lucas* niet geleezen, die zich alleen bepaalt tot het laafte gedeelte van dat vs, 't welke hy dan noch niet ooverbrengt, zoo als die woorden ei-

Gravamina van D. A. Velingius. 189

eigentlyk by *Jefaias* liggen, maar in deezer-voegen, *alle vleefch zal de zaaligheit Godts zien*: ik denk niet, dat Uwel. Ews. van my zullen vorderen, dat ik bloot legge, hoe *Lucas* die woorden dierwyze hebbe oovergebracht, of op welken gront, en met wat recht, hy zulks gedaan hebbe, en welke naadruk daar in ligge, zulks zoude my te verre doen afweiden: ik vooronderftelle, dat Uwel. Ews. in 't kort daarop voldoend bericht zullen ontfangen door het werk, dat van mynen *Ampigenoot* den Heere CLEMENS oover *Lucas* zal worden uitgegeeven. 't Zal mygenoeg zyn, dat Uwel. Ews. hieruit zullen oovertuigt worden, dat het geene misdaat zy eenen Text met eenige veranderinge van byvoeginge, of verkortinge op te geeven, jaa zelfs onder andere woorden, gelyk *Lucas* in deezen gedaan heeft, bytebrenge, zonder daarom van misdaat te konnen befchuldigt worden, gelyk nochtans hier van *D. Velingius*, op eene gantfch onvriendelyke wyze, gefchiet.

Doch! laat ons hier by geene algemeene befchouwinge van dit bezwaar blyven ftaan maar tot de byzonderheeden der befchuldigingen oovergaan, waarin zyn Ew. by vervolg, aldus fpreekt.

„ Ten bewyze dient

- „ 1. Dat de 200 eeven getoemde text r.
- „ *Sam. III. 13.* in het boekje pag. 109 gele-
- „ zen wort, *dat by zyne kinders, als zy gezon-*
- „ *digt hadden niet eens zuur hadde aangezien.*
- „ En 'er ftaat niet alleen in de Gront-Taal
- „ maar ook, in 'onze overzettinge, *als zyne*
- „ *zoonen zich hebben veruloekt gemaakt zoo heeft*
- by-

190 D. C. de Witt verantwoording tegen de

„byze niet eens zuur aangezien, en dus wort
„zich vervloekt gemaakt hebben hier verandert
„in gezondigt te hebben, 't welk niet alleen
„een Groot onderscheid is maar ook den zin
„geheel verandert, en direct stryft tegen het
„oogmerk van den Heiligen Geest, 't welk
„is en de zonde der zoonen Eli en de lafheit
„des Vaders in derzelver swaarheit aantetoo-
„nen.

„Wie hadde niet gedacht, dat hier eene zaak
van het uiterste gewichte zoude zyn voortge-
bracht, en zoo Uwel. Ews. wel letten, zoo is
het in de daat niets. Ik hebbe die woorden,
als zy zich vervloekt gemaakt hadden verandert
in deeze woorden: *als zy gezondigt hadden*,
hebbe ik dan ook daarin gezondigt? is dan
zich *vervloekt te maaken* geene zonde? ja zal
D. Velingius zeggen, maar geene zoo zware
zonde, als hier door Godts Geest, ter ver-
zwaaringe van de misdaat van Eli wort aan-
geteekent. Maar ik wilde dan wecten, of Ou-
ders niet verplicht zyn, om hunne kinders
zour aan te zien, dan alleen, wanneer zy *zich*
vervloekt gemaakt hebben, met *wyven te beslaa-*
pen, en *het offersteelsch te steelen*; moet dan een
Ouder alles door de vingeren zien, zoolange
de kinders niet tot dat uiterste van godtloos-
heit gekoomen zyn? ik beroepe my op het ge-
moet van Uwel. Ews. zoo veel als het geluk
hebt, van Vaaders te zyn, of gy vrymoedig-
heit vint, om alles in uwe kinderen oover te
zien, zoo lange zy zich aan die byzondere
misdaat van Eli's zoonen niet hebben schuldig
gemaakt?

Ik twyffele nu geenzins, of Uwel. Ews.
zul-

Gravamina van D. A. Velingius. 191

zullen my allen, met eenen mont antwoor-
den, dat gy u zelven verplicht kent uwe kin-
ders, weegens de minste wanbedryvens, *zuur*
aante zien, en te bestaffien, op dat niet, wanneer
gy daar in naalaatig mochtet bevonden wor-
den, de zonde van Uwe kinderen, door Uwel.
Ews. lafheit tot die hoogste mochte steigren,
dat zy uitbarste tot de zelfde ergerlyke boos-
heit, als die van Eli's Zoonen, als wetende
dat *een kint, dat aan zich zelven gelaaten is,*
beschaame zyne Moeder Spreuk. XXIX. 15. Hoe
konnen dan Uwel. Ews. het vrecmt vinden,
dat ik my, by het aanhaalen van die plaatse,
in algemeene bewoordinge hebbe uitgelaaten,
en wel in zulk eene bewoordinge, waaron-
der niet alleen mindere afwykingen worden te
kennen gegeven, als daagelyksche struikelin-
gen, en zwakheeden, die noch tegen den
wille der Heiligen, by hun zyn oovergeblee-
ven maar ook *Groove*, en *enorme* zonden, de-
welke van stoute zondaaren, met eene opge-
heevne hant, tegen Godt of den naasten,
bedreeven worden. Zou niet Petrus dat woort
van zondaaren, in dien hoogen trap neemen,
wanneer hy vraagt *waar zal de godtlooze, en de*
zondaar verschynen? Pet. IV. 18. Wort ook
niet van de Mannen van Sodom aangeteekent
dat zy waren *grote zondaars voor het aange-*
zichte der HEEREN? Gen. XIII. 13.

Maar waartoe zal ik my hier meede omstan-
standig ophouden daar deeze dingen Uwel.
Ews. allen te oovervloedig bekend zyn, en oover
zulks de nulliteit van zulk eene uitgezochte be-
zwaarnisse tegen myn boekje ingebracht, aan
Uwel. Ew. van zelfs zal oopenbaar zyn.

Maar

Maar moogelyk zal dit myne misdaat zyn, dat ik niet die eigene woorden van 's Heeren Geest ter needer gestelt, hebbe aangerokken, maar andere, in der zelve plaats gebeezyt hebbe. Doch! waar is my dat verboden, of gelast, dat ik juist in allen deele de zelfde be-woordingen gebruiken moete, zonder eene hair-breete daarvan af te gaan, schoon ik ook weezentlyk de zelfde zaaken mochte stellen, gelyk ik nu hebbe doen blyken? zou ik ook dit uit het voorbeeld der Apostelen moeten be-sluiten, wanneer zy deeze of geene schrif-tuurplaats uit het O. T. aantrekken: immers ik denke niet, dat *D. Velingius* zich daarop zal willen beroepen; want dan moet hy zyne zaak lange, met kosten, en al verlooren geeven. Ik wil dan alleen, dat men zich herinnere de aantrekkinge van *Jes. XL. 5.* van den Euan-gelift *Lucas* in zyn Euangelium Cap. III. 6. daar immers eene groote verandering van uit-drukkingen te vinden is. Maar opdat ik hier niet mochte verdacht gehouden worden, dat ik my, met eene eenige schriftuurplaats wil-de behelpen, zal ik hier eene andere, niet min duidelyke, tot naadere oovertuiging, bybren-gen. De Apostel *Petrus* gebruikt Cap. IV. 18. van zynen Eersten brief; deeze naadrukkely-ke betuiging, *En indien de rechtvaardige naau-lyks zaalig wort, waar zal de godtlooze, en de zondaar verschynen?* Niemand der Uitlegge-ren twyffelt, of *Petrus* wyft, met den Vin-ger, op de plaats *Sprenk. XI. 31.* Maar vin-den wy daar ook de zelfde woorden? niet min-der dan dat, 't is eene geheel andere uitdruk-kinge van woorden, en wel deeze: *ziet! den*
recht-

rechtvaardigen wort vergolden op de Aarde: hoe-veel te meer den godtloozen, en zondaar. Wel! hebben dan de Euangelisten, en Apostels de woorden der Propheten, onder andere uitdruk-kingen, moogen aanhaalen, zonder daarin zich in het minste te bezondigen, zullen U wel Eerw. dan dit in my, als eene misdaat, willen erkennen?

Zyn Eerw. zal boovendien noch eene ande-re plaats allegeeren, die van my quaalyk zou zyn bygebracht, met *bydoen*, of *veranderen* tee-gen het oogwit van den Heiligen Geest, laat ik 's Mans eigene woorden dienaangaande op-noemen, en in alle derzelver kracht, zoo als die zyn aangedrongen, opgeeven.

2. „ Dat de plaats van Paulus *Rom. XVI. 17, 18.* in het Boekje pag. 65. geleezen „ wort *achtneemen op den geenen, die ergernis- „ sen aanrichten, en van dezelve niet af en wy- „ kes.* Daar nochtans, en in de Grent-taal, „ en in onze Ooverzettinge duidelyk geleezen „ wort, *achtneemen op den geenen, die erger- „ nissen aanrichten NB. tegen de Leere, en wyk „ af van dezelve.* „ Daar D. de Wit de ergernissen algemeen „ neemt, en de drie woorden *tegen de Leere* „ geheel afstaat, en dus den zin ten eenemaal „ verandert, gelyk ook zegt, *die van dezelve „ niet afwyken*, daar Paulus vermaant *wyk af „ van dezelve.*“

Ik hebbe waarlyk gedaacht, dat 'er by zyn Eerw. meer schaamte zoude geweest zyn, dan dat met zulk eene bedenkinge zou onderstaan hebben oopentlyk optekoomen; hebbe ik toch gezondigt met de ergernisse in 't algemeen te

noemen? loochene ik daarmee de ergernisse teegen de Leere, of sluit ik die zoowel niet in, als ik, volgens myn byzonder oogwit, begrype eene ergernisse, in opzicht van den wandel.

Staat het toch my niet vry, eene passagie van Godts Woort aantehaalen, zoo verre die alleen tot myn byzonder oogwit dient, wanneer ik wel verre af ben van het geene, dat in den Text geleert wort, teegen te gaan, maar veel eer te erkennen, en te bewyzen: zou dit niet zelfs van de Apostelen bedreeven zyn, in 't aantrekken van deeze of geene Schriftuurplaats uit het O. T. Ik lees Ps. LXIX. 26. *hun Paleis zy verwoest, in hunne Tente zy geen Inwoonder*: nu die plaats wort van Petrus, en wel op de leidinge des Geestes in diervoegen aangetrokken; zyne Woonsteede werde woest, en daar zy niemand, die in dezelve woone. Hand. I. 20. Eerst zal ik opmerken, dat Petrus niet aantrekke die woorden in *hunne Tenten*, welke toch, in gemelten Psalm, iet onderscheiden zullen willen zeggen van die woorden *hun Paleis*: Zal ook daarom Petrus niet ter goeder trouwe gehandelt hebben, in het bybrengen van die passagie, of iets verricht hebben teegen het oogwit van den Geest, wiens leidinge hy echter, in het voortbrengen van dezelve, volgde? wil ook daarom D. Velingius teegen Petrus inleggen? neen, wat hout zyn Eerw. dan daarvan te rugge? daar hy, ziet! zynen Broeder tracht desweegen schuldig te maaken, en een vonnisfe der veroordeeling oover zyn Boekje by U wel Eerw. uit te werken: 't zal moogelyk de eerbiet weezen, welke by aan

Pe-

Petrus verschuldigt is, als die hier gedreeven wort, door den Heiligen Geest. Ik beken gaerne, dat ik die leidinge des Geestes, in myn schryven, niet gehad hebbe, en wel verre van eenige vermeetele gedachten, van my zoo iet aan te maatigen, maar dat meine ik echter, dat het geen ik toen met zulke Mannen, en op derzelver voetspoor geschreeven hebbe, zulks als ware het eene gantsch onbetaamelyke aanhaaling aan te merken, die niet gedraagen mocht worden, maar waarom U wel Eerw. genootzaakt zouden zyn, een werk te improbeeren, door te stryken, en eene snoode misdaat zy, als waardoor niet alleen dat myn Boekje, maar genoegzaam Petrus zelve, schoon de leidinge des Geestes gevolgt hebbende, van U wel Eerw. van ter zyde zoude veroordeelt worden. Waar zouden deeze dingen heenen? laat ik mynen Geest hier oover bedwingen, dit aan zyn Eerw. Jongheit toeschryven, en wenschen, dat in 't vervolg meer verstant in Godts Woort ontfangen mooge.

Maar noch moet ik met die eigene woorden van Ps. LXIX. 26. D. Velingius noch naader oovertuigen: in dien Psalm wort gezegt: *hun Paleis zy verwoest, in hunne Tenten zy geen Inwoonder*. Die woorden worden daaruit bygebracht, als van veelen, *hun Paleis, hunne Tenten*, en eeven zoo liggen ook die woorden in de Gront-tale טִירָתָם en נִחְלִיתָם noch-

rans trekt Petrus dezelve indiervoegen aan, eeven of 'er alleen van eenen einigen Persoon gesproken wiert, *zyne Woonsteede werde woest, en daar zy niemand, die in dezelve woone*: in den

N 2

griek-

196 D. C. de Wilt verantwoording tegen de

griekſchen Text leezen wy γεννηθῆναι ἐκ τοῦ
 αἵματος ἑρμῆος, καὶ μὴ ἐξ αἵματος καὶ ὕδατος
 by aldien nu eens zulk eene aanhaaling van my
 geſchied ware, dat ik woorden, die van vee-
 len gezegt waren, tot een eenig onderwerp
 hadde te huis gebracht, en gezegt, dat het
 zelve daarmee in 't byzonder ware bedoelt
 geworden, lieve! hoe zoude ik worden uitge-
 kreenen, gelyk roch thans geſchied, omdat het
 geen ik in het gemeen tegen de *Clandestine*
verloovinge, enz. geſchreeven hebbe, geoor-
 deelt wort op een byzonder onderwerp toe-
 paſſelyk te zyn, als een, die de woorden ver-
 anderde, en alleen, naar myn oogſwit, en niet
 naar dat van den Heiligen Geest, thuis bracht,
 en ziet! nochtans doet zoo Petrus, en ver-
 klaart zulks, voor eene gantſche Vergaaderin-
 ge, dat daarmee byzonder zy aangewezen de
 verrader Judas: want zoo hadde die Apoſtel,
 op vs. 16. geſprooken hadt: *Mannen Broeders!*
deze Schrift moet vervult worden, welke de Hei-
lige Geest, door den mont van David voorzegt
heeft van Judas, die de Leidsman geweest is der
geenen, die Jefus vingen. Hier moet men niet
 zeggen, dat dir van Petrus geſchied zy, alleen,
 by zekere accommodatie: Verre daarvandaan,
 maar volgens het eigene, en byzondere oog-
 wit des Heiligen Geestes: dir meine ik, dat
 onweedeſpreekelyk zoude kunnen betoogt
 worden, indien wy ons daarover wilden uit-
 laaten. Daar dan dit nu Petrus heeft gedaan,
 en eenige veranderinge gemaakt in de woorden
 van den Geest, om die tot hun byzonder oog-
 wit thuis te brengen, en dus daarin niet tee-
 gen, maar met den Geest heeft geſprooken
 ge:

Gravamina van D. A. Velingius. 197

gehad, zal men dit nu my betwiften, en dit
 als zulk een merkelyk bezwaar tegen my wil-
 len opgeeven, welk een uiterſte ongerymtheit,
 zoo direct aanlopende tegen het gebruik,
 't geen de Apoſtels zelve gemaakt hebben van
 's Heeren woort?

Maar hier zal noch een nieuw bezwaar in
 deeze myne aanhaalinge gevonden worden,
 dat ik in dien text van Rom XVI. 17, 18.
 zegge; *die daar van niet afwyken*, daar eigent-
 lyk Paulus zegt: *wyk af van dezelve.*

Voor eerſt wilde ik wel eens weeten, of
 daarin eenige misdaat ligge, dat ik die uitbren-
 ge, *die daarvan niet afwyken?* Stryden ook
 die woorden tegen de gronden van de leere,
 dat de godtloozen, in zich zelve aangemerkt,
 onverbeeterlyk zyn, en zich weigeren te be-
 keeren? immers met dezelve wort niet anders
 aangewezen dan derzelver volharding in het
 quade; iet, dat 's Heeren Geest niet vreemt
 is van dusdanige Menſchen te geruigen, 't geen
 ik, als te oovervloedig bekend, thans niet
 deduceeren zal; alleen zal ik eene paſſagie by-
 brengen, die zyn Eerw. zoo hy des bedenkin-
 ge mochte maaken, ten vollen oovertuigen
 zal. *De godtlooze bedenkt onrecht op zyn leger,*
by ſtelt zich op eenen weg, die niet goet is, het
quaat verwerpt hy niet, Ps. XXXVI. 5.

Maar zoude het niet kunnen gebeuren, dat
 ik eene Schriftuurplaatſe, onder het ſchryven,
 uit myn geheugen, aanhaalenke die in alles
 niet woordelyk uitbracht, zoo als die wel in
 den Text, geleezen wierd? zou dit ook ymant
 worden toegereekent? wat zou dan D. Velingius
 grene gelegentheit hebben, van zich ree-

198 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

gen de *Outvaders*, op te zetten, by welken men verscheidene staalen daarvan zoude kunnen vinden?

Laat zyn Eerw. die *Outvaders* rusten, waarom dan ook my niet? of zou ook *D. Velingius* van gedachten zyn, dat achter deeze woorden, daarvan niet wyken, wat schulde, in opzicht van zulken, die zich aan *Clandestine Huwelyk-verloovinge*, en *voltrekkinge buiten 's Lants*, en *kennisse der Ouderen* mochten hebben schuldig gemaakt, die hunne misdaat weigerden te erkennen, en met needtige schultbelydenisse zich te onderwerpen, dat my noch voortkomt, als de eerste stap tot zulker reddinge, in tegendeel, met het *ooverspeelig wyf*, *hunnen mont afwissen*, en zeggen, *ik hebbe geen ongerichtigheit gewrocht*, Spr. XXX. 20. Zou dat verwyt, dat, naar zyne gedachten, achter dezelve mochte verhooren zyn, zyn Eerw. raaken, even of hy daarmee wiert uitge- teekent, zoo geloove ik, dat hy moogelyk tot hiertoe, de eenige zal weezen, dien dit is in gedachten gekoomen.

Ik zie wel vooruit, Waerdste Meedebroeders, dat *D. Velingius* het my zeer noode zal gewonnen geeven, met welke billyke reeden ik ook meine te pleiten; hy zal blyven roepen, dat het my niet toestaat, eenige woorden in den Text te voegen, zoo wil ik alleen van U wel Eerw. weeten, of het my niet ten uitersten vrystaat twee plaatsen in een te smelten, en die zoo onder elkandere te vereenigen, als of die eene eenige plaats uitmaakten. Hoe zeer nu zyn Eerw. hier teegen mochte willen inkoomen, zoo zullen toch U wel Eerw. weeten,

Gravamina van D. A. Velingius. 199

ten, dat dit niet vreemt zy aan *Paulus*, die, op zulk eene wyze, gehandelt heeft: laat ik alleen een eenig staaltje bybrengen, dat ook alleen genoeg zal zyn tot volle oovertuiginge; immers Rom X. 8. leezen wy, *gelyk geschreeven is, Godt heeft hun gegeven eenen Geest des diepen slaaps, oogen om niet te zien, en ooren om niet te hooren, tot op den huidige dag.*

Dat die Apostel zich daar beroepe op een getuigenisse der Propheten, is uit die woorden, *gelyk geschreeven is*, van zelve oopenbaar: in den eersten opslag zouden wy oordeelen, dat *Paulus* ons alleen wyze tot eene eenige passagie: doch als wy eenige naadere oplettentheit bybrengen, zien wy, dat die Apostel ons tot twee byzondere plaatsen heenen wyze, welker eene wy vinden *Jes. XXIX. 10.* en de andere *Jes. VI. 9, 10.* Welke beide van hem tot eene gesmolten worden; waarom staat het dan my niet vry op eene zelfde wyze te handelen? dat ik woorden, die elders in de Schrift gevonden worden, en van onbekeerde Menschen getuigt worden, die in eene plaats doe te zaamen koomen; ik meine dat ik by alle onpartydigen, en dus by U wel Eerw. in 't byzonder, de toestemminge, en goetkeuringe zal vinden.

En oover zulks geblykt aan U wel Eerw. dat *D. Velingius* teegen de inlassing van deeze woorden niets, met eenigen gront, konne, of minoge inbrengen: ik denk immers niet, dat zyn Eerw. zeggen zou willen, dat men gantsch geen woort in den Text zou moogen inlaffen 't geen daarin niet gevonden wiert: moet ik, om dat stuk te voldingen, noch een nieuw

bewys uit de Heilige Schrift bybrengen, waarin echter zulks geschiede? de Euangelie-schryver Lucas verhaalt ons Cap. IV. 16-19. dat *Jesus*, in de Synagoge te *Nazareth* leezde de Prophetie van *Jes. LXI. 1, 2, 3.* Wanneer wy uw aandachtig luisteren naar 't geen de Heilant aldaar, ingevolge van het bericht van *Lucas*, gelezen heeft, hooren wy onder andere ook deeze woorden: *En den blinden het gezichte*, welke echter by *Jesajas*, in die passage, welke de Zaaligmaaker gelezen heeft, niet gevonden worden; zyn die dan daaruit verlooren, en alleen by *Lucas*, door deeze zyne aantekkinge, bewaart? Dit geloove ik niet, dat van ymant zal worden torgestemt, die de *volledigheid der Heilige Schrift erkent*, en b.lyt. Zyn die hier dan ingelaft? is die inlating eerst door *Jesus*, by geleentheit van deeze leezinge, geschied? of heeft die eerder plaatje gehad? 't is hier myn werk niet, om dit te onderzoeken; ik vertrouwe ook, dat myn Ampt-genoot de Heer CLEMENS, by openinge van die woorden daarvan voldoende bericht geeven zal: voor my ik meinc voldaan te hebben, met de ydele, en ongegronde vitteryen van *D. Velingius* volkoomen te hebben weggenoomen.

Doch 'er is noch een nieuw staaltje, 't geen zyn Eerw. ten slot bybrengt, 't geene te fraay is, dan dat van my, met stilzwygen, zoude worden voorby gegaan; 't zelve wort van hem in deezervoegen opgegeeven.

„ 3. De plaats van Paulus, 1 Cor. VII.
„ 36, 37, 38 Wort, in het boekje pag. 34
„ gelezen, dat zy *trouwe* en by Paulus staat,
„ dat

„ dat zy *trouwen*, 't welk een heel andere zin
„ uitlevert, en ook *die haar ten huwelyk uit-*
„ *geeft*, die haar niet uitgeeft, daar nochtans
„ het woortje *haar* in de Gront-Taal niet en
„ is, en in onze Overzettinge tusschen twee
„ haakjens staat.

Moeten Uwel. Ews. zich niet verwonderen oover zulk een uiterste oplettentheit, en naaukeurigheid, welke zyn Ew. gebruikt heeft in het doorbladeren van dit myn boekje; en ik zou bynaa gelooven, dat zyn Ew. meer dan twee oogen daartoe hebbe gebezigt gehad, om op zulke geringe omstandigheeden te kunnen letten, om daaruit eene gewichtige zwaa-
righeit tegen myn boekje, ter bevordering van deszelts improbatie, in te brengen: zouden Uwel. Ews. ook kunnen oordeelen, dat ik my omtrent zulke beuzelingen, en ydele vitteryen beezig houde, daar een ygelyk ziet, dit of hier *trouwen* in plaats van *trouwe* gelezen wort, geen zulk een andere zin wort opgegeeven, welke aanloopt tegen des Heeren woort, waardoor eene eenige waarheit, daar in geleert, gekrenkt wort, of een dwaalgevoelen heimelyk geleert, en gesterkt wort: wel verre daarvandaan! waartoe dienen dan deeze dingen? konde dit niet eene drukfout zyn, die geheel buiten myn toedoen daar was ingekoomen? en daarom my niet te laste konde gelegd worden: zyn Ew. zegge niet, zoo het daarvoor hadde behooren erkent te worden, dat de zelve achter het Register, by de ooverige drukfouten hadde behooren aangereekent te worden: maar men weete, dat daar alleen de voornaame zyn vermelt, en niet die alleen

uit verzettinge, achterlaatinge, of vermeerderinge van eene Letter zyn gebooren, als welke ik oordeelde, dat, buiten myne aanmerkinge, van verstandige Leezeren genoegzaam zouden worden opgemerkt, en ik in geenendeel vermoeden konde, dat ymant daaruit iets nadeelig teegen myn boekje zoude willen afleiden.

Edoch! laat ik eens toegeevend weezen, dat dit geen drukfout zy, 't zal dan alleen een toelaatinge des Apostels aan eenen enkelen persoon te kennen geeven, die van *Paulus*, met opzicht tot veelen, in het veeltal, wort uitgebracht: is daarin nu eene misdaat, dat eene zaak tot yder eenen in het byzonder gebracht werde, die in 't algemeen tot allen was uitgebracht geworden, of als *Paulus* tot allen spreekt, sluit hy dan niet yder eenen in het byzonder in? zoo ja. Ik spreek dan in alles met *Paulus*, en kan ooverzulks in geenendeel beschuldigt worden, iet in 't geringste misdaan te hebben.

Beuzelingen zyn het, die gemaakt worden omtrent het wordeken *baar*, 't geene in de Gront-Taale niet gevonden wort, maar van onze Geleerde Taalsmannen is ingelast, en tusschen twee haakskens geplaatst. Lieve! is daarin eene misdaat, dat de twee haakskens van my niet zyn gestelt geworden? ik bekenne het, ik wist niet, dat ik tot zulk eene naakeurigheid verbonden ware; dat zal ik 'er thans uitmoeten leeren, geen text uit myn geheugen te schryven, als die dus niet weete, of en waar van onze *Taalsmannen* twee haakjens zyn geplaatst geworden. Doch! zyn Ew. moethier

tec-

teegen my niet inleggen, maar teegen onze *Neerlandsche ooverzetteren*, welken die inlatinge van het wordeken *baar* gemaakt hebben; zoo ras ik dan nu verneemen zal, dat *D. Velingius* zich onderwinden zal, zich teegen onze Geleerde *Taalsmannen*, in deezen, te verzetten, dan zal het eerst myn tyt worden, om uit het verbant van zaaken te beweerden, dat van de zelve het wordeken *baar* zeer wel zy ingelast, en dat ik in derzelver naavolginge 't zelve ook hebbe moogen ter neederstellen, schoon ik de twee haakjens van hungebeezigt, hebbe achterweegen gelaaten.

Dit alles nu voor af verhandelt hebbende komt *D. Velingius* weederom tot een besluit; om, uit aanmerkinge van alle die stukken, de improbatic van dat myn boekje, met eenen byzonderen, en zoo ik het zeggen mag, onbetaamelyken drift, te vorderen, zyne woorden zyn deeze:

„Deeze voorbeelden meent de ondergetekende overvloedig genoeg te doen blyken, „dat verscheide plaatzen van Gods heilig „Woort, in het boekje, bygebracht, en ge- „appliceert worden, ja dat zy verandert worden, zal dan de Wel Eerwaarde Classis „goetkeuren dat geene waarover de mont „der waarheit een wee uitspreekt? dat zy „verre!

In het gemeen kan ik hier op zeggen, dat ik alle deeze dingen, die hier ten besluite gezegt worden, met een dewydelyk recht, ten mynen voordeele, konne omkeeren, en zeggen, uit al het bereedeneerde tot hiertoe, met welke ik meene alle de grieven van myne partye

tye volkoomen te hebben weggenoomen, moet het voor Uwel. Ews. blyken, dat, in dit myn boekje, geene plaatsen verkeerdelyk zyn aangehaalt, toegepast, of verandert geworden, welke de zuivere Leer der waarheit, die naar de Godtzaaligheid is, zouden teegenspreken, of ondermynen, of eene andere leer invoceren, die niet oovereen quam met de Leere van *Christus*: in teegendeel op de gronden, en naar het voorbeeld der Apostelen, in allen deele, zy gehandelt geworden; waarom het dan ook niet anders weezen kan, of Uwel. Ews. ten vollen hier van oovertuigt, moeten dit myn boekje, beretts door Heeren *Gedeputeerden* geapprobeert, voorts voor wettig geapprobeert houden.

Ik zoude dus kunnen voortgaan, waerdsfe Meedebroeders, zonder my hier omtrent langer op te houden, maar de woorden, die op het slot van deeze Conclusie gevonden worden, nootzaaken my daarby een weinig te blyven stille staan, gelyk ook zulks van Uwel. Ews. ben verzoekende: de woorden, welke ik eigentlyk bedoel, zyn deeze, zal dan de *Wel. Eerwaarde Classis* goetkeuren dat geene, waarover de mont der waarheit een wee uitsprekt dat zy verre!

Ik kan geenzins ontveinzen, dat ik zyn Ew. die woorden, niet zonder eene innige ontroeringe, in Uwel. Ews. Vergaaderinge, hebbe hooren voorlezen, en, nu niet zonder alteratie, in deeze myne verantwoordinge, leeze, en ooverschryve: my dunkt, dat eene koude grilling Uwel. Ews. allen moet door de leeden gaan, en zoo iet Uwel. Ews. te ruggehouden van

van geene approbatie aan myn boekje te verleenen.

Laat dit ons echter niet te rugge houden van onzen aandacht daartoe eenigzins te bepalen, wie weet, het zal van achteren blyken, dat alleen de drift hem deeze woorden hebbe doen gebruiken, en zyn toelag alleen geweest zy, om Uwel. Ews. te verblinden, op dat hy alleen zynen zin mocht onfangen van myn boekje veroordeelt te zien.

Uwel. Ews. zien dan, dat *D. Velingius* zich hier beroepe op de woorden van den Zaaligmaaker, en wel zoo, als hy het wee hebbe uitgesproken gehad, maar ziet! 't wort hier van zyn Ew. niet gezegt, waar wy eigentlyk die *wees aankondiging* hebben aan te treffen. Ik beken wel, dat her, onder den Ouden dag, de gewoonte niet ware, van passagien aan te trekken, met Capittel, en vers te noemen, hoedaanig thans, onder ons, de gewoonte is, omdat men vooruitfelde, dat een ygelyk, tot wien men sprak, of aan wien men schreef, dat zelve wiste, waar die te vinden was; Ik wenschte echter, dat zyn Ew. van die goetheit geweest ware, van de zelve naader te hebben aangewezen, omdat ik de zelve tot hiertoe niet hebbe weeten te vinden, zooals naamelyk van *Jesus* een *Wees-aankondiging* gedaan wort, oover zulken, die, by het aantrekken van eene, of andere schriftuurplaatse, een woortje by, of afdoen; immers ik vinde die niet in alle de *wees'aankondigingen*, welke de Heilant, by geleegentheit van zyn afscheit van 't werk van zyne oopenbaare Bedieninge oover de *Phariseën*, en *Schriftgeleerden* heeft uitgesproo-

sprooken *Matth.* XXIII. noch by de aantuiging van alle die *Wetens*, welke van hem waren voorgesteld, wanneer hy verscheidene zaaligpreekingen jachter elkandere hadde voorgedraagen *Luc.* VI. 24--26. noch ook van 't geen ons voorkomt van *Jesus* te zyn uitgesproken zittende aan Tafel *Luc.* XI. 42. ook ben ik niet onbewust, dat de zaaligmaaker eens gezegt hebbe, *wee de werelt van der ergernissen*, want het is nootzaakelyk, dat 'er ergernissen koomen, doch wee den Mensch, door welken de ergernis komt *Matth.* XVIII. 7. hierop denke ik niet, dat zyn Ew. zal kunnen, of durven zeggen, dat zyn oog geslaagen ware; doch 't zal 'er moogelyk zoo naauw niet op aankoomen, of wy ook zulk eene betuiging, met de naadere byvoeginge van dat *wee* vinden: 'Er konnen toch zulke passagien zyn, die zaakelyk dat zelve aankondigen, al worden wy schoon niet ontwaar, dat die zelfde uitdrukking van *wee* daarmede gepaart gaa: 't zou hier echter eenige nootzaak gehad hebben, oovermitszyn Ew. bezig is zynen Amptgenoot te beschuldigen, wegens het achterlaaten, en veranderen van eenige uitdrukkingen; hier zoude ik in dit geval de woorden van eenen Latynschen Dichter moogen aanvoeren.

Turpe est Doctori cum culpa redarguit ipsum.

't Naaste, 't geen my dan, onder verbeteringe, voorkomt, dat van zyn Ew. wel mochte zyn bedoelt geworden, zyn de woorden, welke wy leezen *Openb.* XXII. 18, 19 *want ik be-tuige aan eenen ygelyken, die de woorden der pro-*
phetie

phetie van dit boek hoort, indien ymant tot deeze dingen toedoet, Godt zal oover hem toedoen de plaagen, die in dit boek geschreeven zyn, en indien ymant afdoet van de woorden des boeks van deeze Propheetie, Godt zal zyn deel afdoen uit het boek des leevens, en uit de Heilige Stadt, en uit het geene in dit boek geschreeven is.

Ik vertrouwe thans, dat Uwel. Ews. neevens my in die vooronderstelling zullen weezen, dat *D. Velingius*, die zoo-zeer yvert, dat geene aanhaaling van eenige passagie van Godts woort, geschiedde, dan volgens het eigen oogwit van Godts Geest, in het aantrekken van deeze woorden, de grootste zorg zal gedraagen hebben, dat hy zich niet teegen zyne eigene stelling bezondigde, want in zulk een geval zoude hy zich zelve dat *wee* op den hals haalen, 't geen hy aan eenen anderen met zoo veele stoutheit aankondigde.

't Is wat te zeggen, Waerdste Meedebroeders, onder eene aankondiging van *wee* te leggen, zoo als dat zelve niet van eenen Mensch, maar van den Heere zelve, den Mont der waarheit, wort aangezegd: wie zal ons toch bepaalen, dat dit alleen tydelyke rampen zoude meedebrengen? hoe bitter die voor het uitwendige mochten vallen, zo waren die toch noch gering, indien de ziel, 'smenschen eedelfte, en beste deel, daarvan bevryt ware, en met eeuwige zegeningen bekroont wierde: 't zou echter uit het gewoone gebruik van dit woort, in Godts woort, wel zyn op te maaken, dat daaronder alle geestelyke, en eeuwige oordeelen begrepen waren: Trouwens zoo wy op het verbant van zaaken, ter

deezzer plaatse, zouden willen acht geeven, zoo zoude die uitdrukking, dat de Heer oover zulk eenen zoude toedoen *de plaagen, die in dit boek geschreeven zyn, en zyn deel te zullen afdoen uit het boek des leevens, en uit de Heilige Stadt, en uit het geene in dit boek geschreeven is*, ons leeren, dat de zelve alhier, in haare hoogste, en sterkste beteekenisse, zoude moeten wotden opgenoomen. De Heemel beware zyn Ew. voor alle onheilen, en byzonder voor een eeuwige wee! en ik wil, met Uwel. Ews., wien eigentlyk dit wee zoude raaken, hem zeggenen ingevolge van den last des zaaligmaakers: *zeegent hen, die u vervolgen* Matth. V. 44.

Doch! laat ons eens zien, of het wel zoo breet met deeze plaatse gelegen zy, als wel door zyn Ew. wort voorgegeeven: zulken wort dan dit wee aangekondigt, *die tot die woorden toedoen, en afdoen*: 't zal 'er nu op aankoomen, wat door dit toedoen, of afdoen zal moeten verstaan worden. 't Moet zeker geene geringe misdaat weezen, daar zulk een vreesfelyk oordeel oover wort uitgesproken. 't Kan dan niet weezen eenige verklaringe en omschryvinge van die woorden te geeven, ter nadere ophelderinge, of afklaaringe van deeze, en geene woorden, wanneer men slegts een gedeelte van dezelve tot zyn oogwit noodig heeft; want dus waren alle die menschen de ongelukkigsten van alle scheptelen, die eenige verklaringen oover dit, of dat gedeelte van 's Heeren woort, 't zy by monde, 't zy by geschrifte voordroegen, en alleen, die volgens hun byzonder doelwit als een een gedeelte

te

re van deeze, of geene passagie, met achterlaatinge van de ooverige woorden daartoe gehorende, voorstelden; zoo zulks in diervoe-gen moeste genoomen worden, dan is het wonder, dat die van de Roomsche Kerke niet better van deeze woorden hebben gebruik gemaakt, om daarmede alle verklaringen, die van onze Belyderen oover dat woort, op de gegrontste wyze gegeeven zyn, en met welke zy getracht hebben alle de dwaalingen, en bygeloovigheeden der Roomsche Kerke te weedetleggen, teneemaale ooverhoop te werpen, onder dat voorwentsel, dat het een *bydoen*, en *afdoen* zy van dat woort, waarover de Heer zulk een Vreesfelyk oordeel heeft uitgesproken.

De zaak spreekt hier dan van zelve: die woorden moeten noodwendig, op eene andere wyze, genoomen worden. Men doet dan *tot Godts Woorden toe*, wanneer men booven, en, behalven dien weg, welke, in Godts Woort, tot zaaligheid, geopenbaart is, noch andere weegen weet uit te denken, en den Menschen aan te pryzen, om langs de zelve tot Godts zaalige gemeenschap te geraaken, ja de meenichte verplicht, om, met eene zelfde zoo geen meerdere onderwerpinge, zich daar naar te gedraagen, dan wel eigentlyk naar het voorschrift van Godts Woort * hoe die-
re,

* 't Geen wy hier ter neederstellen is geene eigene uitvinding, om langs dat middel onze gezegdens vrytepleiten, neen! voornaame Godtgeleerden, die voor ons geweest zyn, zyn van dit zelfde oordeel in deezen geweest: 't zal my gegunt zyn, om een en ander getuigenisse ter sta.

210 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

re, ook de Heer mochte betuigt hebben, tot de wet en het getuigenisse, zoo zy daar naar niet spreken, 't zal zyn, dat zy geenen daageraaf zullen hebben Jes. VIII. 20. Nu is dit ook afdoen van *deze Woorden*, wanneer men zeekere waarheeden die gekent, geloofd, en beleeden moeten worden, en zeekere plichten, die betracht moeten worden, zal men zaalig worden, wegneemt * en daar by aandringt, dat de

staafvinge van deeze onze gezegdens byebrengen. En wel eerst dat van den Hoog-Leeraar. HULSIUS in ultima Salomonis ad Cap. XXX. Proverbiorum vs. 6. Adhuc ad Verba Dei varia existit: nam aut ad partes, ac Libros Canonis adicitur spurius, & Suppositivus, aut ad Dogmata expressa in Scriptura adduntur traditiones, & dogmata alia non scripta, aut in interpretatione ad sensum alienius dogmatis adiungitur sensus, qui non in dogmate est, & cum eo consistere nequit. Adde enim etiam cum praefer scopum spiritus sensum adjicio, prout e contra dico, cum non plene omne, quod verba important, in expositione eloquor, negligens regulam illam notissimam Veritatis, quod verba scripturae possunt significare, id etiam alii, & revera significant. Doch mogelyk zal by sommigen van meer gewicht zyn, dat wy dit sterken uit de eigene woorden van den Vermaarden Hoog Leeraar Mark, en wel over deeze plaatse der Oopenbaaringe: zyn Hoog. Lw. schryft dan over het toedoen aldus. Est autem illud, a quo decoratur primo, additum ad haec in Libro hoc, & consequenter etiam tota scriptura, quae per illum clauditur, scripta; sive Theoretica, sive crassa magis per adscripta spiritui sancto verba pura, sive etiam subtilior per verba indecenter in alienos sensus detorta studiose, sicuti ab aeterno non defuerunt, qui scripturarum verba, & sensum pariter fallarunt.

* Willen wy nu weeten, wat die Hoog-Geleerde schryver door het afdoen verstaat, wy latieren alleen naat deeze zyne woorden. Ablationem de Sermonibus huius Libri perinde intelligere oportet, ut antea additionem, theoreticam, & practicam per ablata Verba & imminutionem Verum sensum eorundem. Quam non est cogitandum fieri tantum ab aliis hominibus, sed & ipsam, qui ad-

Gravamina van D. A. Velingius. 211

de menschen niet gehouden zyn, die naatekoomen: zulks nu geschiet ook niet alleen met dat oopentlyk te leeren, maar ook met die van ter zyde om verre te stooten, door het invoeren van zulke Leerstellingen, waardoor die gevorderde plichten genoegzaam worden om verre geworpen, of immers krachteloos gemaakt. Wy zeggen hier niets, of dit maakt zich, door oopenbaaringe van waarheit, aange-naam aan het geweten der menschen, als in Godis tegenwoordigheit. Opdat echter by niemant eenige bedenking dien aangaande ooverblyve, zoo zal ik dit, met de eigene woorden van den mont der waarheit bekrachtigen. En hy zeide tot hen, gy doet zeker Godis gebodt wel te niet, opdat gy uwe inzettigen zoudt onderhouden; want Moses heeft gezegt, eert uwen Vaader, en uwe Moeder, en wie vaader, of Moeder vloekt, die zal den doot sferven. Maar gylieden zegt, zoo een Mensch tot Vaader, of Moeder zegt, het is Korban, dat is te zeggen eene gaarve, zoo wat u van my zonde kunnen te nutte koomen, die voldoeft, en gy laat hem niet meer toe, iet aan zynen Vaader, of zyne Moeder te doen, maakende alzoo Godis woort krachteloos, door uwe inzettigen, die gy ingezet hebt, en dergelyke dingen doet gy veel Marc. VII. 9-13.

Nu, Waerdste Meedebroeders, moet gylieden oordeelen, of ook zulk een toedoeft, of afdoen van Godts woorden, in eenige van die stellingen te vinden zy, die *D. Velingius* nochtans,

addunt: Siquidem qui pro ingenio suo tractat scripturas, is uti non reperiet sepe, quae volet, ita inveniet, quae non volet, atque hinc truncandas existimabit.

212 *D. C. de Wilt verantwoording teegen de*

tans, als *bezwaarnissen* teegen myn boekje heeft gelieven in te brengen, oordeelt, bidde ik, in Godts vreeze, of van my eene eenige waarheit zy geleert, en aangedrongen geworden, die stryden zoude met de Leere van Christus, en zyne Apostelen, en die Leere, 't zy geheel, 't zy ten deele om verre werpen: oordeelt, zegge ik andermaal, of van my eene eenige waarheit, die gekent, of betracht moest worden tot zaligheid, zy weggenoomen. 't Is zoo verre, dat ik Godts gebodt van *Vader, en Moeder te Eeren* hebbe *krachteloos gemaakt*, dat myn gantsche boekje daarop dringe, en eenig, om dat ik daarop dringe, en kinders hunnen Ouderen wil doen gehoorzaamen, in alles, wat recht is, daarom wort my deeze moeielykheit aangedaan.

Zyn dan deeze dingen zoo, dat niets aan Godts woorden zy toe- of afgedaan? wat moeite ook *D. Velingius* zich zelve gegeven hebbe, omiet uit het zelve op te vissen; zoo erkent dan zelve, hoe gantsch onbetaamelyk het zy, Uwel. Ews. geweeten te willen prangen, door zulk een *wee's* bedreiginge, tot eene werkelyke improbatie van myn boekje; wat ik van deezen handel denke, wil ik, uit Eerbiet voor deszelfs Ampt, dat hy bekleet, noch verzwigen, en in het eenzaame aan Godt klagen, en bidden, dat deeze misdaat (immers zyn Eerw. moet my niet quaalyk neemen, zoo komt my dit voor:) van Godt hem genaadelyk vergeeven werde.

Dat eene moett ik Uwel. Ews. daaromtrent noch maar zeggen, dat Uwel. Ews. voor zulk eene ongegronde vloekbedreiginge niet willen vreczen, dat Uwel. Ews. zoude worden te rug-

Gravamina van D. A. Velingius. 213

rugge gehouden van hunnen post, maar gedenken aan de woorden van *Salomo*, die ik, ingevolge van het te voeren van my betoogde, met gront, en recht, alhier kan aanvoeren gelyk een *mussche is tot wegzweeven*, gelyk een *swaaluw tot vervliegen*, *alzo zal een vloek, die zonder oorzaake is, niet koomen* Spreuk. XXVI. 2. Ik zal het voorts ook aan Uwel. Ews. wysheit oovergeeven, wat Uwel. Ews. zullen oordeelen, dat 'er behoore gedaan te worden omtrent eenen, die, in diervoegen, zonder oorzaake, eenen vloek aankondigt, en Uwel. Ews. brengen wil, om *het goede quaat te noemen*, 't geen onvermydelyk den weg zoude baanen, dat oover zulken, welken dat doen, Godts *wee* gebracht werde, volgens *Jes. V. 20.*

Mochte ik nu afbreken, doch ziet hier wederom eene nieuwe beschuldiging, dat naamelyk in dit myn boekje, zouden geleert worden verscheidene zaaken, welke teegen de wetten van den Lande zouden aanloopen; eeven of het niet genoeg ware, my Godts vloek te hebben angekondigt, dat my ook noch boven dien de ongunst, en haat der Polityken mochte op den hals geschooven worden, en ik dus, als allet uitsaagfel, en afschrapfel zoude worden aangemerkt, zoo niet my eeven daarom alle moeielykheit, en verdriet te veroorzaaken, die my het leeven konde bitter maken. Nu ten einde dit te meer geloof by Uwel. Ews. zoude vinden, wort zulks bewezen, door het aantrekken van verscheidene *Artikelen van 't Echt-Reglement*: laat ik dit alhier, ten bewyze, dat ook dit my niet konne

214 D. C. de Witt verantwoording tegen de
doen schroomen, met 's Mans eigene woorden
voordragen.

„ Art. 6. BB dat 'er stellingen zyn, welke
„ stryden tegen de wetten van den Lande, be-
„ wyft de ondergeschrevene

„ 1. Wyl in dit boekje geleert wort, dat
„ *bei aan den Ouderen staat, wie in hunne Fa-*
„ *milien worden ingebracht, en wien zy daar van*
„ *willen uitgesloten hebben* pag. 29 het welke
„ duidelyk strydt tegen het Ehtreglement van
„ Hun Hoog Mogende alwaar Art. XLVI.
„ duidelyk staat. *Indien eenig Jongman, of jon-*
„ *ge Dochter boven de voorschrevene wyfswin-*
„ *tig, en twintig jaren respectie On weezende,*
„ *ende Ouders hebbende, verzochten ingeschreven*
„ *te worden, zonder te doen blyken van der zel-*
„ *ver Consent, zoo zullen de Magistraten, of Pre-*
„ *dikanten de Ouders van den Requirant, of Re-*
„ *quirante voor haar ombieden, ende de zelve na*
„ *insinuatie binnen acht, of ten langsten veertien*
„ *dagen daar aan wygerende, ofte in gebreken*
„ *blyvende te konnen, zoo zal de zelve wygerin-*
„ *ge, of niet comparitie, gebouden worden voor*
„ *Consent: maar indien zy compareeren, zal men*
„ *bei verschil, met der minne, of met uitsprake*
„ *de plano afdoen, waar na hun partyen zullen*
„ *hebben te reguleeren, behoudens evenwel ook*
„ *den geïntresseerden zyn appel, of reformatie in*
„ *cas van beswaarnisse:*

„ Want mach, en kan een Ouder het hu-
„ welyk van zyn kint niet tegen houden, zoo
„ de Rechter niet oordeelt dat de redenen,
„ welke gegeven worden, wettig zyn, zoo
„ staat *bei met aan een Ouder wie in hunne Fa-*
„ *milie worden ingebracht, en wien zy daarvan*
„ *wil-*

Gravamina van D. A. Vellingius. 215

willen hebben uitgesloten, 't welk nochtans D.
„ *de Witt zegt.*

„ 2. Pag. 30 zegt D. de Witt, *dat het ge-*
„ *zack den Ouderen zich zoo verre uit strekt, dat*
„ *bei aan hun staat hunne kinderen uit te vrou-*
„ *wen, daar nochtans, na de wetten van den*
„ *Lande, niet alleen veele meerderjarige,*
„ *maar ook minderjarige het consent hunner*
„ *ouders niet hoeven te vragen, ja die zelfs*
„ *niet door de Ouderen mogen worden inge-*
„ *sproken, neem eens alle weduwenaars, en*
„ *weduwen; zoo luit de XLVII. Artikel van*
„ *hun H. Mogende Ehtreglement: doch zo-*
„ *danige inspraak (der Ouderen) zal niet gel-*
„ *den tegen Weduwen, genomen dat zy minderja-*
„ *rig zyn, alzoo wy verstaan, dat zy door het*
„ *eerste huwelyk geemancipeert, en haar eigen*
„ *woogt geworden zyn,*

„ 3. D. de Witt leert in dit boekje dat
„ *meerderjarige, zoo min als minderjarige kin-*
„ *deren zich buiten consent der Oudren mogen,*
„ *of konnen verlooven, en dat de meerderjaargig-*
„ *heit geen onderscheit en maakt pag. 39, 41, en*
„ *elders.*

„ En ondertusschen de Wetten van den Lan-
„ de maken niet alleen dat onderscheit bui-
„ ten, maar ook in het cas van het huwelyk,
„ zie het Ehtreglement Artikel XLIII, XLIV,
„ XLV, XLVI, en XLVII.

„ 4. D. de Witt leert op pag. 41. dat *schoon*
„ *der Ouderen handen, by de meerderjarigheit van*
„ *hunne kinderen, door de Wetten meer mochten*
„ *gebonden zyn, die kinders zich echter aan*
„ *de grootste ongehoorzaamheit schuldig maken*
„ *wanneer zy namelyk zich verlooven buiten Con-*

„*sent der Ouderen.* By gevolg zondigen de
„kinderen, als zy handelen overeenkomstig
„de Wetten van de Hooge Overigheid en dan
„zyn wetten van den Lande zodanige, welke
„niet alleen de grootste ongehoorzaamheit
„toelaten, maar de zelve weinig verklaren,
„en die bevoorochten.

„Hoe zal dan de Wel Eerwaarde Verga-
„deringe kunnen goetkeuren een boekje te-
„gen de wetten van den Souverain, byzon-
„der over de generaliteit gegeven, aanloo-
„pende.

Ik moet zeggen, dat ik naauylks mynen ooren heb kunnen gelooven, wanneer ik deeze dingen, in onze Wel Eerwaarde Vergaaderinge, hoorde voorlezen, en nu kan ik naauylks mynen oogen gelooven, nu my die in die Copie van zyne *Gravamina* te leezen gegeven zyn, hier moet ik billyk uitroepen.

Quis tulit Gracchos de Seditioe querentis?

Zou ook ymant kunnen denken, dat zoo een, dien men zegt, dat voorgestelt ignorant te zyn, van het *Echt-Reglement*, en, wegens die ignorantie, tot dien verkeerden stap gekoomen te zyn van zyn Huwelyk buiten 's Lands, buiten eenige proclamatie van gehoorde, ter plaatse daar het behoorde, te laaten solemnizeeren, dat zulk een zich op dat *Echt-Reglement*, en verscheidene byzondere Artikelen daarvan, zich beroepen zou, en dat hy daarentegen zulk eenen beschuldige, die voor de handhavinge van dat *Echt-Reglement* pleit, en op deszelfs stipte onderhoudinge aandringt, jaa die daar-

daaromtrent zelf dit navolgende heeft ter neder gestelt blandz. 72. „ik bekenne dit zyn „menschelyke Wetten, maar zoo wy die wel „inzien, geenzins teegen Godts Heilig Woort, „maar daarop eenig gegront, en daarby zoo „heilzaam voor den Kerk- en Burgerstaat, dat „wy niet schroomen, ons daarop te verklaaren, dat zy, die zich daartegen opstellen, „teegen den Heere, en zyn Woort zich verzetten, en genoegzaam alle ordre, en sichtiginge versmaaden.“ Zoo wie van U wel Eerw. lust heeft, kan het vervolg, met 't welke ik zulks aandringe, in dat Boekje verder naaleezen bladz. 72. ik herzegge dan, zou hy, die daarop dierwyze aandringt, zich in 't geringste teegen dat *Echt-Reglement* willen verzetten, en dat, door eenige Leertellingen verzwakken?

Verredaarvandaan, en ik vertrouw, dat U wel Eerw. my ook niet van die vergeetelheit zullen verdenken, dat ik niet weeten zou, wat ik hier gestelt hadde, en zulks wederom, op eene andere plaatse, omverrewerpen; 't Werkje is ook van dien omilg niet, dat men van achteren vergeeten zou, 't geen men van voren gestelt hadde: het zyn ooverzulks alleen haateijke gevolgen, die zonder oordeel, uit myne gezegdens, teegen myn oogwit, en gantsche reede-beleit, getrokken worden, en daarom, by alle Liederen van Eere, moeten worden verfoeit, en, met vermaadinge, van de hant gewezen. Geloofst my ook, waerdste Meeslebroeders, zyn Eerw. zoude ook met dat *Echt-Reglement* niet zyn voor den dag gekoomen, was het niet om het gemeen, dat,

O 5 by

by onderteekeninge 'zich niet ontzien heeft, dit Huwelyk een *wettig Huwelyk* te noemen, wat zant in de oogen te werpen, even of men zich hieldaan de wetten van den Lande, en zich daarnaar eenig gedraagen wilde, daar in deezen, ook gelt, *spreek alzo, en doet alzo*, Jac. II. 12. of omdat men meent, daaruit eenig voordeel voor zich zelve te kunnen raapen.

Doch! laat ons naader koomen, om, by de stukken, te zien, waarin ik toch teegen de Wetten van den Lande, my zoo zou verklaren, dat even daarom dit myn Boekje zoude moeten geimprobeert worden. Wy moogen toch hier niet min rontborstig en vrymoedig voor den dag koomen, naadien *D. Velingius* geen bezwaar, in deeze stukken heeft, dat ik ic teegen Godts Woort aanlopende zou gescreven hebben. Is dan dat zelve voor, en met my? ik zal voor zulke wetten van den Lande, in geenen deele te schroomen hebben, waaromrent ik my, in myn Boekje op bladz. 72. verklaart hebbe, dat die op Godts woort gegrond zyn.

Wat dan het eerste belangt, van ons op bladz. 324, 325. gementioneert, en geëxtraheert: hier staatere ik my zelve, dat ik eenig voordeel op myne partye zal hebben: want oovermits ik meinc te weten, dat zich ignorant van het zelve zoude erkennen, zoude het zeer gemakkelyk konnen gebeuren, dat hy ook den zin, en de meininge van deezen XLVI. Artikel niet verstonde, en dus ten onrechte teegens my aanvoerde: zoo hy toch beoorlyk gelet hadde, die steunt op het consent,

't geen

't geen Ouders geeven moeten aan het Huwelyk van hunne Kinderen, eer de zulken in ondertrouwe moogen worden opgenoomen: want zulks, in het voorige van dit *Echt-Reglement*, als een nootwendig vereischte, zynde opgegeeven, zoo wort, in deezen Artikel, alleen eenen bedenking gemaakt, en weggenoomen, hoe naamelyk te handelen omtrent *meerderjarige Kinderen*, die zich, zonder consent der Ouderen, ter ondertrouwe koomen aanbieden, en ziet! hoe verre dit gezag der Ouderen ga; zullen ook de *Magistraten*, en *Predikanten*, voor welken de ondertrouw geschiet, aanstonts de zulken, buiten dat consent der Ouderen aantekenen? wel verre daarvandaan, *die zullen de Ouders van den Requirant, of van de Requirante voor zich ontbieden*: gevolgelyk moeten de Ouders, in het stuk des Huwelyks, ordentelyk gekent worden, en staat alzo aan den Ouderen, of zy hunne Dochters willen geeven aan die, of die Familie, of die Zoons in hunne Familie willen laten ooverkoomen.

Dat dit zoo waarheit zy, zou moogelyk niemant beeter, dan *D. Velingius*, konnen getuigen; want waarvandaan quam het, dat zyn Eerw. te *Rotterdam* niet in ondertrouwe wierde opgenoomen? was het niet, dat het Consent niet blecke van de Moeder van Juffrouwe *Visth*? maar moogelyk zyn dat Wetten, die in *Holland* gelden; ik moet my dan hier houden aan het *Echt-Reglement van hun Hoog Moogende*, gegeeven oover de *Generaliteit*, waaronder deeze Staat is gehoorende. Zoude zyn Eerw. niet moeten zeggen, dat ook hier, ingevolge van dien XLVI. Artikel, by zyn Eerw. geallegeert,

geert, het Consent nootwendig vereischt werde, wanneer zyn Eerw. zich alleen te binnen brengt, hoe zich met gemelde Juffrouwe, op den 20. April van dit jaar, voor Heeren Commissarissen van de Huwelyksche zaaken alhier gesilteert hebbende, om in ondertrouwe te worden opgenoomen, zulks insgelyks, on dezelve reedenen, geenen voortgang hebbe konnen hebben; zoo U wel Eerw. verificatie van deeze myne gezegdens begeerden, konnen U wel Eerw. alleen *Extract* van de *Trouw kaamer* alhier verzoeken, 't welk ik vertrouwe, dat aan U wel Eerw. niet zal geweigert worden *.

Ik geeve het dan aan U wel Eerw. oordeel volkoomen oover, of ook in dat myn Boekje iers in het allergeeringste gestelt werde, 't geen daartegen contrarieert; in teegendeel leere, bevestige, en dringe ik aan, 't geen, in dit Artikel, zoo duidelyk wort vooronderstelt.

Maar zal men moogelyk zeggen, het vervolg van dezen Artikel gaat hier teegen: Doch! zoo wy wederom wel letten in geenen deele. Laat my toe, dat ik dit U wel Eerw. naader onder het ooge bringe.

Ten dien einde wil ik dan hebben opgemerkt, dat alleen hier vryheit gegunt werde, mer de aantekeninge ter ondertrouwe, en afkondiginge der geboden, voor te gaan, wanneer Ouders niet compareeren op ontfangene in-

* Ik hebbe my hierop te vrymoediger konnen verklaren, omdat duslaang een *Extract* aan den Wel Eerw. Keikenraat op deszelfs verzoek, verleent is, waarvan ik dus myn dienst naade kan niet bedienen, maar omdat dit eigentlyk tot die wel Eerw. Vergaderinge behoort, hebbe daarom liever het zelve achterweegen gelaten.

inflouatie, om reedenen te geeven, waarom zy geweigert hebben hun Consent te verleen aan dat Huwelyk van hunne Zoonen, of van hunne Dochteren, oovermits die Ouders niet compareerende moeten gehouden worden, of gantsch geene wichtige reedenen te hebben, of geheel van hunne macht af te zien, en dien Zoon, of die Dochter aan zich zelve te laten, welken niet behoort hebbende naar den raat der Ouderen, van achteren moogen zien, hoe dwaaselyk in deezen gehandelt zy; of ook het kan gebeuren, dat zulk een Ouder geheel opzie teegen de moeilykheeden, welke 'er aan vast zouden weezen, om iers wichtig te konnen inbrengen, waarom men zyne Dochter aan zulk, of zulk een portuur niet wilde geeven, of uit zulk, en zulk eene Familie eene Dochter voor zynen Zoone neemen, om dat men geene genoegzaame getuigenissen konde machtig worden, 't zy wegens onkosten, welke daarop zouden loopen, en de tydelyke middelen geenzins zouden toelaaten, of dat die Menschen, welken der zaaken kundig waren, van deezen, of geenen frivolen uitvlucht zich bedienen, om niet genootzaakt te zyn getuigenisse der waarheit te geeven; Hoe zeer dan nu zulk een Ouder in zyn gemoet ooverreedt is, van het geene dien Zoone naagaar, met welke hunne Dochter zoude willen trouwen, nochtans, dewyle die zaak, of zaaken niet verifieeren kan, dat een Richter daarop een vonnisfe vellen konne, ten genoeg van zulk eenen Ouder, zoo oordeelen dezelve voorzigtiger te doen met geheel te zwijgen, en niets, ten naadele van dat portuur, in te bren-

222 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

brengen, met het welke hun Zoon, of hunne Dochter voorneemens is, teegen allen den raat, en het gezag der Ouderen, te trouwen omdat de delicten dat portuur ten laste gelegd, wel zoo zwaar zyn, dat die in eeuwigheit niet dulden zouden, dat dusdanig een Huwelyk gepermitteert wierde, en die Ouders gejustificeert in het weigeren van hun consent: maar in rechten niet bewezen zynde, die Ouders dan tot hunne smarte zouden moeten zien, dat hun Zoon, of hunne Dochter door het Huwelyk ten naauften verbonden ware, van welken zy alomme zoo veel quaat verspreit hadden, of ook dat zulke Ouders beducht zyn, dat, by aldien zy, by den Rechter, met valide bewyzen, drongen op de nietvoortzettin- ge van dat Huwelyk, dat het zoude konnen gebeuren dat zulk een Kint ziende zich ontzet van een voorwerp, waarop het zoo zeer gezet was geweest, een ander portuur, noch erger, met de daat mochte aanslaan, en met die trouwen, omdat zy van dat zelve die irreprochabile bewyzen niet hadden konnen mach- tig worden, gelyk van dat voorgaande, 't geen hun, zoolange zy leefden, eene bitterheit der ziele weezen zou, en hunne graauwe haren met droefheit doen ten graave daalen, of wei- gerende een goet Huwelyk aan te gaan, zich verlopen mochten in hoererye.

Ziet nu, om deeze, en diergelyke reede- nen, konnen Ouders ingedaagt zynde, om hunne reedenen van weigeringe voorttebren- gen, blyven stille zitten, en dus verkrygt dat Huwelyk van dat Kint zynen voortgang en volle beslag, dat zelve is weittig getrouwt, vol- gens

Gravamina van D. A. Velingius. 223

gens de Wetten van den Lande, maar laat niet naa desniettegenstaande grootelyks teegen zyne Ouders zich bezondigt te hebben, om- dat naamelyk zulk een Kint al te wel weet, om welke wichtige reedenen, zyne Ouders ge- weigert hebben hun Consent tot dat byzonder Huwelyk te geeven, dien het buiten dat tot het hoogste genoeg zoude geweest zyn, in- dien hun kint tot een ander Portuur inclineer- de, dat in alles, ter goeder naame, en faame stont.

Hoe! zal ymant zeggen, bezondigt zich dan zulk eene Ooverigheid niet, met zulk een Hu- welyk te bevorderen, en te dulden, dat zulke Kinders, teegen het genoeg van hunne Ou- deren, trouwen? ik zegge, in geenen deele, omdat naamelyk aan de Ooverigheid niet ge- bleeken is, dat die Ouders wichtige reedenen hebben, waarom zy dat hun Consent gewet- gert hebben. Ik zal meer zeggen, 't gezag der Ouderen steunt eenigzints op Godts Woort, en moet van dezelve, achtervolgens deszelfs voorschrift geoeffent worden; is dan van hun in deezen iet verricht, dat met het voorschrift van dit woort, omtrent hunne Kinders, in de zaake des Huwelyks niet oovereen draagt, zulks behoort onderzocht, en, naar den ree- gel van Godts Woort, verandert, en verbee- tert te worden. Wien komt dit toe? is het niet de *Politique Ooverigheid*, die in Godts Hei- lig Woort, onder den naame van *Vaader* voor- komt, 't geen ik niet bewyze, omdat ik dit, als bekend, vooruitstelt aan U wel Eerw. die gewoon zyt, by de oopeninge van dat eerste gebodt der tweede Tafel, U wel Eerw. Ge- mein-

meintens voor te houden, en aantebinden, hoe dezelve, als een *Vaader*, ingevolge van Godts last, moet geëert worden: Wort dan nu van de *Ooverigheid*, als *Opper-Vaader*, bevonden, dat Ouders een verkeert gebruik van dit hun gezag van Godt aan hun gegeven, gemaakt hebben, zoo wort wel dat misbruik van dat verleende gezag weggenoomen, maar geen de minste inbreuk, door de zelve, op het naatuurlyk recht der Ouderen oover hunne kinderen gemaakt, gemerkt het geblykende, dat een Ouder op ontfangene insinuatie compareerende, en zulke gewichtige zaaken inbrengende teegen zulk een huwelyk, door de ooverigheid, in dat hun recht, en gezag gehanthaaft worden, weshalven die wetten geenzins aanloopen teegen het naatuurlyk recht der Ouderen oover hunne kinderen, gestaat door Godts gebodt, maar zelfs dat recht, ingevolge van Godts wet, helpen hanthaaven; wat heeft men dan in deezen teegen dat ons boekje in te brengen?

Maar by dit eerste zal *D. Velingius* noch een tweede voegen, en beweeran, dat, volgens de wetten van den Lande, het zoo algemeen niet gezet zy, dat alle kinders consent van hunne Ouderen tot hun huwelyk noodig hebben, oovermits dat zyn Ew. heeft opgemerkt, dat *Weduwen*, en *Weduwen*, volgens Art. XLVII. van dat *Echtreglement*, daarvan uitgezondert zyn.

Ik zal niet noodig hebben, my hierop omstandig te verklaaren, om dat zulks uit onze voorige gezegdens bereits is op te maaken.

Vooraf wilde ik wel eens weeten, waar ter plaat-

plaatse ik my, in geheel myn boekje, oover het huwelyk van *Weduwen*, of van *Weduwen*, hebbe uitgelaaten, wat doet dan zulks teegen my? dat verwondert my, dat zulken, die weeten, dat *Weduwen* niet onder den bant staan, als *Dochters*, die noch in 't huis van hunne Ouderen gevonden worden, niet liever eene *Weduwe* hebben opgezocht, om, zonder eenige moeite, hun huwelyk, naar hun begeeren, voort te zetten.

Ik zal dit daarlaaten, en zeggen: *Weduwen*, en *Weduwen*, waarvan het *Echt-Reglement* spreekt, worden geconsidereert uit de Familie van hunne Ouderen, door dat hun eerste huwelyk, te zyn uitgegaan, en eene byzondere Familie te maaken, waarin *Weduwen*, en *Widuw*, als 't hooft wort aangemerkt, en dus konnen die een huwelyk aangaan, zonder dat zy het Consent der Ouderen tot dat hun huwelyk noodig hebben, gelyk wel eer, wanneer zy zich noch in 't huis van hunne Ouderen bevonden; en dit zal ik zeggen, steunt op des Heeren woort: gemerkt daarin wel uitdrukkellyk geleert wort, dat een *Vaader* de verbintenisse van zyne *Dochter*, die noch by hem in zyn huis was, verbreeken kon, want dus spreekt Israels Wetgeever: *wanneer eene vrouw eene gelofte zal belooft hebben, en haar met eene verbintenisse, in het huis van haaren Vader, in haare jongheit zal verbonden hebben, en haar Vaader haare gelofte, en haare verbintenisse, daarmede zy haare ziel verbonden heeft, zal hooren, en haar Vaader teegen haar zal stille zwygen, zoo zullen alle haare geloften bestaan, en alle verbintenissen, daarmede zy haare ziel verbonden heeft, zal bestaan.*

Maar indien haar Vaader dat zal breeken, ten daage als hy het hoort, alle haare geloften, en haare verbintenissen, daar meede zy haare ziel verbonden heeft, zullen niet bestaan, maar indien haar Man, ten daage als hy het hoorde, dat zal breeken, en haare gelofte, die op haar was, zal te niete maaken, mitsgaaders de uitspraak van haare lippen, daarmee zy haare ziel verbonden heeft, zoo zal 't de HEER haar vergeeven. Maar dus was het geenzins gestelt met eene Dochter, die Weduw was, en beteits het huis van haaren Vaader verlaaten hadde; want dus vervolgde de Wergeever te spreken: *aangaande de gelofte van eene Weduwe, of eene verstoote ne, alles, daarmee zy haare ziel verbonden heeft, zal oover haar bestaan* Num. XXX. 5-9.

Edoch, schoon wy hiertoe koomen, van te erkennen, dat een *Weduwenaar*, en eene *Weduw* hiervan zyn uitgezondert niet alleen, door het *Polityke Echt-Reglement*, maar ook door des *Heeren Wet* zelve, zoo moet echter zyn Ew. zich niet verbeelden, dat hy daarmee iet gewonnen hebbe, om teegen onze gezegdens in te koomen, om die ooverhoop te werpen; wel verredaarvandaan, die onze gezegdensblyven onbeweegelyk staan: want, schoon een Vaader de verbintnisse van zyne kinderen, die uit zyn huis zyn uitgegaan, en eene byzondere Familie hebben opgericht, niet verbreeken kan, zoo is toch zulk een kint, of zyn zulke kinders in geen deele ontslagen van zyne of hunne verplichtinge, waaronder hy, door de natuur gekoomen is, en die de wet van hem of hun vordert, om *zyner Vaader*, en

zyne Moeder te Eeren: die verplichting is, en blyft zoo lange de Ouders leeven, om nimmer iet te doen, waardoor men aan de zelve eenige billyke reeden van ongenoegen geeven konde: wat zegge ik? zoo lange de Ouders leeven, regtgeaarde kinders zouden zelfs, naa het overlyden van hunne Dierbaare Ouderen, niet willen doen, waarmee zy oordeelen zouden, dat zy aan dezelve, indien zy noch leefden, eenig ongenoegen, of droefheit zouden gegeeven hebben.

Ik kan niet vermoeden, dat eenige de minste bedenkykheit teegen deeze myne gezegdens van ymant konne gemaakt worden, alzo derzelver billykheit aan het gemoet van eenen ygelyken zich moet aanpryzen.

Nu wilde ik dan weten, of dan zulke rechtgeaarte kinders wel eene eenige zaak van gewichte zullen onderneemen, dan mer raat, en goetvinden van die hunne Ouderen? gelyk het ook Godtvruchtigen Ouderen tot zulke eenen zonderlinge vergenoeginge, en dankzegginge aan Godt is, zulke kinders te hebben, die, schoon reets, wegens een voorgaande huwelyk, uit hunne Familie, waren uitgegaan, nochtans in alles, volgens hunnen raat, en hun goetvinden, zich gedraagen.

Daar dan nu deeze dingen zoo zyn, zal men oordeelen, dat zulke kinders eenen stap zouden willen doen, om een nieuw huwelyk aantegaan, of zy zullen daarvan eerst kennis geeven aan die hunne Ouderen, en verneemen, of die Persoon, welke zy voorneemens zyn ten huwelyk te verzoeken, of van welke zy verzocht worden, hun aangenaam bevon-

den werde, en zy, by het fluiten van dat huwelyk, hunnen Ouderlyken zeegen, en met dien Godts zegen, oover dien hunnen nieuwen staat, zouden kunnen ontfangen?

Zien Uwel. Ews. dan niet middagklaar, dat schoon zulk een kint, of zulke kinders, gebracht zyn tot dien staat, dat hunne Ouders hunne gemaakte verbintenisse niet meer verbrecken kunnen, echter, in hun gewisse verbonden zyn, en blyven, om daar in hunne Eer, liefde, en trouwe, en gehoorzaamheit aan hunne Ouderen te verzeegelen? hiermoet ik my in deezen van *Paulus* woorden bedienen: *gy zyt tot vryheit geroepen, Broeders, en gebruikt de vryheit niet tot eene oorzaake voor het vleesch Gal. V. 13.*

Ik weet zeer wel, waerdste Meedebroeders, met wat byzonder oogwit, die Apostel, de zelve woorden aldaar gebruikt, en waartoe hy die aandringt; maar ik ben niet min oovertuigt, dat die eene algemeine waarheit in zich vervatten, en dus inzooverre, tot een algemeen gebruik dienen. *Weduvenaars*, en *Weduwen*, zyn dan, volgens *Goddelyke*, en *menschelyke wetten*, tot vryheit geroepen, maar ziet! zy moeten zich wachten, van hunne vryheit te gebruiken tot eene oorzaake voor het vleesch, dat zy zich verbeelden zouden, nu moogen wy trouwen naar het goetdunk van onsharte, offchoon zulks onzen Ouderen mochte onaangenaam, en tot droefheit der ziele zyn, dat wy, buiten hunne kennisse en, tot hun ongenoegen, deezen, of geenen in hunne Familie hadden ingebracht; dat was een snoet misbruik van hunne verkreegene vryheit, en ooverzulks

ooverzulks eenezwaare oovertreeding niet alleen teegen de Ouders, maar ook teegen Godt zelve, wiens wet daarin versmaat wiert.

Zyn deeze dingen dan zoo, waartoe dan dit van *Weduvenaars*, en *Weduwen* hier aangevoert? als of myn boekje daarteegeen aandruisfe, dat alleen leert, en aandringt, waartoe de zulken in gemoede verbonden zyn, volgens die wet: *Eert uwen Vaader, en uwe Moeder.*

'T geen ten darden van *D. Velingius* teegen myn boekje wort ingebracht, is vervat onder deeze woorden „*D. de Witt* leert in dit boekje, dat meerderjarige zoo min, als minderjarige kinderen, zich buiten consent der Ouderen, mogen, of kunnen verlooven, en dat de meerderjarigheit geen onderscheit en maakt pag. 39, 41 en elders.

Ik kan niet zien, waerde Meedebroeders, of myne gezegdens op het voorige hebben alle de bedenkelijkheit, die hier gemaakt wort, teenemaale weggenoomen; want dit dringe ik aan, dat een *meerderjarig kint* zoo weinig ontslaagen zy van zyne verplichtinge tot gehoorzaamheit aan die wet, *gy zalt Vaader, en Moeder eeren*, als een *minderjarige*; omdat die wet hen brengt, onder eene altoosduurende verplichtinge, om naar derzelver voorschrift, zich zelve te gedraagen, en zulks, byzonder in het stuk des huwelyks, te vertoonen, alzo de jaaren aan dit kint nimmer vryheit geeven, om zich teegen zyne Ouders te bezondigen, schoon het zelve ook, wegens die zyne meerderjarigheit, de handen eenigzins ruimer mochte gekreegen hebben: want daar

de natuurlucht is, en blyft, daar is ook het gedrag der rechtgeaarte kinderen alzoo geftelt, dat die zich naar die natuur-wet gedraagen, en geenzins zich van het uiterlyk voordeel 't geen de burgerwetten aan dezelve geven, bedienen willen, wanneer de natuur-wet daardoor in het minfte zoude gekrenkt worden: immers dit heeft de Godtvruchtige LA PLACETTE, een Man, weegens zyne uitmuntende fchriften, in de geleerde Waerelt, by allen genoegzaam bekend, op de zeldte wyze, fchoon opzigtelyk tot een ander geval, begreepen, wanneer hy in zyn voortreffelyk boek van *de weedergevinge*, op bladz. 17 deeze zoo gantsch nadrukkelyke woorden heeft terneeder geftelt, die ik het genoeg hebbe, by deeze Uwel. Ews. meede te deelen: dit alles veroorzaakt, dat 'er oneindige „gevallen zyn, in welke het geen de Wetten „voorfchryven, ftrydig is tegen de natuurluke billykheit. Wat is dan in dit geval de „plicht van eenen vroomen Man? Het is dit, „met twee woorden gezegt, is het geen de „burgerlyke wetten gebieden ftrydig met de „natuurlyke billykheit aan dien vroomen Man, „van den welken wy fpreken, voordeel, „of naadeelig? Indien het hem naadeelig is, „zoo moet hy het lyden, ten zy hy het door „wettige middelen herftellen kan, hodaanig „een is de bewilliging van de perfoonen, die „daarin belang hebben; maar indien het hem „voordeel is, zoo moet hy zich daarvan „geenzins bedienen.

Nu wat is dat anders, dan wy te vooren gezegt, en, met reedenen, aangebonden hebben?

ben? hier is de meerderjaargheit voordeel, volgens de Wetten van den Lande, voor kinderen, welken willen trouwen, dat zy niet eeven, als minjaargen, het consent van hunne Ouderen benoodigt zyn: 't is verre echter, dat rechtgeaarte kinders, die letten wat de natuur-wet, en hunne verplichting daaruit gebooren, van hun vordert, om zich van dat voordeel der burgerwetten te willen bedienen, als oordeelende, dat het voor hun veiliger, en geruster zy, aan dat voordeel verloochoent te zyn, en zich, volgens Godtseifch, in zyne wet van *Vaader, en Moeder te Eeren*, te gedraagen.

Zyn deeze dingen zoo? hoe heeft dan *D. Velingius*, met zulk eene bedenkinge tegen myn boekje durven voor den dag koomen, en dat om Uwel. Ews. daarop te nootzaaken het zelve te improbeeren?

Ik gaa dan geruftelyk oover tot het vierde, by 't welke ik ftelle, dat kinders fchoon meerderjaarg zich bezondigen, wanneer zy, buiten consent van hunne Ouderen, een huwelyk aangaan, daar de wetten van den Lande hun echter vryheit toe verleenen, waaruit dit haatelyk gevolg wort afgeleit, dat kinders, die zich gedraagen, volgens de wetten van den Lande, zich grootelyks tegen Godt bezondigen, en dat ik ftelle, dat de wetten van den Lande zulk eene ongehoorzaamheit niet alleen toelaaten, maar ook bevoorrecht.

Kon ook, waardfte Meede-broeders, iets haatelyker worden voorgedraagen, dan eeven dit, om *Godts gebodt krachteloos te maaken?* en aan kinderen den vryen teugel te geeven, om

te handelen naar het goetdunken van hun harte, wanneer hun de jaaren daartoe vryheit gegeven hebben? wie schrikt niet, wanneer hy deeze dingen ooverdenkt? en wie ziet niet te gemoet, dat kan deeze bedenkelijkheit van D. Velingius ingang maaken, en velc winnen, dat dan in 't kort alle meerderjarige kinders aanstonts het juk van hunne Ouderen zullen afwerpen, en zich van deeze hunne vryheit zullen bedien- nen? schoon ik vreeze, tot hun verderf, dat sommigen ook noch wel van achteren zullen zien, dat zy quaalyk gehandelt hebben, en de bittere vruchten smaaken, dat zy, naar den raat van hunne Ouderen, niet geuifstert heb- ben.

Ik wil dan, Wel Eerwaerde Heeren, dat Uwel. Ews. dit stuk in ernstige ooverweegin- ge neemen, of ook zulke kinders zich niet grootelyks bezondigen, dewelken weeten, om welke gewichtige reedenen, hunne Ou- ders geweigert hadden hunne toeltemmin- ge tot dat hun huwelyk te verleenen, en aan hun te gelyk vertoont hadden tot welk eene zielen-smarte hun dat hun huwelyk, tot op den dag van hunnen doot, zoude bevonden worden, en die Ouders hadden ondertusschen, om andere, niet-min wichtige reedenen, zich stille gehouden, wanneer zy waren geciteert geworden, om te compareeten, en reedenen van hunne weigeringe te geeven, en dat hu- welyk hadde daarop zyn volle beslag gekree- gen, vertrappt zulk een kint niet de natuurlyke gehoorzaamheit, welke hy aan zyne Ouderen verschuldigt was? werpt het niet het woort van hunne vermaaninge, en betuiginge achter zich

zich weg? en versmaat alle derzelver liefde, met welke zy deszelfs tydelyk, en eenwig wel- zyn gezocht hebben? Het gaat toch hier, wel verstaande nochtans alleen in zeekeren opzich- te, gelyk in die wet, waarin aan den Man wiert toegestaan, zyne Vrouwe, indien zy geene genaade in zyne oogten zoude vinden, omdat hy iets schandelyk aan haar zou gevonden hebben, en een' scheibrief te geeven, gelyk hy haar met dien Scheibrief liet heenen gaan Deut. XXIV. 1-2.

Vooraf moet ik zeggen, dat deeze wet alleen eene toelating geweest zy aan Israél, van wee- gen de hardigheit van hun harte, om een erger quaat voor te koomen: immers de zaaligmaa- ker onrzielt zich niet, dit den Phariseën voot te houden, en daaruit af te leiden, dat zulks van den beginne, by de instellinge des huwelyks niet geweest zy, zeggende: maar van het, be- gin der scheppinge heeft den Godt Man, en wyf gemaakt, daarom zal een mensch zynen Vaader en zyne Moeder verlaaten, en zal zynen wyve aanhangen, en die twee zullen tot een Vleesch zyn, alzo dat zy niet meer twee zyn; maar een vleesch. 't Geen dan Godt te t'zaamen gevoegt heeft, dat scheide de mensch niet Marc. X. 5-9.

Ziet dan nu! Godts Wet liet dit roe, maar alleen, met zekere bepaalinge, en echter die zulks doet uit allerlei oorzaake, bezondigde zich, gelyk ook die de verlaatene Vrouwe trouw- de, (schoon Moses daarvan niets zegt, maar dit ook schynt toelaten. Deut. XXIV. 2, 3:) ooverspel bedreef. Marc. X. 11. en dit was echter eene Wet van den Heere zelven gegeven.

234 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

Welke is dan de zwaarigheid, dat wy zeggen, dat zulken, die zich van de vryheit der Burgerwetten bedienen, in gevalle de Ouders wichtige reedenen hebben teegen zulk een Huwelyk, zich bezondigen teegen hunne Ouders? wordende die naadere bepaaling van vryheit, door de Ooverigheid, niet gemaakt, om te verbreeken, dat Godt onverbreekelyk gestelt heeft, maar alleen, *weegens de hardigheid der Harten* van zoodaanige Kinderen, welken geenen lust hebben, om zich naar den raat, en het goetvinden der Ouderen te schikken, om alzo een erger quaat, dat anders gebeuren kon, voor te koomen? en om die reeden is de handelwys der Ooverigheid in deezen goet, en prysfelyk, schoon het te beklagen is, dat 'er dusdanige Kinders zyn, die, door ongehoorzaamheit aan hunne Ouderen, zich daarvan bedienen. Oordeelt dan alzo, myne waerdste Meedebroeders, of wy ook een hairbreit van de Wetten van den Lande afwyken, maar veelteer die in hunne kracht, en vigueur trachten te helpen maintineeren: zouden U wel Eerw. dan een Boekje enig daartoe ingericht, weigeren te approbeeren? U wel Eerw. zullen zien, wie in dit stuk zich het hartelykste, en welmeinenste verklaare; immers hy, die door deeze Wetten van den Lande, niet beschuldigt, noch in rechten betrokken wort, een Oovertreeder van dezelve te zyn.

Maar hadde nu ook *D. Velingius* op zich genomen, om te zullen aantoonen, dat dit myn Boekje ook *aanliepe teegen de gronden van billykheit*, geen wonder, dat hy ook dit, volgens

Gravamina van D. A. Velingius. 235

gens zyn gemaakt bestek, zal voor den dag brengen.

Voor my, ik wenschte, dat zyn Eerw. zulks achterweegen gelaaten hadde; niet, myne Broeders, als of ik beducht ware, dat 'er iet in verricht, of gestelt zy, 't geen teegen die gronden zoude aanloopen, verre daarvandaan; een goet geweeten, steunende op eene goede zaake, weet, in zulke gevallen niet van verschrikt te worden; maar dit is de eenige reeden, omdat ik daardoor zal genoorzaakt worden, zaaken aan den dag te brengen, die ik liever verzwynen wilde, doch! waarvan ik nu onmoogelyk my zelven zal konnen onthouden, waarom ik dan ook vriendelyk verzoeken, dat zyn Eerw. zulks niet aan my, maar aan zichzelf wyre.

Laat ons dan zyn eerste voorstel hooren, waarin hy zich verbeelt, zulk eene zaak te zullen aantreffen, die aanloopen zou teegen de gronden der billykheit, 't zelve nu wort van zyn Eerw. onder deeze woorden opgegeeven.

1. „ Onbillyk is het, dat D. de Witt van pag. 9-17 onbetaamelyke bedrygingen van eenen naanloopen aan hem gedaan zet op de Reekeninge van meer dan sechshondert; en daar een verhaal van doet, alsof hy in gevaar van een marteldoot te ondergaan geweest ware, en dus een groot deel der Gemeente een zwarte lak aanvryft.“

Ik wil, met voordacht thans geene aanmerkinge maaken, of zulks van zyn Eerw. meer spottende, dan op eene serieuze wyze werde voorgesteld: ik zal my vergenoegen, met voor

236 *D. C. de Witt verantwoording tegen de*

U wel Eerw. te doen blyken, dat het eene recht-ernstige zaak zy, waarvan ik in geenen deele te breet hebbe voorgegeeven: dult dan, dat ik kortelyk verhaale, wat my is voorgekoomen.

't Was kort op Nieuwe-Jaar, dat ymant, my niet ongeneegen, by my quaame, afgezonden door anderen, om van my, met alle instantien, te verzoeken, dat ik mede myne toestemminge wilde geeven, dat twee Leeden uit onzen Kerken-raat mochten gecommitteert worden naar *Rotterdam*, om een sineekschrift van een voornaam gedeelte van deeze Gemeente onderteekent aan Mevrouw *Vijth* oover te brengen, en teffens haar Welgeboore te persuaदेeren, door alle reedenen, en motiven, om haare toestemminge te geeven tot het Huwelyk van *D. Velingius* met Mejuffrouwe haare Welgeboore Dochter; wanneer ik nu myne tegenreedenen daartegen hadde ingebracht, uit kracht van welke het my onnoogelyk was, aan zulk eenen handel myne toestemminge te geeven, zoo geliefde die Heer, en Vrient te zeggen, dat, dewyle het bekend was, welk eene toegeneegenheit veel der Gemeente voor *D. Velingius* lieten blyken, het hem zeer duchtelyk voorquaame, dat myn Huis zou worden omverre gehaalt, en de Stadt in een bloetbadt gekeert, en dat wy zouden gedanken aan het geene oover weinige Jaaren, binnen Dordrecht gebeurt was.

Zoo ik my niet bedriege, zoo is daags daaraan *D. Velingius* zelve by my gekoomen, die een zelfde verzoek gedaan hebbende, en alle beloften my voorgestelt, om my daartoe

oo-

Gravamina van D. A. Velingius. 237

oover te haalen, en ziende, dat op my niets verwinnen konde, ook zekere onvriendelyke woorden uitbracht: zyn Eerw. zal die zelve wel weeten, en dus niet vorderen, dat ik die hier herhaale: of zoo zyn Eerw. die mochte vergeeten zyn, zoo wil ik, dat alleen zyne gedachten recolligeere, en of die niet zaakelyk hierin bestaan hebben: Collega! dan moet U Eerw. zien, wat dat de Gemeente doen zal, ik zal 'er geene schult toe hebben, 't zal alles geheel buiten my zyn; waarop myne Zuster, daarby teegenwoordig, aanstonts repliceerde, zy zullen, myn Heer, niet meer doen, dan hun Godt zal toelaaren, en wy zyn voornemens, eer al het onze te waagen, dan ontrouw aan Godt, en onzen plicht bevonden te worden.

Waarop dan gevolgt is, dat op den 7. *Februarius* van dit jaar 1748. zynde een woensdag, wanneer de *Beedestonde* door my gehouden was, ik thuis koomende eenen *Brief*, die onder door de deure gestookten was, aantrof, waarby gevoegt was een zeeker *Gedicht*, ter eere van *D. Velingius*; den *Brief* oopenende, wiert ik ontwaar, dat daarin eene bedreiging aan my gedaan wiert, dat, byaldien ik my eenigzins teegen *D. Velingius* zoude willen verzetten, dat zy met hun *zesbondert* gereet waren tot hunnen laatste druppel Bloets toe: Wie nu die *zesbondert* waren, wiert niet gezegt, ook was die brief niet onderteekent; alleen kon, en moest uit de omstandigheeden van zaaken beslooten worden, dat zy allen zeer wel voor *D. Velingius* geintentioneert waren.

Wat dunkt u, waerde Meedebroeders, daar het

238 *D. C. de Witt verantwoording tegen de*

het alzoo gestelt is, of daar geen gevaar te duchten zy, wanneer men bedreigingen, en waarschouwingen hoort, en zelfs die van een aantal van *zesbondert*, wat zou door zulk eene meenigte niet op eene onverwachte ure en plaats kunnen worden uitgevoerd, wanneer de Heer zulks aan hun wilde toelaten? een minder aantal heeft, in andere omstandigheden, quaat genoeg aangericht. Moet dan zeker het gevaar noch grooter wezen, eer het geoorlooft zy, daarvan meldinge te maaken? gelyk *D. Velingius* in dit zyn bezwaar schynt voor te stellen: dat meine ik te weten, dat de misdaat van zulk eenen naamlozen Brief-schryver, groot genoeg zy, dat, indien hy bekend ware, waerdig ware, als een stoorder van de gemeine ruste gestraft, en verbannen te worden. Doch! 't schynt, dat die Schryver, hoe yverig voor *D. Velingius*, daar bekommert voor geweest zy, en daarom veiligst geoordeelt hebbe zynen naam te verbergen, en dus met *onreine Uilen*, en *Vleeder-muizen* in het duister hebbe willen schuilen: 't kon toch geschieden, dat zulk een Brief, door den Heere *Hoog schout*, wierde opgehaalt, gelyk ook door zyn *Hoog Edde Gestrenge* gerichtelyk geschiet is, zynde my; door eene *Groene Raede*, afgevordert, op wyze, als volgt.

„ *Groene Raede* der Hoofstat 's Bosch hiertoe verzogt.

„ Alzoo eenige weken geleeden aan het Huis van den Hoog Wel Eerwaerde Heer Cornelis de Witt, Professor, en Predikant alhier, is bestelt zekere *Missive*, opgevult met verscheide bedreigingen, en andere on-

„ be-

Gravamina van D. A. Velingius 239

„ betamelykheden, en dat de Justitie daaraan gelegen legt, dat de insteller van zoodanige *Missive* werde ontdekt, en tot afschrik gestraft, zoo zal UE *Groen-roede* voorschreven, ter instantie van 't Hoog Officie der Stat, en Meyerye van 's Bosch zich vervoe-gen aan, ende by welgemelde Heer Professor, en Predikant de Witt, en van hem gerechtelyk requiteeren, ten einde de voorschreve *Missive* aan den ondergeteckende in zyne qualiteit zal gelieven te extradereen, mitsgaders te verklaren, hoe, wanneer, en op war wyze den voorschreve *Missive* ten zynen Huize is bestelt geworden, en voorts het geen zyn Hoog Wel Eerwaerde ter zake voorschreve verder kennelyk mochte wezen. Dit gedaan, en in cas van weinig geringe geprotesteert hebbende *pro ut moris*, & *stylt* levert Copie, en stelt relaas.

„ Actum 's Bosch, den 31. May 1748.

„ Was Ondertekent.

„ O. J U I N.

„ *Laagerstaet*:

„ Deeze uitgegeeven voor Copie, en 't principaale geïnlinieert.

„ Actum 's Hertogen - Bosch, den 1. Juni 1748

„ *Attestor*:

„ G. H A M E R S.

„ Als geant.
In.

Ingevolge van welke gedaane gerechtrelyke insinuatie, is ook die *Missive* van my oovergegeeven, te gelyk met dat zeeker naamloos *gedichtje*, daarby gevoegt, gemaakt door eenen *Dichter*, of *Dichtereffe*, die zich noch wel wat in de Dichtkunde oefenen mocht, eer zyn, of haar naam daaronder plaatste, of zou die naam verzwegen zyn, om dat daarin zeekere Moeder niet geneegen, om Consent tot een Huwelyk te verleenen, met den naame van *ontaaide* gebrantmerkt wort? wie weet het? want zulke dingen zouden van gevolg kunnen weezen: verdere remarquens zal ik, met voordacht, daaroovert, voor her teegenwoordige, niet maaken: Alleen wil ik, dat U wel Eerw. letten, dat *D. Velingius*, in deeze zyne grieven schyne op te neemen, als reflexief tot die Menschen, welken eene onderteekeninge, ten zynen gevalle, gedaan hebben, eerst aan *Mevrouwe Vifch*, en vervolgens aan den Eerw. Kerkenraat van 's Bosch, waarin hy grootelyks feilt (want ik wil niet gelooven, dat zyn Eerw. voorbedachtelyk twee geschiedenissen ondereen menge, om de eene te verliezen, en door de andere de Gemeinte teegen my te animéeren, om dezelve dus te valter aan zich verbonden te houden:) want wat die eerste onderteekeninge belangt, de naamen van die ondergeteekenden hebben ik nimmer gelezen, en ik kan onmoogelyk gelooven, dat die tot het getal van zeshondert koomen zouden, ik laat itaan dat getal uitmaaken; en wat de tweede onderteekeninge belangt, welke in den Eerw. Kerken-raat is ingekoomen, deeze hebbe ik toenmaals den Heer Pruiet hooren voorle-

lezen, doch ik kan niet vermoeden, dat de naamen van die ondergeteekende een getal van CL zouden uitmaaken: neen! die Menschen bedoele ik, waarvan die naamlooze Schryver spreekt, en van hem op een getal van zeshondert begroot worden, dat ik echter verklaart hebbe zoo breed niet te neemen, gelyk voorgegeeven wiert.

Hoe! hebbe ik dan daarmede der goede Gemeinte eenen lak aangewreeven, gelyk *D. Velingius* geluft voor te geeven; daar ziet! ik my daarop wel uitdrukkelyk verklaart hebbe, dat ik dit van de goede Gemeinte niet konde wachten, omdat ik van die vooronderstelde, dat die te wel wisten, dat *Jesús Schaaopen*, en *Lammers* geene hoornen hebben, noch klauwen hebben, om te verscheuren, 't moeten stinkende Bokken zyn, die het zwakke met de zyde, en den schouder verdringen, en met hunne hoornen stooten, tot dat zy dezelve naar buiten toe versmoort hebben. Ezech. XXXIV. 2. Zou ik die geen zyn, welke aan de oprechten onder de Gemeinte dien lak zoude willen opleggen? zou dit niet eer zyn toetschryven aan hem, of haar, die Schryver, of Schryffter, van dien Brief is? omdat hy die allen invoert, als dus geïntresseert voor *D. Velingius* hunnen geliefden Leeraar, en van hem, in dat neevensgaande versje zingen, *nooit te voeren zulk een Leeraar gehadt te hebben*: konnen anderen zoo spreken, dan die tot onze Bosche Gemeinte behooren? en zou zelfs *D. Velingius* dier Gemeinte, welke door haare onderteekeninge en, en andermaal, en, zoo ik hoore, nu ten dardemaale herhaalt, niet zelve dien lak

242 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

opleggen, en dus teegen de gronden van billykheit zich bezondigt hebben? immers, zoo ik die woorden wel onthouden hebbe, dat ik moette wachten, wat de Gemeinte doen zoude; wiert zulks, wat teegen my ondernoomen wordende, op de reekeninge der Gemeinte gezet, en dat uit eene byzondere toegeneegtheit voor zyn' Persoon? Moeten dan U wel Eerw. niet oordeelen, dat immers niet ik, maar zy, die voorgeeven, dat de Gemeinte zulks doen zou, zulk eenen lak derzelve opleggen, die ik dichte, dat in Jaaren van dezelve niet zal zyn afgewasschen, en daar een vloed van traanen toe noodig zal weezen voor allen, wie zy ook zyn moogen, die daaraan meedeplichtig mochten weezen, om die af te spoelen, dat ik hun van harte toewensche, schoon het, by vervolg van tyt, ja voor altoos, aan my mochte onbekent blyven, welke hunne naamen geweest zyn? 't geen ik hier zegge, dat ik hun van harte vergeeve, opdat hun zulks, zoo zy tot berouw, door Godts ontfermingen, mochten gebracht worden, nimmer tot bezwaar mochte dienen, dat zy zich aan my zoo grootelyks bezondigt hebben, die Amptshalve, en, ter bevordering van het waare heil van myne Gemeinte, teegen het quaade hebbe trachten te waaken. Dat mag ook *D. Velingius* weeren, dat, by aldien my, meteenige zekerheit, kennelyk wierde, dat eenigen uit de Gemeinte, of anderen, voorneemens waren, iets schaadelyk teegen zynen Persoon, of zyne bezittinge te onderneemen, dat ik niet alleen teegen die Menschen ten ernstigsten betuigen zou, dat zy zich, zoo doen-

Gravamina van D. A. Velingius. 243

doende, aan eenefnoode misdaat, strydende teegen de liefde des Naasten, zouden schuldig maaken, maar ook z. n. Eerw. daartegen getrouweelyk waarschuwen zou, en dus zooveel in my was, bezorgen dat alle securiteit aan zyn Eerw. wierde toegebracht.

't Is my dan genoeg, dat ik in deezzen niets teegen de gronden van billykheit verricht hebbe.

Noch heeft zyn Eerw. iet, dat teegen de gronden van billykheit zoude aanloopen, 't geen van hem in diervoegen wort opgegeven.

2 „ Onbillyk is het vooral, dat hy in dat „ verhaal die meer dan zeshondert een *Eed-* „ *gespan*, en *woedent Graauw* noemt pag. 9, „ en met den naam van *onzuinnige yveraars* „ bestempelt pag. 10. Daar nochtans zy, die „ eene onderreekeninge gedaan hebben, waar- „ op D. de Witt ziet pag. 16, niet anders als „ vrede, en rust der Gemeinte bedoelt hebben.“

Hoe! is dat geen *Eedtespan*, dat zich ten quaade met elkanderen verbint, om zynen Naasten, buiten eenig recht, te benadeelen? konde ik dan anders noemen dat aantal van zeshondert, dat zich teegen my, met zoo veelen drift, verzetten wilde, en dat tot hunnen laastten droppel Bloets, omdat ik begreepen worde de Kerkelyke Discipline te willen helpen hant- haaven? is het ook vreemt, dat ik dezulken *yveraars* noeme? die met zulk eenen sterken drift voorgeeven ingenoomen te zyn, dat zy alles tot hunnen laastten droppel Bloets willen opzetten? kan immer sterkere uitdrukkinge van

244 D. C. de Witt verantwoording teegen de

de grootste yveraaren gebeezeit worden? mis-
doe ik, dat ik hen *onzinnige yveraars* noeme?
is dit niet eene loutere *onzinnigheid*, tot zulk
een uiterste te willen koomen, van zynen laat-
sten droppel Bloets te willen geeven? is de
zaak wel van dat gewichte, om tot zulk een
uiterste te koomen? hebben zy ook genoegzaa-
me, en vaste gronden, dat de zaak, waar-
voor zy yveren, deugdelyk goet zy? en dat
geen, waar teegen zy zich verzetten, in waar-
heit, quaat zy? zoo lange toch men daarvan
niet ten vollen oovertnigt is, moet de *yver on-*
zinnig weezen; want men weet niet, waar-
voor, of waarteegeen men zoo zeer yvert.

Ik beken jaa, dat *in 't goede te yveren altyt*
goet zy: maar dan leert zulks ook goede mid-
delen in het werk stellen, om zyn oogwit te
bereiken; dat wy ook niet ons zelve zoeken,
maar Godts heerlykheit. Eilieve! zyn zy dan
yveraars voor het goede, waarom schaamen
zy zich daarvoor oopentlyk uit te koomen?
waarom gebruiken zy wreede middelen, eeven
of zy, in naavolginge van het *Pausdom*, voor
de belangens van hunnen afgodts-dienst wil-
den yveren, met galge, en rat, vuur, en
zwaert teegen alle oprechte belyderen van den
naame Jesus: dien yver heeft Godts zaak geen-
zins van noode, en die kan ook, op zulk eene
wyze, in geenen deele, bevordert worden:
hebbe ik dan niet den zulken, dewelken met
die dreigementen voor den dag koomen, den
rechten naam gegeven? heeft niet *Paulus* een
zelfde getuigenisse van de Jooden gegeven,
dat zy *eenen yver hebben, doch zonder verstant*,
Rom. X. 2, en, 't geen ik niet passeeren kan,
dat

Gravamina van D. A. Velingius. 245

dat die zelfde Apostel zulke Menschen, die
met eenen dollen drift, zich teegen hem ver-
zerteden, om hem te willen van kant maaken,
in dat zelfde stuk noeme yveraars? Want zoo
spreekt hy, in zyne verantwoordinge tot de
Jooden, van welken hy, op eene geweldige
wyze, was gegreepen geworden, *zynde een*
yveraar, gelykerwys gy allen heeden zyt. Hand.
XXII. 2.

Zyn den Schryver van dien Brief, als dien
Leidsman, en Voorvechter van die zeshondert
(want dus schyne ik hem te moeten begry-
pen, omdat hy van hun spreekt, als in gereer-
heit zynde, om zulk een stuk te onderneemen,
tot hunnen laatsten droppel Bloets:) anderen
in eenvoudigheid des harte gevolgt, zonder al-
voorens de zaak behoorlyk onderzocht te heb-
ben, kan ik (die anders, dan *onzinnigen* noe-
men? die wat groots voorgeeven te willen on-
derneemen, en niet eens weten, wat zy doen
zouden, of door welke middelen zulks zou
worden ten uitvoer gebracht: ik meine, deeze
dingen oopenbaar en in zich zoo klaar te zyn, dat
ik, met eene langere uitbreidinge daarover te
maaken, U wel Eerw. geenzins wille ophou-
den.

Hoe! zoude ik dezulken, uit wier naame
zulk eene bedreiging gedaan wort, niet by
een *woedend graanw* vergelyken? kan zulk een
opstant anders gewacht worden, dan van het
gemeen? zou 'er ymant van ordentelyke Lie-
den zich willen byvoegen, om met dezulken
te zaamen te rotten? zouden die hunnen naam,
en hunne achtinge niet liever hebben, dan op
zulk eene wyze zich teegen ymant oprestellen?

246 *D.C. de Witt verantwoordinge tegen de*

die alleen waaken wil voor Christus Kerke, en daarvoor is, dat het onreine uit het midden werde weggedaan.

Ik wenschte ondertusschen, dat zyn Eerw. zich gewacht hadde van die woorden daarby te voegen „daar nochtans zy, die deeze onderteekeninge gedaan hebben, niets anders „als den vrede, en de rust der Gemeinte be- „doelt hebben.“

„Dat zyn Eerw. zoo spreekte, kan ik begrypen, omdat die onderteekening ten zynen voordeele is, en daaruit veel goets voor zich hadde te gemoet gezien: maar genoomen deeze onderteekening ware eens geweest, dat de Gemeinte aan zulk een Prerens-Huwelyk zeer geërgert ware, en verzocht hadde, dat daartegen voorziening behoorde te geschieden, al- zoo het onmogelyk was, van zulk eenen Leeraar geslicht te worden: Zou dan ook *D. Velingius* zoo gunstig van die onderteekeninge geoordeelt hebben? ik meine zeker van neen, maar moogelyk dit als een stuk van muterye tegen zynen Perloon, en zyne Bedieninge hebben aangezien? en wie weet, of hy niet geyvert hadde, dat dezulken, als die Secken, en muteryen in Kerkelyke Regimenten hebben trachten aan te richten, moesten gecensureert, en, volgens den inhoud van het *Formulier van het Avontmaal*, van 's Heeren Heilige Bont-tafel worden afgehouden? zoodat, al war dit werk nu goetmaakt, alleen zy, dat zy voor hunnen jongsten Leeraar, wiens handel zy noch, by geene genoegzaame ervaringe kennen, en die, volgens hunne eigene bekentnisse, getrouwt is, op eene wyze, waar-

aan-

Gravamina van D. A. Velingius 247

aan de formalia ontbreken; en waarover hy dus van myn Heere, den Hoogschout in rechten betrokken wort, zoo dat beducht zyn, hem te zullen verliezen, in de bresse stellen. Of ook daarom alle verstandigen van die onderteekeninge zoo gunstig zullen oordeelen, gelyk *D. Velingius*, kan ik niet wel gelooven: immers, wat my belangt, 't is my onmogelyk daarvan die gunstige opinie te hebben, en ik vertrouwe, dat 'er meer zyn met my, die ook daarom tot die onderteekeninge niet hebben willen koomen, schoon daartoe aangezocht.

Zoo ik hier, waerdste Medebroeders, myne reddenen bloot leide, en de gevolgen, die daaruit konnen gebooren worden, ik mocht geoordeelt, en beschuldigt worden van *D. Velingius*, evenen of ik die Liedren, welken die onderteekeninge gedaan hadden, voor U wel Eerw. wilde bezwaaren; U wel Eerw. zullen dan wel dulden, dat ik die, met stilzwigen, voorby gaa; om hier mede te verzeegelen, dat, zoo lange ik kan, den goeden naam der goeden zal trachten op te houden, en liever hen, die zulks verricht hebben, zoo zy my daarop zouden willen hooren, in het particulier daarover onderhouden: ik geloove wel, dat, zoo wy veel eenvoudigen vriegren, wat zy daarmee bedoelt hadden, dat zy, met *D. Velingius*, zouden zeggen, den vrede, en de ruste der Gemeinte. Ik wil nu al eens toegeeven, dat dezulken waarlyk die goede intentie gehadt hebben, maar maakt de intentie eene zaak goet? U wel Eerw. weeten te wel, dat wy hier teendeel tegen die van de

Q 4

Koom-

248 *D. C. de Witt verantwoording tegen de*

Roomſche Kerke beweerden, en daarom zullen de-
zulken noch voor Godt, noch voor verſtan-
digen daarmee volſtaan kunnen, omdat zy
het goede, met die onderteekeninge te doen,
bedoelt hebben. Doch ik ſcheide hiervan af,
dewyle deeze dingen tot myne zaake geenſins
dienen, en ik de oprechten van 's Heeren volk,
die een' atkeer hebben van geweldige middelen
te gebruiken, tot bereikinge van een zondig
oogmerk, geenſins met den naame van een
Eedt-geſpan van *onſinnige yveraaren*, en een
woedend graauw beſtempelt hebbe.

Ik wil dan tot zyn darde voorſtel voortgaan,
't geen nieede beweert, dat ik my tegen de
gronden van biſlykheit zoude bezondigt heb-
ben, aldus van zyn Eerw. uitgebracht.

3. „ Onbillyk is het geene hy ſtelt pag.
„ 61. *zulke Menſchen*, zegt hy, *die in oprecht-*
„ *heit tot den Heere bekeert zyn*, *weeten*, *dat*
„ *tot den Kinderen volſtrekt ongeoorlooft zy zulk*
„ *buiten weeten* (of toefſtemminge, zoo als te
„ vooren gezegt hadde:) *van hunne Ouderen te*
„ *verbinden in een Huwelyk*

„ Dan zyn zeker onze Hooge Machten,
„ welke dit niet alleen toelaten, maar zelfs,
„ in zommige gevallen, ſtatueeren, en zoo
„ veele, die Advocaten, en verdedigers van
„ zulke Huwelyken zyn, of *Menſchen*, *die tot*
„ *God niet bekeert en zyn*, of zulke, die in dee-
„ den, *tegen hun beter weten zondigen*.

Zeker ik ben, en blyve by die gedachten,
dat alle Kinders, die in waarheit Godt vree-
zen, hunne Ouders, ingevolge van den eifch
van Godts Wet, trachten te Eeren, en zulks
ook, met de daat, in het ſtuk des Huwelyks,

Gravamina van D. A. Velingius. 249

te betoonen, en daarom het voor zich vol-
ſtrekt ongeoorlooft begrypen, dat zelve, bui-
ten kenniſſe, en toefſtemminge van hunne Ou-
deren, aan te gaan, als die ooverreedt zyn,
dat, by aldien zy tot zulk eenen ſlap quaa-
men, tegen de Eere, aan den Ouderen ver-
ſchuldigt, zy zich grootelyks bezondigen zou-
den.

't Zyn dan ooverzulks niet dan haatlyke ge-
volgen, die uit deeze myne gezegdens getrok-
ken worden, die ik hartelyk verfoeie, en ver-
oordeele: byzonder dat daaruit zoude voort-
vloeien, dat onze Hooge Machten tot Godt
niet bekeert zouden zyn; eene zaak, waartee-
gen ik wel hartelyk zoude proteſteeren, en die
erkenne alleen verzonnen te zyn, om quaade
indrukzels aan de ooverigheit tegen mynen
Perſoon, en werk in te boezemen: ik wen-
ſche bevryt te zyn aan den eenen kant van
met *pluimſtrykende woorden* om te gaan, om daar
meede myn belang, by de ooverigheit te zoe-
ken, en aan den anderen kant van bewaart te
zyn van de heerlykheeden te laſteren.

Hoe kan ook *D. Velingius* tot zulk een ui-
terſte koomen, van zulk een gevolg uit my-
ne ſtellingen te trekken? die beweert hebbe,
dat dit *Echt Reglement* op Godts Woort gegrond
zy, en daar meede oovereenkome? die ner-
gens van ter zyde eenen eenigen Artikel heb-
be aangeraft, eeven of daarin ſiet geſtelt ware,
dat niet recht konde geoordeelt worden; zon-
derling ook noch, dewyle ik in 't voorgige be-
weert hebbe, dat wel verre daarvandaan, dat
onze Hooge Machten, tegen den Eerbiet den
Ouderen verſchuldigt, zich verzetten, in tee-

250 *D. C. de Witt verantwoording tegen de*

gengdeel die met alle kracht, gelyk, in 't voorige, gebleeken is, helpen hanthaaven, en maaken zy eenige bepaalinge, 't is alleen teegen het misbruik, dat sommige Ouders maaken van de Macht aan hun van Godt verleent.

En wat de *Advotaten* betreft, die weten, dat alleen de *wet*, en het *getuigenis* de eenige *reegel* zy, *naar welken zy te spreken hebben*, zullen zy *immermeer daageraat zien* Jcf VIII 20. dat ik ooverzulks voor hun allen wensche, dat zy doen zullen; doch vinden zy goet, daarteegen aan te gaan, 't zal aan hun staan, zich daarop in geenen daage te verantwoorden aan dien Hoogsten Richter, welke, naar deeze *Wet*, vonnissen zal, 't geen ik dan aan hun ooverlaate, zonder my omrent hunne verrichtingen te bekommeren.

Maar bovendien heeft zyn Ew. noch een vierde bezwaar, 't geen niet min teegen de gronden van billykheit zoude aanloopen, dat ik naamelyk onderstaen hebbe het bedryf van *David*, omrent zynen zoone *Abfalom*, van *lasterhartigheid* te verdenken, met den zeiven uit zyne ballingschap, wederom tot zich te laaten koomen, daar toch hy, wegens deeze daat, in Gods woort, nimmer is bestraft geworden. Ik zal 's Mans eigene woorden opnemen.

„ 4. Onbillyk is het, dat D. de Witt op pag. 142 de daad van David, welke zynen zoone *Abfalom*, na hem lange te hebben, als een balling veritoeten, weer te rug liet koomen, duidelyk *lasterhartigheid noemt*, en die berispt, daar deeze daat nocht, in Gods woort, is berispt geworden.

Staan

Gravamina van D. A. Velingius. 251

Staan Uwel. Ews. niet ten hoogsten verwondert, dat *D. Velingius* zich onderwint, om met zulk eene bedenkinge voor den dag te koomen? zou het ook hiervandaan zyn, dat zyn Ew. ook daar de schoen wrongef? want is dit eene *lasterhartigheid* in *David* geweest, zynen zoon te rug te roepen, en is die in hem grootelyks te berispen geweest, dat 'er dan niet veel goets voor hem, op alle die gedaane voorspraaken, zou te wachten zyn, en daarom kon zyn Ew. niet beter doen, dan dit als een *onbillyk stuk*, in myn boekje, door te stryken, in welk geval hy zich vleide, dat de Vrouw-Moeder zich voor zulk eene *onbill*, te *dast* zou wachten, en daarom ook zich opgewekt zou vinden, het voorbeeld van *David* te volgen, en hem, in gunste tot zich te laaten koomen; Maar zal zyn Ew. uit zulk een oogwit, eene *quaade daat* goet durven noemen? Ik zegge vrymoedig, myne Broeders, eene *quaade daat*, ik verzoek toch, dat Uwel. Ews. alleen in het ooge houden den Persoon, van wien ik spreke, 't is *Abfalom* een *astflanger*, en wel, 't geen, als een verzwear van zyne misdaat, moet aange-merkt worden, van *zynen broeder*, en zulks noch onder den dekmantel van vriendschap, wanneer hy hem, neevens zyne anacre broeders, hadde ter maaltyt verzocht, en dus, op eene gantsch *verraaderlyke* wyze, omgebracht, *wanneer zyn hart vroelyk wast van den wyne*, en hy dus niet minder duchte, dan dat hem eenig onheil van deezen zynen Broeder, zoude worden toegebracht.

Mocht *David* zulk eenen, schoon zynen zoon, zonder eenige strafoeffeninge, weeser-
om

252 D. C. de Witt verantwoording teegen de

om als vooren aan zyn hoflaaten koomen? daar hy ziet! onder die verplichtinge lag van hem te dooden? mocht dan eilieve! *David* de ziel van eenen dootslaager laten leven? Spreekt niet 's Heeren wet gantsch anders? *Wie ymant staat, dat hy sterft, hy zal zeekerlyk gedoot worden: doch die hem niet naagestelt heeft, maar Godt heeft hem zyne hant doen ontmoeten, zoo zal ik eene plaats bestelle, daar hy heenen vliede. Maar indien ymant zynen naasten moetwilliglyk gehandelt heeft, om hem met list te dooden, zoo zult gy den zelven van voor mynen altaar neemen, dat hy sterve* Exod. XXI. 12, 13, 14. gy zult geene verzoeninge neemen voor de ziele des dootslagers, die schuldig is te sterven, want hy zal zeekerlyk gedoot worden Num. XXXV. 31.

Nu geeve ik aan Uwel. Ews. oordeel oover, of, in deezen manslag, en broedermoort, door *Absalom* begaan, niet alles te zaamen loope, dat hem des doots ten vollen hadde waerdig gemaakt, en waar omtrent geene verzoening mochte worden aangenoomen.

Hier te willen voorwenden, dat *Absalom* daar in alleen hadde willen wreken het ongelyk, en den smaat zyners zuster *Thamar* aangedaan, is ydel, en te vergeefs: want dit quam hem in geen en deele toe, dit was de post van zynen Vaader, als Kooning oover *Israel*, dit moest hy ooverzulks van zynen Vaader begeert hebben, en met alle instantien daarop hebben aangedrongen. Zal dan *David*, zulk eenen Dootslag, en Broedermoort in zynen zoone *Absalom* door de Vingeren zien, en hem toelaaten wederom binnen *Jerusalem*, en vervolgens aan zyn hof te koomen, en dat teegen het uitgedrukt ver-

Gravamina van D. A. Velingius. 253

verbodt van Godt? en zal men dan noch bedenkinge maaken, dat zulks van my berispt werde, daar ik nu doe blyken, welk eene groove Misdaat in *David* geweest zy, aan zulk eenen zoone Pardon te verleenen.

Ik zal eens Godts Wet zelve aan eene zyde stellen, en *David* alleen, als eenen Souverainen Kooning, my verbeelden, die aldus is Heer van leeven, en van doot, en dus zynen zoone, naar zyn goetvinden, kan pardonneeren, en hem wederom ten hoove toelaaten; zoo zoude de waare staatkunde hem nochtans zulks verboden hebben: want menschen, die van bedriegelyke, en geweldige aanslaagen zyn, en die zich daarvoor bereits hebben bekend gemaakt, moegen niet, wil men het gantsche ryk niet in het grootst gevaar brengen, tot zulk eene gemeenzaamheit worden toegelaaten, want zulker bedriegelyke arglistigheit kan menigmaal niet genoeg gepenetreert, noch tydig genoeg ontdekt, en teengegegaan worden, en zyn dikwerf stout genoeg, om den gevaarlyken slag toe te brengen, wanneer men zulks het allerminste vermoedt hadde, en men van gedachten was, dat alles in gewenschte ruste, en vrede ware: van welk een doortrapt bestaan is niet deeze myn zoon *Absalom*? hoe bedriegelyk handelde hy niet met zynen Broeder? hoe gevaarlyk in zyne uitvoeringen, die zich niet ontziet zyne handen met Broederbloet te bevlecken? wat zou niet van dien mynen zoone teegen de ruste van myn Ryke, en zelfs teegen mynen Persoon, onder schyn van Vrientchap, konnen ondernoomen worden? en daarom; wil ik zeeker zyn, voor alle zyne

254 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

listige en gevaarlike aanslaagen, ik moet deezē mynen zoon, reets *doofschuldig*, den doot doen sterven, eer hy, ten minsten op zulk eene wyze, onder het een, en ander pretext, alle myne zoons om hals brenge, om, naar mynen doot, op den Throon te klimmen; en kan myne Vaaderlyke toegenegenheit voor deezē mynen zoone niet toelaaten, datik hem zyn leeven beneeme, ik ben gehouden hem ten versten van myn hof te bannen, alwaar hy noch my, noch myn Ryke kan nadeelig weezen; daar kan ik hem van alle correspondentie uitsluiten, en een Waakend oog op hem houden. Trouwens de uitkomst heeft ook geleert, hoe *listig* hy, by vervolg teegen deezē zynen Vaader bestaan hebbe: en welke *gevaarlike aanslaagen* hy teegen zynen Persoon, en zyn gantsche Ryke hebbe ondernoomen gehad om zynen Vaader, by zyn leeven, vanden Throon te stooten, en zich zelven daarop te dringen. Ziet, waerdste Meedebroeders, dit zyn de droevige gevolgen, die men te vreezen heeft van zulk eene *lafhartigheit*.

Edoch! hoe klaar zich deeze dingen aan het oogge van eenen ygelyken oopenbaar maaken, zoo meint toch *D. Velingius*, dat hy eenigen gront zou hebben, waar op hy recht meinte hebben, van teegen myne berispinge in te koomen, en wel dit, dat *David* desweegen *immer*, in Godts woort, zy bestraft geworden.

Ydel voorwensfel! myne Broeders! moet dan Godts Woort coveral, met duidelyke woorden, zeggen, dat dit, of dat zonde zy? hebben wy niet zelve den regel van Godts Wet voor ons, waaraan wy alle daaden te toetsen heb-

Gravamina van D. A. Velingius 255

hebben, en zulke bedryven, dewelke daarvan afwyken, zondig, en quaat te keuren? waarom zouden wy dan ook hier alzoo niet doen? met dit bedryf van *David*, als aanlopende teegen Godts wet, ten hoogsten aftekeuren? immers, hoe zouden wy *quaar* durven *goetnoemen*, en *duisternisse tot licht stellen*, daar wy weeten, dat oover de zulken het *wes* werde uitgesproken *Jes. V. 20*.

Doch moogelyk zullen wy zyn Ew. door eene gezonde reedeneeringe, niet konnen oovertuigen, ten zy wy, met duidelyke bybeelden, onze gezegdens, uit Godts Woort, bevestigen. Dult dan, myne Waerdste Meedebroeders, dat ik zulks verrichte, dewyle de zaak vordert, dat ik my teegen zulk eenen, die zich te vooren onder de *verstandigen* tellen wilde, *die behoorlyk kon onderscheiden tusschen goet, en quaat*, op eene allereenvoudigste, en dus ook oovertuigenste wyze, verdedige.

'Er is maar eene, by uitstek *ergerlyke misdaat* in *David* geweest, waarmede hy den *Vyanden des HEEREN* *grootelyks hadde doen lasteren*, naamelyk zyn *overspel* met *Bathzebab*, en zynen *manslag* begaan aan *Uria den Hethter*: want zoo vinde ik, dat van Godts Geest, dit getuigenisse van *David* gegeven wort, dat *hy gedaan hadde, dat recht was in de oogen des HEEREN*, en niet geweest ware van alles, dat *Hy hem geboden hadde*, alle de daazen van zyn leeven; dan alleen in de zaake van *Uria den Hethter*. 1 Kon. XV. 5. Zoude ik, in den eersten opslag, hieruit niet moeten besluiten, dat 'er van Godts Geest niets anders, dan eenen dit zelve wanbedryf in *David* berispt wierde?

Zoo

zoo ik echter zyne levens gevallen, met aandacht, naaleeze, worde ik van het teegendeel ooverreeds, en bespeure, dat 'er waarlyk vry meer in hem berispt werde.

Ik wil nu zoo zeer niet spreken van de *meeninge* van zyne Vrouwen, welke hy gehad heeft, zoo duidelyk teegen Godts eerste instelling van het Huwelyk aanlopende, welke nochtans in hem niet bestraft wort, maar zelfs van den Propheet *Nathan* wort opgemerkt, als een voorrecht, dat hem van Godt vergunt was, in eene omstandigheid, wanneer hy tot hem, van 's Heeren wege, was afgezonden, om hem zyne begaane zonden van *ooverspel*, en *manslag* voor te houden, zeggende uit naam van den Godt van Israël: *Ik hebbe u uwes Heeren Huus gegeven, daartoe uwes Heeren Wyven in uwen schoot; jaa ik hebbe u het Huus van Israël, en Juda gegeven: en indien het weinig is, ik zonde u alzulks, en alzulks daartoe doen.* 2 Sam. XII. 8.

Neen! wy willen alleen onzen aandacht bepalen tot het *tellen van het Volk*, zoo als zulks, op last van *David*, door zynen Krygs-Ooversten *Joab*, is volbracht geworden: Ziet nu, wy hebben des Heeren Geest zoo eeven hooren verklaren, dat *David niet geweeten ware van alle de geboden des HEEREN*, dan alleen in de zaake van *Uria den Hetbiter*, en hier zullen wy, op *David's* tellen van het volk, op 't *aansporren des Sataus*, verneemen: *deze zaak was quaet in de oogen van Godt, daarom sloeg Hy Israël: jaa David zelve zal zulks ook erkennen, waarom hy in deze needrige beken-tenisse uitbrak: ik hebbe zeer gezondigt, dat* ik

ik deze zaak gedaan hebbe: maar neem toch nu de misdaat van uwen knecht weg; want ik hebbe zeer zottelyk gehandelt. 1 Chron. XXI. 7, 8.

Hoe dan! myne Broeders, heeft *David* meer gezondigt, dan alleen in de zaake van *Uria den Hetbiter*? en zegt echter Godts Geest zulks? U wel Eerw. zullen dan kunnen besluiten, met welk een deugdelyk recht ik die misdaat hebbe in *David* berispt gehad, schoon Godts Woort daarvan geen uitdrukkellyk gewag gemaakt heeft, en ooverzulks hebbe ik my in geenen deele bezondigt teegen de gronden van *billykheit*, gelyk ik ten onrechte van *D. Velingius* ben beschuldigt geworden.

U wel Eerw. kan ik begrypen, dat wenschten, dat deze zaak bereits geheel ten einde gebracht ware, opdat U wel Eerw. hun oordeel zouden kunnen uitbrengen, doch ziet! het behaagt *D. Velingius* U wel Eerw. noch op te houden, en wel met het voorstel van twee byzondere zaaken, die aan zyn Eerw. voorkoomen van een zonderling gewichte te zyn, omdat hy, by zynen oovergang tot dezelve deze woorden heeft gelieven te gebruiken, „onbillyk zyn vooral deze navolgende stukken.“ Doch! of dezelve ook van dat gewichte zyn, zal ik aan het ooreel van U wel Eerw. ooverlaaten: voor my ik vinde geene reeden, om U wel Eerw. aandacht lange daaraan bepaalt te houden.

Ik zal my dan haasten, om tot die twee byzondere stukken oovertegaan.

Wat het eerste derzelve belangt, dit raakt de behandeling van het vyfde gebod, zoo als die in myn Boekje pag. 25-32 geschiet, R welke

258 *D. C. de Witt* verantwoording tegen de

welks eerste onder deze woorden wort uitgebracht.

1. „ Daar D. de Witt in het geheel geen woort en spreekt van de betrekkinge der Ouderen tot hunne Kinderen, en van de plichten, welke aan de zyde der Ouderen daaruit voortvloeyen, dat nochtans en de billykheit, en alle uitleggers leeren, en voor-al de meninge van den geduchten Wergeevert is.“

U wel Eerw. zien hieruit, dat ik ook beschuldigt werde, in myn Boekje, te weinig gezegt te hebben: Zecker in het schryven is het onmoogelyk allen man van pas te maaken: die naamlooze schryver, welke onder den verdichten naame van *Timotheus Philalethus*, *Zoonne van Zedek*, en *Aletheia*, heeft willen schuilen, beschuldigtde my al te lang geschreeven te hebben, zeggende: *wie schreef ooit zulk eenen Brief?* als waarin hem te veele zaaken zullen zyn voorgekoomen, die hem onaangenaam waren; nu hebbe ik, naar de gedachten van *D. Velingius*, te weinig geschreeven, en moest getoont hebben, welke de plichten zyn der Ouderen omtrent de Kinders: zoo iet., waerdtste Meedebroeders, dit zoude my doen afzien van myne bedenkinge, in het voorige opgegeven, dat *D. Velingius* de Schryver van dat naamloos Boekje weezen zou, omdat hy dan met denzelven in alles van een zelfde gevoelen zoude weezen, daar ik nu zie, dat hy daarvan verschille. Zoo noodig is het, myne Broeders, om eene behoorlyke, en gegronde toepassing te maaken, op alle de gezegdens van dat onder-

Gravamina van D. A. Velingius. 259

derwerp te letten, en geene van die oover te slaan.

Maar laat ik dat daar laten: dat ik in myn werkje oover den plicht der Ouderen omtrent de Kinders my niet hebbe uitgelaaten, is eene waarheit, is dat eene misdaat? daar zyn Eerw. weet, dat *positio unius non est negatio alterius*: is het niet genoeg, dat ik dat behandelde, 't geen, voor datmaal, tot myn oogwit diende? kan ook ymant dat in my mispryzen? trouwens de Wergeevert maakt dat uitdrukkelyk gewag niet van den plicht der Ouderen, en vergenoegt zich met die der Kinderen omtrent de Ouders voor te draagen, kan ik dan quaalyk doen, met dien op het voetspoor te volgen?

Ik weet wel, zyn Eerw. zegt, dat dit vooral de meining zy van den geduchten Wergeevert, maar waaruit weet zyn Eerw. dat? daar, ziet! alleen de plichten van meerderen omtrent minderen hier, by wertigen gevolge, in oovereenstemminge van het geene in het ooverige gedeelte van *Moses* Wet-Boek te vinden is, daaruit moeten worden afgeleit; daar in teegendeel die der minderen omtrent de meerdere, in de duidelyke letter der Wet begrepen zyn.

Hebben alle de Uitleggers van dat vyfde gebodt zulks alzoo begreepen? ik stemme dit volkoomen toe, dat zy het stuk recht gavat hebben, en wil *D. Velingius* voldoeninge hebben van het geene der Ouderen plicht is, hy neeme de moeite van dezelve naa te slaan: Voor my ik schreef, in dat myn Boekje, geene uitlegginge oover dat vyfde gebodt, en dus viert ik niet geroepen, om daarvan eene verklaringe

260 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

te geeven. Wort ik, by vervolg ontwaar, dat de Voorzienigheit my roept, om myne gedachten daarover aan het gemeen mededeelen, gelyk ik meine nu geroepen te zyn tot de beschouwinge der plichten, welke Kinderen omtrent hunne Ouders te betrachten hebben, ik zal niet naalaaten my insgelyks daarop, volgens myn licht, te verklaren, schoon het wel konde gebeuren, dat myne gezegdens alsdan aan sommigen zoo min zouden aangenaam zyn als deeze, met welke ik der Kinderen plichten hebbe aangebonden gehad.

Ik gaa dan oover tot het tweede onderlit, dat ik naamelyk eene algemeene onderwerpinge der Kinderen aan hunne Ouderen hebbe aangedrongen, zonder dat ik gelet hebbe op de naadere bepalinge daaromtrent, naamelyk *wat rechts, en billyk is*, immers zyn Eerw. spreekt daarvan in deezervoegen.

2. „D. de Witt neemt daar een algemeene onderwerpinge der Kinderen aan de Ouderen uit op, en ondertusschen leert de billykheit, dat dit bepaalt moet worden op al wat *rechts, en billyk is*.”

Hy bedriegt zich grootelyks, waerdste Mee-
debroeders, dat ik eene andere onderwerpinge zou begrypen dan die op *rechts, en billykheit* steunt: Verre zy het, dat ik van zulk een oordeel zoude weezen, dat ik willen zoude, dat Kinderen hunne Ouders in alles blindeling volgen zouden, schoon derzelver beveelen aanliepen, en streeden teegen Godts gebodt, ik hebbe toch alleen betoogt gehad, dat Kinderen alleen in die zaaken gehoorzaamheit aan Ouderen verschuldigt zyn, die dezelve begre-

Gravamina van D. A. Velingius 261

greepen worden, uit, en volgens den inhoud van deeze Wet, hunnen Kinderen te hebben voorgehouden, en daarom in geenen deele my bezondigt teegen de gronden van billykheit, gelyk ik ben beschuldigt geworden: zoo ook D. Velingius hier iet hadde in te brengen, hy moest geroont hebben, dat ik eenen eenigen plicht, den Kinderen hadde opgelegd, dewelke aanliep teegen het geene, dat *rechts, en billyk is*, 't welk zoo lange niet geschiet is, zoo verklaren wy het in zyn Eerw. ten uiterste *onbillyk* te zyn, zynen Broeder te beschuldigen oover eene zaak, waarvan hy geen bewys kan bybrengen, en welk teegendeel, met de stukken, zich bekend maakt.

Ik gaa dan oover tot het derde onderlit, 't geen zyn Eerw. heeft gelieven onder deeze woorden opreeeven.

3. „D. de Witt haalt by consequentie uit, dat daarin het vyfde gebot een gehoorzame onderwerpinge der Kinderen aan de Ouderen bedoelt wort, in het stuk des Huwelyks, en ondertusschen noemt hy dat *niet gehoorzamen* meer dan eens een oopenbare vertrap-
pinge van Goddelyke, en Menschelyke Wet-
ten.”

Ik weet niet, of ik wel noodig zal hebben omtrent dit derde onderlit eenige aantmerkingen te maaken: want ik weet niet, waar ik het zoeken moet, dat in deeze stellingen teegen de gronden der billykheit zou worden aange-
gaan; zoude het dit weezen, dat ik uit dit gebodt van *Vaader, en Moeder te eeren*, afleide de gehoorzame onderwerpinge der Kinderen aan hunne Ouderen, in het stuk des Huwelyks? is dat

dan daarin niet begreepen? zyn Eerw. betoonde, dat met bondige bewyzen, die anderen, en my daarvan konnen oovertuigen, of hy zulde, dat, zoolange hy daaromtrent in gebreken blyft, ik myn stuk onbezweken vasthoude, zonder my dat, door eenige zegwoorden te laaten uit de handen wringen. En waarom zou ik zeeker? komt dit niet met het *recht*, en de *billykheit* volkoomen oavereen, dat Kinderen in dat zoo gewichtig stuk, den Ouderen gehoorzaam zyn. Dult, wel Eerwaerde Medebroeders, dat ik, om U wel Eerw. attentie omtrent zulke gemeene, en bekende zaaken niet op te houden, zyn Eerw. verzende tot onze verstandige, en deftige Uitleggers oover dit Gebodt, en hy zie, of dezelve, in de Verklaaringe, die zy ons daarooover hebben naagelaten, niet die gehoorzaame onderweping der Kinderen, aan hunne Ouderen, in het stuk des Huwelyks daar hebben bygevoegt, en zoo is dit zeeker noch iets nieuw, noch iets vreemt van my, in dat myn Boekje, ter needergeftelt, veel min iet, dat teegen de gronden van billykheit zoude hebben aangelopen.

Maar het zal moogelyk dit weezen, dat ik het ongehoorzaam zyn in deezen aan den Ouderen meermaalen invoere, als eene vertredinge van Goddelyke, en Menschelyke Wetten. Ik meine te moeten vermoeden, dat hierin geene andere misdaat zy, dan dat dit wat te gevoelig zal nypen dezulken, welker gewezen hen in deezen beschuldigen zal, dat zy in dit stuk den Ouderen zyn ongehoorzaam geweest, en dat zy wel wenschten, dat dit hun

zoo

zoo klaar niet wierde onder de oogen gebracht.

Immers zoo Uwel. Ews. de minste opletentheit anders bybrengen, konnen Uwel. Ews. zelve besluiten, dat dit, met het hoogste recht van my zy geposeert geworden: want die *Vaader, en Moeder ongehoorzaam is*, zulk een *verwerpt de Goddelyke Wet*, welke hem gebiedt, om *Vaader, en Moeder te eeren*, en die daarenbooven, in het stuk des huwelyks den Ouderen ongehoorzaam is, met derzelver consent niet alvorens op het zelve verkreegen te hebben, eer men zich verbint, en aangeeft, om in ondertrouwe opgenoomen te worden, *versmaat 's Lants wetten* daarop ge-emaneeert, alzo dit Consent der Ouderen voor de aantekeninge ten Ondertrouwe wel uitdrukkelyk moet gevordert worden, 't geen ik geloove, dat *D. Velingius* thans te wel weete, dan dat ik noodig zoude hebben dit hier verder aan te dringen. Weshalven ik meine in deezen ook voldaan te hebben met aan Uwel. Ews. geweten, door *openbaaringe van waarheit*, my aangenaam gemaakt te hebben, dat van my, in dat myn boekje, niets geleert, of aangedrongen zy, 't geen *teegen de Wetten van billykheit* zoude aanlopen, gelyk *D. Velingius* nochtans heeft konnen goetvinden, zonder eenigen gront, voor te geeven.

Ik gaa dan oover tot zyn Ew. tweede stuk, 't geen hy *vooral onbillyk* heeft gelieven te keuren, dit nu heeft zyn uitzicht *tat de vergeevinge der zonden*; want hy zegt „onbillyk is zyne behandeling van de Christelyke vergeevinge van pag. 110-113.

R 4

Ik

264 D. C. de Witt verantwoording teegen de

Ik konde moogelyk hier eene aanmerkinge maaken, oover de omschryvinge der vergeevinge, zoo als die genaamt wort eene *Christelyke vergeving*. Ik weet niet, dat dit eene schriftuurlyke uitdrukking zy, van welke ik echter zeer gaerne zie, dat Godtgeleerden zich bedienen: ik weet zeer wel, dat *Paulus* gezegt hebbe, *vergeevende de een den anderen: gelykelyk als Christus u vergeeven heeft, (doet) ook gy alzoo Col. III. 13.* Maar is deeze vergeeving daarom eene *Christelyke vergeving*? grypt dan deeze vergeeving onder Christenen alleen plaats? moest 'er ook, onder den Ouden dag, voor *Christus* komste in den vleesche, geene *vergeeving* omtrent elkanderen geoeffent worden? ik weet wel, de *Socinianen* maaken, in dit geval, een al te gaapend onderscheit tusschen den tyt voor, en naa *Christus* komste: zy oordeelen, dat het 'er voor hem zoo naauw niet op aanquaame, maar dat men toen in haat teegen den naaften leeven kon, waartoe zy aanvoeren de plaats van Ps. CXXXIX. 21, 22. *zoude ik niet haaten, HEER, die u haaten? en verdriet hebben in de geenen, die teegen u opstaan. Ik haate hen HEER, met eenen volkomen haat, tot vyanden zyn zy my: maar dat wy nu, naa Christus komste, door wien de wet zou verbeetert zyn, meer tot liefde geroepen worden, en dus, booven dien Ouden tyt, verplicht zyn tot vergeevinge.* Ik wil wel gelooven, dat zyn Ew. verre af zy van zulke *Sociniaansche* gronden te voeden, waarom ik in die vaste Persuasie ben, dat zyn Ew, door die omschryvinge alleen zal willen zeggen eene vergeevinge, die den Christenen betaamt, en die

Gravamina van D. A. Velingius. 265

die dus in alles op Godts Woort gegront, en naar deszelfs voorschrift, tot Godts verheerlykinge, en bevorderinge van het waare welzyn des naaften, geoeffent wort.

Nu gelieft D. Velingius te zeggen, dat myne behandeling omtrent de *Christelyke vergeevinge* onbillyk zoude weezen; eene harde beschuldiging waarlyk! die naauwlyks zoude te verduwen zyn; doch ik wensche, dat de Heer hem zulks genaadelyk, om Christus wille, vergeeven wille, gelyk ik dit hem van harte vergeve: my voor teegenwoordig zullende vergevoegen, met aan te wyzen, dat ook, in opzicht van dit stuk, niets, dat onbillyk zoude weezen, van my zy gestelt geworden.

Gemerkt dan nu zyn Ew. zegt, dat *onbillyk* zy, 't geen ik van de *Christelyke vergeevinge* schryve van pag. 110.--153 zou men, in den eersten opslag, oordeelen, dat hier een gantsche reex van misstellingen zoude te vinden zyn, doch wel ingezien zynde komt het op eenige geringe aanmerkingen uit, die niets, dat weezentlyk is, in zich vervatten, en zyn Ew. daarom beeter gedaan hadde, met die achterweegen te laten, dan aan het gemeen eenige gedachten in te boezemen, waar hem de schoen wringt.

Hebben wy dan tot hiertoe zyn Ew. op het spoor gevolgt, en alle zyne byzondere stukken naagegaan, 't zal billyk zyn, dat wy ook alzoo doen omtrent deeze zyne laatste opgenoemde stukken.

„ 1. Als waar in D. de Witt in 't gemeen „ eerst een repareeren van de zonde daat vordert, eer hy vergevinge toelaat, dat noch

266 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

„ tans in de meeste gevallen , onmogelyk is.
Is dat iets vreemt , en ongehoort , dat ik vordere eerst afftant van ongerechtigheit , eer men vergeevinge van zonden , by Godt , of menschen erlangen kan ? zal niet het gansche woort der gerechtigheit in deezen voor my pleiten , als 't welk voor af eischt eene waarachtige bekeeringe , in het laten van het quaade , en eenen hartelyken lust ter betrachtinge van het goede , eer ymant van de vergeevinge van zyne zonden kan ooverreedt zyn ? *de godtlooze verlaate zynen weg , en de ongerechtige Man zyne gedachten , en hy bekeere zich tot den HEERE , zoo zal hy zich zyns ontfarmen , en tot onzen Godt , want Hy vergeeft meenigvuldelyk* Jes. LVII. 7. Waartoe zont ook *Jesús* den Apostel *Paulus* met de prediking des Euangeliums tot de Heidenen ? was het met , om hunne oogen te oopen , en hen te bekeeren van de duisternisse tot het licht , en van de macht des Satans tot Godt : opdat zy vergeevinge der zonden ontfangen , en een Erfdeel onder de geheiligden , door het geloove in Hem Hand. XXVI. 17, 18. ? Ik achte niet noodig , Waerdste Meedebroeders , dat ik , door het aantrekken van verscheidene passagien , dit naader bekrachtige , oovermits ik zulks ten oovervloedigsten oordeele aan Uwel. Ews. bekend te zyn.

En zoo gelt dit ook in opzicht tot de vergeevinge aan den naasten ; want of ik wel een harte hebbe om aan mynen naasten , die teegen my zondigt , en in de zonde teegen my voortgaat , te vergeeven , en ik zulks ook werkelijk aan hem vergeeve , schoon hy zich tot hiertoe geweigert heeft te verneederen , om die

ver-

Gravamina van D. A. Velingius. 267

vergeevinge by my te zoeken , ziet ! toch zoo kan die naasten daarvan geen weezentlyk voordeel hebben , zoo lange hy niet in waarheit van die zonde afftaet , en hy heeft geenen den minsten grond , om zich te verbeelden , dat Godt hem die zyne zonde , gelyk alle andere zyne zonden vergeven hebbe , daar hy de zonde latende , en daarop van my vergeevinge ontfangende , daaruit kon afleiden , dat ook hem van Godt vergeeving geworden zal. Ik hebbe dit in myn boekje aangebonden met die naadrukkelyke plaatse van Spreuk. XXVIII. 13. *die zyne oovrtredingen bedekt , zal niet voorspoedig zyn , maar die dezelve bekent , en laat , zal barmhertigheid ontfangen.*

Welke passagie zoo lange my niet ontnoemen is , zal ik dit blyven vasthouden , en Uwel. Ews. attentie thans met vermoeden met andere plaatsen voor den dag te brengen.

Maar hier schynt het *D. Velingius* te haapen , dat ik alzo iet vordere , dat in veele gevallen , onmogelyk is te doen : 't is my ondoenelyk hier uit te denken , welke byzondere gevallen zyn Ew. bedoel : moogelyk zoo zyn Ew. die hadde willen opnoemen , of ik dan geene gelegenheit zoude gehad hebben , om aan te toonen , dat , in die gevallen , zoo zeer geene volstrekte onmogelykheit zoude plaats hebben , als wel onwilligheid , om van die zondedaat af te scheiden , 't zy dat die zonde noch te genoegelyk , 't zy te voordeeligh noch voorkoome. Uwel. Ews. zullen dan vertrouwe ik , van my niet vorderen , dat ik zulke gevallen zal opperen , en toonen , hoe , en wat daarin te doen zy , daar *D. Velingius* zelve heeft kon-

kon-

268 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

konnen goetvinden, die met stilzwygen voor by te gaan. Was het zyn Ew. echter te doen, om te weten, wat zyn plicht zyn, hy leezde dan het doorwrochte werk van den Godtvruchtigen LA PLACETTE van de *weedergeevinge*, alwaar ook die zwaarigheid, welke, uit de onmoogelykheit der weedergeevinge, wort afgeleit, op eene naadrukkelyke wyze, wort weggenoomen.

Waarom ik dan ook veilig oovergaa tot zyn Ew. tweede onderlit, 't geen aldus wort opgegeeven.

„ 2. Daar D. de Witt wel eene *vergeevinge* „ toelaat, maar echter de uitvoeringe der „ straffe vordert, dat in een Christen verge- „ vinge niet valt.

Ik wil niet hoopen, dat zyn Ew. uit zulk eene geheele behandelinge, zoo maar iet, naar zyn welgevallen, hebbe uitgekipt, om my eene verkeerde stellinge toe te dichten, even of ik geene vergeevinge kende, dan die t'zaamen gevoegt ging met de uitvoeringe der straffe, ik moet zeggen, wel verredaar van daan!

Om zulks Uw. Ews. ten klaarsten te doen begrypen, zoo wil ik hebben opgemerkt, dat ik in zeekeren opzichte, een onderscheit maake tusschen eene vergeevinge, die van menschen omtrent menschen geoeffent wort, die met elkanderen in eenen gelyken rang staan, en een onderscheit in die vergeevinge omtrent menschen, omtrent welken eene zeekere *Subordinatie* plaats grypt, daar minderen staan onder meerderen, en van die meerderen afhangen, en aan die onderwerpinge, en gehoorzaamheit verschuldigt zyn. Opzichtelyk dan
nu

Gravamina van D. A. Velingius. 269

nu tot dat eerste soort van menschen, die met elkanderen in eenen gelyken rang staan, daar is eene vergeeving, *zonder eenige strafoeffeninge* omtrent hem, die misdreeven heeft: neem by voorbeeld, 'er was ymant, met my ingelyken rang, waarop ik geene verdere betrekkinge hadde, dan dat hy myn naaften ware; deeze hadde my grootelyks beleedigt, in mynen Persoon, mynen goeden naame, of goederen: zulk een quam tot inkeer van die zyne misdaat, hy doet oopenbaare restitutie van het geene dezelve aan my, 't zy in mynen Persoon, 't zy in mynen goeden naame, 't zy in myne bezittinge bedreeven hadde, en die quam alzoo, en verzocht van my de vergeevinge van alles, waarin hy zich teegen my bezondigt heeft, dien ben ik gehouden, buiten eenige straffe, volkoomen, en van gantscher harte te vergeeven, en dat zoo meenigmaal de zelve, door eene nieuwe oovertredinge, teegen my mochte misdreeven hebben.

Maar hier zal de zaak eenigzins van gedaante veranderen, in opzicht van die menschen, alwaar nu die voornoemde *subordinatie* plaats grypt, daar moet wel de zelfde oprechte vergeeving zyn, maar die niet altoos kan afgezonderd worden van de uitvoeringe der straffe.

Ik zal hier kortelyk herhaalen, 't geen in myn boekje dien aangaande omstandiger is voorge draagen.

Tusschen *Ouders*, en *Kinders* grypt nu die voornoemde *Subordinatie* plaats; die *Kinders* nu hebben teegen Godt, en het gezag der Ouderen gezondigt, in zulke gevallen, en alle die daartoe betrekkinge hebben, zyn wy
oo-

ooverreedt, dat die Ouders, als Godts plaats bekleedende, moeten straffe oefenen oover die misdaden der Kinderen, en wel naar evenredigheid van die begaane misdaat; daer kan, noch mag een Ouder zich niet van onttrekken, hoe zeer zulk een Kint zyne Ouders mochte om vergeefinge smeeken, en belofte doen van in het toekomende aan zulk eene misdaat zich niet schuldig te maaken, omdat zulk een Kint de bittere vruchten van zyne oovertreedinge moet smaaken, om alzoo daar-oover te meer verneedert te worden, en te hartelyker tot afftant genoopt: ik wil hier niet zeggen, hoe een Ouder zich latende verbid-don, en hun vergeevende, zonder straf-oefeninge, dat zelfde Kint zich daarvan zoude weeten te bedienen, om zich in het toekoo-mende, door dat zelfde middel, van de Ouderlyke straffe te bevryden, 't geen oorzaak zou konnen worden, dat zulke Kinders, groo-ter wordende, alle de kastydingen der Oude-ren genoegzaam bespotten zouden; maar dit wilde ik zeggen, dat een Ouder tot die straf-oeffeninge verbonden zy, van Godtswege, aan wiens last te voldoen een Ouder zich meer moet laten geleege liggen, dan aan alle de biddingen, en beloften van hunne Kinderen.

Maar hoe? zullen dan Ouders hunne Kin-deren niet vergeeven? gewisselyk ja; wanneer die zyn gekastyt geworden, is een Ouder ver-plicht, om te zien, welke uitwerkinge die op het gemoet van dat zyn Kint gedaan hebben, of dat zelve daardoor gedwee geworden zy, en aangespoort, om by zyne Ouderen om vergee-vinge te smeeken: 't welk bespeurende, dan

zyn

zyn die Ouders verplicht hunnen Kinderen van gantscher harte te vergeeven, en hen aan te zetten, om ook vergeefinge der oovertreedin-ge by Godt teegen wien zy gezondigt hebben, te begeeren, en dat zelve, met die hunne Kinderen van Godt te bidden.

Edoch bespeuren Ouders dat hunne Kin-ders, op de ontfangene kastydinge, zich noch eenigzins stug, en murmureerende vertoonen, zoo moet een Ouder zich wachten van in eene gemeenzaame onderhandeling met die hunne Kinderen te koomen, 'maar zoo lange hen de blyken van hun billyk misnoegen te doen zien, tot dat zy in needrige schult-bekentenisse om vergeefinge tot hen zich vervoegen, en, op eene plechtige wyze, om vergeefinge van het misdreevene verzoeken.

Met opzicht tot eene ooverigheit, hebben wy ook zulks in dit ons werkje doen zien. 'Er is ymant van haare onderdaanen, die aan haar alle gehoorzaamheit verschuldigt is, welke zich dermaaten teegen haar misdreeven heeft, dit desweegens, volgens de wetten van den Lan-de, aan den lyve moest gestraft worden: zulk een delinquant verzocht nu, op de ootmoe-digste wyze, vergeefinge van die zyne begaa-ne misbedryven, zoodat hy daarom niet mochte aan den lyve gestraft worden, zich verbindende tot alle gehoorzaame onderwerpinge, alle de daagen van zyn leeven. Staat het nu aan zulk eene ooverigheit niet, om zulk eenen delinquant van de straffe vry te verklaren? maar is die genootzaakt, de zelve, volgens de Placaten van den Lande, met alle rigeur, ten uitvoer te brengen, op dat alzoo het boo-

ze

ze uit het midden van den Lande werde weg gedaan: ziet nu, of wel eene ooverigheit gehouden zy, zich alzoo te gedraagen, zoo kan, en wil die echter aan zulk eenen oovertreeder van ganfcher harte vergeeven het quade, dat hy teegen hier bedreeven heeft, onder zuchtingen tot Godt, wanneer deszelfs hatt met waare liefde tot den naaften vervult is, dat die gehoudene ftrafoeffening eenig daartoe dienen mooge, dathy, door de zelve, tot waare vernederinge des harten gebracht werde, en zyne verzoeninge by Godt in Christus zoeken, en dat anderen, door die zelfde ftrafoeffeninge, moogen worden te rugge gehouden, om niet in eene zelfde oovtreding te vallen.

Zyn die dingen zoo, 't volgt dan ook, dat zulks niet min plaatfe heeft, by het oeffenen der *Kerkelyke Difcipline*. 'Er is ymant, die hoort tot, en staat onder het Kerkelyk opzicht, dewelke zich, of fin leeven dermaaten heeft te buiten gegaan, dat desweegen de *Kerkelyke Cenfuur* teegen den zelve, 't zy in eenen minderen, 't zy in eenen meerderen trap moete geoeffent worden: zulk een nu vordert, dat hem die zyne misdaat, waarin hy zich heeft te buiten gegaan, van zulk eene Kerkvergaderinge mooge vergeeven worden, onder toezegginge, dat zich, by vervolg van tyt, ten zorgvuldigften zal wachten, van zich in Leere, of leeven te buiten te gaan. Van ganfcher harte is zulk eene Vergaadering geneegen, om aan den zelve te vergeeven; maar nechtans zoo, dat zy die *Kerkelyke Cenfuur* omtrent hem oeffene, onder stille zuchtingen, en oopenbaare gebeden tot Godt, dat het hem

Hem goetgunftelyk bebahen mochte, die Kerkelyke ftraffe zoo aan den zelve tezeegenen, en te heiligen, dat zy daardoor tot waarachtige verbeeteringe, 't zy in Leere, 't zy in zeeden gebracht werde, en bequaam gemaakt mooge worden, om zynen naaften te fichten.

Hier meene ik nu, waerdite Meedebroeders, dat ik Uwel. Ews. duidelyke gevallen hebbe aan de hant gegeven, in welke Uwel. Ews. met eigene oogen, zien konnen, hoe die vergeving omtrent den naaften, infommige gevallen, met de ftrafoeffeninge, 't zaamen gaa.

Ik hoore wel, dat *D. Velingius* hierteegen opkooome, met voor te wenden, dat zulks in eene *Christen-vergevinge niet valle*: maar ik verneme niet, dat eenig bewys voor dit zyn zeggen bybrengt: dat echter volftrekt noorzaakelyk ware geweest, omtrent eene zaake, welke hy onderftaat, met zoo veel vrymoedigheid te loochenen.

Zeer wel kan ik begrypen, welke het beginfel is, waar uit hem deeze dingen voortkoomen, hy wilde graag zich van alle *Kerkelyke Cenfure* vry maaken, konde hy dan Uwel. Ews. tot die gedachten doen oovergaan, dat dusdaanig eene ftrafoeffening niet valle in eene *Christen-vergevinge*, zoo konde hy in die hoopfe leeven, dat wanneer het op het uiterfte met hem mochte gekoomen zyn, en geen andere weg meer oopen, dan tot oopenbaare fchult-bekenteniffe te koomen, Uwel. Ews. aldan die misdaat aan hem aanftonts vergeeven zouden, zonder eenige *Kerkelyke Difcipline* teegen hem te oeffenen.

S

Kan

274 *D. G. de Witt verantwoording teegen de*

Kan nu geen huisgezin, noch Burgerstaat bestaan zonder behoorlyke straoeffeninge? moet alsdan daar nootwendig alles ten verderve ylen? Uwel. Ews. zullen dan zelve kunnen opmaaken, dat de Kerk ook onmoogelyk bestaan konne, *buiren oeffeninge van Censure* teegen oovertreederen; zoo toch die wierden door de vingeren gezien, op eene bloore schultbekenenisfe, die zich dier straffe hadden waerdig gemaakt, 't zou ras gebeuren, darzulk eene maatschappye van Belyderen den Naam van Christenen geheel verliezen zoude, alzo het gantsch onchristelyk onder de zelve zoude toegaan.

Maar ik moet Uwel Ews. hier naader ooverreeden, hoe ongegront *D. Velingius* hier heeft kunnen goetvinden, te zeggen, dat *zulks in eene Christen-vergevinge niet valle*: Wy hebben bereits te vooren opgemerkt, dat eene *Christelyke vergewing* dan zeggen zal, eene vergewinge, welke past zulk eenen, die een *Christen* wil weezen, en in alles, naar het voorschrift van 's Heeren Woort, als een Christen zich wil gedraagen: dii zal dan zeeker aanwyzen, zich in het vergeeven der misdaden, te schikken naar het voorbeeld van Godt, dat volmaakte Patroon van heilicheit, gemerkt wy verplicht worden, om heilig te zyn, gelyk Hy, die ons geroepen heeft, heilig is. Hoe handelt dan nu de Heer omtrent zyn volk, als Hy de zonden vergeeft, mer die aan hun niet toe te reekenen tot verdoemenisse? gaat zulks ook zonder hun de tuchtroede toe te zenden, hier in deezzen tyt? zeeker neen! want 'er wort uitdrukkelyk van eenen Godtvruchtigen voorganger

Gravamina van D. A. Velingius. 275.

get beleeden. o HEER onze Godt, gy hebt hen verhoort, gy zyt hun geweest een vergeevende Godt, hoewel wraak doende oover kunne daaden Ps. XCIX. 8. Wat zegge ik? daar in wil de Heer aangemerkt worden, omtrent zyn volk, en kinders, te handelen, gelyk een rechtaartig Vaader doet omtrent zyne kinders, welken zich teegen hem bezondigt hebben, om hen, door het gevoel van die zyne tuchtroede, tot waate verneederinge des harten, en tot afstand van ongerechtigheit te brengen; myn zoon, zegt de Opperste wysheit, verwerp de tucht des HEEREN niet, en weest niet verdrietig oover zyne kastydinge, want de HEER kastyt den geenen, dien Hy lief heeft, jaa gelyk een Vaader den zoon, in den welken hy een welbehaagen heeft Spreuke III. 11, 12. Is 'er dan reedelyker, en beraamelyker, dan eeven zoo te handelen? moet zulks dan niet *Christelyk* genaamt worden? zoo jaa, gelyk ik ooverreedt ben, dat Uwel. Ews. allen my zullen moeten toestemmen, 't zal dan blyken ook, hoe onrechtvaardig ik door *D. Velingius* ben beschuldigt geworden.

Ik koom dan nu eindelyk tot deszelfs dard onderlit, by het welke zyn Ew. my verdacht maakt, teegen eene betaamende vergewinge my bezondigt te hebben, en dus zulke zaaken te hebben ter needer gestelt, welke teegen de gronden van billykheit zonden aanloopen; laat ik die wederom mer zyne woorden voordraagen.

„ 3. Daar eindelyk D. de Witt leert, dat
„ men niet vergewen kan in opzicht van de straf
„ wyl men niet weet, of God vergewen heeft, en
„ wyl tegen God gezondigt is, waaruit dan noor-

276 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

„zakelyk volgt dat geen eene zoude kan ver-
„geven worden.

Voor af, eer ik my oover dit bezwaar naader verklaare, moet ik zeggen, dat het zelve van *D. Velingius* zeer ingewikkelt zy voorgestelt, en t'zaamen gesanft uit zaaken, die alle in dat verbant niet voorkoomen alleen met dien toelag, zoo het schynt, om die myne gezegdens met nieuwe haatlyke gevolgen, te bezwaaren, ten einde die zulke indrukken mochten maaken, op Uwel. Ews. gemoet, dat Uwel. Ews. de gedaane approbatie van de Heeren *Gedeputeerden* zouden intrekken, en verklaaren, dat Uwel. Ews. voortaan dit myn boekje voor geimprobeert zouden houden.

Edoch! hoe haatlyk myne gezegdens, door zyn Ew. moogen worden voorgedraagen, zy bekommeren my geenzins, want dit is roch, ten allen tyde, de praetyk geweest van menschen, die de waarheit haateden, en nochtans onvermoogende waren, om die te kunnen weder spreken, en dan gaerne och eenvoudigen, door die gevolgen, zant wilden in de oogen werpen, om die daarmede te verblinden, en om hen te meer van de waarheit afkeerig te maaken. Beweerde eens *Paulus* in zynen tyt, de Leer van zondaars rechtvaerdigmaakinge uit vrye genaade, alleen om Christus verdiensten wille, die Apostel ondervont, tot zyne gevoelige smarte, hoe verre de quaataardigheit van sommige menschen ging, die zich niet ontsaagen om deeze zoo heilzame Leer te belasteren, met dat haatlyk gevolg daaruit te trekken, dat die eene wyde deur zonde oopenen voor zorgeloosheit, en godtloosheit, 't welk

Gravamina van D. A. Velingius 277

welk hy echter ten krachtigsten ontkent, en die zyne ontkenninge met de bondigste reedenen aanbint. *Rom. VI. 1-2* zoude het my dan verwonderen, dat, wanneer ik de vergeevinge der zonden behandle, die een gedeelte is van des Zondaars rechtvaerdigmaakinge, my een zelfde nootlot ooverkoomt, dat die insgelyks, door haatlyke gevolgen, werde zwart gemaakt? ik zal my dan ook vergenoegen, met in navolginge van *Paulus*, dusdanige voorgewende gevolgen te ontkennen, en Uwel. Ews. van het teegendeel te overtuigen.

't Is dan zoo, dat ik jaa staandehoude, dat wy menschen, mer welk eene toegeneegentheit, en welmeinentheit, wy ook aan onzen naasten vergeeven mochten, wanneer hy zich teegen ons, en in ons teegen Godt bezondigt heeft, in geen en deele kunnen ontslaan van de straffe der verdoementisse die zulk een, wegens die zyne oovertreddinge zich heeft waardig gemaakt: dit is toch een stuk, dat niemant toekomt, dan Goode alleen, gelyk de *Pharizeën* in zooverre dat stuk wel begrepen, dat niemant de zonde vergeeven kon, dan Godt alleen *Marc. II. 7.*

Hierby erkenne ik ook, dat wy, vergeevende aan den naasten, den zelve, wanneer hy met teegen ons zich te bezondigen, ook gezondigt heeft teegen de Wetten van den Lande, hem daardoor geenzins ontslaan, en bevryden kunnen van die straffe, welke zulk een zich by de ooverigheit heeft waardig gemaakt. Neem by voorbeeld, 'er was een dief, die zich aan geweldige huisbraake hadde schuldig gemaakt, en my daardoor van het myne, immers

278 *D. C. de Witt* verantwoording teegen de

mers voor een gedeelte, ontzet: deeze raakt in handen van de justitie: offchaon ik nu die begaane misdaat van diefstal, en huisbraake volkoomen, en welmeurende vergaf, daarmee zoude hy geenzins vrygaan van die straffe, welke by de Placaten van den Lande gestatueert is, dat door de ooverigheit oover zulk een moere gebracht worden; dit meine ik, dat zaaken zyn, die zoo algemeen bekend zyn, dat ik niet noodig hebbe Uwel. Ews. daarmee op te houden.

Maar zoude dan, om die reeden, geene zonde kunnen vergeeven worden, wyl men niet weet, of Godt vergeeven heeft, en wyl teegen Godt gezondigt is? dit haarelyk gevolg stelt *D. Velingius* voor, zonder op te merken, dat aan alle in waarheit boetsverdige zondaaren, de vergeeving der misdaden, in Godts Woort, werde toegezegd, wanneer zy Christus gerechtigheit, door een waarachtig, en leevendig geloove, hebben aangenoomen, om daarmee de niet alleen hunne schult bedekt te erlangen, maar ook, van weegens die gerechtigheit, met zynen Geest begiftigt te worden ter betrachttinge van eene ware, en ongeveinsde heiligmaakinge: aan alle de zodanigen hebben Godts knechten te verkondigen, dat zy de verlossinge hebben in Christus bloei, naameyk de vergeevinge der misdaden, naar den rykdom van Godis genaade; want allen, die hunne oovertreddingen bekenen, en laten zullen barmhartigheit ontfangen Spreuk. XXVIII. 13. Ik breide dit thans niet breeder uit, omdat dit is eene *Catechetische* waarheit, die ik voor uistelle, Uwel. Ews.

Gravamina van D. A. Velingius. 279

Ews. allen grondig bekend te zyn: immers indeezervoegen wort aldaar Zond. XXXI. op die 84 vraag. Hoe wort dat Heemelryk, door de prediking des Heiligen Euangeliums ontflooten? geantwoort: *Alzoo als achtervolgende het bevel van Christus allen, en eenen yzelyken geloovigen verkondige, en openlyk betuigt, dat hy (zoo dikwyls als zy de belofsteme des Euangeliums met waaren geloove aanneemen) waarachtelyk alle hunne zonden van Godt, om de verdiensten van Christus wille vergeeven zyn.*

Ik meene, dat het dus middagklaar blyke, dat de zonden vergeeven worden; daarvan zelfs hebben de zulken, die weeten, dat zy hunnen toevlucht genoomen hebben door het geloove tot *Jesus*, en Hem in oprechtheit hebben omhelst, voor zich zelven de leevendige bewustheit: reeden, dat een Leevendig Litmaat van onze Kerke zich gerechtigd vinde, op de 21 vraag: *wat is een oprecht geloove?* aldus, onder andere, te antwoorden: *maar ook een zee-ker vertrouwen, 't welk de Heilige Geest, door dat Euangelium in myn harte werkt, dat niet alleen anderen, maar ook my de vergeeving der zonden, eeuwige gerechtigheit, en zaaligheit van Godt geschonken zy, uit loutere genaade, alleen om de verdiensten van Christus wille.* Zie ook het antwoord op vrag 56.

Ik beken, zyn Ew. zegt, dat wy niet weeten, of Godt vergeeven hebbe: is dit vreemt voor zyn Ew.? daar toch, volgens *Paulus* verklaringe, *niet* weet, wat in den menscheit, dan de Geest des menschen, die in hem is 1 Cor. II. 11: is onze weetenschap toch meer, dan een voorwaardelyke weetenschap, naameyk,

indien zulk, of zulk een in waarheit gelooft, moeten wy dit niet aan een ygelyks zelfs beproefinge ooverlaaten? maakt dit hier eenige bedenckelykheit in de zaake? want of wel ik niet onfeilbaar weeten kan, of hy ook in waarheit gelooft, en hem dus zyne zonden, om Christus wille vergeeven zyn, zoo weet de Heer dit, die een *ygelyks harte*, en *nieren beproeft*, en dit weeten ook zy zelven, die de echte werkzaamheden des geloofs by zich ontdekken kunnen, en dan weeten immers 'er dit genoeg: ik stelde hier niets, waerdste Meedebroeders, dan 't geen onze Godtgeleerden gewoon' zyn op te merken oover de *onzichtbaare Kerke*: hoe kunnen dan my oover zulke bekende zaaken moeielykheeden gemaakt worden? en moeten Uwel. Ews. zelven niet erkennen, op welke eene ongegronde wyze, zulk een haatelyk gevolg, uit myne gezegdens, werde afgeleit.

Hier dachte ik gedaan werk te hebben, maar ziet! dat wort my van *D. Velingius* noch niet vergunt: zyn Ew. toch heeft noch ten slot konnen goetvinden een ander haatelyk gevolg voor te stellen, dat naamelyk het zelve den weg zou oopenen tot *malitieuze desertien*? laat ik ook hier 's Mans eigene woorden opnoemen.

„ Hier konde de ondergeschrevene byvoegen, dat dit boekje den wech oopent tot „ veele malitieuze desertien van man, of vrouw, „ wyl in dit boekje geleert wort, dat de Eer „ des huwelyks, zonder Consent der Ouderen „ gedaan, mach verbroken worden van pag. „ 146--153.

Hier schynt zyn Ew. beducht te zyn voor eene *malitieuze desertie*: geen wonder; 'er mocht eens

eens ymant gevonden worden, die ztende, dat zy quaalyk gedaan hadde, van deeze haare misbedryven betouw kreeg, en wederkeerde tot haares Vaaders huis, wanneer alle de verwachting, die moogelyk de zulken van hun huwelyk hadden opgevat, geheel in rook vetdwynden zou: 't is te begrypen, dat 'er menschen zyn, die daarvoor beducht zyn, maar dat men zulks myn boekje te laste legt, is eene alleruiterste onrechtvaardigheit.

't Is waar, ik hebbe, in dat myn boekje gestelt, en met bewyzen gesterkt, dat een zondige Eedt konne, en mooge verbrooken worden; die stukken, welke ik daar hebbe opgegeeven, hadden eerst behooren van zyn Ew. te zyn weeder sprooken geworden: maar 't is wel verre daarvandaan, dat zulks van hem, met bewyzen, werde teengengegaan; in teendeel wort het gezegde van my zoo opgegeeven even, of daarin iets vreemt ware geposeert geworden, of dat 'er eene schaadelyke nieuwigheit achter verborgen laage, om, langs dien weg, zoo het schynt, Uwel. Ews. daartegen in te neemen: mag, en moet ik dan niet blyven by myne gezegdens, zoo lange die niet zyn weeder sprooken geworden? ja ik zal daar by blyven, en dus my in geenen deele bekommeren, wegens het haatelyke gevolg daaruit afgeleit? hier teegen zoude ik wel ernstig protesteeren, dewyle niets minder dan dat in myn Boekje is aan te treffen. Voor my, ik geloove, en meine met recht te moogen valthouden, dat men dan voor geene *malitieuze desertie* behoefte beducht te zyn, wanneer het huwelyk, met behoorlyk Consent, en goetkeu-

ringe der Ouderen, volgens de wetten van den Lande, wort aangegaan: want dusdaanige Eedt, die alzoo in 's Heeren vreeze, gedaan wort, endie conform is met zyn heilig woort mag in geenen deele verbrooken worden. Men zegge my toch, van welke menschen geschiet eene *malitieuze desertie*? is het niet van zulken, die noch *Eerbiet* voor Godts Wetten, noch *ontzag* voor de Placaten van den Lande hebben, maar eenig leeven naar het goetdunken, van hun harte en eenig door hunne driften en belangens, worden gins en herwaarts gevoert?

U wel Eerw. twyffele ik niet, of zullen verblyt zyn, dat eindelyk deeze *bezwaarnissen* zyn afgehandelt, althans voor my, ik betuige myn genoegen, dat ik het zoo verre gebracht hebbe, om, volgens myn gegeven woort, deeze myne *afgeparste verantwoordinge*, op de rafel van U wel Eerw. Vergaaderinge needer te leggen, konnende ik betuigen vooraf niet gedachr te hebben, dat ik zoo veele zaaken op die ingebrachte *bezwaarnissen* zoude te zeggen hebben, als ik nu van achteren ben ontwaar geworden: het gewicht der zaake heeft my daartoe geprangt, 't welk ik hoope, dat insgelyks, by de naaleezinge, en ooverdenkinge, zoo veel zal by U wel Eerw. gewoogen hebben, dat U wel Eerw. zich den tyt, en de moeite daaraan besteeft, geenzins zullen laaten verdrieten.

't Zal dan ook mer U wel Eerw. goetvinden weezen, dat ik U wel Eerw. nog een weinig ophoude by het besluit, enden eisch, welke *D. Velingius* doet, alzoo daaromtrent noch het een, en het ander zal behooren naader

der ooverwoogen te worden, 't geen ook U wel Eerw. attentie zal meriteeren.

Dus maakt hy dan zynen oovergang tot- en den werkelyken aanvang van zyn besluit met deeze woorden: „Doch de onderschrevene „vermeint oovervloedig te hebben aangetoont, „het geene op zich genoomen hadde, wes- „halven de ondergeschreevene billyk de re- „probarie van dit Boekje afwacht.

Een voorstel, dat my zoo wonderlyk, en reffens zoo ongenoegzaam voorkomt, dat ik niet weete, hoe *D. Velingius* daarop hebbe durven zulk eenen gewichtigen eisch doen.

Ik zegge hier niets, of ik zal de waarheit daarvan voor U wel Eerw. naakt voorleggen; de gront toch van zynen eisch is deeze; dat de ondergeschreevene vermeinde oovervloedig te hebben aangetoont, 't geen op zich genoomen hadde, en daarop bouwt hy nu dien eisch, dat myn Boekje moeste geteprobeert worden.

De vraag is immers hier niet, of veele stukken, tot *bezwaar*, en van alle kanten zyn bygebrachr, maar of die *bondig*, en *wichtig* zyn geweest, en wel zoo wichtig, dat daarop zulk eene uitspraak geschieden konne, dat een Boekje, dat bereits door de Heeren, U wel Eerw. *Gedeputeerden*, geapprobeert is, weederom geimprobeert werde: hier gelden immers geene meenigte van nietige en frivole exceptien, kinderlyke vitteryen, en haatlyke gevolgen, maar alleen het gewicht der reedenen, welke worden bygebracht: 't wort immers ter eere van eene verstandige, en doorziende Kerk-Vergaaderinge getuigt, dat die *niet reffe*, maar *weege de*

284 *D. C. de Witt verantwoording teegen de*

reedenen; hoe zal men dan willen dat U wel Eerw. myn Boekje reproberen zullen, wegens de oovervloedige bezwaarnissen, welke teegen het zelve van *D. Velingius* zyn ingebracht? welk eene uiterste onreedelykheit, dat ik niet zegge onrechtvaardigheid zoude dit wezen, die ik meine van U wel Eerw. niet te moeten wachten?

Zyn Eerw. dan wende hier niet voor, dat het woort *oovervloedig* van hem in dien zin niet genoomen zy, om uit de *meenigte* van *bezwaarnissen* het vonnis oover myn Boekje in te vorderen, maar omdat de bewyzen, daartoe gealegeert, *oovervloedig beweezen*, 't geen met de zelve aanbinden wilde, zoodat niets tot derzelve naadere adstructie verder noodig ware.

Voor my, ik moet zeggen, dat ik dit, uit het geheele verband van zaaken, waarin deeze woorden voorkoomen, niet hebbe konnen opmaaken, maar wel het tegendeel, dat zulks alleen tot den *oovervloet*, of de *meenigte* van bezwaarnissen van hem bygebracht, moete betrekkelijk gemaakt worden.

Willen U wel Eerw. alleen het verband van zaaken naagaan, de waarheit van myne gezegdens zal zich aan U wel Eerw. gemoet openbaar maaken: weinig te vooren hadde *D. Velingius* deeze woorden gebeezeit, „ hier konde de de ondergeschreevene byvoegen (te weeten boven alles, 't geene te vooren was bygebracht) dat dit Boekje den wech oopent tot veele malitieuze defterrien van Man, en Vrouw, enz.“ Waarop hy dan dit laat volgen, doch de ondergeschreevene vermeent oovervloedig te hebben aangetoont, alsof hy wilde

Gravamina van D. A. Velingius. 285

de zeggen, ik behoeve geene andere, en nieuwe bewyzen op te zoeken; die ik bygebracht hebbe, zullen genoeg zyn.

Maar of nu gebeuren mochte, dat zyn Ew. van die verbeeldinge mochte wezen, dat in die *bezwaarnissen* een *oovervloedig gewicht* ligge opgeslooren, zoo wil ik dan alleen, dat U wel Eerw. van die goerheit willen wezen, om reffens myne reegenreedenen daartegen aan gevoert, behoorlyk te ooverweegen, en te zien, werwaarts de balans zal ooverllaan, wanneer ik niet twyffele, of de ongenoegzaamheit, ja de nulliteit van alle de bygebrachte reedenen van *D. Velingius* aan U wel Eerw. zyn kenbaar geworden, en ooverzulks hoe ongegront de eisch zy van zyn Eerw. hier gedaan, dat dit myn Boekje door U wel Eerw. mochte gereprobeert worden.

Doch! laat ons voortgaan, en verneemen, welk eene naadere restrictie zyn Eerw. maakt, en welk eenen nieuwen eisch hy daar noch byvoegt; dit nu heeft zyn Eerw. onder deeze woorden opgegeeven. „ Doch zoo de Wel Eerwaerde Vergaadering, hoewel deeze zaak in feiten bestaat, mochte goetvinden, dat D. de Witt zich oover sommige poincten zou naader explicceeren, verzoekt hy, dat dit schriftelyk voor deeze Vergaaderinge geschiede, en niet in den druk, als kunnende de ondergeschreevene 'er dan niet op antwoorden zonder haatelyke gevolgen te vreezen, en te wachten te hebben van eene Familie, voor welke hy altoos alle onzacht, en Eerbiet wenscht te toonen.“

Hadde ik niet reets opgemerkt den sterken dritt

286 *D. C. de Witt* verantwoording tegen de

drift van *D. Velingius*, om U wel Eerw. te brengen tot zulk een haastig besluit, om als 't ware, staande de Vergaaderinge, daarover te vonnissen, zonder my daarop te hooren, welke teegenreedenen ik daarteegen zou hebben in te brengen; want eerst, in het vervolg, begint zyn Eerw. daarover eenige bedenkelijkheit te maaken in deeze woorden, „ doch zoo de Wel Eerwaerde Vergaaderinge „ hoewel deeze zaak in feiten bestaat, mochte „ goetvinden, dat D de Witt zich oover „ sommige poincten naader zou explicceeren:“ Zoude dat dan geene uiterste onrechtvaardigheit zyn, zoo schielijk een Vonnis te vellen, en my onverhoort op zulke frivole reedenen te veroordeelen? Wie zag ooit zulk eenen handel in eene Kerkelyke Vergaaderinge? ik herzegge, hieroover zoude ik my konnen, en moeten uitbreiden, ten ware ik my, by den aanvang, oover de onbillykheit van deezen eisch, ten grootsten bezwaart vertoont hadde, en dus alleen hier kortelyk hebbe willen herhaalen.

Dit kan ik ondertusschen hier niet verbergen, dat zyn Eerw. verder eische, dat ik my schriftelyk aan U wel Eerw. Vergaaderinge verantwoorden zoude, en niet door den druk. 't Schynt, dat zyn Eerw. zich verbeelde, of dat hy recht hebbe van te eischen, zoo als hem goetdunkt, of dat U wel Eerw. alles doen zullen, wat hy eischt: aan welken kant de meeste onbillykheit heersche, zal ik aan U wel Eerw. oordeel ooverlaaten; dat eene zal ik alleen zeggen, dat U wel Eerw. my daaromtrent niets hebben willen voorschryven, of ik

Gravamina van D. A. Velingius. 287

ik deeze myne verantwoordinge door den druk zoude gemeen maaken, dan niet.

Zyn Eerw. went voor, dat de achting, en Eerbiet voor die Familie hem alleen dit doe eischen, dewyle anderzins haatellyke gevolgen te vreezen, en te wachten hadde van dezelve. Ik wil hoopen, dat zyn Eerw. waaren Eerbiet voor die Familie hebbe, en dat dit niet zyn bloote zegsworden: dat weete ik; dat de waate Eerbiet dat te weege brenge, dat men aan de zulken geene billyke reeden van ongenoegen geeve: want, of ymant al mochte voorwenden Eerbiet voor Godt te hebben, en ondertusschen deede zulke dingen, met welke hy de oogen van zyne heiligheit verbiterde, zoo was toch by zulk eenen geenen waaren Eerbiet te vinden: wat zal ik zeggen? zoude ik Eerbiet konnen betuigen voor mynen Naasten, dien ik buiten zyn weeten, en teegen zynen dank, en wille van zyn beste goet ontzet hadde, en dat voorts onder my hielt, zonder dat aan denzelven weederom te restituereen, hoe zeer ik wist, dat het gemis van dat goet mynen Naasten tot smarte was. Voor my, wanneer ik daaraan schuldig ware, zoude ik oordeelen geenen waaren Eerbiet voor dien mynen Naasten te hebben, wat een ander daarvan zou oordeelen, en hoe die zou voorwenden, dat zulks met Eerbiet konde te zaamen gaan, laat ik aan zulk eenen oover, zonder my daarover uit te laten.

Voegt hietby, Waerdste Meedebroeders, *D. Velingius* is, uit dat beginsel, alleen voor het drukken van deeze myne verantwoordinge bekomert, omdat alsdan haatellyke gevolgen van die

die Familie te vreezen, en te wachten zoude hebben. Lieve! waarvan willen die gevolgen koomen? zal die Familie ook teegen zyn Ew. zich ontfteeken, omdat zich teegen den inhoud van myn Boekje opstelt, omdat volgens zyn voorgeeven, daarin *verscheidene passagien, teegen het oogwit van den Heiligen Geest, worden bygebracht, en met eenige veranderinge aangetrokken,* en daarin teegen de *Wetten van den Lande, en de gronden van billykheit werde aangezondigt?* immers ik vooronderstelde, dat die Familie-liefde, en zucht zal hebben voor de waarheit, en dus met geneegentheit zoude zien, dat die zeegenviere.

Ik schyne dan hieruit te moeten vast stellen, dat zyn Ew. zaaken zal behandelen, niet teegen myn *Boekje*, maar teegen die *Familie*, waaruit voor hem haatelyke gevolgen zouden te vreezen; en te wachten zyn: zou daar ook myn Boekje oorzaak van zyn? zulks loochene ik volkoomen, ten ware, dat zyn Eerw. het voetspoor van dien *naamlozen Schryver* zoude willen volgen, en om mynen brief te beantwoorden, daarin zulk een Historisch geval *een uit duizent aan hem bekend*, daarin inlascchen, en met dezelfde bewysgronden aanbinden: schoon ik geloove, dat by aldien zyn Eerw. tot die dwaasheit quam, van zulk een geval en deszelfs bewyzen oover te neemen, om daarmee zich te willen vrypleiten, dat die Familie te verstandig weezen zou, dan zich daaraan te laaten geleegeen liggen, en ik ben verzeekert, dat het weinige moeite zoude kosten daaromtrent de noodige aanmerkingen te maaken: Doch! waar omtrent ik niet noodig

dig zoude vinden, my te bekommeren, ten ware zyn Eerw. goervonde daarmee myn Boekje, 't zy direct, 't zy indirect, aan te tasten.

Of zou zyn Eerw. zich verbeelden, dat die Familie, schoon hy alleen voor de aanhaalingen van Godts Woort, volgens het oogmerk des Heiligen Geestes uitquam, en niets haatelyk teegen die Familie inbracht, buiten eenige reeden hem haatelyke gevolgen desweegen zoude doen ervaren, dit kan immers van dezelfde in geenen deele vermoedt worden, 'of zoo zulk een vermoeden by *D. Velingius* reets opgekoomen was, zou het my voorkoomen, dat zyn Eerw. bereits teegen den Eerbiet, welken hy voorwent voor die Familie te hebben, en altoos te zullen toonen, aangezondigt hebbe, doch hieroover wil ik niet met zyn Ew. twisten, deeze zyn zaaken geheel buiten my, en zoo ik mocht uit liefde het raaden, 't zou moogelyk van my niet wel worden opgenoomen, of verkerdelyk, door quade raatgeevenen, worden uitgelegr.

Hierop laat zyn Eerw. voor het laatste noch een verzoek volgen, onder deeze woorden:

„ook vraagt de ondergeschreevene, om als.
„dan teegen D. de Witt by antwoord, zyne
„gezegdens naader te moogen adstrueeren.“

Dit is eigentlyk een stuk, 't geen aan U wel Eerwaardens staat, om daarop te antwoorden, of dit U wel Eerw. goetvinden zy, dan niet, waaromtrent ik my dan ook niet ophouden zal,

Maar insgelyks tot myn besluit ook koomen; waarin ik dan wil, dat Uwel. Ews. gelieven

290 *D.C. de Witt* verantwoording teegen de

in ooverweeginge te neemen, de zonderlinge vooringennoementheit, met welke *D. Velingius* deeze bezwaarnissen teegen myn boekje heeft ingebracht, gebooren uit dat begrip, dat het zelve alleen betrekkelijk tot zyn geval geschreeven zy, waarom hy zeer breed is, om de bewyzen, welke hy meende daarvoor te hebben, ter eerster plaatse aan te voeren, en waarvandaan de anmeusiteit waarschynelyk teegen dat myn boekje zal zyn veroorzaakt geworden, om veel zaaken, met eenander oog te aanschouwen, dan die van Uwel. Ews. onpartydig zullen worden aangezien, en ooverwoogen, dat daarby de nulliteit van alle de bezwaarnissen, door *D. Velingius* aangevoert teegen dat myn boekje ten oovertuigensten zy aangeteont, en de inhoud van myne gezegdens, waarover by zyn Ew. waren bedenkelijkheeden gemaakt geworden, naader geadstrueert, met klare en onweederspreekelyke bewyzen uit Godts woort.

Waarom ik dan eische, en verwachtte, dat aan *D. Velingius* zyn eisch gantschelyk zal ontzegt worden, en dit myn boekje by Uwel. Ews. voor geapprobeert gehouden, en voorts, dat Uwel. Ews. zoo handelen omtrent den geenen, die zynen naasten, zynen Broeder, en Amptgenoot ten onrechte beschuldigt heeft, gelyk als Godts Wet in deezen van Uwel. Ews. vordert, dat van Uwel. Ews. zal gehandeld worden, uit ooverreedinge, dat wy allen eens zullen verschynen voor de vierfchaare van Hem, die rechtvaerdig oordeelt, en eenen y-gelyken vergelt naar zyn werk.

Ondertusschen wensche ik, uit gront van myn harte, dat de Heer zyne beste, en dierbaar-

Gravamina van D. A. Velingius. 291

baarste zeegeningen oover Uwel. Ews. allen, en eenen ygelyken in het byzonder, gelieve ten oovervloedigsten uit te stotten, om Uwel. Ews. getrouw te maaken in het gantse werk der Bedieninge, dat aan Uwel. Ews. van den Heere is toevertrouwt, en doen waaken voor de Kudde, dat geen Verderf, door *Leere*, of *Zeeden*, aan de zelve werde toegebracht, op dat Uwel. Ews. in deezen tyt, de goetkeuringe des Heemels moogt wegdraagen, en naamaals eens hooren; *komt gy goede, en getrouwe Dienstknechten, oover weinigen zyt gy getrouw geweest, oover veelen zal ik u zetten, gaat in, in de vreugde van uwen Heere.* Zoo wenicht, en bidt hy, die zich teekent te zyn.

Wel-Eerwaerde, Godtzaalige en zeer Geleerde Heeren, myne Veel-Geachte Meede-Broeders,

U Wel-Eerwaerdens

Dienstwillige Dienaar, en toegeneegene Meede-Broeder:

*Bosch, deezen 15.
November,
1748.*

CORN. DE WITT.